

**A TERÜLET- ÉS TELEPÜLÉSFEJLESZTÉS
LEGFONTOSABB FELADATAI A CSÍKI-MEDENCÉBEN**

Doktori (PhD) értekezés

Szerző:
György (Orbán) Ottilia

Témavezető:
Prof. dr. Süli-Zakar István

Debreceni Egyetem
Természettudományi Doktori Tanács
Földtudományok Doktori Iskola
Debrecen, 2010

Ezen értekezést a Debreceni Egyetem TTK Földtudományok Doktori Iskola Társadalomföldrajz – Területfejlesztés programja keretében készítettem a Debreceni Egyetem Természettudományi doktori (PhD) fokozatának elnyerése céljából.

Debrecen, 2010.

a jelölt aláírása

Tanúsítom, hogy György (Orbán) Otilia doktorjelölt 2002-2009 között a fent megnevezett Doktori Iskola Társadalomföldrajz – Területfejlesztés programjának keretében irányítással végezte munkáját. Az értekezésben foglalt eredményekhez a jelölt önállóan alkotó tevékenységével meghatározóan hozzájárult. Az értekezés elfogadását javaslom.

Debrecen, 2010.

a témavezető aláírása

A TERÜLET- ÉS TELEPÜLÉSFEJLESZTÉS
LEGFONTOSABB FELADATAI A CSÍKI-MEDENCÉBEN

Értekezés a doktori (Ph.D.) fokozat megszerzése érdekében
a Földtudományok Doktori Iskola Társadalomföldrajz tudományágban

Írta: György (Orbán) Ottilia okleveles közgazdász

Készült a Debreceni Egyetem Földtudományok Doktori Iskolája
(Társadalomföldrajz-területfejlesztés programja) keretében

Témavezető: Prof. Dr. Süli-Zakar István, tanszékvezető egyetemi tanár

A doktori szigorlati bizottság:

elnök: Prof. Dr. Kerényi Attila, habil., egyetemi tanár
tagok: Ekéné Dr. Zamárdi Ilona, nyugalmazott egyetemi docens
Dr. Vadász István, kandidátus, múzeumigazgató, Tiszafüred

A doktori szigorlat időpontja: 2009. június 26.

Az értekezés bírálói:

Dr.
Dr.
Dr.

A bírálóbizottság:

elnök: Dr.
tagok: Dr.
Dr.
Dr.
Dr.

Az értekezés védésének időpontja: 20.....

Köszönetnyilvánítás

Doktori kutatásaim során illetve a disszertáció elkészítésében legnagyobb támogatást és szakmai segítséget témavezető tanáromtól kaptam, Dr. Süli Zakar Istvántól. Hálával tartozom neki, hiszen a kezdetektől fogva aktív irányítója volt munkámnak. A témaválasztás pillanatától kezdve mindvégig maximálisan támogatt, szakmai útmutatása és tanácsai nélkül sokkal nehezebb és hosszabb lett volna a disszertációhoz vezető út.

Külön köszönet a munkahelyi vitára beadott anyag opponenseinek, Dr. Kozma Gábornak, és Dr. Elek Sándornak illetve a bizottság elnökének, Dr. Bakacsi Gyulának. A disszertáció első változata a jelenleginél hiányosabb dokumentum volt. Opponensi valamint elnöki véleményük számos hasznos véleményt, kritikát és tanácsot tartalmazott, amelyek elősegítették a disszertáció jelenlegi formájának kialakulását.

Ugyanakkor köszönetet szeretnék mondani néhány munkatársamnak, akik igen értékes szakmai tanácsaikkal, javaslatukkal illetve segítségükkel hozzájárultak a disszertáció elkészüléséhez: Csata Andreának, Kádár Beátának, Máté Szilárdnak és Sipos Szabolcsnak. Ezen kívül hálával tartozom Társadalomföldrajz és Területfejlesztési Tanszék munkatársának, Erdelicsné Virágos Erzsébetnek, az évek során nyújtott sok-sok segítségért.

Végül, de nem utolsó sorban, köszönetet mondok szüleimnek tanulmányaim során nyújtott szerető támogatásukért.

Tartalomjegyzék

Bevezetés	1
1. A téma fontossága, a kutatás célkitűzései, a felállított hipotézisek	1
2. Alkalmazott módszerek	3
3. Az értekezés felépítése	4
4. Kutatási eredmények	5
1. A regionális politika kibontakozása az Európai Unióban	7
1.1. Bevezetés	7
1.2. Az Európai Unió regionális politikája	11
2. A regionális politika kibontakozása Kelet-Közép-Európa országaiban	15
2.1. Magyarország	18
2.2. Szlovákia	23
2.3. Románia	25
2.4. Erdély regionális helyzete (a regionalizmus történelmi, gazdasági, etnikai előzményei)	32
3. A Csíki-medence helyzetfeltárása, helyzetelemzése	38
3.1. Természeti erőforrások	38
3.2. Humán erőforrások	47
3.3. Gazdasági szerkezet	94
3.4. Idegenforgalom	115
3.5. Infrastrukturális ellátottság	129
3.6. Településhálózat: Csíkszereda és a medence többi településének kapcsolata	142
4. S. W. O. T. analízis	145
4.1. Erősségek	147
4.2. Gyengeségek	149
4.3. Lehetőségek	152
4.4. Veszélyek	154
5. Területfejlesztési problémafa és célpiramis	158
5.1. A Csíki-medence problémafája	161
5.2. A Csíki-medence célfája	164
6. Területfejlesztési célok (prioritások) és területfejlesztési programok	166
6.1. Infrastrukturális fejlesztés és a természeti valamint az épített környezet megőrzése és felújítása	171
6.2. Gazdaságélénkítés és turisztikai fejlesztés	173
6.3. Tudatos humán- erőforrás-fejlesztés, az egészségügy és a szociális környezet javítása	175
6.4. A területi kohézió erősítése, a regionalizáció továbbépítése	176

6. 5. A területfejlesztés mechanizmusa és szervezeti összefüggései Hargita megyében	177
7. Területfejlesztési jövőkép, közép és hosszú távú feladatok	181
Summary.....	184
1. Subject and premises of the thesis.....	184
2. Applied methods	187
3. Goals of the research, hypotheses	189
4. Results of the research, theses.....	191
Mellékletek jegyzéke	196
Ábrák és táblázatok jegyzéke	197
Ábrák jegyzéke.....	197
Táblázatok jegyzéke.....	200
Felhasznált irodalom.....	201
Mellékletek	210

Bevezetés

1. A téma fontossága, a kutatás célkitűzései, a felállított hipotézisek

A regionális fejlesztés mára már komplex társadalmi-tudományos tevékenységgé fejlődött ki. A regionális fejlesztés az országos szintek alatti terek rendezésének-fejlesztésének feladata. Legfőbb célkitűzése a helyi és regionális közösségek elvárásainak kielégítése: munkahelyteremtés, gazdaságnövekedés, integrált termelési és szolgáltatási hálózatok megteremtése (Benedek J., 2006). Eredményes regionális politika megvalósításához állami decentralizáció szükséges, amely révén a formálódó régiók a szubszidiaritás elvét követve kellő „hatalommal” vannak felruházva (Süli-Zakar I., 2009). A regionális politikák célkitűzéseit mindig igazítani kell az egyes régiók földrajzi-társadalmi-gazdasági sajátosságaihoz.

Romániában több millió eurós európai uniós támogatás érkezik, melynek fogadásában a professzionálisan működő és együttműködő önkormányzatok, valamint cégek kapnak szerepet. Ezáltal felértékelődik a forrásoknak a megszerzésével, a célprojektek összeállításával és levezénylésével járó feladatok sora valamint a közösségi és magánszféra együttműködésének a jelentősége. Ehhez professzionális területfejlesztési stratégiára van szükség. A térségek önkormányzatainak érdeke, hogy, valóban fontos és összehangolt fejlesztési célokat tűzzenek ki, a projekteket optimálisan és a helyi igényeknek megfelelő prioritási sorrendben tervezzék meg. Ezért a területfejlesztési stratégia kidolgozása során elsőként a helyi igényeket kell figyelembe venni, valós igényekre alapozott stratégiát, komplex programokat, tudományos igényű kidolgozott területfejlesztési módszereket és modelleket kell javasolni.

A disszertáció célja, egyrészt a Csíki-medencére vonatkozó komplex stratégiai programcsomag tudományos megalapozása és ennek hasznosítása a térség fejlődésének érdekében, másrészt pedig a dolgozatban megfogalmazott prioritások és stratégiai célkitűzések követése és megvalósítása.

Székelyföld fejlesztési esélyei és ez által a Csíki-medence fejlesztése nagymértékben függ a román kormány fejlesztési politikájától, de ugyanakkor függ a helyi területfejlesztési megmozdulásoktól és kezdeményezésektől is. A medence fejlesztési lehetőségei az alábbi tényezőktől függenek: a térség története, térségi identitása, román kormány fejlesztési politikája, a magyarországi regionális politikai hozzáállás,

közösségi és területfejlesztési kezdeményezések. A fenti tényezők közül néhányra a térségnek nem lehet közvetlen befolyása, viszont a közösségi kezdeményezések és területfejlesztési megmozdulásoktól szükségesek az adódó lehetőségek kihasználása érdekében. Ezért a térség fejlődését nagymértékben befolyásolná és elősegítené a helyi közösségek részvételére alapozó fejlesztési stratégia meghonosítása és ezzel párhuzamosan a térség érdekérvényesítésének javítása. A cél az, hogy a területi önkormányzatok és a helyi önkormányzatok között vertikálisan erősödjön meg a partnerség, megvalósuljon a Fehér Könyv által javasolt többszintű kormányzás, mely révén fokozni lehetne a polgárok részvételét az uniós folyamatokban és növelni lehetne a közösségi kezdeményezések és az EU működésének hatékonyságát (Süli Zakar I., 2009).

Az alábbiakban ismertetem hipotéziseimet, amelyeket a kutatásom kezdetén, vizsgálati célként megfogalmaztam. Ezeket a hipotéziseket részben a kutatással eltöltött kezdeti évek tapasztalatai alapján fogalmaztam meg. Céлом az, hogy ezek a hipotézisek alapul szolgálhassanak a térség fejlesztéséhez, valamint ahhoz, hogy a dolgozatban a leírt stratégiai fejlesztések megvalósuljanak.

- Az uniós támogatások fogadásával felértékelődött és megsokszorozódott a források a megszerzésével, a célprojektek összeállításával és levezénylésével járó feladatok sora, amelyhez professzionális területfejlesztési stratégiára van szükség. A térség érdeke, hogy, valóban fontos és összehangolt fejlesztési célokat tűzzön ki, valamint az hogy a projekteket optimálisan és a helyi igényeknek megfelelő prioritási sorrendben tervezzék meg.
- A területfejlesztés egy többszintű, sokszereplős fejlesztés, amelyben a helyi társadalom és a gazdaság szinte minden szereplője részt vesz. A stratégia az önerőre támaszkodó területi fejlődést támogatja, ami megvalósíthatatlan a megyei szervezetek, kistérségi fejlesztési társulások, helyi önkormányzatok, gazdasági szereplők, civil szervezetek és a lakosság aktív közreműködése nélkül.
- A stratégiának minden elemében illeszkednie kell az Európai Unióban alkalmazottakhoz és a hazai területfejlesztési politika eszközrendszerébe, tehát követnie kell a legfontosabb alapelveket. A stratégia a már meglévő fejlesztési programok és területfejlesztési koncepciók figyelembe vételével kell készüljön, a cél a több irányú
- Annak ellenére, hogy számos, egymással párhuzamosan tevékenykedő térségi fejlesztést célzó intézmény működik a Csíki-medencében, nem létezik egy olyan intézmény, amely mindenki által elismert és elfogadott. Ezért a programozás és fejlesztés

összehangolása és koordinálása érdekében szükség volna egy helyi kitüntetett szervezetre, amely e feladatokat összegyűjti és elvégzi.

2. Alkalmazott módszerek

A kutatási céljaimmal összhangban az alapot a disszertáció elkészítésénél a hazai és külföldi szakirodalom feldolgozása jelentette. Elsősorban a fogalmi meghatározásoknál és a regionális politika történeti áttekintésénél használtam alapul a legfontosabb nemzetközi, román és magyar szakirodalmat.

Primer forrásként elsősorban az 1992-es és 2002-es népszámlálási adatokat vettem alapul, ugyanakkor a Nemzeti Statisztikai Hivatal által nyilvántartott legfrissebb adatokat is felhasználtam. Sajnálatos, hogy a 2002-es népszámlálás óta egy szűk évtized telt el és ezért a statisztikai adataim egy részén nem támaszkodhattam friss népszámlálási adatokra. Ugyanakkor ahol ezt a statisztikai módszerek lehetővé tették igyekeztem 2007-2008-as adatokat felhasználni. Helyenként az adatfeldolgozás különböző évekből származik, tekintettel arra, hogy nem minden adatsort frissít a statisztikai hivatal évente, így vannak olyan településsoros adatok, amelyek csak 2002-ig találhatók meg. Az adatfeldolgozás nehézsége abban rejtőzött, hogy Romániában az adatok egy része megye szinten kerül évi frissítésre, így települések szintjén csak a 2002-es adatokra támaszkodhatunk.

A felhasznált adatok több forrásból származnak: Hargita Megyei Statisztikai Hivatal, Hargita megyei Kereskedelmi és Iparkamara, Hargita megyei Cégbejegyző Hivatal, Hargita megyei Tanfelügyelőség, Csíkszereda Polgármesteri Hivatala, Csíkszeredai Meteorológiai Állomás, Erdélyi Magyar Tudományegyetem - Csíkszeredai Kar, Székely Károly Szakközépiskola, Hargita Megyei Pénzügyi Hivatal, Hargita Megyei Könyvár.

Szintén primer források közé tartozik a különböző romániai és magyarországi kutatási jelentések felhasználása (Hidvégi Mikó Imre Alapítvány kutatása, a Hargita Megyei Kulturális Központ felnőttképzési kutatása, KAM – Regionális és Antropológiai Kutatások Központ- Az ezredforduló munkaerő-piaci kihívásai a Kárpát medencében c. kutatása), ezek olyan jelentések és kutatások, amelyek Erdélyre, Székelyföldre valamint Hargita megyére vonatkoznak.

Ezen kívül felhasználtam az EU térségekre vonatkozó hazai területfejlesztési tervdokumentumokat is (Green Book– Regional Development Policy in Romania, Hargita megye középtávú stratégiai fejlesztési terve 2002-2013, Hargita megye turisztikai stratégiája, Központi

Régió fejlesztési stratégiája 2007-2013, a Nemzeti Fejlesztési Terv 2007-2013). Fontos eszköz volt a munka során a vizsgált települések önkormányzatainak kiküldött kérdőív illetve a helyszíni terepmunka és adatgyűjtés. Ahol szükségét éreztem igyekeztem lakossági és önkormányzati kérdőívvezéssel illetve prominencia vizsgálatokkal kiegészíteni az adatokat. Különösen fontosnak érzem a Csíki-medence regionális és önkormányzati vezetőivel, egyházi, kulturális és oktatási vezetőkkel valamint vállalkozókkal készített mélyinterjúimat és szakmai beszélgetéseimet. Fontos módszernek tartottam a kartografikus és a diagramok alapján történő feldolgozást. Ezek lehetővé tették a könnyebb megértést és kiértékelést valamint úgy hiszem a szemléltetés is.

3. Az értekezés felépítése

A doktori dolgozatom három fő elemből áll: a regionális politika geográfiai és rendszerelméleti áttekintése, a Csíki-medence helyzetfeltárása, helyzetértékelése és a stratégiaalkotás.

- A bevezetőben és az első két fejezetben megvizsgáltam az alapvető terület- illetve régiófejlesztési fogalmakat és ugyanakkor a regionális politika kibontakozásának történeti áttekintését és fontosságát szemléltettem. Ebben a részben fontosnak tartottam először az Európai Unió regionális politikáját bemutatni, ezt követően pedig a kelet-közép-európai országok (Magyarország, Szlovákia és Románia, ezen belül pedig Erdély) régiófejlesztési tevékenységét részletezni. A kutatás e szakasza elsősorban szakirodalmi feldolgozáson alapszik, melynek célja, hogy történeti áttekintést nyújtson a kiválasztott ország csoportban a regionális politika kialakulásáról és jelenlegi helyzetéről.
- Dolgozatom harmadik fejezete tartalmazza a Csíki-medence komplex helyzetfeltárását, a térség demográfiai, településszerkezeti, természetföldrajzi, munkaerő-piaci, iskolázottsági, gazdasági, turisztikai és infrastrukturális helyzetének átvilágítását. A Csíki-medence vizsgálatát sokirányú adatgyűjtés, interjúk és felmérések alapozták meg.
- Az elvégzett helyzetértékelést a jól ismert SWOT analízis summázza a negyedik fejezetben, illetve az előző fejezetben feltártak alapján megfogalmazza, hogy a térség milyen erősségekkel (**Strength**) és gyengeségekkel (**Weaknesses**) jellemezhető, illetve kijelöli a további fejlesztés lehetőségeit (**Opportunities**) és az azokat kockázatos veszélyeket (**Threats**).

- Az ötödik fejezetben a problémafa és a célpiramis felállítása volt a cél, amely alapvető fontosságú a stratégiai tervezésben. A módszer lényege, hogy – a SWOT analízis folytatásaként – vizuálisan megjelenítse a térség fő problémáit, illetve az ezek megoldására irányuló célkitűzéseket, továbbá feltárja a problémák (illetve célkitűzések) közötti kapcsolódásokat és kölcsönhatásokat. A problémafa tehát a térség gondjait térképezi fel, míg – ebből kiindulva – a célfa egy, a jelen problémáitól mentes, kívánatos, jövőbeli állapot rajzát adja az ehhez elvezető konkrét tevékenységek megjelölése nélkül.
- A dolgozat hatodik fejezete a térség helyzetének értékelése révén elkészített átfogó területfejlesztési programcsomagból áll, amely alapján stratégiai célkitűzések fogalmazódhatnak meg. Dolgozatom során arra törekedtem, hogy a vizsgálat eredményei és az ajánlott programcsomagok hasznosíthatók legyenek, megvalósítható, gyakorlati megoldásokat tartalmazzanak és a valós problémák feltárását tükrözzék. Fő célom az volt, hogy a megfogalmazott stratégiai célkitűzések kiinduló pontot jelenthessenek a területfejlesztési döntések meghozatalában.
- A hetedik fejezetben a jövőképalkotás, a Csíki-medence arculatára vonatkozó közép- és hosszú távú elképzelések kialakítása volt a cél. A területfejlesztési tervezési folyamat során megfogalmazódtak azok a kitörési pontok, fejlesztési prioritások, amelyek mentén a Csíki-medence hosszú távú fejlesztése felépíthető. A tervezési folyamat során meghatározott fejlesztések végrehajtása, illetve a medence versenyképességének növekedése csak a térségen belüli összefogással, a települések közötti szoros együttműködéssel valamint a külső kapcsolatrendszerek megerősítésével lehetséges.

4. Kutatási eredmények

Az értekezésben megvizsgált térség területfejlesztési kérdései kapcsán az alábbi eredmények elérésére törekedtem:

- Megvizsgáltam és összehasonlítottam a regionális politika kibontakozását Kelet-Közép-Európa kiválasztott országaiban és megállapítottam, hogy ezekben az országokban nem ment végbe az Európai Unió korábbi 15 tagállamára jellemző decentralizáció.
- Részletesen elemeztem a Csíki-medence természeti és humán erőforrásait, vizsgáltam a gazdaság szerkezetét, infrastrukturális ellátottságát, (ezen belül különös hangsúlyt fektettem az idegenforgalom helyzetére), valamint feltártam a Csíki-medence

településhálózatának jellegzetességeit. A helyzetfeltárás eredményeként elkészítettem a SWOT analízist, amely a Csíki-medencében egy elérendő jövőkép kialakítását alapozza meg. Ebben a jövőképben kiemelkedő szerepet kaphat az idegenforgalom.

- A problémafa és a célpiramis analízise segítségével bemutattam a térség fő problémáit, illetve az ezek megoldására irányuló célkitűzéseket, továbbá feltártam a problémák (illetve célkitűzések) közötti kapcsolódásokat és kölcsönhatásokat.
- Meghatároztam a Csíki-medence alapvető stratégiai céljait.
- Megfogalmaztam a Csíki-medence hosszú távú területfejlesztési jövőképét, kiemelve azokat a közép és hosszú távú prioritásokat, amelyek megvalósítása nélkülözhetetlen a kitűzött célok elérése érdekében.

1. A regionális politika kibontakozása az Európai Unióban

1. 1. Bevezetés

A regionalizmus egész Európát átfogó politikai jelenség, a régiók Európája egyre inkább megvalósul. A regionalizmusnak az elmúlt két évtizedben óriási irodalma alakult ki, új tudományággá fejlődött. Az Európai gondolkodás szerves részét képezi. Horváth Gyula így fogalmazott: a területfejlesztés feladata a területi adottságok közötti kölcsönhatások feltárása és hasznosítása, amely az életkörülmények javítására szolgál. A területfejlesztés hosszú távú céljai közé az alábbiak sorolhatók (Farágó L., 1998): a munkanélküliség csökkentése, a városokra nehezedő túlnépesedési tendencia csökkentése, a nemzeti erőforrások hatékony felhasználása, a régiók közötti fejlettségbeli különbségek mérsékelése, a kulturális örökség megőrzése és a környezetvédelem.

A területfejlesztési célok megvalósításához többirányú eszközrendszerre van szükség: pénzügyi eszközök (támogatások, hitelek, kedvezmények), központi szabályozás (területi tervezés és programozás), infrastrukturális beruházások (humán infrastruktúra, közlekedési hálózat, kommunikációs infrastruktúra, közmű ellátottság, szociális és egészségügyi ellátottság). Így a területfejlesztés több lehetséges cselekvési változat megfogalmazását teszi lehetővé, amelyekből kiválasztjuk a legalkalmasabb scenáriót. A regionális fejlesztés mára már komplex tevékenységgé fejlődött ki. A regionális fejlesztés az országos szintek alatti terek rendezésének fogalma. Legfőbb célkitűzése a helyi és regionális közösségek elvárásainak kielégítése: munkahelyteremtés, gazdaságnövekedés, integrált termelési és szolgáltatási hálózatok megteremtése (Benedek J., 2006). Eredményes regionális politika megvalósításához állami decentralizáció szükséges, amelynek során a formálódó régiók a szubszidiaritás elvét követve kellő „hatalommal” vannak felruházva (Süli-Zakar I., 2003). A regionális politikák célkitűzéseit igazítani kell mindig az egyes régiók sajátosságaihoz.

Az Európai Unió regionális politikájának felvázolása előtt fontos áttekinteni, hogy a különböző tudományok képviselői mit is értenek a régió, valamint regionalizmuson. A régió fogalmának meghatározásánál az egyes tudományágak más és más tényezőknek tulajdonítanak kiemelt szerepet. A régió fogalmának elemzését különböző szaktudományok keretein belül megtalálhatjuk, a régió tulajdonképpen rugalmasan kezelhető gyűjtőfogalom. Általánosan megfogalmazva a régió földrajzilag

elhatárolható területi egységet jelent. A kérdés csupán csak az, hogy milyen szempontot érvényesítünk a földrajzi elhatároláskor. A régióelemzők sorába tartoznak a földrajztudósok, a történészek, a szociológusok, a közgazdászok, az etnológusok, a politológusok, stb.

Ha egy társadalom-földrajzi régió-meghatározást emelünk ki, akkor a régió földrajzilag közel fekvő nagy- és kisvárosi vonzáskörzetek, település-együttesek, infrastrukturális hálózatok funkcionális összekapcsolódása, integrálódása. (Süli-Zakar I.,1997). Ezáltal földrajzi szempontból a régiók természeti-társadalmi-gazdasági (funkcionális) összetartozást képviselnek.

Ha a szociológiai, szociálpszichológiai-antropológiai meghatározást figyeljük meg, a régió különbözik a hely földrajzi meghatározásától. Paasi szerint: „...úgy kezeljük a régiót, mint emberi és társadalmi kategóriát. E tekintetben a kiindulópontunk a társadalom és a térszervezés közötti kapcsolatrendszer.” A meghatározás szerint a régió egy változó és átalakuló kategória, mely szerint a régiók kialakulnak, eltűnnek, létrejöttük folyamatát régióintézményesülésnek is nevezhetjük.

A regionális tudomány alapvető vizsgálati iránya a régiót alkotó sajátosságok meghatározása. A regionális tudomány képviselői egyöntetűen hangsúlyozzák, hogy a térszerveződés és így az alapegysége a –régió-alapvetően társadalmi képződmény, amely időtől és tértől függően valamint a társadalmi szerkezet sajátosságaitól függően más-más módon jelenik meg (Rechnitzer J., 2005). Walter Isard szerint a régió „nem pusztán egy térben lehatárolható terület, hanem inkább egy vagy több probléma alapján lehatárolható terület”.

A történészek szerint a régió hosszú történelmi folyamatok sajátos eredménye. A jogászok véleménye a *régió* fogalmával kapcsolatosan az Európa Tanács Helyi és Regionális Önkormányzati Állandó Konferenciáján fogalmazódott meg, mely szerint „a régió olyan közigazgatási egység, amely közvetlenül a központi igazgatási szint alatt helyezkedik el, önálló politikai felelősséggel felruházott, mely politikai önállóságot választott testület által, vagy ennek hiányában a régió szintjén a közvetlenül alatta lévő önkormányzati szint által delegált tagokból álló testület vagy szervezet gyakorolja” (Balázs I., 1993, p. 157).

A régiók kialakulására vonatkozóan is számos elemzés készült. A régiók számos tényező alapján alakulhatnak ki.

A régiók kialakulásának egyik lehetséges oka lehet a regionalizmus, amely egy olyan földrajzi integrációt jelent, ahol közös a gazdálkodási szerkezet

vagy a politikai, történelmi múlt, vagy erős régió illetve identitástudattal rendelkező térség alakult ki. Ebben az esetben a következő okok alakíthatnak ki régiókat:

- politikai okok következtében (pl. a közigazgatási funkciók elosztása céljából)
- gazdasági okok – azonos gazdaság szerkezet, vagy azonos fejlődési irány, amely révén sajátos gazdasági arculattal rendelkező területi egység alakul ki
- a kulturális értékek azonossága, azok alkotóelemeinek fenntartása: nyelv, vallás, szokások, történelmi értékek, társadalmi kapcsolatok tartós jelenléte szintén régióképző tényező
- a fejlesztés, a jövőépítés érdekében is lehatárolhatnak területi egységeket, amelyek a sajátosságaik – pl. általános elmaradottság, ágazati válság, munkanélküliek magas aránya, egyoldalú gazdasági szerkezet stb. – miatt egységes megújításra szorulnak

A régiók kialakításának a másik módja a regionalizáció: „felülről lefelé”, azaz a központi kormányzat kezdeményezésére történik meg a megfelelő önállósággal rendelkező területi egységek kijelölése (pl. az ún. regionalizált államokban, Olaszországban, Spanyolországban létrehozott területi egységek). Ebben az esetben a földrajzilag egymáshoz közelálló önkormányzatok egyesülését jelenti. Faragó László szerint „a regionalizáció hatalmi harc, a régió elsősorban irányítási-politikai eszköz, társadalmi – nálunk tudományos-politikai – produktum, a nyelv segítségével létrejött diszkurzív termék, amely a praxisban nyeri el végső értelmét”. (Faragó L., 2004). Ezen folyamat révén kialakuló régiók, mesterséges régiók.

A fent felsorolt régióformálás mellett a regionális tudományban három régiótípus elkülönítése vált széles körben elfogadottá (Rechnitzer J., 2005):

- Homogén vagy funkcionális régió: amelyeknek részei hasonló természeti, társadalmi vagy gazdasági jellemzőkkel bírnak. Ezek alulról felfele organikusan fejlődő térségek, melyek évszázados fejlődés eredményeképpen alakultak ki.
- Csomóponti régió: a gazdasági tevékenységek sűrűsödését veszi alapul, egy vagy több nagyváros vonzáskörzetét tartalmazza.
- A tervezési-statisztikai régió: statisztikai szempontokat helyez előtérbe (pl. a Kelet-Közép-Európai országokban kialakított NUTS 2 régiók), ezáltal felülről, adminisztratív módon kialakított régiókról van szó.

A fentiekből kiderül, hogy a régió fogalma rugalmas, hiszen sokféle felfogás létezik és többféle csoportosítás megfogalmazódott. A régiók kialakulása

egy társadalmi jelenség, állandó változásnak van kitéve, folyamatként értelmezhető és elemezhető. A régió létrejöhet elemzés - megfigyelés révén, beavatkozás révén, közigazgatást szolgáló területi egység révén, történelmi múlt révén, természeti –táji azonosság révén, kulturális értékek azonossága révén, stb. A vizsgálati szempontoknak megfelelően egy-egy régió maga is több szubrégióból állhat (Süli Zakar I., 2003).

A régió fogalmához szorosan kapcsolódik a regionalizmus. A regionalizmus a hetvenes években bontakozott ki Nyugat-Európában, és számos esetben szerencsésen találkozott a regionalizációs törekvésekkel így erősítette a kialakítandó régiókat, elősegítve azok lehatárolását, illetve szervezeti-intézményi rendszerének megteremtését. A regionalizmus meghatározása még nehezebb dolog, mint a régióé, mivel egy elméleti kategóriával állunk szemben. E fogalom meghatározását is széles körben elemezték. A regionalizmus, mint elméleti kategória egy embercsoportnak egy tájegységhez, mint földrajzi kerethez való kötődését jelenti (Joó Rudolf). A regionalizmus, mint folyamat alapvetően a (földrajzi tartalmú) természeti társadalmi - gazdasági törvényszerűségekre épülő kapcsolatok kialakulását jelenti, területi integrációt eredményez (Süli-Zakar I., 2003). Ez azt jelenti, hogy az alkotórészek között egyenjogú kapcsolat jön létre, jellemzője a folyamatosság illetve az összetartozás. A regionalizmus egy alulról felfelé építkező folyamat, fejlett piacgazdaságok velejárója lehet. Ilyen régiók lehetnek például a funkcionális régiók.

A kilencvenes évektől kezdődően az európai integrációt a regionalizáció és a regionalizmus együttesen erősíti. Ezeknek a folyamatoknak a következménye, hogy az utóbbi évtizedekben felértékelődött a nemzeti határokat átlépő – szupranacionális szakpolitika - regionális politika. Eredményes és hatékony regionális politikát a regionalizmus illetve a regionalizáció kiépítésétől valamint komplex területfejlesztési elképzelésektől várhatunk.

1.2. Az Európai Unió regionális politikája

A regionális politika alapvető célja egy adott régió kihasználatlan erőforrásainak mozgósítása, külső beruházások vonzása, végső célja a termelés és a jövedelem növelése (Kengyel Á., 2008).

A regionális politika egy viszonylag új politikai irányzat, amelynek fejlődését könnyen áttekinthetjük. A regionalizmus, a régió fogalma napjainkban már divatossá vált, az európai gondolkodásmód szerves részét képezi. Az elmúlt évtizedekben a regionális szint, tehát a nemzeti alatti szint szerepe felerősödött, és elkezdődött a Régiók Európájának formálódása, amelyben meghatározó tényező az Európai Unió regionális politikája. Mára már megfogalmazódott az a tény, hogy az európai integrációs politika fő feladata az egyes régiók között fennálló fejlettségbeli különbségek mérséklése és az elmaradt régiók felzárkóztatása. Az aktív regionális politika mellett számos gazdasági érv szól (termelési tényezők kihasználatlansága, az erőforrás allokációból származó egyoldalúságok), de ezeken kívül figyelembe kell venni olyan politikai szempontokat is, mint a szolidaritás és tolerancia (Kengyel Á., 1998).

A regionális politika kibontakozásának első időszakában (1957–1975) a fejlesztési stratégiák a központban fogalmazódtak meg, a helyi szervekre csak végrehajtási feladat hárult, így a fejlődés a centrumtérsegekre irányult (Horváth Gy., 1998). Ebben a periódusban még nem létezett olyan szervezet, amely a regionális szintű problémákkal foglalkozott volna, hiszen ebben az időszakban még nem tűnt szükségesnek a regionális politika kialakítása. Bár már a Római Szerződés (1957) említést tesz arról, hogy az integráció nem képzelhető el a regionális különbségek mérséklése nélkül. Ebben az időszakban már a regionális politika céljait szolgálja két alap: az Európai Szociális Alap (fő célja a foglalkoztatottság elősegítése) valamint az Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garancia Alap (a mezőgazdaság modernizációját segítette). Csak fokozatosan vált nyilvánvalóvá, hogy a gazdasági integráció súlyosbítni fogja az elmaradott és periférikus régiók helyzetét.

A 70-es években a regionális politika megújul, amelynek fő célja a felzárkóztatás, a regionális különbségek kezelése, az erőforrások átcsoportosítása lett. A területi különbségek a Közösség bővítésének előkészítésekor kerültek igazán felszínre, hiszen az akkor újonnan csatlakozó országokban (Nagy-Britannia, Írország, Görögország) jelentős regionális fejlettségbeli különbségekkel kellett számolni, amelyek

mérséklése szükségessé vált. Így született meg 1975-ben az Európai Regionális Alap (European Regional Development Fund), melynek célja támogatások nyújtása a tagállamok részére. Ezáltal 1975 –1988 között 24,4 milliárd ECU-t fordítottak regionális politikai célokra (Kozma G., 2003).

Az Európai Unió regionális politikája az évek során folyamatos változásokon ment keresztül, a legfontosabb változásnak a Strukturális Alapok reformjai tekinthetők. (Pálné Kovács I., 2003).

1. Az Egységes Európai Okmány (1987) kiegészíti a Római Szerződést a gazdasági és szociális kohézióról szóló címmel és a regionális politika céljaként a gazdasági és szociális kohézió erősítését fogalmazták meg, mint a majdani gazdasági és pénzügyi unió feltétele. A területi folyamatok támogatására felhasználható alapok között erősítik a koordinációt. Az együttesen Strukturális Alapoknak nevezett pénzügyi források nem az egymástól független projekteket, hanem az átfogó programokat támogatják. Az első reform keretében új rendszer lépett érvénybe, melynek keretében megduplázódott a Strukturális Alapoknak juttatott összeg, a közösség statisztikai szervezete az EUROSTAT bevezette az ún. NUTS területi statisztikai egységek rendszerét. Ez a rendszer az egész közösséget lefedő különböző régiókból álló beosztást jelentette.

Az 1988 –as reform során a regionális politika öt alapelve fogalmazódott meg:

- Partnerség – a különböző intézmények és szintek együttműködését jelenti
- Programozás – alulról építkező stratégiai és operatív tervezés, a konkrét támogatásokat komplex fejlesztési programokra lehet csak elnyerni
- Koncentráció – kétirányú: a pénzeket nagy összegben kell felhasználni, valamint a legszegényebb területekre kell koncentrálni
- Addicionális (hozzájárulás) – a pályázó tagállam is hozzá kell járuljon a program illetve fejlesztése finanszírozásához, be kell bizonyítsa, hogy fontos számára az adott fejlesztés
- Szubszidiaritás – állandóan törekedni kell a döntések decentralizálására, ami azt jelenti, hogy a helyi közfeladatokat az állampolgárokhoz legközelebb álló igazgatási szintre kell ráruházni, optimális munkamegosztás kell kialakuljon.

A Strukturális Alapok keretében az alábbi célkitűzéseket határozták meg, amelyeket a Strukturális Alapok révén támogatnak:

- Az elmaradt régiók fejlesztése, felzárkóztatása (NUTS 2 régiók számára)
 - A hagyományos iparágak miatt válságban lévő régiók szerkezetváltása (NUTS 3 régiók számára)
 - A hosszú távú munkanélküliség leküzdése
 - A munkaerő – piaci alkalmazkodás elősegítése, a fiatalok elhelyezkedésének elősegítése
 - A mezőgazdasági és halászati fejlesztés
 - A vidéki térségek fejlesztése
2. A második reform (1993) kulcseleme a gazdasági-társadalmi kohézió volt. A szegényebb tagállamok számára létrehozták a Kohéziós Alapot, melynek keretében a környezetvédelmi beruházásokat és a transzeurópai közlekedési és kommunikációs hálózati fejlesztéseket támogatják. A Strukturális Alapok és Kohéziós Alap mellett meg kell említeni három intézményt, melyek fontos szerepet játszanak a regionális politikai fejlesztésekben: az Európai Beruházási Bank (a kevésbé fejlett országok számára nyújt kölcsönöket), az Európai Beruházási Alap (a transzeurópai közlekedési hálózat fejlesztésére és a kisvállalkozások bővülésére irányuló befektetések támogatására jött létre 1994-ben). A Maastrichti szerződés hozta létre a Régiók Bizottságát, melynek vélemény kinyilvánítási szerepköre számos területre kiterjed. Tulajdonképpen a Maastrichti szerződés révén jelent meg az Európai Unió, mint a „régiók Európája”.
3. A harmadik reform (1999) eredményeként, elfogadták az Európai Bizottság által készített AGENDA 2000 dokumentumot. A korábbi alapelvek mellett még két alapelv fogalmazódott meg:
- Átláthatóság elve: minden közfeladatot ellátó szervezetre vonatkozik
 - Hatékonyság elve: pénzügyi ellenőrzés és monitoring (az eredményesség ellenőrzése)

A 2000-2006-os periódusban Strukturális Alapok célkitűzései is megváltoztak, a koncentráció jegyében háromra csökkentek. Az első célkitűzés megmaradt, melynek feladata az elmaradt régiók felzárkóztatása. A második célkitűzés a strukturális nehézségekkel küzdő területek társadalmi-gazdasági átalakulásának támogatása (NUTS 3 régiókra vonatkozik: iparválsággal küzdő régiók,

mezőgazdasággal jellemezhető régiók, sűrűn lakott városi területek, halászati tengerparti területek). A harmadik célkitűzés pedig a humán erőforrás fejlesztésekre vonatkozik (a munkanélküliség csökkentése, a munkaerőpiacra való bejutás javítása, képzések támogatása, intézkedések a társadalmi gazdasági változásokhoz való alkalmazkodásra, esélyegyenlőség). A célkitűzéseken kívül a régiók még négy Közösségi kezdeményezés keretében kaphattak támogatást (INTERREG, EQUAL, LEADER, URBAN). Ebben az időszakban a csatlakozás előtt álló országok ún. előcsatlakozási alapokból kaphattak támogatást. (Phare, ISPA, Sapard). Fő céljuk a csatlakozásra való felkészülés volt.

4. 2007-ben új tervezési időszak kezdődött el, a kohéziós politika alapvető célja a növekedés és a foglalkoztatás feltételeinek javítása a jövőben. A 2007-2013 közötti időszakban a regionális politikát három alap támogatja: az Európai Regionális Alap, az Európai Szociális Alap és a Kohéziós Alap, három célkitűzés keretében:
 1. Konvergencia: NUTS 2 régiók számára, amelyekben a GDP/fő kisebb a közösségi átlag 75%-nál
 2. Regionális versenyképesség és foglalkoztatás - azok a régiók kapnak támogatást, akik kiesnek a konvergencia célkitűzés kereteiből
 3. Európai területi együttműködés – a határokon átnyúló együttműködések támogatja

Az EU-ban 2008-ban 12 tagországban változott a területi beosztás, így 97 NUTS 1, 271 NUTS 2 és 103 NUTS 3 régió van. A tények azt igazolják, hogy a regionális politika ott a legsikeresebb, ahol működik a decentralizált közigazgatási funkció.

Az EU kohéziós politikájára ebben az időszakban a következő sajátosságok jellemzőek: pénzügyi kerete bővült, stratégiai szempontból célzottabb, végrehajtás szempontjából egyszerűbb és átláthatóbb, teljesítmény és minőség szempontjából szigorúbb, a tervezésben és végrehajtásban a tagállamok és régiók nagyobb önállósággal rendelkeznek (Vincze M., 2008).

2. A regionális politika kibontakozása Kelet-Közép-Európa országában

Az európai régiók kialakulása a legtöbb országban történelmi előzményeken nyugszik. Az európai regionalizmus az „euroregionális” szemléletmód kialakulásával erősödött fel (Süli-Zakar I., 2003). Az euróregiók létrejötte határon átnyúló gazdasági vagy más jellegű együttműködéseket jelentett (2 vagy több ország részterületei közötti együttműködések). Nyugat Európában már a második világháború után elkezdődtek az regionális fejlesztések valamint a határon átnyúló együttműködések.

A rendszerváltás előtt Kelet-Közép-Európában a szocialista évtizedek alatt nem került sor a területi érdekek érvényesítésére, így nem alakultak ki európai értelemben vett régiók. Ebben az időszakban regionalizmusról nem lehet beszélni, hiszen a központi irányítás miatt nem alakult ki mezoszint. Ennek ellenére 1989 előtt Kelet-Közép-Európában is történtek regionális jellegű megmozdulások, melyek elsősorban együttműködési kísérletek voltak. Az együttműködési kezdeményezések egyik típusát a nyugati kapcsolatok jelentették (pl. Magyarország nyugati megyéi és Burgerland között). Ezek a kapcsolatok elsősorban baráti, és nem politikai jellegűek voltak. A regionális szintű kezdeményezések másik formája a keleti kapcsolatok kialakulása volt (határ menti területek mezőgazdasági jellegű együttműködése) valamint a testvérvárosi kapcsolatok létrejötte (Eger Gy., 2000).

Kelet-Közép-Európában a '90-es évek elejétől erősödött fel a regionális politika. Így 1990 után a kelet-közép-európai országokban felértékelődött a regionalizmus, bekerült a köztudatba és tudományos kutatások kezdődtek el. A rendszerváltás után a régiók kialakítása is előtérbe került, amely egy felülről kezdeményezett folyamat volt. Amíg Nyugat Európában a régiók egy természetes folyamat eredményeként jöttek létre, addig Kelet-Közép-Európa országában felülről vezérelt indokok hozták létre. Az előcsatlakozási folyamat révén ezekben az országokban a területiség felértékelődésével jelentős megmozdulások történtek a regionális politika terén, bár a regionalizálódás gondolata mindenütt vita tárgyát képezte (Pálné Kovács I., 2001). A regionalizálási tervek egyike sem támaszkodik társadalmi támogatottságra, sokkal inkább állami törekvések eredménye.

Kelet-Közép-Európát a '90-es években négy, párhuzamosan ható transzformációs hatás érte: a tervgazdaságból a piacgazdaságba történő átmenet, a vállalkozásoknak a nyugati világgal való közvetlen érintkezése, a

globalizáció, amely a régió minden szereplőjét nyitottá teszi a világgazdaság felé, valamint a tőkeátcsoportosítás (a többségtől a kisebbség felé, a belfölditől a külföldi felé). Új földrajzi erők formálódnak, melyek különböző intenzitással és irányultsággal kapcsolódnak egymáshoz a régiókon belül, ill. csatlakoznak rá az európai hálózatra (Matolcsi Gy. – Dicházi B.,1998).

A Kelet Európai változások felgyorsulásával, a tervezési időszak előkészítésével (1994-1999), valamint az előcsatlakozási folyamatok révén a térbeli gondolkodás is előtérbe került, annak összefüggései átlépi az akkori tagországok határait. Abban az időszakban értékelődött fel Kelet-Közép-Európában a regionális együttműködések perspektívája, több fontosabb együttműködési egyezmény jelent meg: Visegrádi kezdeményezés, Közép Európai Szabadkereskedelmi Övezet (CEFTA), Közép –Európai Kezdeményezés.

Ezáltal az unióban már a csatlakozás előtti időszakban megjelentek a transznacionális együttműködések, amelyeknek az alapjait egy a regionális politikát megalapozó Közösségi Kezdeményezés az Interreg program indította el (1990-1993). Az áttörést az Interreg II.C program jelentette, hiszen már nemcsak az unión belüli államokat érintette, hanem azokat az országokat vagy régiókat is bevonta részvételre, amelyek nem kerültek még szóba a következő bővítési szakaszban. A Balkán-térség vonatkozásában az Interreg II.C program meghirdetése jelentette az első igazi áttörést, hiszen az addigra már létrejött új országok lehetőséget kaptak arra, hogy bekapcsolódjanak az együttes európai térszervezésbe (Rechnitzer J., 2008). Ezen kívül érdemes megemlíteni az 1997-ben elkezdődött nagytérségi programot, a CADSES –t (Central Adriatic Danubian South-Easter European Space), ami 18 országot és ezzel közel 200 millió embert és 15 etnikumot érintő nagyrégiót foglalt magában. Napjainkban, a program második szakaszában (2000-2006) már az új csatlakozó országokkal van kibővülve a program.

Az Európai Unió bővítésével 2004. május elsején tagországgá vált Kelet-Közép-Európa öt állama és a Baltikum is valamint 2007. január 1-én Bulgária és Románia is. A továbbiakban bemutatásra kerül Magyarország és Románia regionális politikájának kibontakozása a rendszerváltást követő időszakban.

Sajnálatos tény azonban az, hogy a kelet-közép-európai újonnan csatlakozott Uniós tagállamokban a regionalizmus és a regionalizáció folyamata megakadt, a decentralizációs folyamat nem haladt előre a megfelelő ütemben, így tagállami szinten nincsenek meg a többszintű kormányzás

kiépítésének alapfeltételei, többnyire nincsenek meg a partnerség kialakításához szükséges törvényi, közigazgatási előfeltételek.

Az Európai Unió Régiók Bizottsága 2009. júniusában a 80. plenáris ülésén vitatta meg a többszintű kormányzásról szóló előterjesztést, amelynek szerkesztett és kiegészített anyaga „A Régiók Bizottságának a többszintű kormányzásról szóló Fehér Könyve” címen jelent meg (The Committee of the Regions' White Paper on Multilevel Governance). A többszintű kormányzásról szóló „Fehér Könyv” kibocsátásával a Régiók Bizottságának elsődlegesen az a célja, hogy újra aktivizálja az elmúlt másfél évtizedben kifulladás európai regionalizációt. A Fehér Könyv célja, hogy a területi önkormányzatok és a helyi önkormányzatok között vertikálisan erősödjön meg a partnerség gyakorlata. A többszintű kormányzás révén felgyorsul a „Közös-Európa” partnerségben történő építése, fokozni lehetne a polgárok részvételét az uniós folyamatokban és növelni lehetne a közösségi kezdeményezések és az EU működésének hatékonyságát (Süli Zakar I., 2009). A poszt-szocialista országokban a többszintű kormányzás kiépítésének egyik alapvető gátja az, hogy nincsenek még valódi önkormányzati régiók. A jelenlegi tervezési-statisztikai régiók nem rendelkeznek önkormányzati jogosítványokkal, nincsenek feljogosítva a középszintű (területi) kormányzás elvégzésére. A többszintű kormányzás révén alkalmazása révén a helyi és regionális önkormányzatok nem csak közvetítők lennének az EU és polgárainak kapcsolatában, hanem valódi felelős partnerként működnének.

2. 1. Magyarország

Magyarországon évszázadok óta a regionális politika képviselői a megyék voltak. A szocialista időszakban központi irányítás volt, a magyarországi regionális politikát a nagy térségek közötti különbségek mérséklődése valamint a városhálózat kiépítése jellemezte (Enyedi Gy., 1996).

A szocializmus évei alatt a magyarországi regionális térstruktúra kialakítására már történtek próbálkozások. A regionális és települési folyamatokat a szocialista időszakban 3 periódusra oszthatjuk fel (Nemes Nagy J, 1998):

- 1945-1968 között: a szovjet modell alapján a cél a vidék iparosítása volt valamint a nehézipar előtérbe helyezése révén a szocialista városok kiépítése.
- 1968-82 között: A szocialista tervgazdaságban az ágazati politikák meghatározó szerepet vívtak ki. Ebben az időszakban került előtérbe az ország nagyobb régiókra való felosztása (bár még csak elméleti síkon). 1971-ben elkészült az Országos Területfejlesztési Konceptió (OTK), amely elsősorban a városok fejlesztésére fókuszált, így a vidéki térségek fejlesztése háttérbe szorult. Ebben az időszakban létrehozta 6 ún. Tervezési –gazdasági körzetet, amely kiemelt városok fejlesztését célozta meg, de a körülöttük lévő kis települések fejlesztését hanyagolta. Ebben az időszakban több régió felosztási javaslat is született, de végül nem jöttek létre igazi régiók.
- 1982 -1989 között: ebben az időszakban a gazdasági növekedés leállt, a nehézipar válságba jutott, ezáltal ún. válságrégiók kialakulásának folyamata kezdődött el. Megteremtődtek a többszektörű gazdasági szféra kialakulásának feltételei.

Tehát a rendszerváltást megelőző időszakban a területfejlesztést háttérbe szorította az ágazati politikák fejlesztése. A rendszerváltást követő időszakban bebizonyosodott, hogy a területi különbségek egyik fő oka a fejlesztési források megszerzésében és az érdekérvényesítésben lévő esélyegyenlőtlenségekben, a versenyképességbeli különbségekben keresendő. Ezt még fokozta a külföldi tőke területválasztása, így a külföldi tőke döntően a centrum térségekbe áramlott.

Mindezek elősegítették a nyugati és a keleti országrészek közötti fejlődésbeli különbségek növekedését (Süli-Zakar I., 2003). Magyarország túlzottan egypólusúvá vált, a főváros és környéke fejlettsége egyre inkább erőteljesebb. Egy új regionális politika szükségességét több érv is alátámasztotta: egyrészt egy komplex gazdasági átalakulás, a negatív

jelenségek csökkentése; másrészt az innováció térbeli terjeszkedése; harmadrészt a munkamegosztás kialakítása a központi és helyi közösségek között.

A következő években közmegegyezés alakult ki arra vonatkozóan, hogy melyek a magyar regionális politika feladatai: az ország térségei között lévő fejlődésbeli különbségek mérséklése, a fejlettségi különbségeket állami és költségvetési eszközökkel kell támogatni, a megyék szerepét erősíteni kell, valamint ki kell alakítani a területfejlesztés szervezeti hátterét.

Ezek felismerésében 1990 után a területiség felértékelődött. A területfejlesztés jelentőségének felismerésében, szabályozási kereteinek kialakításában az Európai Unióhoz való csatlakozás lehetősége játszott elsődleges szerepet. Hangsúlyozni kell, hogy a regionális politika fontosságát a közép-európai régió belül elsőként Magyarországon ismerték fel, hiszen az erre vonatkozó törvény elsőként ebben az országban született meg.

Az XXI/1996. évi törvény új korszakot nyitott a területfejlesztési politikában, megfogalmazza a területfejlesztés és területrendezés alapvető céljait, feladatait, szabályait, intézményrendszerét. Ennek alapján került kidolgozásra a területfejlesztési stratégia, melyből a regionális területfejlesztési programok, mint középtávú cselekvési tervek építkeznek. A törvény megteremtette az intézmények közötti partnerséget és a területi egységek közötti szubszidiaritást. Az akkori kormány felismerte, hogy a helyi erőforrások feltárását csakis helyi emberek bevonásával lehet hatékonyan elvégezni. Megalakultak a Megyei Területfejlesztési Tanácsok ugyanakkor kialakították a NUTS rendszernek megfelelő statisztikai egységeket, amelyeket az EUROSTAT elfogadott.

Magyarországon a régiók kialakításánál alapvetően két szempont játszott szerepet: a régióhatárok feleljenek meg a megyehatároknak, valamint a régiók lakónépessége lehetőleg azonos nagyságrendű legyen. Az Európai Unió Statisztikai Szolgálatától dolgozta ki az Egységes Területi Statisztikai Osztályozási Rendszert (NUTS), amely alapján lehetővé válik a Községek regionális adatainak mérése. A kidolgozott rendszer 5 szintet különböztet meg.

A területfejlesztésről és területrendezésről szóló 1996. évi XXI. törvény és az Országos Területfejlesztési Konceptióról szóló 35/1998. (III.20.) OGY határozat Magyarországon is kialakította a NUTS rendszernek megfelelő, azzal kompatibilis területi egységeket, az alábbiak szerint: így

Magyarországon a nyilvántartásba 3152 települési önkormányzat (NUTS 5.), 168 kistérség (NUTS 4.), 19 megye és a főváros (NUTS 3.), 7 tervezési –statisztikai régió (NUTS 2.) és 3 makrorégió (NUTS 1) került be.

Magyarország mostani régiói a megyékből épülnek fel és a régiók nem rendelkeznek közigazgatási státusszal. Egyetlen olyan régió sincs, amely szerves kialakulásra támaszkodna (Tóth J, 2003). Bár a régiók megalkotásánál a regionalizmus szakértői a megye híveivel ütköztek, a régiós beosztásnál két elképzelés állt egymással szemben, végül az Országos Területfejlesztési Konceptióba hét tervezési-statisztikai régió került be (Kovács T, 2003).

A régiók megalkotásánál két alapelv érvényesült: egyrészt a régiók határai megegyeznek a megyehatárokkal, valamint a régiók lakónépessége közel azonos nagyságrendű. A magyar régiók átlagos nagysága 13 300 km² és átlagos népességszáma 1, 45 millió fő. Ezek az átlagok illeszkednek az Unió NUTS II. szint előírásainak.

1. számú táblázat: A magyarországi tervezési-statisztikai régiói (2001)

Régió	Terület (km ²)	Népesség (ezer fő)	Népsűrűség (fő/km ²)
Közép Magyarország	6919	2862	413,7
Közép-Dunántúl	11236	1125	100,1
Nyugat-Dunántúl	11209	1000	89,2
Dél-Dunántúl	14169	992	70,0
Észak-Magyarország	13429	1290	96,1
Észak- Alföld	17729	1551	87,5
Dél- Alföld	18339	1378	75,1
Összesen	93030	10198	109,4

Forrás: Kovács, T. 2003

A tervezési-statisztikai régiók és a regionális fejlesztési tanácsok létrehozásával megteremtődtek az Európai Unió regionális politikai feltételei. A legkisebb tércategória a kistérség, amelyeket az önkéntes települési önkormányzatok hoznak létre. Ezután következnek a Megyei Fejlesztési Tanácsok, amelyek döntenek a megyei fejlesztési koncepciókról, valamint a források elosztásáról. A regionális szint kialakítása az Unió ösztönzésére történt, elsősorban az uniós források fogadása és felhasználása céljából (Phare, majd a Strukturális Alapok).

A területfejlesztési politika legfontosabb stratégiai céljait az Országos Területfejlesztési Konceptió tartalmazza, amelyet az Országgyűlés a

35/1998 (III:20.) számú határozatával fogadott el. Az 1996. évi XXI. törvényt a 1999. évi XCII. törvény módosította, elsősorban az intézményrendszerre és a szabályozásra vonatkozóan. Az 1999. évi területfejlesztési törvény módosítása szerint a Regionális Fejlesztési Tanácsok fő feladatai a következők: a régió területfejlesztési programjának kidolgozása; a fejlesztési források elnyeréséhez szükséges pályázatok elkészítése, lebonyolítása, menedzselése; a programok monitoringjának megszervezése és lebonyolítása.

A regionális fejlesztési tanácsokat a megyei területfejlesztési tanácsok hozzák létre delegálási alapon, és ők döntenek arról, hogy milyen feladatokat delegálnak az RFT hatáskörébe. A RFT-k szerepköre alapvetően a kompetenciájukba kerülő fejlesztési források elosztásáról való döntésre, ill. az RFÜ által előkészített stratégiai, tervezési és egyéb dokumentumok jóváhagyására, legitimációjára koncentrálódik. A regionális fejlesztési ügynökségekről a törvény nem tesz említést, bár a regionális fejlesztési ügynökségek létrejöttét az 1996-os törvény, azaz, tulajdonképpen a Phare programok végrehajtása indukálta, mely program ösztönözte ezen intézmények létrehozását az összes kelet-közép-európai országban. A XXI/1996-os törvény értelmében a regionális fejlesztési tanácsok titkárságot működtetnek, amelynek feladatait a regionális fejlesztési ügynökségek látják el.

A Nemzeti Fejlesztési Terv az Európai Uniós csatlakozás egyik legfontosabb dokumentuma. A 2000-2006-os Terv igazodott az Európai Bizottság 2000-2006-os időszakra vonatkozó programozási irányelveihez, amelyek a gazdasági versenyképesség javítását, a foglalkoztatottság növelését leginkább segítő fejlesztési politikákról adtak útmutatást.

Amint már korábban is említettem, 2007-től a korábbi négy strukturális alap helyett három strukturális alap működik: az Európai Regionális Fejlesztési Alap (ERFA) és az Európai Szociális Alap, valamint a Kohéziós Alap maradt fenn melyek révén három új célkitűzést támogatnak (konvergencia, a regionális versenyképesség és foglalkoztatás, valamint az európai területi együttműködés).

Minden tagállam elkészítette saját nemzeti stratégiai referenciakeretét (NSRK), melyet a stratégiai iránymutatásokkal összhangban, a Bizottsággal való folyamatos egyeztetés mellett dolgozott ki. A magyar Nemzeti Stratégiai Referenciakeret (NSRK) fő célkitűzései a foglalkoztatás bővítése, valamint a hosszú távú növekedés fenntartása. A nemzeti stratégiai referenciakeret célja, hogy 2015-ig 4%-al növekedjen a közszférán kívül

dolgozók létszáma. Magyarország hét tervezési-statisztikai régiója közül hat (Nyugat-Dunántúl, Közép-Dunántúl, Dél-Dunántúl, Észak-Magyarország, Észak-Alföld, Dél-Alföld) a konvergencia célkitűzés alá esik, míg egy (Közép-Magyarország) a regionális versenyképesség és foglalkoztatás célkitűzés „phasing in” területéhez tartozik.

A Nemzeti Stratégiai Referenciakeret célkitűzései hat tematikus és területi prioritás alapján valósulnak meg. A célkitűzések és prioritások 15 operatív programon keresztül valósulnak meg. Ezek közül kettő az Európai Szociális Alap (ESZA) és az Európai Regionális Fejlesztési Alap (ERFA), míg tizenhárom OP az ERFA és a Kohéziós Alap közös finanszírozásán alapul. A 15 operatív program 7 regionális és 8 szektorális OP-t foglal magában.

2.2. Szlovákia

A Szlovákiai regionális politika kialakítására 1991 és 1995 között több koncepció, illetve rendelet született, az akkori Szlovák Köztársaság Gazdaságstratégiai Minisztérium kidolgozott egy jelentést, amelyet a kormány a Regionális Gazdaságpolitika Alapelvei című dokumentummal együtt 390/1991. sz. határozatában tett közé. A regionális politika szempontjából meghatározó jelentőségű volt az ún. hatásköri törvény 1995-ös módosítása, amely kimondta, hogy a régiófejlesztési kérdések felelőse a központi irányítás szintjén a Szlovák Köztársaság Társadalom-, Tudomány- és Műszaki Fejlesztési Stratégiai Hivatala.

A regionális politika jogalkotási, adminisztratív és intézményi feltételei központi szinten 1996 és 1998 között alakultak ki, de mivel az önkormányzatiság magasabb szintje nem alakult meg ezen időszakban, továbbra is az államigazgatás látta el a régiófejlesztés terén a szükséges feladatokat. A 221/1996. Tt. számú törvény megfogalmazta az új területi-közigazgatási felosztást (8 régió: Pozsonyi, Nagyszombati, Trencsényi, Nyitrai, Zsolnai, Besztercebányai, Eperjesi, Kassai), majd ebben az időszakban elkészült az Állami Regionális Politikai Koncepció is és ezzel összhangban a kormány elfogadott egy határozatot a Nemzeti Régiófejlesztési Ügynökség megalakításáról.

Szlovákia az úgynevezett Helsinki csoport tagjaként 1999-ben kezdte meg a csatlakozási tárgyalásokat, és Lettországgal egyetemben sikerült bekerülnie a bővítés első körébe. A területfejlesztési politika intézményrendszerének EU-kompatibilis kiépítése 1998-ban kezdődött el. 1999-ben létrejött az Építésügyi és Regionális Fejlesztési Minisztérium valamint a Szlovák Köztársaság Kormányának a Regionális Politikáért Felelős Tanácsa. 1999 és 2000 közötti időszakban egyre nagyobb hangsúlyt fektetettek a regionális politikára, hiszen ebben az időszakban elkészült a Szlovák Köztársaság Regionális Fejlesztésének Integrált Terve, a Szlovák Köztársaság Regionális Politikájának Alapelvei és a Nemzeti Regionális Fejlesztési Terv.

A 302/2001 számú törvény alapján 2002. január 1-től az európai szokásoknak megfelelően a középszint is önkormányzati rendszerűvé vált – a területi felosztás azonban máig vitatott. A legmeghatározóbb regionális szereplőknek a regionális és a helyi önkormányzatok számítanak. Mindkét önkormányzati szinten az elmúlt fél évtizedben kiépült az EU-konform intézményrendszer. A regionális politika alapelveinek, valamint az Európai Unió (EU) strukturális és kohéziós politikájának szlovákiai érvényesítését az

503/2001. Tt. számú, a Regionális Fejlesztések Támogatásáról szóló alapvető fontosságú törvény tette lehetővé. 2003-ban pedig a kormány elfogadta az ország első Nemzeti Fejlesztési Tervét, a 2004–2006-os Unió programozási időszakra vonatkozólag. Ezután 2006-ban elfogadta az 2007–2013 programozási időszakra vonatkozó új, középtávú stratégiai fejlesztési tervét az országnak

A szlovákiai területfejlesztés regionális intézményrendszere sokszereplős: a regionális és a helyi önkormányzatok a legfontosabbak. 8 regionális önkormányzat van, ami rendelkezik az önkormányzati képviselőtestület által jóváhagyott területfejlesztési stratégiával.

A helyi önkormányzatok többsége szintén rendelkezik a törvény által előírt stratégiai fejlesztési tervekkel. E két szereplő mellett a régiók fejlődésében fontos szerepet játszanak a különféle tanácsadó és közvetítő szervezetek és intézmények. A területfejlesztést leginkább elősegítő intézménynek a Regionális Fejlesztési Ügynökségek Integrált Hálózata és a Szlovák Nemzeti Kis- és Középvállalkozás Fejlesztési Ügynökségek.

2. 3. Románia

A romániai regionális politikajelentős késéssel indult, vagyis addig nem volt kezdeményezés, amíg meg nem nyílt Románia számára az EU csatlakozás lehetősége. Az országban a regionális identitástudat karakteres megnyilvánulásai léteznek illetve a regionális különbségek jelentősek, bár a központi politika ezekről nem vesz tudomást (Bodó B., 2008). A regionális identitások nem csupán eltérő kultúrát valamint nyelvet jelentenek, de jelentős különbségeket a közigazgatási gyakorlatban is. Romániában ma is látható, hogy az ország történelmi régiókra (melyek felülírják a közigazgatási–politikai tereket), hagyományos közösségi terekre tagolható, melyeknek identitáshatásai napjainkig megmutatkoznak (pl. Székelyföld).

Az Európai Unió területi – statisztikai rendszerében meghatározott NUTS 5. szintnek megfelelően Romániában 319 város és 2851 község alkotja az ország adminisztratív – területi és szervezési egységeit. Fontos tudni, hogy Romániában a falvak különállóan nem adminisztratív területi egységek, mivel több falu alkot egy községet, és így a község számít területi egységnek. Ebből adódóan Romániában a község a legkisebb területi egység. Tudni kell, hogy a vidéki területek az összterület 89%-át teszik ki. A lakosság 47%-a a vidéki térségben él (Vincze M., 2000). A NUTS 4. és NUTS 5. szintek még Romániában nincsenek elkülönítve, nincsenek hivatalos kistérségi lebontásban statisztikailag elhatárolva. Vannak területek, ahol létrehoztak kistérségeket az önkormányzatok (Hargita megyében 15 kistérség van). Az Európai Unió NUTS 3. szintjének az ország 42 megyéje felel meg, a NUTS 2 szintnek 8 fejlesztési régió, valamint a NUTS 1 szintnek 4 makrorégió.

Az előcsatlakozási folyamatban Románia a régiófejlesztés szintjén a következő megmozdulásokat tette: elfogadták a fejlesztési törvényt, kijelölték a fejlesztési régiókat, létrehozták a régiófejlesztéshez szükséges intézményi és pénzügyi háttérét. A megyék fejlettségi fokát 17 féle statisztikai adat alapján határozták meg, az 1996-os adatok alapján, amióta eltelt több mint 10 év (Zöld Könyv). A 151/1998 törvény értelmében, Romániában létrehoztak a NUTS 2. szintnek megfelelően 8 fejlesztési régiót, ami a regionális fejlesztés alapját képezi. A törvény meghatározta a romániai regionális fejlesztés intézményes keretét, megfogalmazta a hatásköröket, a célkitűzéseket és az eszközöket. A megfogalmazott célok, melyek a régiók által követendő céloknak minősültek a következők: a regionális különbségek csökkentése, az intézményes keret kialakítása, a régiók közötti együttműködés elősegítése, a kormányzati szakpolitikák

regionális szinten való megteremtése. A regionális politikáért felelős testületeknek, a Regionális Fejlesztési Tanácsoknak semmilyen legitimitásuk nincs, hiszen nincs jogi személyiségük és hatósági jellegük.

A regionális fejlesztés végrehajtói az ügynökségek, nem kormányzati szervként működnek, hanem civil szervezetek, de a civil szervezetek érdekeinek képviselője nincs megoldva. Tehát a regionális intézményeknek nincs közigazgatási funkciójuk. Mindezek ellenére EU konformnak minősülnek, bár a változtatás igénye létezik (Bodó B., 2008). A törvényt 2004-ben módosították.

Az új szabályzat az összehangolt intézményközi együttműködést, a feladatok világos megosztását, a résztvevő intézmények felelősségét és közreműködését és a helyi önkormányzatok aktív részvételét célozza meg. Az új törvényben már nem a területi különbségek mérséklése az elsődleges cél, hanem a kormány és a közigazgatási központi szervek által kidolgozott politikák megvalósítása valamint az ország nemzetközi versenyképességének erősítése.

Tehát a regionális politika megszervezése központi irányítás alatt folyik, ami nem az alulról-felfele való szerveződést jelenti, így nem minden esetben felel meg a szubszidiaritás, decentralizáció valamint partnerség elveinek. Így tulajdonképpen a megyei illetve a helyi hatóságok mozgástere erősen korlátozott, pénzügyekkel kapcsolatos hatásköreik egyáltalán nincsenek. A 8 fejlesztési régió létrehozását sok kritika érte, hiszen a régiók kialakításánál nem vették figyelembe az ország történelmi régióit, tulajdonképpen nem közigazgatási szintek, hanem több megye csoportosításával születtek.

Ugyanakkor az egyes régiók esetében nincs egyértelmű regionális központ (pl. Az Észak Nyugati Régió, ahová Kolozsvár, Nagybánya, Nagyvárad illetve Szatmár is tartoznak), ugyanakkor az is furcsa, hogy egyes régiók esetében az ügynökséget nem a potenciális régióközpontban hozták létre (pl. a Központi Régió). Vannak olyan régiók, amelyek esetében a megyék nincsenek semmilyen kapcsolatban egymással, így tulajdonképpen a közös stratégia elkészítésének és tervezésének sincs értelme.

Így a kialakított régiók gazdasági - tervezési területek lettek, de a regionális identitástudat nem érvényesült (Bodó B., 2008). Romániában tehát nem jöttek létre az „igazi” régiók, hanem csak úgynevezett tervezési-statisztikai régiók, amelyek nem rendelkeznek önkormányzati jogosítványokkal, nincsenek feljogosítva a középszintű (területi) kormányzás elvégzésére,

döntően csak a statisztikai adatszolgáltatás, esetleg az EU-s pénzek szétosztásába van beleszólásuk.

Fontos kiemelni azt, hogy az így megállapított régiók között, de régióon belül is az egyes megyék között több szempontból is nagy fejlettségbeli különbségek vannak. A regionális különbségek kialakulásának fontos oka lehet a munkaerő képzettségének és az iskolázottságnak az eltérései, amely az újdonságokra való reagálási képességet is befolyásolja. A területi egységek felzárkózását tehát nagyban segíti a népesség képzettségének, ismereteinek kiszélesítése, hiszen így növelhető részben az adaptációs, részben pedig az innovációs képesség (Süli Zakar I., 2009).

Romániában a regionális fejlettségi különbségek jelentősek, szinte eléri a 15 államot magába foglaló EU legfejlettebb és legkevésbé fejlett régió közötti arányt (Horváth Gy., 2003). A legfejlettebb régió a főváros és környéke, a legszegényebb pedig az Északkeleti Régió. A régiók közötti különbségek többirányúak: történelmi, földrajzi, kulturális, gazdasági (Vincze M., 2000).

2. számú táblázat: A Romániai fejlesztési régiók

Régió	Hozzá tartozó megyék	Terület, km ²	Népesség, fő	Népsűrűség Fő/km ²
Északkelet	Bacău, Botoşani, Iaşi, Neamţ, Suceava, Vaslui	36850	3722553	101,01
Délkelet	Brăila, Buzău, Constanţa, Galaţi, Tulcea, Vrancea	35762	2825756	79,01
Dél	Argeş, Călăraşi, Dâmboviţa, Giurgiu, Ialomiţa, Prahova, Teleorman	34453	3292036	95,55
Délnyugat	Dolj, Gorj, Mehedinţi, Olt, Vâlcea	29212	2270776	77,73
Nyugat	Arad, Krassó–Szörény, Hunyad, Temes	32034	1926700	60,14
Északnyugat	Bihar, Kolozs, Beszterce –Naszód, Máramaros, Szatmár, Szilágy	34159	2724176	79,74
Központ	Fehér, Brassó, Kovászna, Hargita, Maros, Szeben	34100	2524628	74,03
Bukarest	Ilfov, Bukarest,	1821	2242002	121,91
Románia	42 megye	238391	21528627	90,30

Forrás: A Statisztikai Hivatal adatai alapján, 2008

Romániában a regionális fejlesztési tevékenységet 4 típusú intézmény látja el:

- Országos Ügynökség (ANDR) – ez az intézmény a miniszterelnöknek van alárendelve, feladata a regionális fejlesztési tevékenységek koordinálása.
- Országos Regionális Fejlesztési Tanács (CNDR): tagjai a régiók képviselői (16 fő) és a kormány képviselői (16 fő).
- Regionális Fejlesztési Ügynökségek (ADR) – minden régióban működik egy ügynökség, végrehajtási szerepkört látnak el.
- Regionális Fejlesztési Tanácsok – minden régióban van, tagjai a helyi önkormányzati szervek képviselői.

A régiófejlesztést biztosító pénzügyi intézmények az Országos Regionális Fejlesztési Alap és a Regionális Fejlesztési Alapok a 8 régió szintjén. A regionális politika alkalmazásának alapját a Nemzeti Fejlesztési Terv valamint a régiók szintjén kidolgozott Regionális Fejlesztési Tervek képezik. A 2007-2013-as Nemzeti Fejlesztési Terv fő célja, az EU egy főre eső GDP átlagának 41%-át elérni (PND 2007-2013).

A második időszakban Románia az európai kohéziós politikának a konvergencia és területi együttműködés célkitűzés keretében kap támogatást. Ennek alapja a Nemzeti Stratégiai Referenciakeret és az operatív programok elkészítése volt. Ez a dokumentum bemutatja, hogy Románia hogyan tervezi elkölteni a pénzeszegeket a Strukturális Alapokból. Öt prioritást fogalmaz meg a dokumentum, amelyhez hét operatív programnak kell hozzájárulnia: Regionális operatív program; Versenyképesség operatív program; Humán erőforrás fejlesztés operatív program; Környezetvédelmi operatív program; Szállítási operatív program; Adminisztrációs képesség operatív program, Technikai segítségnyújtás operatív program;

A Strukturális Alapokból érkező pénzek fogadása kétszintű intézményrendszeren keresztül történik: a Közösségi Támogatást Irányító Hatóság, valamint azok az intézmények, amelyek az egyes operatív programok megvalósításáért felelősek.

A romániai régiók közötti egyenlőtlenségek okai többfélék: nagyságuk valamint történelmi –kulturális fejlődésük és alakulásuk különbözik és földrajzi adottságaik is eltérőek (Benedek J., 2006). A Csíki-medence, mint Hargita megye és Székelyföld szerves része a Központi Régióhoz tartozik. Mivel Hargita megye a régióelosztás eredményeként a Központi Régióhoz tartozó megye lett, így bekerült egy olyan régióba, amely a különböző

mutatók szerint a második legfejlettebb régiónak számít. A régió stratégiaileg jó elhelyezkedésnek örvendhet, mivel, mint a neve is, tükrözi, az ország központi területén helyezkedik el, a fennmaradó 7 régióból 6 régióval szomszédos, ami a kereskedelmi és munkaerő-piaci tevékenységeknek kedvez. Összterülete 34100 km², amely Románia összterületének 14,3%-át teszi ki.

A Központi Régió lakosságának 59%-a városi népesség, ami magasabb, mint az országos arány (54,78%). A Központi Régió összességében még az igazán fejlett Kolozs és Bihar megyét is magába foglaló Észak Nyugati Régiónál is fejlettebbnek számít a mutatók szerint, de sajnos a régió belüli egyenlőtlen fejlődési szintek megyékre lebontva nem ezt mutatják. A Központi Régió 6 megyét foglal magában: Fehér, Brassó, Kovászna, Hargita, Maros és Szeben.

3. számú táblázat: A Központi Régió adminisztratív megoszlása

	Összterület –km ²	Össz-lakosság	Népsűrűség Fő/km ²	Városok száma	Községek száma	Falvak száma
Románia	238391	21528627	90,30	320	2860	12956
Központi Régió	34100	2524628	74,03	57	357	1788
Fehér megye	6242	374727	60,03	11	67	656
Brassó megye	5363	596467	111,21	10	48	149
Kovászna megye	3710	223208	60,16	5	40	122
Hargita megye	6639	325682	49,05	9	58	235
Maros megye	6714	581400	86,59	11	91	464
Szeben megye	5432	423144	77,89	11	53	162

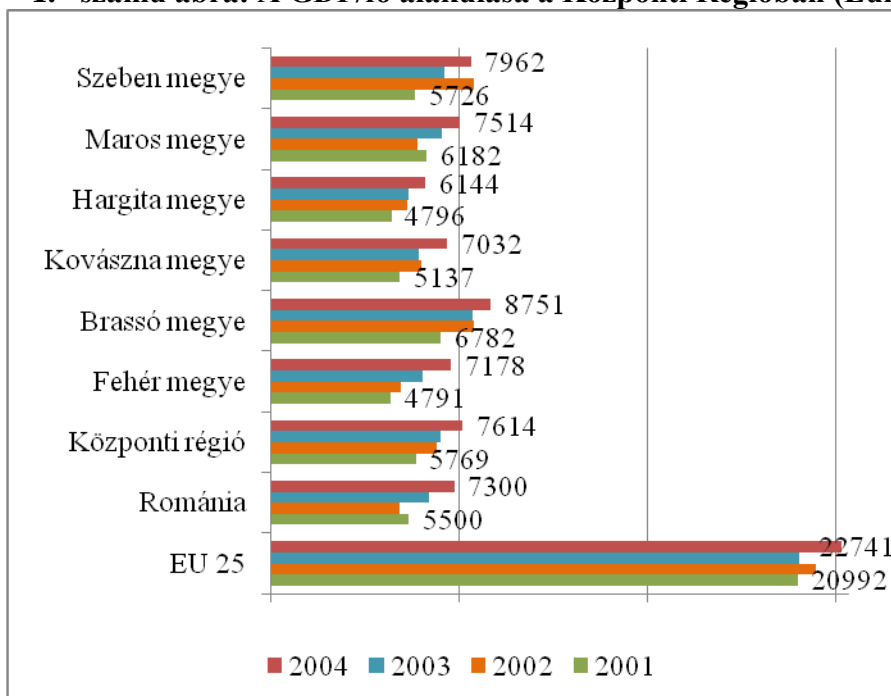
Forrás: A Statisztikai Hivatal adatai alapján, 2008

A Központi Régió belül a megyék között több szempontból is fejlettségbeli különbségek vannak, az alábbiakban látni fogjuk, hogy Hargita megye sok esetben alulmarad a régió megyéinek fejlettségi szintjéhez képest. A Központi Régió megállapított relatív versenyképességi előnyei és hátrányai nem feltétlenül érvényesek a régiót alkotó kisebb területekre is, hiszen a régióban van két húzó megye, amelyek többszörös teljesítményt mutatnak, mint a szomszédos megyék. A Központi Régióban Brassó és Szeben megye mutatói állnak a többi megye fölött. Ennek elsődleges oka a

magasabb urbanizációs fok. Így a Központi Régió versenyelőnyei nem érvényesek Hargita és Kovászna megyére: a gazdaságának és foglalkoztatottságának szerkezete jelentősen eltér, a vidéki lakosság és a mezőgazdaságban foglalkoztatottak aránya jóval magasabb, hiányoznak a nagyvárosok és ezáltal egyes ipari és szolgáltatási ágazatok.

Mivel egy térség versenyképességének mérésében egyik alapkategória az egy főre jutó GDP nagysága (Lengyel Imre, 2003) ezért érdemes kiemelni, hogy a Központi Régió belüli eltérések a GDP értékeire is vonatkoznak. A Bruttó Nemzeti Termék alakulásának nyomon követése elengedhetetlen egy megye fejlődési szintjének felmérésében valamint a gazdasági helyzet elemzésében. Az alábbi ábrán látható a GDP/fő érték a Központi Régió belül. Bár az elmúlt években folyamatos növekedés észlelhető, mégis Hargita megye GDP/fő értéke folyamatosan alulmarad a Központi Régiós szinthez képest, valamint az országos szintnél is kisebb, ugyanakkor ez az érték Hargita megyében a legalacsonyabb. Érdekességképpen az ábrán szerepel az Európai Unió átlag is, ami négyszerese a Romániai értéknek.

1. számú ábra: A GDP/fő alakulása a Központi Régióban (Euro)

Forrás: *Planul de dezvoltare regională Regiunea Centru, 2006*

Ugyanígy Hargita megye számos versenyképességi mutató terén is elmaradottságot mutat (nettó jövedelem, export, turizmus vonzóereje,

látogatók száma, befektetések aránya, foglalkoztatottak száma, a megvalósított forgalom), ugyanakkor ezt a helyzetet az is súlyosbítja, hogy az állami támogatások aránya kisebb, mint a fejlett megyékben. Bár a régiók létrejötte azt a célt tűzte ki, hogy a régióon belüli fejlődésbeli különbségeket lecsökkentse, mégis 1990 óta a helyzet csak súlyosbodott.

A régióban nagy különbségek észlelhetők a kommunikációs felszereltséget illetően a hegyvidéki elzárt területek valamint a városi települések között. Ugyanakkor a régióon belül nagymértékű különbségek észlelhetők a közlekedési hálózatra, a villanyáram felszereltségre, az infrastruktúra meglétére, az oktatási és egészségügyi ellátásra vonatkozóan. Az országos regionális fejlesztési politika révén létrejöttek az úgynevezett hátrányos helyzetben lévő térségek. A hátrányos helyzetben lévő területeken az új befektetők többirányú kedvezményekben részesülnek. A Csíki-medence hátrányos helyzetű térsége Balánbánya.

Végezetül bemutatok néhány fontosabb részletet a Központi Régió 2007–2013-as Regionális Fejlesztési Stratégiájából, amely olyan specifikus célkitűzéseket fogalmaz meg, melynek előterében a régióon belüli fejlődésbeli különbségek csökkentése áll:

- A regionális közlekedési hálózat, a szállítási lehetőségek javítása a környezetvédelmi feltételek betartásával
- Új munkahelyek létesítése, a kis- és középvállalkozások fejlődése
- A turisztikai tevékenység szerepének növelése a régió gazdaságában új befektetések révén, a turisztikai szolgáltatások minőségi és mennyiségi fejlődése
- A vidéki lakosság életminőségének növelése a gazdasági tevékenységek diverzifikációja révén
- A gazdasági hatékonyság növelése a kutatási tevékenység támogatása, új technológiák bevezetésével és az üzleti információs hálózat fejlesztése révén
- A munkanélküliek számának csökkentése: a munkaerő rugalmasabbá tétele, a szakképzés minőségének javítása

A Központi Régió stratégiai tervében megfogalmazott fejlesztési irányzatok: a gazdaság, a humán erőforrás és az infrastruktúra fejlesztése valamint a környezetvédelem. Ezáltal a stratégia 6 prioritást foglal magában:

- A helyi és regionális infrastruktúra fejlesztése
- A vállalkozások támogatása
- A turizmus fejlesztése
- Vidékfejlesztés
- Kutatás, technológiai újítás, információs társadalom létrehozása

- A foglalkoztatottság növelése, a humán erőforrás és a szociális szolgáltatások fejlesztése

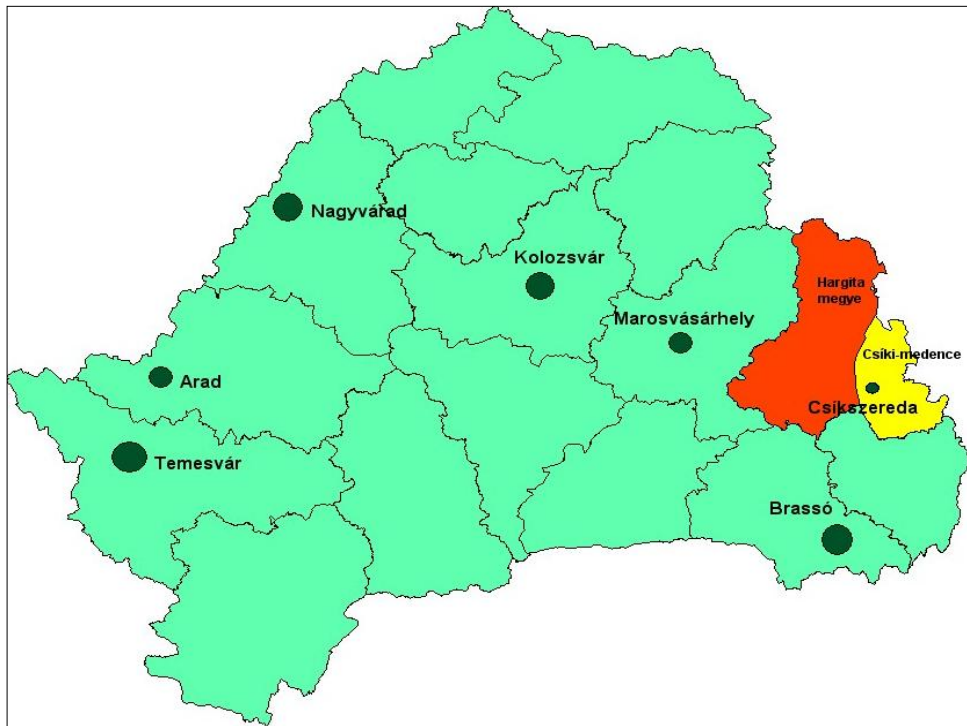
Romániában a regionális fejlesztés alapvető jogi és politikai problémái még nem tisztázódtak, előbb vagy utóbb szükség lesz a fejlesztési régiók határainak módosítására valamint a fejlesztési régiók területi –közigazgatási egységgé való átalakítására. (Veress E., 2006). A regionális politika akkor érné el fő célját, a fent felsorolt célkitűzések és prioritások akkor valósíthatók meg sikeresen, ha a helyi szereplők részvételét vennék alapul. A gazdasági fejlődést akadályozó tényezők elhárításában szükség lenne egy olyan összehangolt gazdaságfejlesztő program kidolgozásra, amely elsősorban a helyi illetve megyei szintű vezető intézmények bevonásával történik.

2. 4. Erdély regionális helyzete (a regionalizmus történelmi, gazdasági, etnikai előzményei)

Erdély a Kárpát-medence földrajzi nagytája, területe 103000 km², ami az ország összterületének 42%-át jelenti. Lakossága 8 millió fő, melyből közel 1,7 millió magyar. Erdély 17 nemzetiség hazája, változatos etnikai térszerkezetű településhálózattal rendelkezik. Erdély a 16. századtól kezdve a vallási tolerancia földje. A kiegyezéstől az első világháború befejezéséig Erdély a Királyhágón túli országrész földrajzi tájneveként szerepelt. A városhálózat fejlődése csupán néhány erdélyi nagyvárost érintett: Kolozsvár, Temesvár, Nagyvárad, Brassó. Erdélyben mindig Kolozsvár jelentette a „központot” (centrum).

Erdély régióvá alakulásának történelmi gyökerei vannak. Erdély identitástudata mindig erős volt és maradt, sajátos etnikai színezettel és kölcsönhatásokkal (Vofkori L., 2001). A mai Erdély 1968 óta 16 megyére oszlik, amely három nagy gazdasági régióra bomlik: Belső-Erdély (Erdély belseje), az északnyugati országrész és a délnyugati országrész. Az 151/1998-as régiófejlesztésről szóló törvény révén az országban lévő nyolc fejlesztési régióból három Erdélyben van: a Nyugati Régió: Arad, Temes, Hunyad, Krassó -Szörény megyékkel (központja: Temesvár); a Központi Régió (Belső-Erdélyi): Fehér, Szeben, Brassó, Maros, Hargita és Kovászna megyékkel (központja: Gyulafehérvár); az Északnyugati Régió: Szatmár, Máramaros, Bihar, Szilágy, Beszterce-Naszód és Kolozs megyékkel (központja: Kolozsvár).

2. számú ábra: Erdély, Hargita megye és a Csíki-medence

Forrás: Saját szerkesztés

Erdély lakossága 2008-ban 7175504 fő volt, ami az ország lakosságának 33%-át teszi ki. Erdélyben a népsűrűség $71,55 \text{ fő/km}^2$, ez alacsonyabb, mint az országos átlag ($90,2 \text{ fő/km}^2$). Az országos átlagnál magasabb népsűrűségű megyék: Brassó ($111,22 \text{ fő/km}^2$) és Kolozs megye ($103,69 \text{ fő/km}^2$).

A legalacsonyabb népsűrűségű megye Krassó–Szörény, ahol ez az arány csak $38,27 \text{ fő/km}^2$. Erdély összlakosságának 58%-a városon él. A városi népesség aránya csupán csak néhány megyében kimagasló: Brassó (74%), Hunyad (76,5%), Kolozs (64%), Szeben (67,2%), Temes (62,8%). A városi lakosság legalacsonyabb aránya Beszterce–Naszód megyében van (36,7%), tekintettel arra, hogy a megyében a városok száma kevés.

A magyarlakta megyék többségében 1992 és 2002 között a városi lakosság arányának csökkenő tendenciája figyelhető meg, legjelentősebb csökkenés Arad megyében (56%-ról 51%-ra) mutatható ki. Összességében Erdélyben 142 város és 1040 község van (Románia városainak 44,3%-a és községeinek 36,3%-a Erdélyben van).

4. számú táblázat: Erdély megyéi (2008)

Megyék	Lakosság	Terület, km ²	Népsűrűség	Városok száma	Községek száma
Arad	457318	7754	58,98	10	68
Beszterce - Naszód	316869	5355	59,17	4	58
Bihar	593897	7544	78,72	10	91
Brassó	596467	5363	111,22	10	48
Fehér	374727	6242	60,03	11	67
Hargita	325682	6639	49,06	9	58
Hunyad	470103	7063	66,56	14	55
Kolozs	692021	6674	103,69	6	75
Kovácszna	223208	3710	60,16	5	40
Krassó - Szörény	326067	8520	38,27	8	69
Máramaros	512560	6304	81,31	13	63
Maros	581400	6714	86,60	11	91
Szatmár	365975	4418	82,84	6	57
Szeben	423144	5432	77,90	11	53
Szilágy	242854	3864	62,85	4	58
Temes	673212	8697	77,41	10	89
Összesen	7175504	100293	71,55	142	1040

Forrás: A Statisztikai Hivatal adatai alapján, 2008

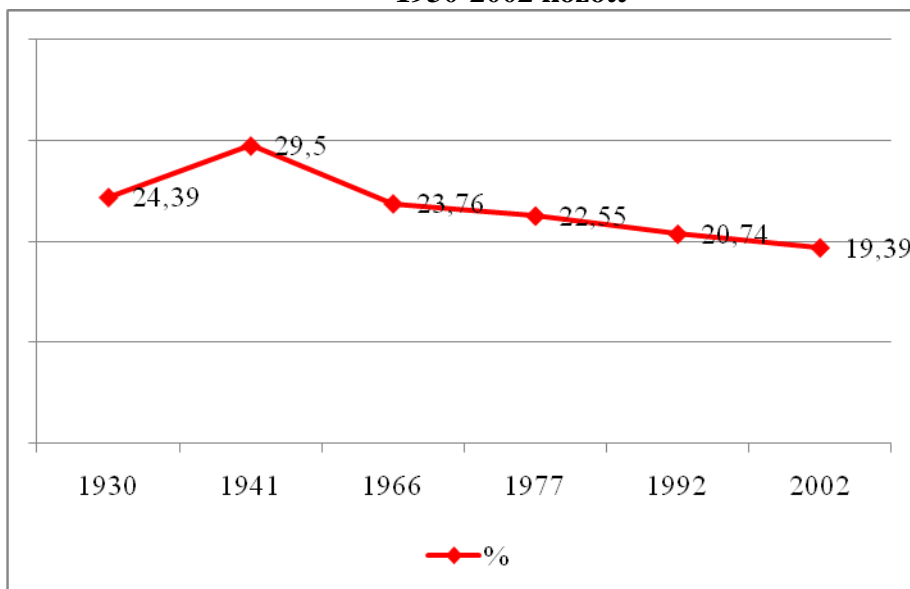
Erdély népességének etnikai arculata

Az 1910-es magyar népszámlálás adatai szerint Erdélyben 5263 ezer lakos volt, amelyből 1664 ezer magyar nemzetiségű (31,6%), 2830 ezer román nemzetiségű (53,8%), 516 német nemzetiségű és a fennmaradó 253 fő egyéb nemzetiségekhez tartozott (cigány, szlovák, cseh, szerb, stb.). Az első világháború után létrejött trianoni békeszerződés után a Magyarországhoz tartozó Erdélyt Romániához csatolták. Az 1930-ban szervezett népszámlálás idején Erdély Romániához tartozott, ami a népszámlálási adatokból is látszik. Alig 20 év alatt a statisztikai adatok alapján a magyarság száma 1481 ezer főre esett vissza (200 ezres csökkenést jelent), ugyanakkor a román nemzetiségű népesség száma 3208 ezer főre növekedett, ami 57,8%-os arányt jelent. Így a magyarok aránya 24,4%-ra csökkent. Szembetűnő a román nemzetiségűek 13,4%-os növekedése, ami elsősorban a Regátból Erdélybe telepített románoknak köszönhető. Ugyanakkor szembetűnő, hogy

a magyar nemzetiségűek száma és a magyar anyanyelvűek száma különbözik, ami a nemzetiség szabad bevallását korlátozó intézkedésekkel magyarázható. (Nyárády R. K., 1996)

1941-ben volt a következő népszámlálás, amikor is Erdély népességének számszerűsítése két részre vált: a bécsi döntés alapján Észak Erdély visszacsatolódott Magyarországhoz és Dél Erdély maradt Romániai terület. Az ez évi népszámlálás összesített adatai szerint Erdély lakossága növekedett, mind a magyar, mind a román nemzetiségűek száma. 1966 és 1977 között az Erdélyben élő magyar nemzetiségűek aránya 23,8%-ról 22%-ra csökkent, ugyanakkor a románok aránya újra növekedett (70,9%). Ennek ellenére a székelyföldi megyék (Kovácsna és Hargita) megmaradtak tömb magyar térségnek. Az 1977-es népszámlálás esetén újra szembevetendő az a tény, hogy Romániában 34 000 főnek nem azonos a nemzeti és a anyanyelvi hovatartozása, elsősorban a Kárpát-medencében. (Nyárády R. K., 1996).

3. számú ábra: Erdély magyar nemzetiségű népességének alakulása 1930-2002 között

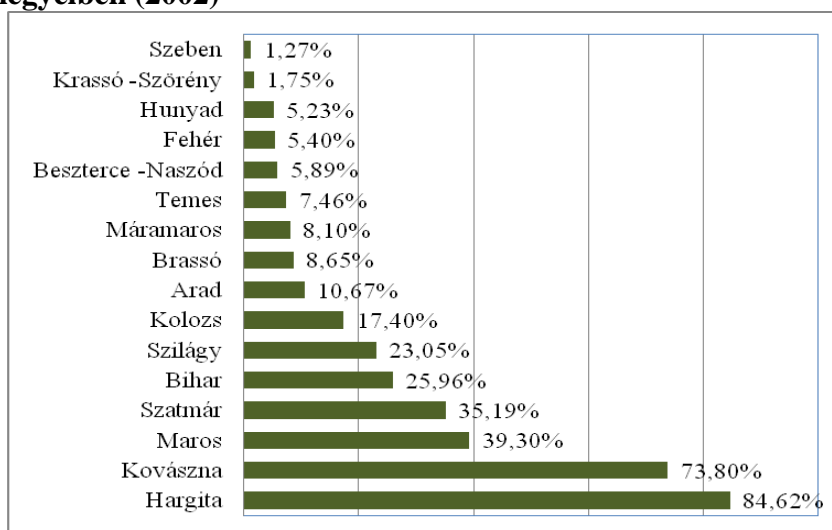
Forrás: Nyárády R. Károly és Varga E. Árpád: Erdély etnikai arculatának változása, Budapest 1996

Az 1992-es népszámlálási adatok többszörösen igazolják a magyar nemzetiségű népesség folyamatos csökkenését. A 2002-es népszámlálási adatok szerint az erdélyi magyarok aránya csupán csak 19%. Ugyanakkor általános tendencia az össznépesség létszámának csökkenése, amelynek okai a következők voltak: a népesség előregedése, a születések számának

csökkenése és a migráció. A lakosság előregedési tendenciája az elkövetkező 10 évben komoly kihívást fog jelenteni az oktatási valamint munkaerő-piaci stratégiák kidolgozásában. A 2002-es népszámlálás adatait elemző magyar szakértők többnyire egyetértenek abban, hogy a magyarság fogyatkozása alapvetően három fő okra vezethető vissza: az alacsony természetes népszaporulatra (és ezzel összefüggésben az előregedésre), a kivándorlásra és az asszimilációra¹. A két népszámlálás közti tíz évben Arad, Kolozs és Bihar megye magyar lakosságának fogyatkozása a leghangsúlyosabb.

Az Erdélyben élő magyarok létszámuk alapján Európa nemzeti kisebbségei között a legnagyobbak. A magyar nemzetiségű lakosság aránya Erdély nyolc megyéjében haladja meg a népesség 10%-át. Az erdélyi magyarság zöme Székelyföldön él (az öt történelmi székely szék területén, 1992), így Hargita megyében a népesség 84,6%-a, Kovászna megyében 73,8%-a, Maros megyében 39,3%-a magyar. A magyar lakosság számaránya 50% feletti az alábbi városokban: Székelyudvarhely (97,41%), Kézdivásárhely (91,65%), Gyergyószentmiklós (88,31%), Csíkszereda (83,0%), Sepsiszentgyörgy (74,72%), Nagyszalonta (61,09%), Nagykároly (52,45%), Marosvásárhely (51,38). Az erdélyi magyarság 56%-a város lakó.

4. számú ábra: A magyar nemzetiségű népesség aránya Erdély megyéiben (2002)

Forrás: A Statisztikai Hivatal adatai alapján, 2002

¹ Régiójelentés - humán fejlesztési programok, Románia, I. Helyzetértékelés, tanulmány a TÁMOP nemzetközi és határmenti programok, a Hidvégi Mikó Imre Alapítvány kutatása

Egy régió történelmi fejlődésében meghatározó a tartós együttlét, a hagyományok, a kialakult közös értékrend (Tóth J, 2003) Erdély, mint a Kárpát - medence egyik legmeghatározóbb történelmi régiója ezeket a sajátosságokat magán viseli, hiszen több évszázados múltja van, egysége megkérdőjelezhetetlen. A történelem folyamán ugyanis volt országrész, önálló ország, majd kerület is. Erdély egyik legerősebb identitástudattal rendelkező régiója a Kárpát - medencének, amely napjainkban is ezer szállal kapcsolódik az anyaországhoz.

3. A Csíki-medence helyzetfeltárása, helyzetelemzése

3.1. Természeti erőforrások

3.1.1. Természetföldrajzi adottságok (felszín, talaj, éghajlat)

A Csíki-medence a Keleti Kárpátok középső részében helyezkedik el, a Hargita hegylánc és a Csíki havasok között fekszik. A medence hossza 63 km, szélessége 14 km, területe 1700 km². A Csíki-medence Balánbányától a Tusnád-szorosig terjed, Hargita megye szerves részét képezi és földrajzi szempontból, három térségből áll: a Felcsíki, Középcsíki és az Alcsíki térségek. A medencét északon a Marosfői küszöb (890 m.) választja el a Gyergyói-medencétől, délen pedig a Tusnád-szoros és a Csomád hegycsoport választja el a Háromszéki-medencétől. Tágabb értelemben a Felcsíki térség a Középcsíki medencét és a Tatros-völgyi Gyimeseket is jelenti. Felcsík területe 922 km² és hossza mintegy 60 km. Földrajzi szempontból a Felcsíki rész két térségre tagolódik: a csíkrákosi és a zsögödi szűkület közötti részt Középcsíknak és a Csíkrákostól északra lévő térséget Felcsíknak nevezik. Az Alcsíki térség a Tusnádi-szoros és a Zsögödi-szoros között fekszik, területét egy fürdőváros – Tusnádfürdő - és öt község - Csíkszentkirály, Csíkszentsimon, Tusnád, Csíkszentmárton és Csíkszentgyörgy alkotja.

A Csíki-medencén végigvonuló Hargitai hegylánc vulkanikus eredetű kőzetekből épül fel, főképp andezitekéből. A hegylánc négy Hargita csúcsa a Felcsíki medencéből látható: a Csicsói Hargita (1755 m), a Madéfalvi Hargita (1709 m), a Rákosi Hargita (1756 m) és a Madarasi Hargita (1801 m). Az Alcsíki medencéből látható csúcsok a Nagy-kő-bükk (1231 m), a Kakukk hegy (1558 m), a Mitács-csúcs (1280 m) és a Nagy-Piliske (1313 m). A Csíki-medencét keletről a Csíki havasok határolják, melyek alacsonyabbak a Hargitánál, az itt található legmagasabb csúcsok a Pap-hegy (1165 m), a Pogány- havas (1350 m), a Fekete Rez (1535 m), és a Naskalat-csúcs (1550 m). A Felcsíki medencét északon a már említett Fekete Rez hegycsúcs választja el a Gyergyói medencétől, Észak-keleten pedig a Nagyhagymás (1494 m) és az Egyeskö (1608 m). Dél-Keleten a medencét a Csomád hegycsoport határolja, itt található a Szent Anna krátertő és a Mohos-tőzegláp (1050 m). A medence fő folyója az Olt, amelynek teljes hossza 736 km, és ebből 89 km jut Hargita megyére.

A Csíki-medencére jellemző **éghajlat**, köztudottan kuriózum, mivel Erdély hideg pólusaként van nyilvántartva. Ennek oka elsősorban az, hogy a levegő beszorul, az Olt völgsíkja fölé, míg a környező hegykeret viszonylag melegebb. Helyi sajátosságok a domborzati tagolódás, a völgyek, a medencék magasság és a szélvédettség. A medence középhegységi éghajlatú (enyhén kontinentális), amelynek két típusa van: montán és medencei. A medence hegyvidéki éghajlatára a hosszabb tél és a hűvösebb nyár jellemző. A térség medence típusú területei erősebben felmelegednek, de a hegységkeret lejtőin bezáródó hidegebb levegő-felhalmozódás miatt a szélsőséges napokon gyakori a fagyzug hatás és az ebből következő hőmérséklet inverzió is.

A Csíkszeredában működő meteorológiai állomás adatai szerint az utóbbi 30 év (1970 – 2000 között) évi átlagos hőmérséklete 5.3 fok, amely a legkisebbek közé tartozik Erdélyben. Télen az átlagos középérték -5.6 és nyáron 15.5 fok. Az utóbbi 30 évben a leghidegebb hónap január volt (-6,8 fokos átlagos hőmérséklet) valamint a legmelegebb hónap július volt (16,3 fokos átlagos hőmérséklet). Az elmúlt negyven évben legmagasabb észlelt meleg 35,5 fok volt és a leghidegebb -38,4 fok volt. A medencében a tavasz melegebb, mint az ősz. Az esőzési viszonyokat tekintve a medencére gyakori esőzések jellemzők. Az elmúlt negyven év átlagos évi csapadékmennyiségét 565,1 mm-re becsülték. A medencére általánosan az alacsony évi hőmérséklet, a nagy mennyiségű esőzés, a hosszú tél (akár október közepétől – májusig), a rövid nyár jellemző. Az év legnagyobb részében hűvös van. A magas hegyeken a hó lehullhat már szeptemberben is, és csak júniusban olvad el. Ezáltal a növényvilág csak későn ébred és a kultúrnövények termesztésének is csak rövid időszaka van.

3.1.2. Geológiai adottságok, ásványkincsek

A medencében található folyó és freatikus vizek, források, rét- és tőzeglápok valamint természetes tavak. A medence gazdag ásványvizekben és gázömlésekben, melyek közül a legjellemzőbbek a szénsavas, vasas és földes gyógyhatású ásványvizek. Évszázadok óta az ásványvízforrásokat és a gázömléseket többféle módszer segítségével hasznosítják: ivóvíz palackozás, gyógyfürdők és kezelőhelyek létrehozása. A legjelentősebb ivóvízbázisok az Olt folyó teraszain találhatóak. Természeti ritkaság a Szent Anna-tó, amely 950 m-es tengerszint feletti magasságban található a Csomád-hegység kráterében, ez az egyetlen épen maradt vulkanikus eredetű kráter a Közép Európában. A térség gazdag kénes vagy széndioxidos kigőzölgésekben, termál és borvízforrásokban, amelyek többsége gyógyhatású. Majdnem minden településen van borvízforrás. A borvíz vizes

mofetta, keletkezése a vulkáni utóműködésekkel magyarázható. Régen a borvízlelőhelyeken gyógyfürdőket hoztak létre, gyógykezelések céljából, melyek közül van olyan, amelyik még most is működik: Tusnádon, Zsögödön, Madarason, Szentkirályon, a Kászonokban, Hargitafürdön, továbbá a csíkszentimrei Büdösfürdő. A felszíni vizek általában jó minőségűek, vegyszeres kezelés nélkül ivóvíz nyerhető. A medence folyója, az Olt folyó, a gazdasági tevékenységek következtében szennyeződik. A felszín alatti vízkezelések minősége jó, több gazdasági egység használja saját kutak felállításával segítségével (sörgyár, ásványvíz-palackozók, magán autómosók). Közüzemi szennyvízkezelés csak a térség három városában van. Ezek közül a csíkszeredai szennyvíztisztító állomás kapacitása nem elégséges így a beömlő szennyvíz egy része kezeletlenül az Olt folyóba ömlik. A medencében elhelyezkedő tavak és az Olt folyó vízminőségének védelme, környezetük gondozása nem csak környezetvédelmi, természetvédelmi probléma, hanem gazdasági jellegű is. Mindaddig e területre kevés figyelmet fordítottak.

A medence **altalaja** nagyon változatos és gazdag: vas- és fémérc, lignit, földgáz, kaolin, argonit, valamint az építkezésekben jól értékesíthető alapanyagok (agyag, mészkő, andezit, dolomit, homok, kvarz, tűzkő és kavics) található. Régebb aranyat és ezüstöt is találtak ezen a vidéken. Balánbányán rézércet, Hargitafürdön kaolint termelnek ki, a Középcsíki medencében dolomitbánya található, Szentdomokoson kristályos mészkő van, a Hargita hegylánc hegylábi övezetében andezitbánya található. A régmúltban a medence területén több településen is működött vasbánya, amelyeknek helye ma már alig látható: Madarason, Dánfalván, Cziberefalván. Régebb a Gyimesekben petróleum gyár is működött. Mészkő lelőhelyek vannak Csíkszentmihályon, Szenttamáson, Tusnádon, Menaságon. Barna vaskő- képződmények található Büdösfürdön és Tusnádfürdön. A természeti erőforrások közül fontos megemlíteni a következőket: fa, vasérc, pirit, rézérc, só, kaolin, bazalt, andezit és szén, petróleum.

A medencében természetvédelmi területnek számít a Nagyhagymás, a Szent Anna-tó, a tusnádi Mohos-tőzegláp, a csíkszentkirályi Lucs (Erdély legnagyobb tőzeglápja) és a Borsáros (eutróf). Emellett a medencében az ásványvizek és a szénsavas-kénes gázömlések környékén védettnek nyilvánított hidrológiai területek is vannak: Csíkszentkirály, Tusnádfürdő, csíkszentimrei Büdösfürdő, Bányapatak, Kakukkhegy, Hargitafürdő, a csíkkarcfalvi Madiccsafürdő-Oltforrás övezet, a csíkszeredai Zsögödfürdő, a csíkszenttamási Feneketlen tó.

3.1.3. Növény és állatvilág

A medence **flórája** gazdag és sokféle védett növény található. Az alpesi növényzettől kezdődően egészen a folyók árterületéig mindenféle növény megtalálható. A hegycsúcsok tetején valamint a hegyi tavak mellett számos növényritkaság fordul elő. A virágzó növények közül három csoportot különböztetünk meg: a fanövények, cserjék és a fűnövények. A fák csoportjába tartoznak a gyümölcsfák (alma, körte, szilva, vadgesztenye, dió, cseresznye, meggy) és az erdei fák (tölgy, bükk, fenyő, nyírfa). Felhasználási cél szerint a természetvédő funkciót ellátó erdők számát meghaladják a kitermelésre szánt erdőterületek. A cserjék csoportjába tartoznak a gyümölcs cserjék (ribizli, egres, málna, eper, szeder, áfonya, kökény), a virágcserjék (rózsafák, tulipán, liliom, bazsarózsa, orgonafa) és az erdei cserjék (som, bodza). A fűnövények csoportjába tartoznak a tápnövények különböző fajtái (gabonafajok, hüvelyesek, főzelékek, fűszernövények, gyógynövények), az ipari növények (len, kender, csalán, napraforgó, komló) és a dudvák valamint a mérges növények. A nem virágzó növények közül ismeretesek az erdei és édes gyökű páfrány, a korpafű, a mohák és a zuzmók több fajtája valamint a mérges és az ehető gombafélék (rókagomba, csiperke, fenyőalja, szarvasgomba, keserűgomba, lasagomba). A medence flórájában található védett növények sokfélék, ilyen például a törpenyír, az apró nyír, a lisztes kankalin, a tőzegrozsmaring, a mocsári kőrontó, a kockás liliom, a boldogasszony papucs, a havasi gyopár, a sárga tárnics, a nádtippan, a madárhúr.

Az állatvilág rendkívül gazdag a kiterjedt túlevelű és lombhullató erdőségeknél köszönhetően. Az emlősök közül fontos megemlíteni a barnamedvét, a farkast, a rókát, a hiúzt, a nyusztot, a nyestet, a szarvast, a mókust, a zergét, mogyorós pelét, a nyulat. Ezek közül néhány védett állat: barnamedve, farkas, szarvas, hiúz, nyuszt. A madarak világa szintén nagyon sokszínű. A ragadozó madarak közül többféle keselyűfaj található. Ezen kívül a medencében megtalálható többféle sasfaj, sólyom, héja, füles bagoly. Az éneklő madarak közül megtalálhatók a rigó, a pacsirta, a cinke, a pinty különböző fajtái, a fekete holló, a fekete varjú, a csóka, a szarka, a fecske több fajtája. A madarak közül érdemes megemlíteni, hogy ebben a térségben még található harkály és kakukk is. A hüllők közül ezen a vidéken él teknősbéka, zöld gyík, kurta kígyó, kecskebéka, zöldbéka. A halak közül a legotthonosabb a ponty, a csuka, a pisztráng, a kárász. A térségben található háziállatok sora igen hosszú, ezek közül a leggyakoribbak a sertés, a ló, a juh, a kecske, a szarvasmarha, a nyúl-, galamb-, a tyúk-, a pulyka-, a lúd-, a kacsá-, a kutya- és macskafélék sokasága.

3.1.4. Településszerkezet

A Csíki-medence településhálózata hagyományosan Alcsík és Felcsík tájegységekre tagolódik. Geológiai választóvonal szerint Középcsik tájegységet is figyelembe kell venni. Ezen kívül a medencéhez hozzátartoznak Kászonszék települései, illetve a Gyimesi szórványtelepülések. A medence Hargita megye területének 25%-át teszi ki.

A medence vidéki településeinek fekvése változatos: vannak út menti falvak (Alcsík, Felcsík), megjelenik a falukettőződés is ugyanakkor vannak szórványtelepülések (Gyimes), de található falufüzér is (Kászoni-medence).

A Csíki-medence falvai többségében hegylábi települések, a tízes településrendszer alapján épültek. A tízes (szeg, szer, néha utca) névvel nevezett nagyobb falurész majd minden csíkszéki községben felfedezhető ma is, és összesen közel félezer ilyen megnevezés ismeretes.

A falvak belsősege (lakóterülete) és határa mindmáig különböző nagyságú tízesekre oszlik, bár szerepük az idők során módosult. A medence településállománya viszonylag alacsonynak számít, ugyanis 4 település esik 100 km²-re.

Ugyanakkor fontos megemlíteni, hogy Alcsíkon található a legtöbb település (22 település), ezzel szemben Felcsíkon csak 7 település van. Ha a települések átlagos lélekszámát figyeljük meg, akkor a felcsíki nagy lélekszámú falvak révén, Felcsíkon az átlagos népességszám 2735 fő (Balánbányát leszámítva) míg Alcsíkon csupán 871 fő az átlagos népességszám. Középcsíkon Csíkszereda nélkül az átlagos népességszám 763 fő (19 település).

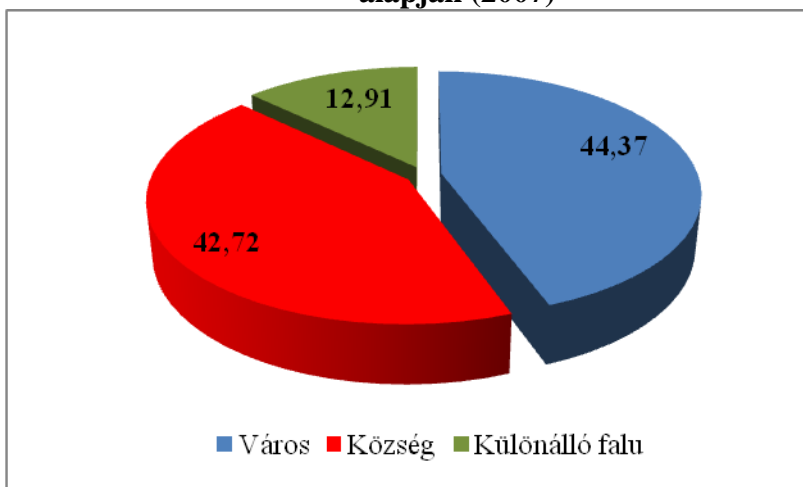
Tehát a fentiek alapján elmondható, hogy Felcsíkon nagy lélekszámú falvak kis településsűrűséggel jellemzik a medencét, Alcsíkon és Középcsíkon pedig alacsonyabb a népsűrűség viszont magasabb településsűrűséggel állunk szemben.

A Csíki-medencében alapvetően három településtípust különböztetnek meg: város, község, falu. A falu a legkisebb közigazgatási egység az országban. Több falu a községközpontokkal együtt alkotja a községeket, de vannak közigazgatásilag különálló falvak is.

Így a Csíki-medencében is a 2002-es népszámlálást követően néhány falu különvált a községközpontoktól és önálló közigazgatással rendelkező

településnek felelnek meg: Csíkkozmás (2002-ben), Csíkmadaras (2002-ben), Csíkszenttamás (2003-ban), Csíkcsicsó (2004-ben), Csíkrákos (2004-ben), Csíkszentimre (2004-ben), Csíkszentlélek (2004-ben). A medencében összesen 72 település található, ebből 3 város, 15 községközpont és 7 különálló falu. A medence lakosságának 55,63%-a vidéki térségben él.

5. számú ábra: Csíki-medence településszerkezete a lakosságszám alapján (2007)

Forrás: Saját számítás a Hargita megyei Statisztikai Hivatal adatai alapján

A medence (ugyanakkor Hargita megye) városi népességének aránya jóval kisebb, mint az országos átlag (55,2%). A medencében található három város közül, Csíkszereda, mint megyei jogú város, a középvárosi kategóriába sorolható, a város épületállománya és településképe az utóbbi 100 évben nagyon sokat változott.

Csíkszereda 1558-ban kapta meg a mezővárosi rangot. A XIX. század elején Csíkszereda lakossága nem érte el a 7000 főt, a város népessége a 1948 után rohamosan növekedett, ami szocialista urbanizációs folyamat eredménye (Kocsis K, 1992). A város megyei rangot 1972-ben kapott (Vofkori L, 1996). A város erős közigazgatási vonzóerővel rendelkező II. rangú, megyei jogú város, dinamikusan fejlődő városnak minősül.

5. számú táblázat: Néhány középvárosi funkció mutatói Csíkszeredában (2007)

Lakossága (fő)	41971
Alkalmazottak száma (fő)	16880
Ipari foglalkoztatottak száma (fő)	5039
Kereskedelemben foglalkoztatottak száma (fő)	3460
Szolgáltatási szektorban dolgozók aránya (fő)	59,2%
Felsőfokú oktatási intézmények száma	4
Felsőfokú oktatásban résztvevő hallgatók száma (fő)	3807 fő
Szakok száma	36 szak
Alapfokú oktatási intézmények száma	29
Alapfokú oktatásban résztvevő tanulók száma (fő)	10652
Pénzügyi intézmények száma	23
Korhási ágyak száma	788

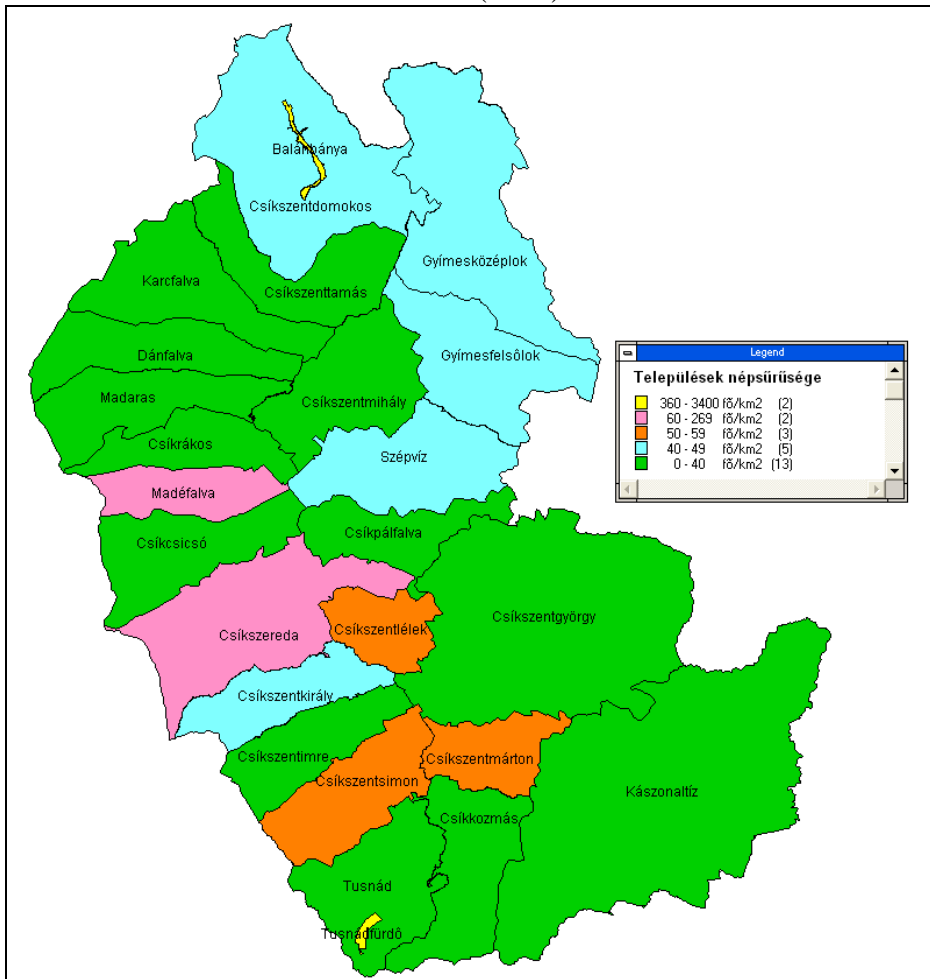
Forrás: Saját számítás a Hargita megyei Statisztikai Hivatal adatai alapján

Balánbánya és Tusnádfürdő speciális funkciójú kisvárosok. A speciális funkció Tusnádfürdő esetében az idegenforgalomra vonatkozik, valamint Balánbánya esetében a bányászati funkcióra támaszkodik (Horváth Gy, 2003).

A térség lakosságának több mint fele vidéki településeken él, ezért a medence alapvetően a vidéki térségtípusba sorolható. A térségre az alacsony népsűrűség a jellemző, a népsűrűség értéke alacsonyabb az országos átlagnál (90,5 fő/km²), de magasabb a megyei átlagnál (49,2 fő/km²). A medence átlagos népsűrűsége 55,89 fő/km².

Összehasonlítva a városon élő lakosságot a vidéken élő népességgel, látható, hogy városon jóval magasabb a népsűrűség (1. számú melléklet).

6. számú ábra: A Csíki-medence településeinek népsűrűségi adatai (2008)

Forrás: saját szerkesztés

A települések nagyságrend szerinti csoportosítása nyomán megadható a medence falutípusainak megoszlása. A lakosság száma alapján hat csoportra oszthatók a vidéki települések a medencében:

Tanyák vagy szórványtelepülések: 120 fő alatti lakosság

Aprófalvak: 120 - 200 fő között

Kisfalvak: 200- 400 fő között

Közepes lélekszámú települések: 400 - 800 fő között

Nagy lélekszámú települések: 800 - 2000 fő között

Óriásfalvak: 2000 fő feletti lakosság

7. számú táblázat: A Csíki-medence vidéki településeinek lélekszáma (2002)

	<i>Községközpont</i>	<i>Falu</i>	<i>Összesen</i>
120 fő alatt		6	6
120 - 200 fő között		2	3
200 - 400 fő között		11	11
400 - 800 fő között	3	16	19
800 - 2000 fő között	7	13	20
2000 fő feletti lakosság	5	4	9
Összesen	15	52	67

Forrás: Saját számítás a Hargita megyei Statisztikai Hivatal adatai alapján

A fenti táblázat adatai alapján, kiderül, hogy a Csíki-medence vidéki településeinek 70,5% közepes illetve nagy vagy óriás lélekszámú település, ugyanakkor ismeretes, hogy a Székelyföldi falvak soraiból a Csíki-medence nagy lélekszámú falvai kiemelkednek (Horváth Gy, 2003).

A funkcionalitás, lakosságszám és terület alapján kialakított településkategóriák szerint a medencében található 22 község 5 funkcionális kategóriába sorolható be. A besorolásnál a két legfontosabb funkciót vették figyelembe (Horváth Gy, 2003):

- Ipari – mezőgazdasági funkciókat egyaránt betöltő falvak: Csíkszentdomokos Csíkszentkirály, Tusnád, Csíkszentsimon, Csíkcsicsó, Madéfalva, Dánfalva, Csíkkarcfalva, Gyimesközéplak, Csíkszenttamás, Madaras, Kászonaltíz
- Mező-, erdőgazdasági és idegenforgalmi funkciókkal rendelkező falvak: Gyimesfelsőlok, Szépvíz, Csíkrákos
- Mező-, erdőgazdasági és bányászati funkciójú település: Csíkpálfalva
- Mezőgazdasági és erdőgazdálkodási funkciójú falvak: Csíkszentmárton, Csíkkozmás, Kizárólag mezőgazdasági funkciókkal rendelkező falvak: Csíkszentlélek, Csíkszentimre, Csíkszentgyörgy, Csíkszentmihály

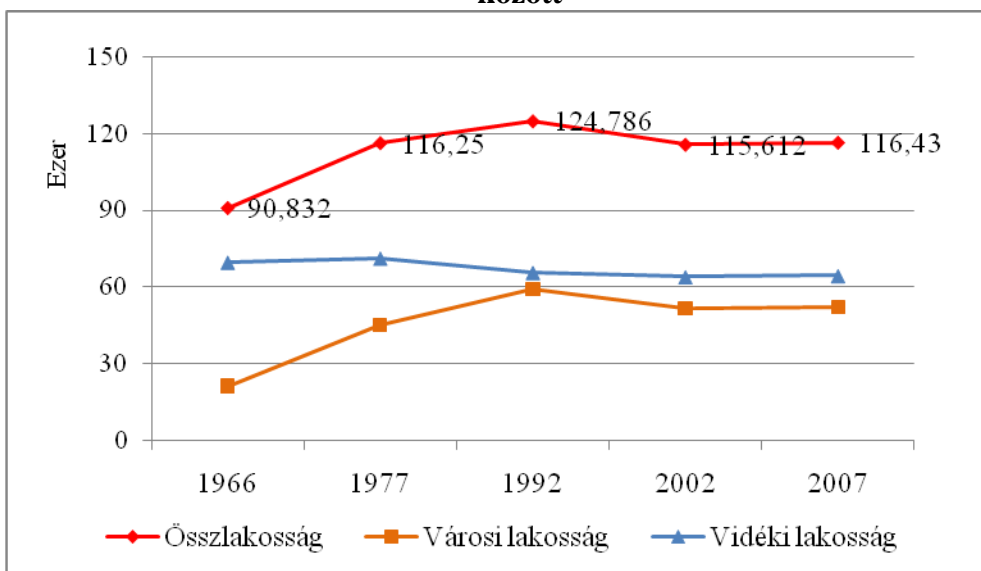
3.2. Humán erőforrások

3. 2. 1. Demográfiai helyzetkép

3. 2. 1. 1. Népesésváltozás

Hargita megye, és ezen belül a Csíki-medence látványos demográfiai változásokon ment keresztül az 1960-as évek közepétől. Az 1966-1977 közötti időszakban 43918 fővel gyarapodott a megye lakossága. Ezt követően a megyében a népességnövekedés lassult, 1992-ig, csupán 6-7%-kal növekedett a népesség száma. 1992-2002 között pedig, mind Hargita megyére, mind a Csíki-medencére jellemző lett a népességcsökkenés. A medence lakossága 1992 és 2002 között 9174 fővel csökkent, ami 7,35%-os népességcsökkenést jelent. Mégis összességében a medence népessége 1966 és 2007 között 25589 fővel növekedett, ami 28,1%-os növekedést jelent.

7. számú ábra: A Csíki-medence népességének alakulása 1966 -2007 között

Forrás: Saját számítás a Hargita megyei Statisztikai Hivatal adatai alapján

A Csíki-medence látványos demográfiai változáson ment át 1966 és 1977 között, amit elsősorban a városi lakosság számának több mint kétszeresére való emelkedése eredményezett. Összességében a lakosság 27,9%-al növekedett, viszont ez a növekedés teljes mértékben a városi népesség arányának emelkedését jelentette és ezen belül is elsősorban Csíkszereda valamint Balánbánya népességnövekedésének köszönhető. Csíkszereda

lakosságának növekedése az 1968-as megyésítés után kezdődött, mivel a célkitűzés a megyeszékhelyek fejlesztése, gyárak és lakótelepek építése volt (Horváth, Gy, 2003). Az urbanizációs folyamat révén a román anyanyelvű lakosok száma is folyamatosan növekedett.

Tulajdonképpen átalakult a térség demográfiai szerkezete, amely következtében megváltozott a városok (elsősorban Csíkszereda) gazdasági, társadalmi, kulturális valamint oktatási funkciója. Érdemes felfigyelni arra, hogy Csíkszeredában a fent említett időszak alatt a népesség száma 15607 fővel növekedett (amiből a román nemzetiségűek száma 4930 fő).

6. számú táblázat: A Csíki-medence népességének változása 1966 és 2007 között (fő)

	Város	Vidék	Összlakosság
1966	21179	69653	90832
1977	44977	71273	116250
1992	59134	65652	124786
2002	51659	63953	115612
2007	52014	64416	116430
A népesség számának változása 1966-1977 (1966=100)	212.37	102.33	127.98
A népesség számának változása 1977-1992 (1992=100)	131.48	92.11	107.34
A népesség számának változása 1992-2007 (1992=100)	87.96	98.12	93.30

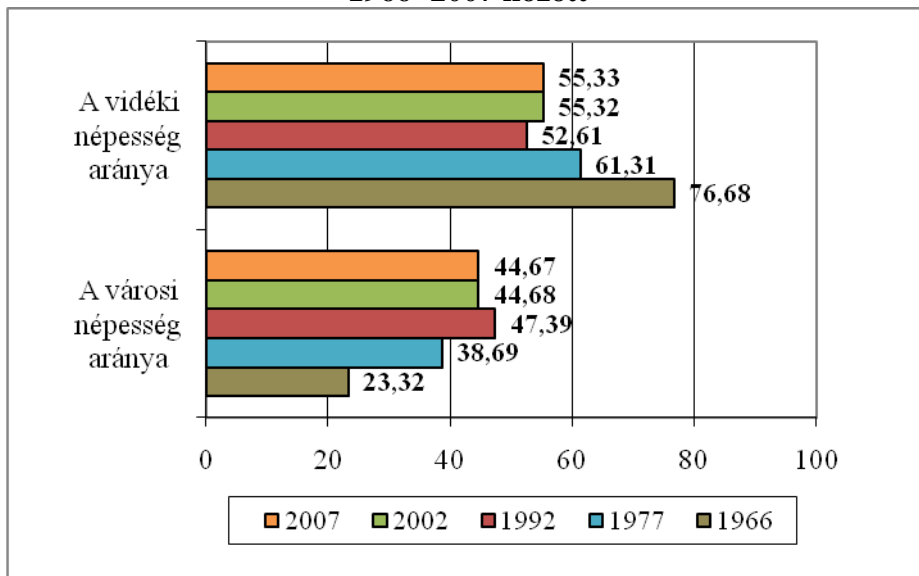
Forrás: Saját számítás a Hargita megyei Statisztikai Hivatal adatai alapján

1977-1992 közötti a népességnövekedés már csak 7,3% a medencében, viszont a városi lakosság aránya még mindig növekedőben van, hiszen 15 év alatt 31,4%-al növekedett.

Ezzel szemben látható, hogy a vidéki lakosság száma csökkent. Ebben az időszakban a városi népesség gyarodásának forrása elsősorban a falusi lakosság városokba áramlása volt (Varga E. Á,1994).

Tehát a városi népesség számának alakulása 1966-1992 között a városon élők arányát jelentősen megnövelte, hiszen amíg 1966-ban a városi népesség aránya csak 23,3% volt, 1992-re már 38,69% lett valamint 2002-ben már 44,68 %.

8. számú ábra: A Csíki-medence városi és vidéki népességének aránya 1966 -2007 között

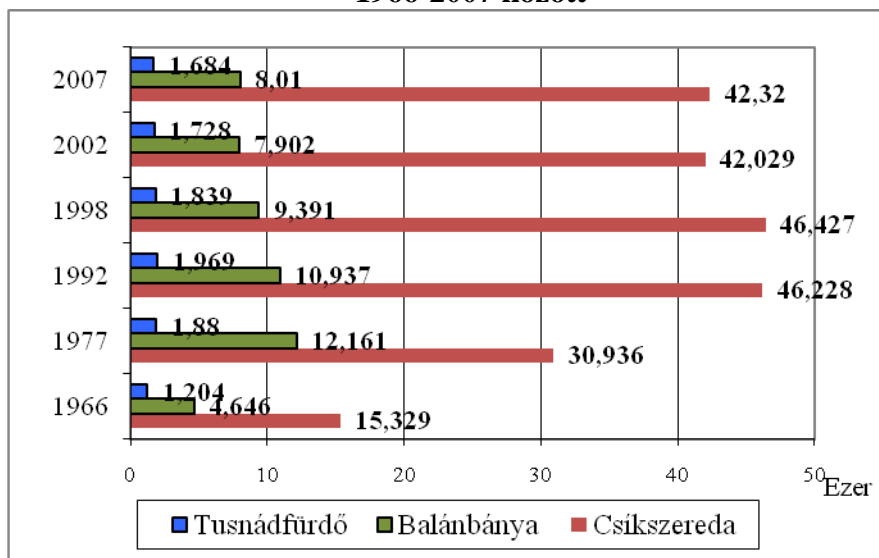

Forrás: Saját számítás a Hargita megyei Statisztikai Hivatal adatai alapján

A népesség számának alakulása a rendszerváltás után csökkenést mutatott, ez a tény mind a városi, mind a vidéki népesség számában megmutatkozott. A legnagyobb vándorlási rátát eredményező városok közé sorolható Csíkszereda is, hiszen 1992-2002 között 9,5%-al csökkent a népessége. A rendszerváltást követően a települések gazdasági helyzete, kulturális és lakófunkciói megváltoztak, megszűntek az állami beruházások, megnövekedett a munkanélküliek száma, ezáltal elkezdődött az elvándorlás.

Ebben az időszakban, mind a városokon élő lakosság, mind a falvakban élők száma csökkenési tendenciát mutat. Ez elsősorban arra enged következtetni, hogy a lakosság egy része megélhetési problémákkal küszködve más országban, más régióban vállalt munkát és elköltözött, valamint arra, hogy növekedett az elhalálozások száma. A szerkezetváltás a medencében található kisvárosok közül mindkettőt súlyosan érintette: Tusnádfürdő jelentősen veszített korábbi turisztikai szerepéből, ugyanakkor Balánbánya súlyos gazdasági válságba került (népessége 27%-al csökkent tíz év alatt).

**9. számú ábra: A Csíki-medence városi népességének változása
1966-2007 között**

Forrás: Saját számítás a Hargita megyei Statisztikai Hivatal adatai alapján

Következésképpen a Csíki-medence mindhárom városára ugyanaz a népességváltozási tendencijellemző: 1966–1992 között növekedés (a lakosság a 3 városban 37955 fővel növekedett) és 1992–2002 között csökkenés (a lakosság a 3 városban 7475 fővel csökkent) figyelhető meg. Jelenleg a medence lakosságának 44,67% él a három városban, tehát a lakosság közel fele. Mivel a térség központja Csíkszereda, jelentős fejlődés erre a városra jellemző. Csíkszereda lakossága 1966–1998 között 31000 fővel gazdagodott, majd itt is csökkenés észlelhető (4398 fővel lett kevesebb a város lakossága). Így Csíkszeredában jelenleg a Csíki-medence lakosságának 36,3%-a él (1966-ban a térségben élők 17%-a volt a város lakója).

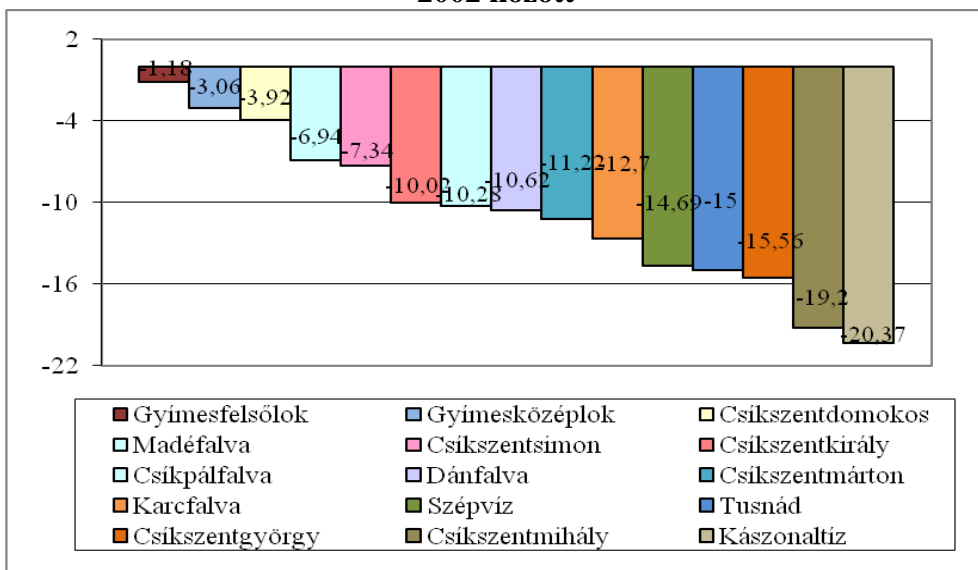
A községek népességcsökkenése már 1977 után észlelhető. 1977 és 1992 között a városokkal ellentétben a községek lakossága csökkent, ami elsősorban a városokba való elvándorlásnak az eredménye. A községek lakosságvesztésének fő oka a mezőgazdasági tevékenység hanyatlása, ezért a főként mezőgazdasági tevékenységből élő településekből megélhetési problémákkal küszködve elvándorolt a népesség. Elsősorban a városokba vándoroltak, de nem elhanyagolható tényező a külföldre való kivándorlás tendenciája sem. Így a községek népessége 1977 és 2002 között 7320 fővel csökkent.

Nagy különbségek észlelhetők a községek népességváltozásában 1977-2002 között:

1. Mérsékeltlen csökkenő lélekszámú települések (minimális csökkenés, 4%-os vagy kisebb): Gyimesfelsőlok, Gyimesközéplak, Csíkszentdomokos
2. Jelentősen csökkenő lélekszámú települések (4,1 - 10% között): Madéfalva és Csíkszentsimon
3. Nagymértékben csökkenő lélekszámú települések (10,1 - 20% között): Csíkszentkirály, Csíkpálfalva, Dánfalva, Csíkszentmárton, Csíkkarcfalva, Szépvíz, Tusnád, Csíkszentgyörgy, Csíkszentmihály
4. Kiugróan magas csökkenést mutató települések: Kászonaltíz

A legtöbb község (9) a nagymértékben csökkenő lélekszámú települések kategóriába került, amely települések népessége 10-20%-al csökkent.

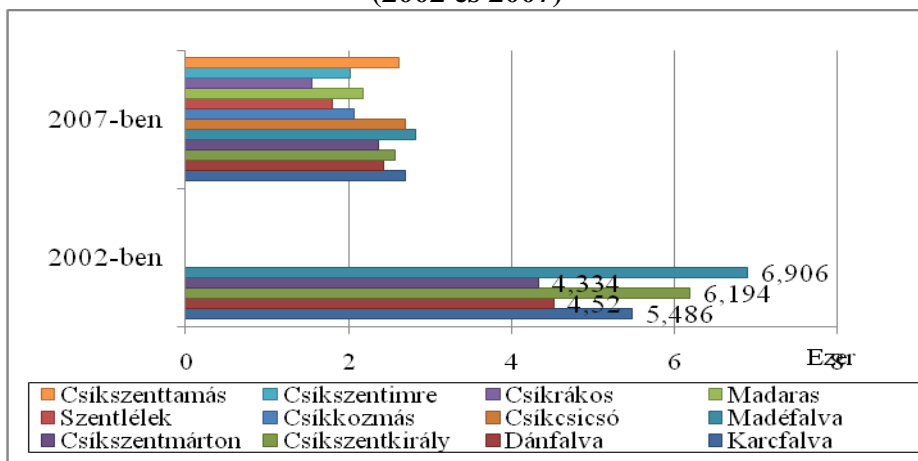
10. számú ábra: A Csíki-medence községeinek lakosságváltozása 1977-2002 között

Forrás: Saját számítás a Hargita megyei Statisztikai Hivatal adatai alapján

Tekintettel arra, hogy a 2002-es népszámlás után több falu külön közigazgatási egység lett, 2002 és 2004 között a népesség-nyilvántartás új arcot öltött. 7 falu elvált a községtől és ezáltal külön népességként nyilvántartott közigazgatási település: Kozmás Csíkszentmárton községtől, Madaras Dánfalvától, Csíkszenttamás Csíkkarcfalvától, Csíkcsicsó és Csíkrákos Madéfalvától valamint Csíkszentimre és Szentlélek Csíkszentkirály községtől vált le. Ezáltal az öt községnek a lakossága jelentősen csökkent, ami a 7 különálló falu lakosságát adja meg.

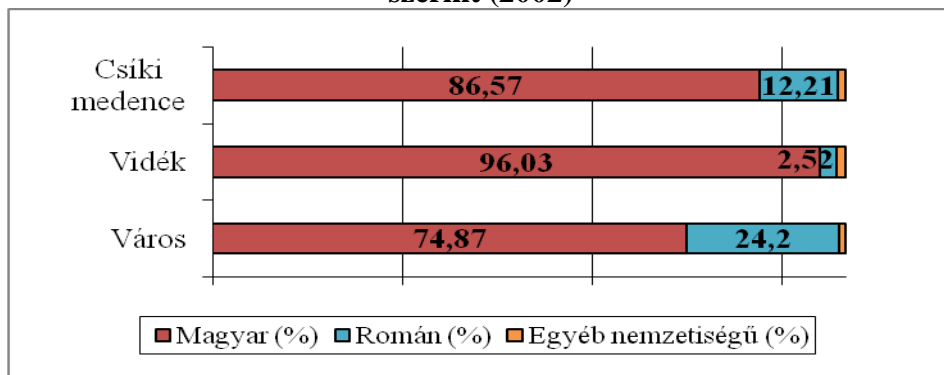
11. számú ábra: Azon községek népessége, amelyekről falvak váltak le (2002 és 2007)

Forrás: Saját számítás a Hargita megyei Statisztikai Hivatal adatai alapján

Az 2002-ig tartó népességcsökkenés mára már leállt. 2002-2007 között a Csíki-medence lakossága változatlan maradt (0,7% növekedett), a városi lakosság és a vidéki népesség száma majdnem változatlan. Két vidéki településen és egy városban észlelhető kismértékű népességcsökkenés: Csíksgyörgyön (2,3%-os csökkenés) és Szépvízen (3,1%-os csökkenés) illetve Tuszánfűrdőn (2,6%-os csökkenés). A Csíki-medence nemzetiségi megoszlásáról elmondható, hogy a népesség közel 90%-a magyar nemzetiségű. A vidéki népesség 96%-a magyar nemzetiségű. A városi népesség magasabb román nemzetiségű lakossági aránnyal rendelkezik, ami elsősorban a csikszeredai és a balánbányai román nemzetiségű népességnek köszönhető

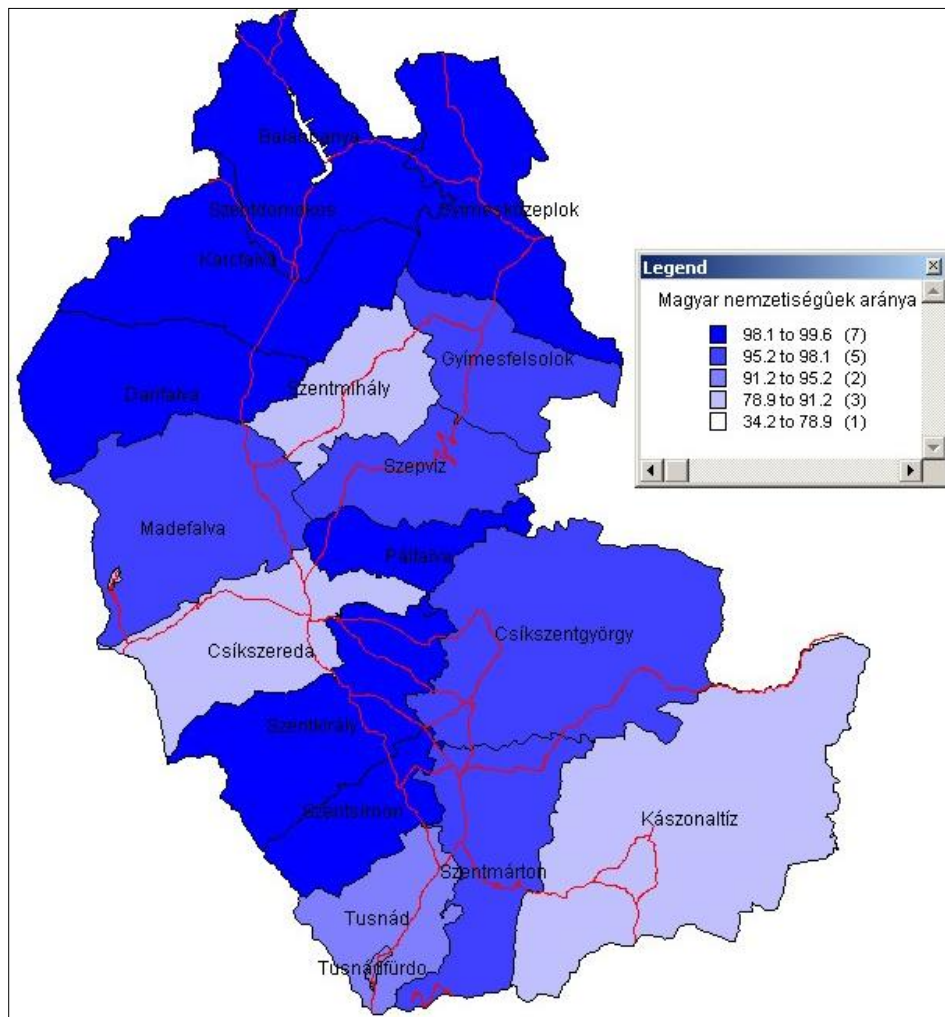
12. számú ábra: A Csíki-medence népességének megoszlása nemzetiség szerint (2002)

Forrás: Saját számítás a Hargita megyei Statisztikai Hivatal adatai alapján

A román nemzetiségűek legnagyobb arányban Balánbányán élnek (64,81%), ez azzal magyarázható, hogy bányavárosként a rendszerváltás előtti időszakban a fejlesztendő városok körébe tartozott, ezáltal mesterséges betelepítések révén rohamos lakosságnövekedést idéztek elő. Csíkszeredában, tekintettel arra, hogy megyeközpont, a román nemzetiségű népesség száma szintén magasabb, mint a többi településeken (17, 31%).

13. számú ábra: A magyar nemzetiségű lakosság aránya a Csíki-medencében (2002)

Forrás: saját szerkesztés

3. 2. 1. 2. Népszaporodás –népességfogyás, vándorlási különbözet, natalitás-mortalitás

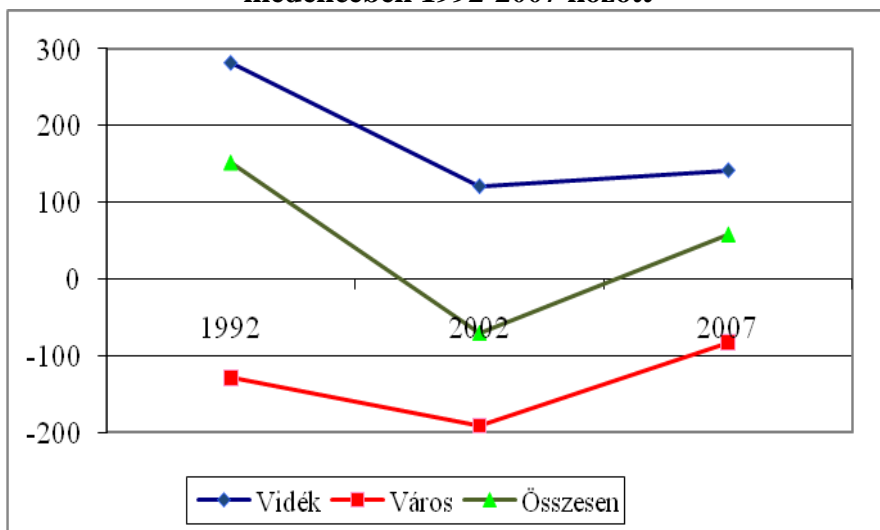
A természetes szaporulat adatait megvizsgálva (2. számú melléklet), látható a népességszaporodás ingadozása 1992 és 2007 között: 1992-ben még pozitív előjelű, azaz 152 fő, 2002-ben már negatív formát ölt, azaz a természetes fogyás –71 fő, míg 2007-ben megint pozitív, azaz +58 fő természetes szaporodási értékkel állunk szemben. A negatív szaporodási tendencia 1992 után a születések kicsiny számának, illetve a vidéki népességelöregedésének tudható be.

2002-ben a természetes szaporulat a városi térségekben pozitív értékű volt, a városok közül pedig Balánbányán volt a legmagasabb természetes szaporulat. Ez a tény a város fiatalkorú lakosságának magas arányával magyarázható, így a születések száma jóval meghaladja a halálozások számát. A vidéki térségekre ugyanebben az évben a természetes fogyás jellemző, ennek többirányú kiváltó oka volt: az előregedés – elszegényedés, az idősebb lakosság magas aránya, a születések számának csökkenése. A természetes fogyás legmagasabb értéke 2002-ben Csíkszentmihályon volt (-36 fő), ami szintén az alacsony születések számának és magas halálozási számnak tudható be.

2007-ben a természetes szaporodás értéke pozitív (58 fő). Ez a pozitív természetes szaporulat elsősorban a városi népesség természetes szaporodásának köszönhető, és ezen belül is leginkább Csíkszeredának. A 2002-es évhez képest a városban az élve születések száma jelentősen növekedett (72 születéssel több, mint 2002-ben). Balánbányán is pozitív természetes szaporulatot mértek, viszont már jóval alacsonyabb, mint 2002-ben, hiszen azóta nagymértékű elvándorlás jellemezte a várost, ami kihatott a születések számának csökkenésére. Tusnádfürdőn negatív természetes szaporulattal állunk szemben, ami az elhalálozások magas számának tudható be.

Vidéken a természetes fogyás alacsonyabb, mint 2002-ben, bár még mindig ez a jellemző. A természetes fogyás csökkenésének elsődleges forrása az élve születések számának növekedése, amit még mindig ellensúlyoz az elöregedési folyamat révén kialakuló magas halálozási szám.

14. számú ábra: A természetes szaporulat alakulása a Csíki-medencében 1992-2007 között

Forrás: Saját számítás a Hargita megyei Statisztikai Hivatal adatai alapján

A tényleges népességszám változásához hozzájárul még a belföldi vándorlási különbözet. A természetes szaporulat illetve fogyás és a belföldi vándorlási különbözet összege adja meg a **tényleges szaporulat illetve fogyás** méretét.

Az 1990-es évek előtti városgyarapodás 1990 után jelentősen csökkent, így a faluról városra való költözés üteme lassult, mivel leálltak a lakásépítési programok és rengeteg munkahely szűnt meg (Horváth Gy, 2003). A 2002-es adatok már tükrözik a városokról való elvándorlási folyamatot, hiszen a legnagyobb tényleges fogyása Csíkszeredának volt (-317 fő), ami elsősorban a vándorlási különbözet viszonylag magas negatív értékének tudható be.

Ugyanakkor Balánbányára is a magas fokú elvándorlás jellemző, így a tényleges szaporulat ott is negatív értékű. Összességében tehát 2002-ben a városi térségekre a tényleges fogyás volt jellemző. A vándorlási különbözet a vidéki településeken a 2002-es év adatai alapján pozitív (+245 fő), az 1992-es adatokhoz képest az elvándorlási egyenleg csökkent, bár nem túl sokat. 8 község pozitív vándorlási egyenleget mutat, ami tulajdonképpen arra enged következtetni, hogy a városi népesség kiköltözik vidéki településekre. 2002-ben a tényleges szaporulat a vidéki településeken pozitív értékű (+54 fő), a legnagyobb tényleges szaporodása Dánfalvának volt (+58 fő).

2007 –ben a városi települések tényleges fogyása (2. számú melléklet) még magasabb, mint 2002-ben, ami a folyamatos elvándorlásra enged következtetni. Legmagasabb tényleges fogyása Csíkszeredának van (-304 fő) ami a vándorlási különbözet -441 fős értékéből adódik. A tényleges szaporodás a vidéki településeken 2007-ben két és fél szerese a 2002-es évi adatoknak, ami a kisebb természetes fogyásnak és a pozitív értékű vándorlási különbözethez az eredménye. 15 vidéki településen pozitív tényleges szaporulatot érzékelhetünk, legmagasabb tényleges szaporulata Szépvíznek van. Ennek elsődleges oka, az hogy a magasabb jövedelemmel rendelkező csíkszeredai lakosok körében jellemző a közeli falvakba való költözés.

Tekintettel arra, hogy a vidéki népesség halandósága általában magasabb, mint városokon, így a vidéken észlelhető mortalitás közel kétszerese a városon mutatkoznak. A mortalitásban jelentkező különbségek okai olyan tényezők lehetnek, mint a kultúra, az instabil foglalkoztatás, a munkakörülmény, az egészségügyi ellátás, a környezetszennyezés, az életszínvonal, a gazdasági válság, a pesszimista jövőkép.

Nemcsak a mortalitás, de a **natalitás** szempontjából is jelentős különbség észlelhető a vidéki és városi települések között. A vidéken élők natalitása magasabb, mint a városi népességé. A vidéki településekre a természetes fogyás a jellemző, mivel a halandóság magasabb, mint a születési arány.

7. számú táblázat: A mortalitás és a natalitás értékei a Csíki-medencében, város – vidék felbontásban (2002, 2007)

	2002		2007	
	Natalitás	Mortalitás	Natalitás	Mortalitás
Város	9,87	7,55	10,02	7,31
Vidék	11,81	14,79	12,23	13,52
Összesen	10,94	11,56	11,24	10,74

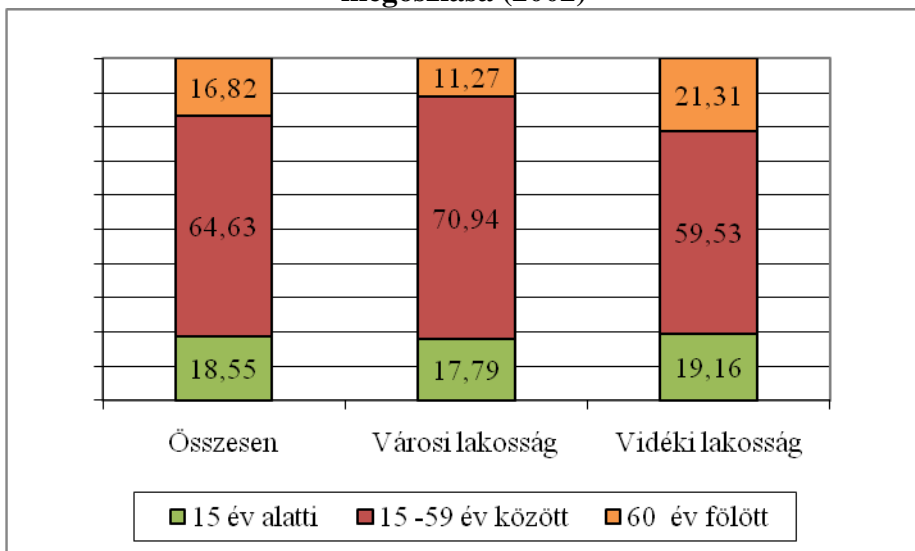
Forrás: Saját számítás a Hargita megyei Statisztikai Hivatal adatai alapján

Ahhoz, hogy eredményes népességnövekedés legyen a Csíki medencében, át kellene szervezni az egészségügyi hálózatot, jobban kellene működtetni a biztosítási rendszert, a szakorvos utánpótlást, javítani kell az egészségügy anyagi alapjait, meg kell teremteni a lakosság gazdasági biztonságát, ugyanakkor javítani kellene a család és a társadalom közhangulatát.

3. 2. 1. 3. Korstruktúra

Amint már a fentiekben is beigazolódott, a térségre jellemző az **előregedési tendencia**, főleg a vidéki településeken. A gyerekkorú népesség aránya mind a városi (17,79%) mind a vidéki térségben alacsony (19,16%), összességében nem éri el még a 20%-ot sem. A gyerekkorúak aránya Balánbányán volt a legmagasabb (22,92%), ezután következik Csíkszentmárton (22,04%), Gyimesfelsőlok (21,96%), Gyimesközéplak (21,85%), Csíkszentgyörgy (20,59%), Csíkszentsimon (20,31%) és Tuszád (20,01%). A térség két településéről lehet elmondani, hogy kedvező korstruktúrával rendelkezik: Csíkszereda és Balánbánya.

15. számú ábra: Csíki-medence népességének korcsoportok szerinti megoszlása (2002)

Forrás: Saját számítás a Hargita megyei Statisztikai Hivatal adatai alapján

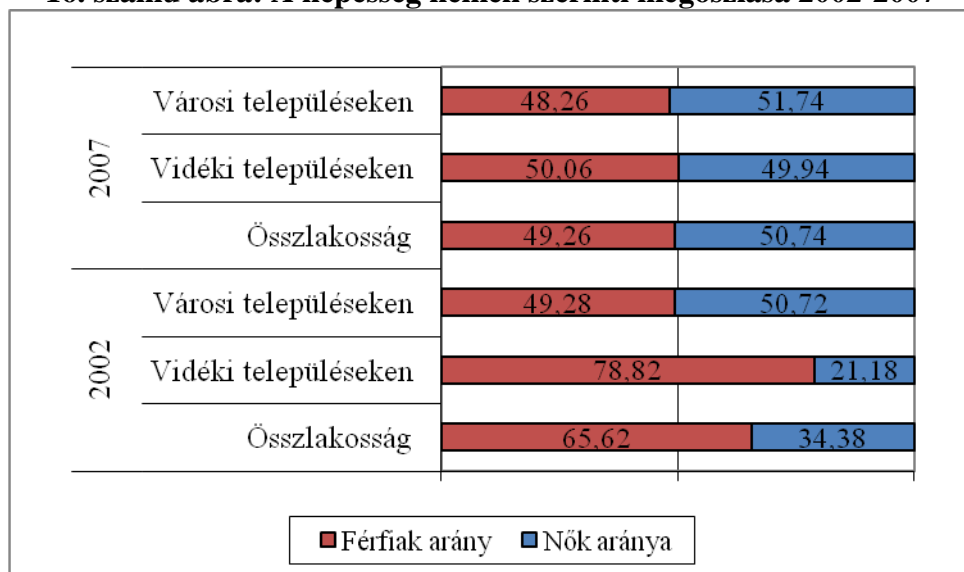
A 60 év felettek aránya vidéken majdnem minden településen eléri vagy meghaladja a 20%-ot, így összességében a vidéki településeken a lakosság 21,31%-a 60 év fölötti. Az **öregkorúak aránya** a vidéki települések közül Kászontalúzen a legmagasabb (31,92%), ezután következik Csíkszentmihály (24,56%), Madéfalva (23,98%), Csíkkarcfalva (23,19%) és Dánfalva (23,10%). A városi térségben az időskorúak 11,27%-ot tesznek ki az összlakosságból, legkevesebb időskorú Balánbányán van (6,45%).

Ha kiszámoljuk az **öregedési indexet**, akkor kiderül, hogy egy előregedett korstruktúrájú térségről van szó. Egy egész fölötti az öregedési index (azaz több a 60 év fölötti, ember, mint a 15 év alatti) a vidéki települések

többségében. Kivételt képez 4 település, amelyeknek az öregedési indexe 1 alatt van: Gyimesfelsőlök és Csíkszentmárton (0,84), Gyimesközéplak (0,88) és Csíkszentdomokos (0,95). A városi településeken az öregedési index egy egészségesebb korstruktúráról árulkodik. A városi térségnek az öregedési indexe 0,63. Ez elsősorban Balánbányának köszönhető, mivel e város öregedési index csak 0,28. A térség korstruktúrája azt mutatja, hogy a vidéki települések 59,53%-a tartozik az aktív lakossághoz. A városi települések 70,94%-a aktív korú, ez számottevő humán erőforrást jelent a jövőbeli társadalmi–gazdasági fejlődés szempontjából.

A népesség nemek szerinti megoszlása tekintetében lényeges változást figyelhetünk meg a vidéki népesség női arányának módosulásában. 2002-ben a vidéki településeken a nők aránya csupán 21,18% volt, 2007-re ez az arány számottevően növekedett, így a női-férfi arány a vidéki településeken is nagyjából kiegyenlítődött.

16. számú ábra: A népesség nemek szerinti megoszlása 2002-2007

Forrás: Saját számítás a Hargita megyei Statisztikai Hivatal adatai alapján

Összegezve a Csíki-medence demográfiai helyzetét, az alábbi tendenciákkal jellemezhető:

- o A Csíki-medence népessége 1992 és 2002 között 7,35%-al csökkent. A népességcsökkenésének oka többirányú: elvándorlás, előregedés, természetes fogyás.

- o 2002 után a népességcsökkenés megállt, 2002 -2007 között a lakosság szám majdnem változatlan maradt (0,7%-al növekedett), mind a városi lakosság száma, mind a vidéki népesség száma majdnem változatlan. A migrációs folyamat lelassult.
- o 2007-ben a természetes szaporodás értéke pozitív, ami a városi népesség természetes szaporodásának köszönhető (leginkább Csíkszeredának).
- o Vidéken a természetes fogyás jellemző, bár 2002-höz képest csökkent, ennek elsődleges oka az élve születések számának növekedése, amit még mindig ellensúlyoz az elöregedési folyamat révén kialakuló magas halálozási szám.
- o 2007-ben a városi települések népességének tényleges fogyása még magasabb, mint 2002-ben. A városi lakosság arányának enyhén csökkenő tendenciája a városokhoz közel található falvakba való költözés tendenciájával hozható összefüggésbe.
- o A tényleges szaporodás a vidéki településeken két és fél szerese a 2002-es évi adatoknak. Ennek két oka van: pozitív értékű vándorlási különbözet (a magasabb jövedelemmel rendelkező városi lakosok körében jellemző a közeli falvakba való költözés), kisebb természetes fogyás 2002-höz képest.
- o A területi különbségek a város-vidék között demográfiai szempontból szembetűnők. A vidéken észlelhető mortalitás közel kétszerese a városban mutatkozóknak. A vidéken élők natalitása is magasabb, mint a városi népességé. A vidéki településeken a természetes fogyás a jellemző, mivel a halandóság magasabb, mint a születési arány.
- o A térségre jellemző az elöregedési tendencia, főként a vidéki településeken. A gyerekkorú népesség aránya nem éri el még a 20%-ot sem, ugyanakkor a 60 év feletti aránya vidéken majdnem minden településen eléri, vagy meghaladja a 20%-ot.
- o A nő-férfi arány mind a vidéki, mind a városi településeken nagyjából kiegyenlíti egymást (49,26% férfi, 50,74% nő)
- o Alapvető jelenséggé említhető a községek lakosságvesztése. Ez az alapvetően mezőgazdasági tevékenységre, alapozó falvakra vonatkozik főként.
- o A Csíki-medence népességének közel 90%-a magyar nemzetiségű.
- o A medence - településszerkezete szempontjából - az alapvetően vidéki térségtípusba tartozik. A medence lakosságának 55,63%-a vidéki településeken él.

3.2.2. Vándormozgalom

A vándormozgalomnak a székelyföldi társadalomban másfél évszázados múltja van (Oláh S., 1994). A globalizációs folyamat révén az elmúlt időszakban világszerte felerősödött a nemzetközi migráció. A Csíki-medencére mind a végleges elvándorlás, mind az ideiglenes, vendégmunka típusú vándorlás jellemző. Az elvándorlást elsősorban a térség szegényes és hiányos erőforrásainak tulajdonítják. Fontos megemlíteni, hogy már a múlt század folyamán jelentős elvándorlási folyamat ment végbe a térségben. Az 1989-es forradalom pedig elősegítette és megerősítette a migrációs folyamat lezajlását. Az átmeneti években, amíg nem voltak szabályok és szigorúbb törvénykezések, addig könnyebb volt letelepedési engedélyt szerezni, és munkát találni a szomszédos országokban. A medencéből kivándorlók elsődleges célpontja Magyarország volt. Hogy miért éppen Magyarország? A válasz egyszerű: a székelyföldi emberek rokoni, baráti kapcsolatok révén gyorsabban kaptak információt a munkahelyekről, munkakörülményekről. Ugyanakkor fontos szerep jutott az azonos nyelvhasználatnak is. A székelyföldi régióból a Magyarországra irányuló migráció egy tartós folyamat. 2001-ben készült egy úgynevezett MOZAIK 2001 ifjúságkutató felmérés, mely a székelyföldi fiatalok migrációját vizsgálta (Bálint D, 2004). A kutatás során vizsgált települések a tömbmagyar régióhoz tartoznak. Összesen 25 települést vizsgáltak meg, melyből 13 Hargita megyei település volt. A megkérdezett korosztály 15–29 év között volt. A vizsgálat eredményeként az alábbi tények fogalmazódtak meg:

- o A fiatalok egyharmada azt tervezi, hogy a jövőben külföldön vállal munkát és ezek döntő többsége Magyarországra készül. Az azonos nyelv, a korábban elszármazottakkal való kapcsolat, a székelyföldi munkások tudásával és munkabíráásával kapcsolatos pozitív előítéletek elősegítették a magyarországi vendégmunkák felvállalását. A megkérdezettek fennmaradó része célpontul Németországot vagy az Amerikai Egyesült Államokat tűzte ki.
- o Aszerint, hogy melyik korcsoport szeretne leginkább külföldi munkát vállalni, kiderül, hogy a 15 –19 éves korcsoport kétszerese a 25 –29 évesek csoportjának.
- o A vidék –város közötti különbség itt is fellelhető, mivel azon városi fiatalok, akik külföldön szeretnének munkát vállalni másfélszer többen vannak, mint a vidéki fiatalok.

- o A megkérdezettek közel fele gondolt már arra, hogy kitelepedjen külföldre, de ebből csak 5% van, aki konkrét elképzelésekkel rendelkezik.
- o A korcsoportos megoszlást tovább vizsgálva, kiderül, hogy minél idősebb korban van valaki, annál kevésbé szeretne kitelepedni.
- o Az iskolai végzettség szerinti felbontásban a középfokú végzettségűek azok, akik leginkább az itthon maradás mellett döntenek.
- o A kitelepedni szándékozók többsége minimum 1 évre menne el, nagyon kevés azoknak az aránya, akik kevesebb, mint 1 évre szándékoznak elmenni.

Az elvándorlási hullám felerősödése hátterében, főleg a fiatal generáció körébe, elsősorban gazdasági tényezők álltak. Ugyanakkor a kivándorlók legnagyobb része felsőfokú végzettséggel vagy magas szakmai képesítéssel rendelkezett. A migrációs folyamatot kiváltó tényezők közül az alábbiakat kell kiemelni: gazdasági aktivitás, munkaerő-piaci helyzet, az anyagi helyzet szubjektív megítélése, a családi erőforrások szűkössége, a társadalmi közérzet. Nem elhanyagolható tény az sem, hogy a keleti országokra jellemző a munkanélküliség, és ebből eredendően ez a tény csak fokozza a migrációs folyamatot. Emellett fontos megemlíteni, hogy a Csíki-medencében a lakosság többsége mezőgazdasággal foglalkozik, ugyanakkor a mezőgazdaság munkaerőt foglalkoztató ereje nagymértékben csökkent, így a székelyföldi fiatalok külföldi szezonmunkát vállalnak. (Bálint D. Gy, 2004)

A 2002-es népszámlálási adatok szerint a Csíki-medencéből 1504 fő tartózkodott külföldön kevesebb, mint 1 éves időtartamra és 1040 fő tartózkodott külföldön több mint 1 évre. Az ideiglenesen külföldön tartózkodók közül legtöbben Csíkszeredából (619 fő), Balánbányáról (179 fő) és Csíkszentdomokosról (101 fő) vannak. Ha a népesség számához viszonyítjuk ezeket az adatokat, akkor Tusnádfürdön a legmagasabb ez a fajta elvándorlás, mivel az ideiglenesen külföldön tartózkodók aránya a népesség 4%-ának felel meg. A többi településeken ez az arány 1% körül mozog.

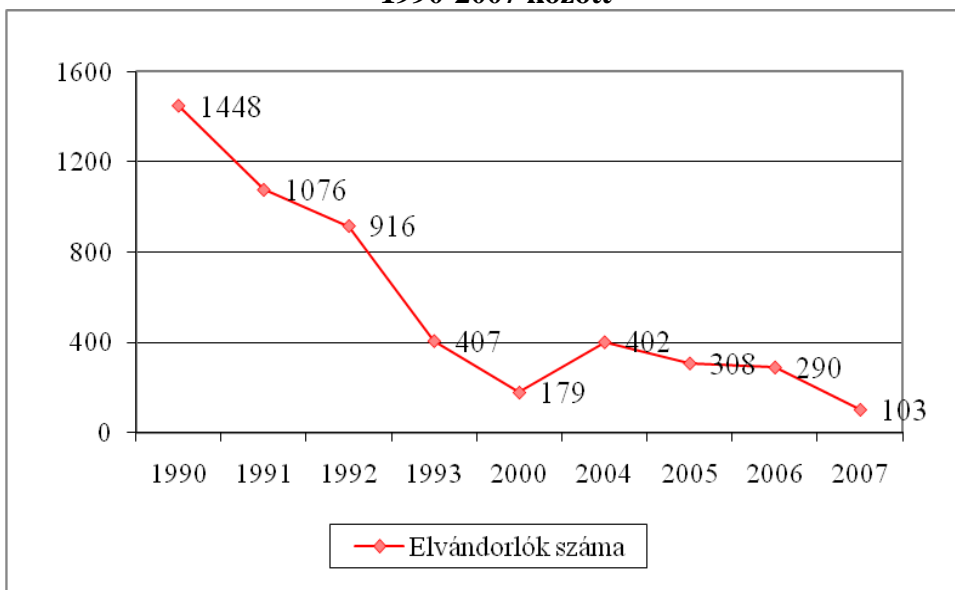
8. számú táblázat: *Elvándorlási adatok a Csíki-medencében (2002)*

	Ideiglenesen tartózkodik külföldön (fő)	Több mint 1 éve külföldön tartózkodik
Város	873	708
Vidék	631	332
Összesen	1504	1040

Forrás: Saját számítás a Hargita megyei Statisztikai Hivatal adatai alapján

A Hargita megyei adatokat megvizsgálva az alábbi ábrából kiderül, az 1990-es évek változásainak hatására a kivándorlók száma számottevően megnövekedett. Az 1990 –es év áttörést jelentett, mivel a korlátozások megszűntek és megteremtődött a szabad mozgás lehetősége (Laki L- Bíró A. Z, 2001). Így a külföldre való kivándorlási folyamat felerősödött. Sajnos a migrációs folyamat a térség elitjében jelentkező mennyiségi változásokat is eredményezett, hiszen a korábbi urbanizációs folyamat révén, különösen Csíkszeredába jelentős számú értelmiség került (műszaki értelmiség, orvosok, tanárok, stb.).

17. számú ábra: Az elvándorlók számának alakulása Hargita megyében 1990-2007 között

Forrás: Saját számítás a Hargita megyei Statisztikai Hivatal adatai alapján

A statisztikai adatokból egyértelműen kiderül, hogy az elvándorlók többsége Németországba, Magyarországra, az Amerikai Egyesült Államokba valamint Ausztriába költözött. Az elvándorolt népesség több mint 1/3-a a 26-40 év közötti korosztályba tartozott, többségüknek gyerekük/családjuk volt, ezáltal az elvándorolt népesség további 30%-át a 18 éven aluliak korosztálya tette ki. Mára már a migrációs hullám valamelyest stabilizálódott, bár még napjainkban is jellemző az értelmiségi réteg bizonyos hányadának elvándorlása, melynek oka a munkaerő-piaci hiányosságokban keresendő.

3.2.3. Iskolai végzettség

A romániai oktatás szerkezete 1989 után több szinten is módosult. Az oktatás alapvetően három szintre tagolódik: alapszintű oktatás (óvoda és elemi oktatás –I - IV. osztály), középfokú oktatás (gimnáziumi oktatás – V - VIII. osztály), líceumi oktatás és szakközépiskolai oktatás (IX - XII. osztály) és felsőoktatás (egyetem). A medencében, az utóbbi években a legnagyobb változás az egyetemi oktatás kínálatában mutatkozott meg: az állami egyetemeken növekedett a beiskolázási szám, létrejöttek ezek kihelyezett tagozatai valamint a magánegyetemek, beindultak a távoktatási képzési formák. A középiskola és az egyetemi képzés között léteznek úgynevezett *postliceális* képzések, amelyek azelőtt technikumként működtek. Ezek képzési időtartama kisebb, mint az egyetemi képzés, 1-2 év.

Az alapszintű oktatás

Az oktatási reformok ellenére a közoktatási rendszer több súlyos hiányossággal küzd. Az alapszintű oktatás főként a vidéki településeken több problémával áll szemben, íme közülük néhány: nincs megfelelő technikai háttér, hiányoznak a legszükségesebb oktatási eszközök (ez tantárgyanként változó), segédanyagok valamint nincs elégséges szakképzett pedagógus, az oktatási intézmények korszerűtlen infrastruktúrája és felszereltsége, a hiányos földrajzi lefedettség és szállítási infrastruktúra, a vidéki településekre jellemző alacsony életszínvonal és az oktatásban való részvétel magas költségei. Ennek elsődleges oka a pénzhiány. A pedagógushiány elsősorban azért van jelen, mert a képzett pedagógusok gyakran más munkakörben helyezkednek el. Az utóbbi időben a pedagógusok státusza megváltozott (leértékelődést lehet megfigyelni), ez is oka lehet, hogy elfordultak a tanítástól. Ugyanakkor az oktatási infrastruktúra hiányosságai az oktatás minőségét is rontják.

Alapszintű oktatás a medence majdnem minden városában és községében folyik. Viszont a medencében több falu is van, ahol nincs semmilyen oktatási intézmény. Ezekről a településekről a gyerekeket iskolabuszok szállítják a legközelebbi iskolákba. Az iskolabuszok bevezetésére az utóbbi években került sor. Több településen csak egy óvoda és egy általános iskola van. Az alapszintű oktatás elsődleges feladata a tanulók felkészítése a középiskolai vagy szakiskolai továbbtanulásra. Fontos megemlíteni azt a tényt, hogy az alapszintű és középfokú oktatási rendszerben résztvevő népesség száma is fokozatosan csökkent. Az 1992-es népszámlálási adatok

szerint a 20 éven aluli lakosság száma 41 419 fő volt a Csíki-medencében, a 2002-es népszámlálási adatok szerint a 20 éven aluliak száma 30 476 fő volt, ami 26, 4%-os csökkenést jelent.

Vizsgálataimat a 2008/2009-es tanév adatai szerint végeztem (3. számú melléklet). Jelentős különbség van a tanulók számában, a város-vidék összehasonlításban. A Csíki-medence településein összesen 84 óvoda valamint 82 általános iskola van. A vidéki településeken a tanulók több mint 90%-a elemi vagy gimnáziumi oktatásban vesz részt, tekintettel arra, hogy felsőfokú oktatási forma hiányzik a vidéki településekről. Ebből az következik, hogy az általános iskolások helyben tanulnak, nem mennek más településekre tanulni.

A városi településeken tanuló diákok 50%-a tanul elemi vagy gimnáziumi iskolában. A medencében összesen 10051 diák vesz részt elemi vagy gimnáziumi oktatásban. A medencében 100 diákra átlagosan 10 tanár jut. Pedagógusállomány szempontjából Madarasnak a legnehezebb a helyzete, 100 diákra 7 tanár jut. A legjobb helyzetben Gyimesfelsőlok van, ahol 100 diákra eső tanár több mint kétszerese a Csíkmadarasi tanárállománynak (14 fő). A pedagógusok száma a Csíki-medencében a 2008/2009-ös tanévben 871 fő. Óvónők szempontjából valamivel jobb a helyzet, mivel minden településen 20 óvodásra jut egy óvónő. A táblázat adatai összesítik a napközi otthonokban és óvodákban tevékenykedő óvónők számát, ezért az átlag magasabbat mutat, mint a reális helyzet. A valóságban viszont 20 fölött van az 1 óvónőre jutó óvodások száma.

Alternatív (step by step) óvodai oktatással 7 óvoda foglalkozik a medencében (5 Csíkszeredában, 2 Balánbányán), melynek keretében 16 csoportban 384 kisgyerek tanult 2007-ben. A medencében két magánóvoda van (Csíkszeredában és Gyimesfelsőlokon).

A középszintű oktatás

A középszintű oktatási rendszerbe tartoznak a líceumok, a szakiskolák és a szakmunkásképző iskolák. A medencében összesen 12 középiskola van, melyből 3 vidéki településen és 9 városban. A tanulók 71,7%-a líceumban tanul, a többiek szakmunkásképző iskolákban.

10. számú táblázat. A medence középiskoláinak és tanulóinak száma (2008/2009 tanév adatai alapján)

Település	Líceumok száma	Szakmunkásképző iskolák száma	Líceumi tanulók száma	Szakmunkás-tanulók száma
Város	9	1	4394	725
Csíkszereda	8	1	4002	667
Balánbánya	1		392	58
Vidék	3		834	44
Dánfalva	1		370	16
Gyimesfelsőlok	1		250	
Csíkszentmárton	1		214	28
Összesen	12		5228	769

Forrás: Saját számítás a Hargita Megyei Tanfelügyelőség adatai alapján

A középiskolák többsége Csíkszeredában van, ezért a tanulók 85%-a itt tanul. A 2002-es népszámlálási adatok szerint a medence tanulóinak több mint 30%-a középszintű oktatásban vett részt. A vidéki településekről nagyon sokan járnak Csíkszeredába vagy Balánbányára tanulni. A 12 középiskola közül 6 intézményben teljes egészében magyar oktatás folyik, 5 intézményben vannak román tagozatok is és van 1 elméleti gimnázium, amelyikben csak román nyelven folyik oktatás. Tehát elmondható, hogy a medencében majdnem teljes egészében magyar nyelvű oktatás folyik. Alternatív iskolai oktatással 6 iskola foglalkozik a medencében (3 Csíkszeredában, 1-1 Tusnádfürdőn, Dánfalván és Balánbányán), 23 osztály keretében 454 tanuló részesült belőle.

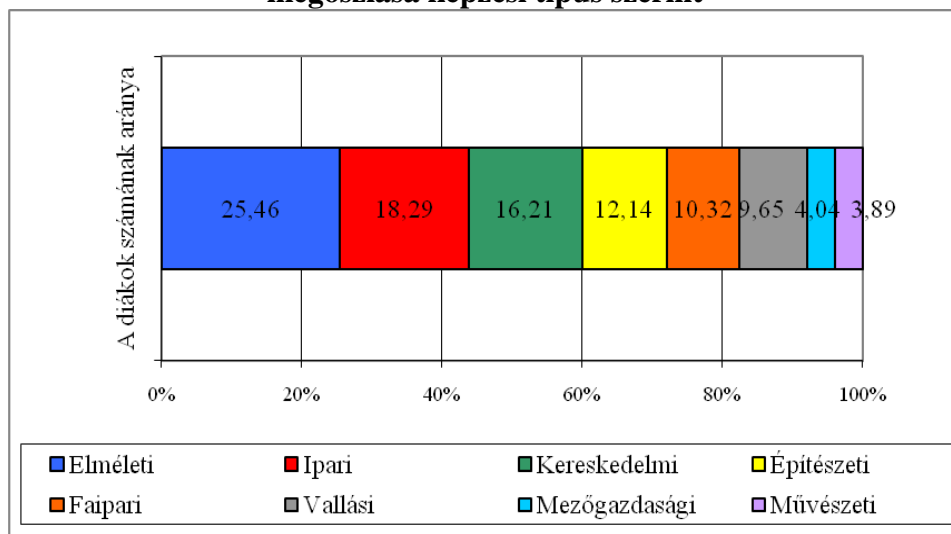
A középszintű oktatási rendszerben a tanárállomány valamivel kevesebb, mint az alapszintű oktatásban. 100 diákra átlagosan 9 pedagógus jut. A 2008/2009-es tanév alapján líceumi oktatásban (12 iskolában) 5997 diák részesül, 252 osztály keretében és 534 pedagógus irányításával.

A középiskolai képzésben legnagyobb arányt az elméleti líceumok teszik ki (4. számú melléklet), ami a diákok létszámának arányát illeti. A tanulók 25,4%-a elméleti líceumban tanul, valamint további 9,65% vallási líceumban. A 3 elméleti líceumban az alábbi szakok léteznek:

társadalomtudomány, természettudomány, filológia, matematika-informatika és idegen nyelv. Fontos megemlíteni, hogy Csíkszeredában az elméleti liceumok mellett jelentős szerepe van a művészeti liceumnak is. A művészeti iskolában tanuló diákok, tevékenységük révén, jelentősen hozzájárulnak a térség kulturális életéhez (kiállítások, hangversenyek, előadások, stb.).

A középfokú szaklíceumi illetve a szakiskolai oktatás az alábbi területeket érinti: faipar, elektronika, erdészet, elektromechanika, autó-villamosság, mechanika, könyvelés, kereskedelem, turisztika, fodrászat, élelmiszeripari, környezetvédelem, egészségügy (ez utóbbiról nincs statisztikai nyilvántartás, mivel nincs székhelyük a városban). A szakképzési rendszer belső szerkezete bizonyos szakterületeken összhangban van a munkaerő-piaci kereslettel. Jelentősen megnövekedett a turisztikai képzettséggel rendelkezők száma, amely szoros összefüggésben van a térség turizmusának fejlődésével, erről a későbbiekben lesz szó. A tanulók 10,32%-a faipari illetve 18,2%-a ipari szaklíceumban jár. Ezen kívül Csíkszeredában két magán posztliceum is működik, amelyek egészségügyi asszisztens illetve gyógyszerári asszisztens szakképesítést nyújtanak. A képzés formája nappali, időtartama 3 év, oktatási nyelve román és magyar. A tanfelügyelőség adatai alapján 2007-ben 453 tanulója volt a két intézménynek.

18. számú ábra: A medence középfokú iskoláiban tanuló diákok megoszlása képzési típus szerint

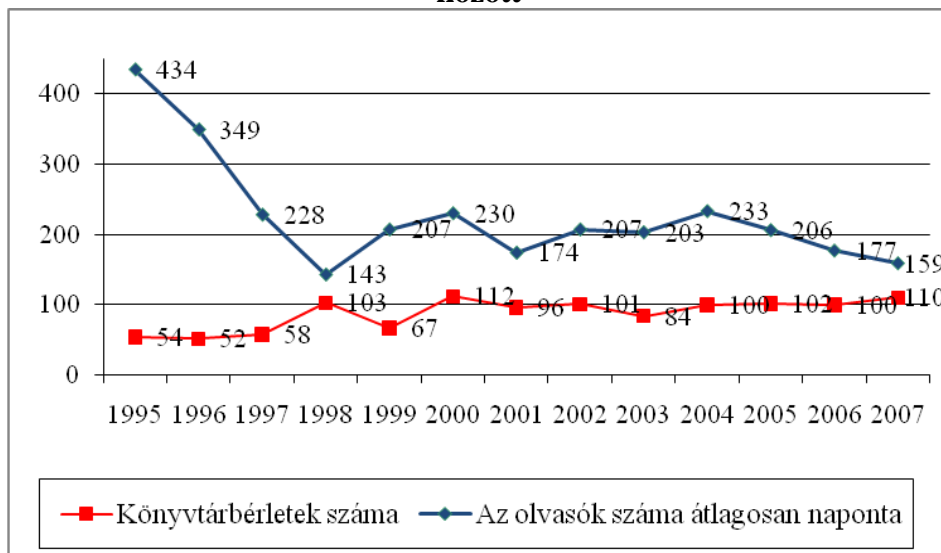

Forrás: Saját számítás a Harghita Megyei Tanfelügyelőség adatai alapján

Összehasonlítva az adatokat a 2008/2009-es tanévben majdnem ugyanannyi középiskolás diák van, mint 2002-ben volt (5636 diák). A rendelkezésre álló könyvtárak száma 103, amelyek kiszolgálják mind az alapszintű, mind a középszintű oktatást. Könyvtára van minden községnek illetve a nagyobb iskoláknak. A 103 könyvtárból 18 közkönyvtár. 62 könyvtár a vidéki településen található, 42 pedig a három városban. Csíkszeredában lévén, hogy megyeközpont, jelentős a könyvtárak száma (36) és itt található a Kájoni János Megyei Könyvtár, Hargita megye legnagyobb állománnyal rendelkező közművelődési könyvtára (mintegy 200 000 dokumentummal áll a felhasználók rendelkezésére). Sajnálatos tény, hogy 1995 -2007 között az olvasók illetve, a kölcsönzések száma folyamatosan csökkent, míg a könyvtár évente bővülő könyvállománnyal büszkélkedhet (5. számú melléklet).

Érdekességképpen, az alábbi ábráról kiderül, hogy bár az olvasók számának átlaga naponta 1995 és 2007 között jelentősen csökkent (63%-al), addig a könyvtárbérletek száma duplájára növekedett.

19. számú ábra: A Hargita megyei könyvtár kihasználtsága 1995-2007 között

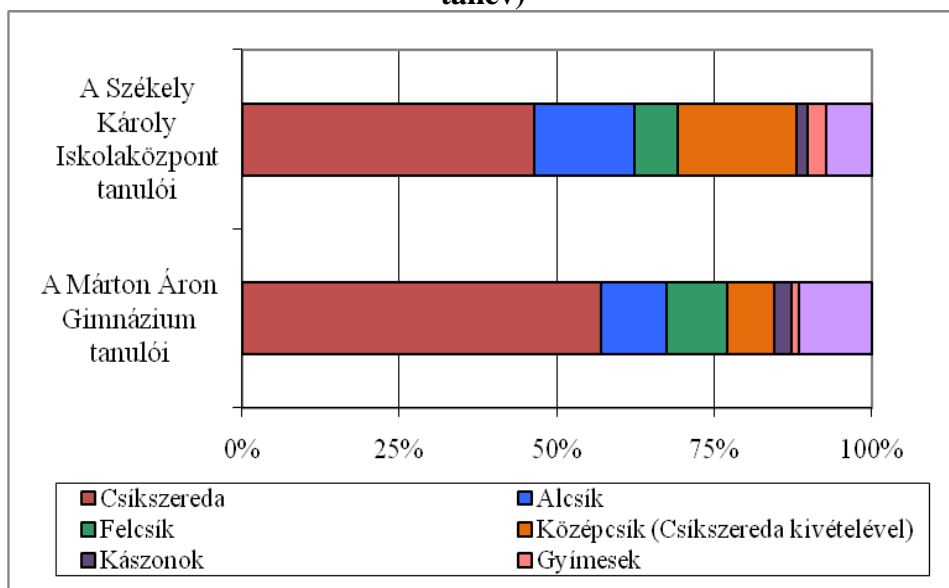
Forrás: Saját szerkesztés a Kájoni János Megyei Könyvtár adatai alapján

Nemcsak a Csíki-medencének, hanem egész Harghita megyének egyik legfontosabb középfokú oktatási színhelye a **Márton Áron Elméleti Gimnázium**. Ez az intézmény egyrészt arra hivatott, hogy felkészítse a diákokat a továbbtanulásra, valamint arra, hogy a medence elit népességét megalapozza. Az itt zajló képzés alapvető feladata a felsőfokú

tanulmányokra való felkészítés. Az iskola lehetőséget ad a szakosodás első lépésére.

Az iskolai tanulmányi eredmények kiválóak, amit az érettségi vizsga átlaga is tükröz. A 2007/2008-as tanévben a 121 végzős diák közül mindenki folytatta tanulmányait valamilyen felsőfokú oktatási intézményben. A 2007/2008-as tanév adatai szerint a tanulók többsége mind a Márton Áron Gimnáziumban (56,8%), mind a Székely Károly Iskolaközpontban (46,4%) csíkszeredai lakós. Ugyanakkor az alábbi ábrából egyértelműen kiderül, hogy a csíkszeredai iskolák elsősorban a Csíki-medence településeiről származó tanulók fogadóhelye, hiszen a tanulók 90%-nak állandó lakóhelye a Csíki-medencében van.

20. számú ábra: A tanulók lakhely szerinti megoszlása (2007/2008-as tanév)

Forrás: Saját számítás a Márton Áron Gimnázium és a Székely Károly Szakiskola adatai alapján

A 2007/2008-es tanév végzős diákjainak (a Márton Áron elméleti líceumban) **továbbtanulását** vizsgálva, kiderül, hogy a diákok 47,9%-a a Kolozsvári Babeş–Bolyai egyetemre felvételizett. A diákoknak csak elenyésző százaléka választotta a helyben lévő Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem Csíkszeredai Karát. Levonható a következtetés, hogy az elméleti líceumból továbbtanulni szándékozók többsége még mindig nem érez elég bizalmat az újonnan indult Sapientia egyetem iránt, így inkább a tekintélyes állami egyetemeket választja.

Ezen tendencia negatív hatása abban mutatkozik meg, hogy a képzett szakemberek nem biztos, hogy visszatérnek szülőföldjükre, így a képzett humán erőforrás folyamatosan elszivárog a térségből. A diákok fennmaradó része más erdélyi városokban tanul tovább (Marosvásárhely, Brassó, Temesvár, Nagyvárad).

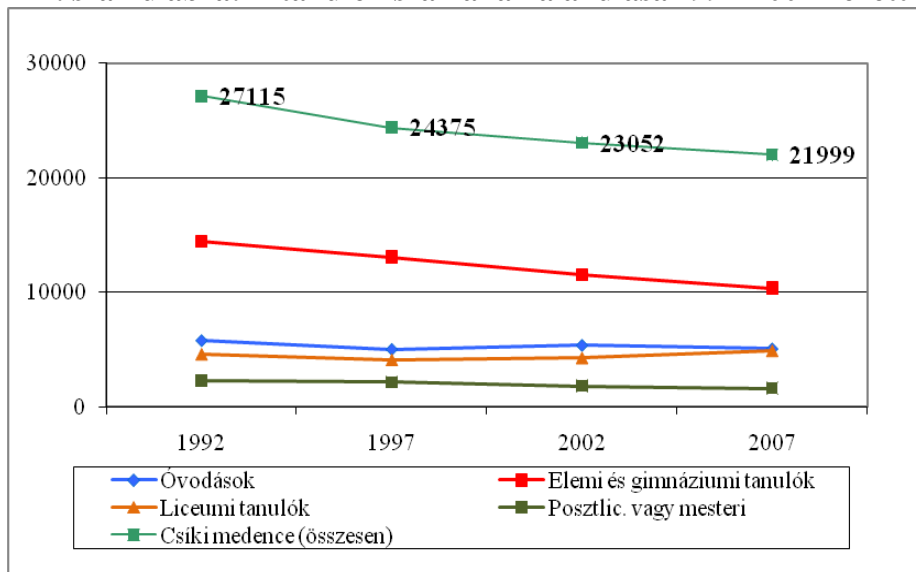
A szakosodás szerint a leginkább választott szakok a következők voltak: közgazdaságtan, európai tanulmányok, jogtudományok, orvostudományok, kommunikáció, szociológia, pszichológia. Az elméleti gimnázium mellett a medencében fontos szerepet kapnak a különböző szakiskolák is.

A **Székely Károly Iskolaközpont** 2007/2008-as adatai alapján a 61 végzős diákból 50,79%-a élt a továbbtanulás lehetőségével. A továbbtanulók legmagasabb arányban szintén a Kolozsvári Babeş–Bolyai egyetemet választották (31%), amit követ a Szebeni Lucian Blaga csíkszeredai kirendeltségű kara (21,8%), harmadikként pedig megjelenik a Sapientia Egyetem csíkszeredai kara, ahová a továbbtanulók 15,6%-a felvételizett.

Összességében az alábbi ábra alapján elmondható, hogy a medencében az óvodások és iskolások száma jelentősen csökkent 1992 óta. Bár a legnagyobb arányt az elemi és gimnáziumi tanulók teszik ki, 1992 óta ezen csoport tanulóinak száma csökkent a legnagyobb arányban, ami természetes módon csökkenő líceumi illetve felsőfokú képzettségben résztvevő tanulói számot jelent.

Az iskoláskorúak csökkenő tendenciájának okai többirányúak: a térségben észlelhető népességsökkenés, a migrációs folyamat hatása, valamint a születések számának drasztikus csökkenése a '90-es években (Erdei, I. 2003). Hargita megyében 33,5%-al csökkent az alapfokú oktatásban résztvevők száma 1990 és 2008 között.

21. számú ábra: A tanulók számának alakulása 1992-2002 között

Forrás: Saját számítás a Statisztikai Hivatal adatai alapján

Felsőfokú oktatás

A medence felsőfokú oktatásának helyzete az elmúlt 15 év alatt jelentős változásokon ment át. 1989 után különböző kezdeményezések indultak el a helyben való továbbtanulási lehetőségek létrehozása céljából. Az 1989-es változások után a romániai felsőoktatási rendszer jelentősen megváltozott: az állami egyetemeken megnövekedett a beiskolázási szám, létrejöttek a magánegyetemek, beindultak a távoktatási képzési formák valamint a kihelyezett tagozatok. Fontos kiemelni, hogy minden felsőoktatási intézményt Csíkszeredában hoztak létre, tehát a medencéből a tanulni szándékozók Csíkszeredába jöttek.

Első lépésként létrejöttek a főiskolai-egyetemi kihelyezett tagozatok, másodsor pedig 2001 őszén megalapult az Erdélyi Magyar Tudományegyetem Csíkszeredai Kara. Mindezek ellenére a térségben még mindig jelentős azoknak a száma, akik más megyékbe, más régiókba vagy esetleg más országba mennek tanulni, melynek következtében nagy az esélye, hogy nem is jönnek vissza a térségbe, mint képzett humán erőforrás. Ez folyamatos humáninfrastruktúra veszteséget jelent a térség számára.

A magyar nyelvű felsőoktatás helyzete a Csíki-medencében 1990 után

A medencében már 1991-től megjelentek az első magyarországi főiskolák, illetve egyetemek kihelyezett távoktatási képzési központjai. Az első években sikeresen működött több távoktatási intézmény, amelyek ma már nem működnek, mivel a Sapientia Egyetem megalakulása révén az érdeklődés lecsökkent a távoktatási képzések iránt. Elsők között, 1991-ben jött létre a **Szent István Egyetem** kihelyezett tagozata, amelynek keretében levelező tagozatú alap- és posztgraduális távoktatás történt, több mint 200 diák fejezte be tanulmányait a GATE keretén belül.

A kihelyezett tagozat a helyi „Pro Agriculturae Hargitae Universitas” Alapítvány égisze alatt működött. Alapképzésben a következő szakok voltak: gépészmérnök, agrárközgazdász, gépész-üzemmérnök, szociálpedagógus. A posztgraduális képzés keretén belül az alábbi szakok voltak: külgazdasági, marketing menedzsment, mérnök-tanári szak. Ugyancsak a „Pro Agriculturae Hargitae Universitas” Alapítvány támogatásával 1991-től működött a Soproni Egyetem Erdőmérnöki Karának távoktatási formája. A Soproni Egyetem keretében több mint 100 diák végzett három szak keretében: környezetmérnöki, vadgazda-mérnöki és erdővédelmi szakmérnöki szakok.

Szintén a „Pro Agriculturae Hargitae Universitas” Alapítvány keretében (mint fogadó intézmény) 1999-ben beindult a **Babeş-Bolyai Tudományegyetem** kihelyezett főiskolai tagozata, Informatikai Technológiai szakképzéssel. A képzés időtartama 3 év, formája szerint nappali képzés és a tanítás román és magyar nyelven folyik. Az első tanévben, azaz az 1999/2000 tanévben a hallgatói létszám 29 fő volt. Több mint 100 hallgató végezte el a főiskolát. Továbbá 1999-ben a **Gábor Dénes Műszaki Főiskola** számítástechnikai képzést indított. A képzés az 1999/2000 tanévben 52 fővel indult. Jelenleg ez a kihelyezett tagozat sem működik már. Rövid ideig működött a Jászberényi Tanítóképző Főiskola, a Jászberényi Szakkollégium valamint az Eszterházy Károly Tanárképző Főiskola keretében szociál-pedagógiai szak, angol szak, földrajz szak és biológia szak. Ezekben a szakokon összesen 221 fő végzett.

2001-ben létrejött az Erdélyi Magyar Tudományegyetem így a Csíkszeredában működő kihelyezett egyetemi és főiskolai továbbképzési lehetőségek iránt az érdeklődés minimálisra csökkent, ezáltal a medence magyar nyelvű felsőoktatási szerepét teljes mértékben a Sapientia Tudományegyetem vette át.

A Sapientia Alapítvány Kuratóriumának első hivatalos dokumentumából a következő paragrafust emelem ki, amely megfogalmazza az újonnan létrehozni kívánt egyetem helyét és szerepét az Erdélyi régióban: „A leendő egyetem a regionális vonzáskörzet igényeihez igazodó, a jövő színvonalának megfelelő és az Unióban tömörülő Európa értékeit közvetítő felsőoktatási intézménnyé kíván lenni.”

Érvek melyek az Erdélyi Magyar Tudományegyetem létezése mellett szólnak: a magyar nyelv és kultúra ápolása, őrzése, a magyar identitástudat erősítése, lehetőség arra, hogy a magyar kisebbség a szülőföldjén tanulhasson, az otthon maradás megerősítése, a helyben maradás biztosítása. 1998 szeptemberében a Hargita Megyei Tanács megbízásából a Csíkszeredai KAM – Regionális és Antropológiai Kutatások Központja kutatást végzett egy Csíkszeredában létrehozandó felsőfokú oktatási intézmény szükségességéről.

A szociológia vizsgálat különböző célcsoportok megkérdezésén alapult: felnőttek és diákok. A megkérdezettek több mint 50%-a szeretne egyetemi képzést a városban. Arra a kérdésre, hogy - Egyetértene azzal, hogy a gyermeke Csíkszeredában járjon egyetemre? - a többség igennel szavazott. A helyi képzési intézmény számára javasolt szakok a következők voltak: közgazdaságtan és rokonágazatai, számítástechnika, elektronika, és jog. Tehát a vizsgálat eredménye, azt tükrözi, hogy a helyben való tanulásnak igen nagy támogatottsága van.

A 2008/2009-es tanévben, a Csíkszeredában működő két Karon, kilenc szakon indult el oktatás: agrárközgazdaság, könyvelés és gazdasági informatika, általános gazdaság –jogi szakirány, környezetgazdaság, környezetmérnöki, élelmiszeripari mérnöki, román nyelv és irodalom - angol nyelv és irodalom, alkalmazott szociológia és társadalmi kommunikáció és PR szak. Ezekben a szakokon jelenleg összesen 953 hallgató tanul.

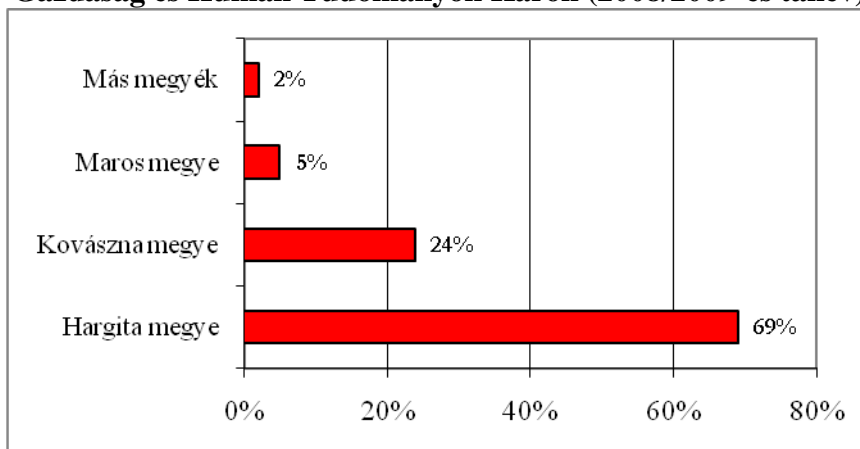
11. számú táblázat: A Sapientia Tudományegyetem Csíkszeredai Karainak hallgatói létszáma (2008/2009-es tanévben, szakonként)

Szak	Hallgatók száma (fő)
Közgazdasági képzési ág- I. évfolyam	106
Agrár és élelmiszeripari gazdaság	28
Könyvelés és gazdasági informatika	88
Általános közgazdaság	69
Környezetgazdaság	41
Román - Angol	67
Szociológia	135
Társadalmi kommunikáció és PR	136
Környezetmérnöki	129
Élelmiszeripari mérnök	154
Összesen	953

Forrás: A Sapientia Egyetem Csíkszeredai Karainak nyilvántartása

A felvételi adatokat megvizsgálva, kiderül, hogy a Csíkszeredai helyszín két Kara egy regionális oktatást biztosító felsőfokú intézmény, hiszen a hallgatók többsége Hargita illetve Kovászna megyéből van. Az első évfolyam hallgatóinak megyék szerinti megoszlása a következő: 105 fő Hargita megyéből, 37 fő Kovászna megyéből. Ezen kívül vannak hallgatók Maros, Brassó, Szatmár, Szeben, Bihar és Temes megyékből is. Tehát a hallgatóknak közel 70%-a Hargita megyei, tulajdonképpen az EMTE Csíkszeredai karai betöltik elsődleges szerepüket, hiszen elsősorban a Hargita megyei továbbtanulni szándékozó fiatalokat szolgálja ki.

22. számú ábra: Az I. éves hallgatók megyék szerinti megoszlása a Gazdaság és Humán Tudományok Karon (2008/2009-es tanév)

Forrás: A Sapientia Egyetem által nyilvántartott adatok alapján

A román nyelvű felsőoktatás helyzete a Csíki-medencében

Csíkszeredában több éve működik a brassói székhelyű román oktatási nyelvű „**Gheorghe Barițiu**” magánegyetem kihelyezett jogi, testnevelési és közgazdaságtani tagozata. A három szakon, közel 300 hallgató végzi tanulmányait román nyelven.

2004 őszén Csíkszeredában elindult a bukaresti „**Spiru Haret**” magánegyetem kihelyezett távoktatási képzése. A fogadó intézmény a Laguna Group Kft. A képzés időtartama 3 év, az oktatás 29 szakirányon (román nyelven) folyik. A következő szakok működnek: matematika – informatika szak, informatika, jog, pénzügy, szociológia, filozófia, földrajz, történelem, zene, közigazgatás, menedzsment, pénzügyi könyvelés, marketing és külkereskedelem, román nyelv és irodalom, idegen nyelv és irodalom. Az oktatás teljes egészében az Internet közvetítésével folyik.

Csíkszeredában több éve működik a **szebeni Lucian Blaga Egyetem** távoktatási formája. A képzés időtartama 5 év és az oktatás román nyelven folyik. Ez a képzés elsősorban a felnőttek továbbtanulási szándékát célozta meg. Az egyetem hét szakkal működik: jog, közigazgatás, könyvelés és gazdasági informatika, könyvelés, bank és pénzügy, menedzsment, kereskedelem és turisztika. A hallgatók többsége felnőtt, dolgozó személy, legnagyobb részük valamilyen közintézmény alkalmazottja. Az oktatás a csíkszeredai Székely Károly Szakközépiskola termeiben zajlik.

Összességében elmondható, hogy a 2007/2008–as tanévben közel 4000² egyetemi hallgató végezte tanulmányait Csíkszeredában, 32 szakon (6. számú melléklet). Legnépszerűbbnek a közgazdasági képzési ágak bizonyulnak, mivel a hallgatók 43,7%-a valamilyen közgazdasági képzésen vesz részt. Következésképpen, a város az egyetemi oktatás tekintetében és a felsőfokú oktatásban résztvevők számában látványos fejlődésen ment keresztül, az elmúlt csaknem 20 év alatt.

Rövid távú képzési programok

A térségben igen nagy hagyománya van a rövid távú képzéseknek. Számos cég foglalkozik különböző tanfolyamok szervezésével.

A **Soros Oktatási Központ** felnőttképzési tevékenysége nagyon széleskörű: különböző idegen nyelvek (angol, német, francia, olasz, magyar, román

² Az adat nem tartalmazza a Lucian Blaga egyetem hallgatóinak létszámát.

nyelvtanfolyamok valamint angol-német nyelvvizsga-felkészítő tanfolyamok) oktatása; számítástechnikai tanfolyamok valamint vizsgák szervezése; céges tanfolyamok szervezése (az alkalmazottak idegen nyelv és számítógép-kezelői ismereteinek oktatása); nyelvtanárképző rövid távú tanfolyamok valamint oktatásmenedzsment és kommunikációs képzések szervezése.

A csíkszeredai Soros Oktatási Központ a felnőttképzés területén nemzetközi projekteket is bonyolít. 2007-2009 között karrier-tanácsadási és egészségügyi asszisztensi szakoktatás területén szervezett képzéseket, melyeknek célja az uniós normákhoz való igazítás volt valamint a képesítő szerepkör bevezetése a kis- és középvállalkozások tevékenységébe, ezáltal az európai identitás tudatosítása. A nemzetközi projektek között szerepel egy Young Civic Radio elnevezésű is, amelyet az Európai Unió Socrates programja támogat, és amely egy többnyelvű európai ifjúsági rádióműsort szeretne megvalósítani, az innovatív nyelvtanulás, valamint a polgári nevelés céljából. A Soros Oktatási Központ a projekt keretén belül kidolgozott és alkalmazott oktatási módszereket elsősorban saját oktatási programjaiba szeretné beépíteni.

A **Laguna Group** Kft. több mint 10 éve működik, az általuk szervezett tanfolyamok is sokirányúak. A cég engedéllyel rendelkezik és hivatalosan elismert oklevelet ad ki. Ingyen szervez munkanélkülieknek 3-4 hónapos tanfolyamokat. A tanfolyamokon átlagosan 18 –20 fő vesz részt. Jelenleg a következő tanfolyamokat szervezi: szakács, pincér, elárusító (időtartama 3 hónap), könyvelés – technikum jellegű (időtartama: 6-7 hónap), személyzeti szakfelügyelői tanfolyam.

A „**Pro Agriculturae Hargitae Universitas**” Alapítvány a Magna Oktatási Központtal közösen a közelmúltban panzió-képző 4 hónapos tanfolyamokat szervezett. A képzés az idegenforgalomban és a vendéglátásban szükséges ismeretek elsajátításában nyújtott segítséget, a jogosítványokat a tanügy minisztérium hagyta jóvá. Az alapítvány a Megyei Szaktanácsadó Hivatal Mezőgazdasági Osztályával közösen Takarmány állattenyésztő illetve Méhész tanfolyamokat is szervezett. A csíkszeredai **Innovációs és Vállalkozásfejlesztő Központ** évekig szervezett vállalkozásindításhoz szükséges ismeretek elsajátítását célzó tanfolyamokat és vállalkozásvezetési tanfolyamokat, de sajnos érdeklődés hiányában néhány éve a tanfolyamokat már nem indítják. A **Hargita Megyei Kulturális Központ** időnként szervez közművelődési jellegű szakképzéseket. A **Hargita Megyei Kereskedelmi és Iparkamara** ECDL- az Európai Számítógép-használói jogosítvány megszerzésére szervez tanfolyamokat (valamint belső auditor-képzéseket szervezett - ISO 9001: 2000 és ISO 14001 minőségirányítású

rendszerekben). Ezen kívül Csíkszeredában többféle tanfolyamot szerveznek különböző vállalatok: kereskedelmi munkásképző, biztonsági őr és rendfenntartó tanfolyam, masször tanfolyam, kazánfűtő, kőműves, darukezelő, asztalos, gipszkarton-szerelő. A felnőttképzési szakterületek a munkaerő-piaci kereslethez igazodnak. Mivel a térségben jelentősen megnövekedett az építkezési vállalatok száma, ebből következik az ilyen jellegű képzések magas aránya: kőműves, gipszkarton szerelő, parkettázó, stb.

2007-ben Csíkszeredában 2920 fő végzett el sikeresen valamilyen rövid távú képzési programot (7. számú melléklet). A rövid távú képzési formák közül legtöbbször a kereskedelmi munkásképző valamint a biztonsági őr és rendfenntartó tanfolyamokat végezték el, tulajdonképpen a kereskedelem, a vendéglátás, a számítástechnika, valamint az építkezéssel kapcsolatos foglalkozások a legnépszerűbbek. Országos szinten is a biztonsági őr és rendfenntartó valamint a kereskedelmi dolgozó képzéseken résztvevők száma a legmagasabb. Az országos szinten létező 1467 képzési programból Hargita megyében 23 féle programot találunk meg (Papp, Z. A., 2005).

A Hargita Megyei Kulturális Központ által 2006-ban végzett kutatás eredményei (Vass Réka: Felnőttképzés iránti igények Hargita megye városaiban- kézirat) révén kiderült, hogy a lakosság részéről vannak igények képzéseken való részvételre, az emberek rájöttek arra, hogy a munkaerő-piacon való tartós megmaradás egyik feltétele, hogy folyamatosan tanulni kell. Az utóbbi években folyamatosan növekedett a felnőtt képzésekben résztvevők száma, ezért a részvételi arányok emelkedése érdekében nagyobb hangsúlyt kellene fektetni a társadalom tagjainak tájékoztatására, hogy minél jobban informálódjanak arról, hogy hol és milyen képzési lehetőségek vannak.

Humán-erőforrás potenciál a medencében

A medence iskolai végzettségének elemzését több mutató kiszámításának segítségével lehet elvégezni. A Csíki-medencében, akárcsak az egész országban a népesség többsége állami intézmény keretén belül végezte el iskolai tanulmányait. A Csíki-medence 95%-a állami intézményben tanul(t). Elsőként **a 10 évnél idősebb népességből a befejezetlen iskolai tanulmánnyal rendelkezők arányát** vizsgáljuk. A statisztikai besorolás szerint ez a lakosság analfabétának tekintett része, az, aki nem tud írni-olvasni. A 2002-es népszámlálási adatok szerint bevették az analfabétákat is a befejezetlen iskolai tanulmányokkal rendelkezők sorába. Így a Hargita megyei Statisztikai Hivatalnál meglévő adatsorból nem lehetséges az analfabéták arányát megállapítani. Medence szinten a befejezetlen

tanulmányokkal rendelkezők aránya 4,38%, amibe beletartoznak az analfabéták is. Országos szinten az analfabéták arány 2,6%, Hargita megyében pedig 1,8%. Valószínűleg a Csíki-medencében az analfabéták aránya a megyei értékhez közelít. Országos szinten az analfabéták arányában a városi (1,2%) és a vidéki (4,3%) települések között elég szembetűnő az eltérés. Összehasonlítva a Csíki-medence városi településeit a vidéki településekkel, láthatjuk, hogy a falvakban a befejezetlen iskolai tanulmányokkal rendelkezők aránya jóval magasabb (6,09%), mint a városi településeken (2,31%). A befejezetlen iskolai tanulmányokkal rendelkezők aránya Csíkszentmártonban (13,06%) és Gyimesfelsőlokon (10,81%) a legmagasabb. Ez az arány Tusnádfürdőn a legalacsonyabb (2,1%).

11. számú táblázat: A befejezetlen iskolai tanulmányokkal rendelkezők aránya a 10 évnél idősebb népességből a Csíki-medencében (2002)

	A 10 évnél idősebb lakosság száma (fő)	Iskolai végzettség nélküliek száma (fő)	Iskolai végzettség nélküliek aránya (%)
Város	46344	1071	2,31%
Vidék	56120	3421	6,09%
Összesen	102464	4492	4,38%

Forrás: Saját számítás a Hargita megyei Statisztikai Hivatal adatai alapján

Egy másik fontos mutató a **diplomások aránya a 10 évnél idősebb népességben belül**. Ez a mutató a szellemi tőke meglétére világít rá. A befejezett felsőfokú végzettség kategóriába az egyetemi valamint főiskolai végezettséget soroljuk. Ez az arány gyengébb, mint az országos arány (7,05%). A diplomások aránya vidéki településeken is kisebb, mint az országos 1,6%. Nagyon sok vidéki településen 1% körül van a diplomások száma, ami számszerűen nem haladja meg a 30 főt. Városi településeken a diplomások aránya valamivel magasabb (10,17%), de ez is kisebb, mint az országos arány (11,75%). Országos szinten a magyar nemzetiségű lakosság 4,9%-a rendelkezik felsőfokú végzettséggel.

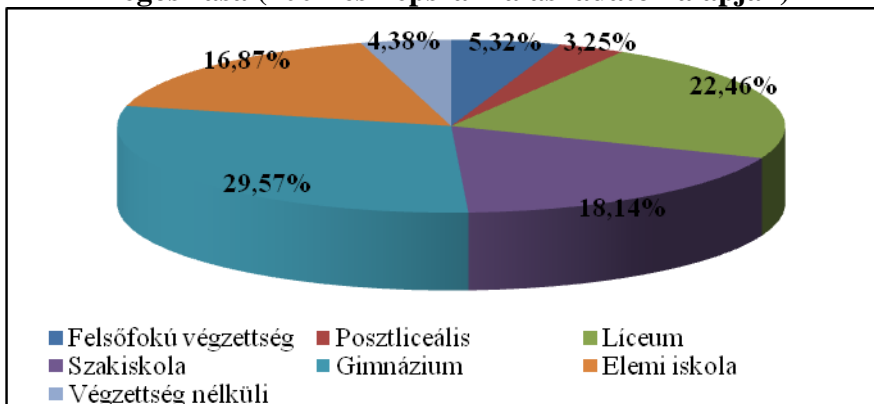
12. számú táblázat: A diplomások aránya a 10 éven felüli lakosság körében a Csíki-medencében (2002)

	A 10 évnél idősebb lakosság száma (fő)	Felsőfokú végzettséggel rendelkezők száma (fő)	Felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya (%)
Város	46344	4714	10,17%
Vidék	56120	740	1,32%
Összesen	102464	5454	5,32%

Forrás: Saját számítás a Hargita megyei Statisztikai Hivatal adatai alapján

Az alábbi ábrából kiderül, hogy a Csíki-medence lakosságának körében a végzettség nélküliek aránya igen magas, valamint, hogy a gimnáziumi végzettségűek aránya a legmagasabb (29,5%).

23. számú ábra: A 10 éven felüli lakosság iskolai végzettség szerinti megoszlása (2002-es népszámlálási adatok alapján)

Forrás: Saját számítás a Hargita megyei Statisztikai Hivatal adatai alapján

A felsőfokú végzettségűek aránya viszonylag alacsony volt (2002-ben), ez az arány valószínűleg növekedett, hiszen megváltozott a Csíki-medence felsőfokú képzési kínálata, tehát a lakosság nagyobb arányban részesülhet a felsőfokú intézmények által működtetett képzési formákban. Azáltal, hogy a medencében működik egy nappali képzést biztosító egyetemi Campus a jövőben várhatóan a felsőfokú képzettséggel rendelkezők aránya folyamatosan növekedni fog.

Egy térség versenyképességét a humán infrastruktúra minősége jelentősen befolyásolja. A jól működő oktatási rendszer, illetve a megfelelő munkaerő kereslethez alkalmazkodó képzési rendszer nagyon fontos szerepet játszik a komparatív előnyök kiaknázásában (Kengyel, Á. 2002). Habár a 2002-es népszámlálási adatok alapján a felsőfokú képzettséggel rendelkezők aránya még alacsony volt, az elmúlt időszakban a medencében folyamatosan növekedett a felsőfokú képzettségben valamint a felnőttképzésben résztvevők száma (bővült az ilyen jellegű képzést nyújtó oktatási intézmények száma is). Ugyanakkor elmondható, hogy az iskoláskorúak száma csökkenő tendenciájú, melynek okai többirányúak: a népességcsökkenés a térségben, a migrációs folyamat hatása valamint a születések számának drasztikus csökkenése a '90-es években.

3.2.4. Munkaerő-piaci helyzet, munkanélküliség

A munkaerőpiac szerkezete az 1990-es évben lényeges változáson ment keresztül. Ezt a változást elsősorban 3 lényeges tényező váltotta ki: visszaállították a magántulajdont, megszüntették a korlátokat és a tiltásokat, létrejött a szabad mozgás lehetősége. (Laki L.- Bíró A. Z., 2001). Azáltal, hogy megalakultak a magángazdaságok és megszűntek a téészek kialakultak a saját vállalkozások és az önfoglalkoztatás. Ez egy új kaput nyitott meg mind a munkapiacon, mind a gazdaság szerkezetében. Egy bizonyos réteg magánvállalkozásba kezdett és egy másik jelentős munkaerő csoport külföldi vendégmunkát vállalt. Így a felsorolt kiutaknak köszönhetően az első egy-két évben még nem volt magas a munkanélküliségi ráta. A probléma az 1993-as évtől kezdődően vált látványossá, melynek kiváltó okai több félek voltak: a privatizációs folyamat stagnálása, az üzemek termelékenységének csökkenése, ami tömeges elbocsátásokhoz vezetett, a piacvesztés-piac összeomlás, az új befektetések hiánya, a képzett munkaerő hiánya, a gazdaság decentralizációja. Ezek a tényezők munkanélküliséget váltottak ki. Ugyanakkor jellemező volt, hogy a hazai tőkével rendelkező új magánvállalatok többsége tíz főnél kevesebb munkaerőt foglalkoztatott. Ez az időszak elhúzódott egészen 1996-ig, amikor is a térségben megjelentek az első privatizált vállalatok valamint a nyugati befektetők. Azonban ezek a lehetőségek nem idéztek elő lényeges, kimutatható változást a munkaerő-piaci szerkezetben. Ez időszak alatt a régió foglalkoztatási gondjait enyhítették az illegális és legális vendégmunkák, ami nem jelenik meg a statisztikai nyilvántartásokban. Magas volt azoknak az aránya, akik hivatalos engedély nélkül vállaltak munkát külföldön, főként mezőgazdaságban vagy építőiparban. Ezért elmondható, hogy nagy mértékűt öltött a feketegazdaság (Bernárd I, 2003). A felvázolt helyzet ismeretében a térség munkaerőpiacát három részre oszthatjuk: regisztrált alkalmazottak, nem regisztrált, jelentős jövedelmet nem termelő munkavégzések és magyarországi vendégmunka végzése (Laki L.- Bíró A. Z., 2001).

3. 2. 4. 1. Munkanélküliség

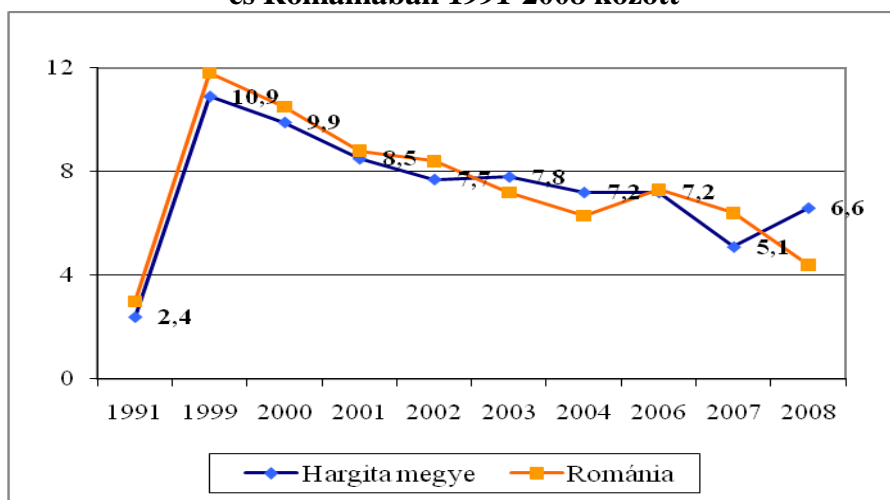
Munkanélküliség Hargita megyében

A munkanélküliséget kezelő programok Romániában csak országos vagy megyei szinten fogalmazódnak meg. A munkanélküliség részletes és pontos nyilvántartása megye szinten készül, ezért elsőként a Hargita megyei adatok

kerülnek elemzésre. Itt hangsúlyozni kell, hogy a Csíki-medence a megye lakosságának 35%-át teszi ki.

A térségben a munkanélküliség legmagasabb szintje 11% körül volt, de rendszerint az országos átlag szintjén mozgott. A munkanélküliség alakulását figyelemmel követve, elmondható, hogy az elmúlt 20 évben legmagasabb munkanélküliségi rátát mind országos szinten (11,8%), mind Hargita megyében (10,06%) 1999-ben mérték. A valóságban azonban a munkanélküliek száma jóval magasabb, mint az adatokban megjelent arányok, ami elsősorban a vendégmunkás tendenciának köszönhető. Az alábbi adatokból látható, hogy országos szinten és megyei szinten is a munkanélküliség 2000 és 2007 között folyamatosan csökkent, és Hargita megye munkanélküliségi rátája folyamatosan az országos átlag körüli értéken mozgott. Ebben az időszakban a csökkenés két okra vezethető vissza: egyrészt sokan kiestek a regisztrált munkanélküliek nyilvántartásából, mivel már nem jogosultak segélyre, nem is regisztráltatták magukat, másrészt a nyugati államok nyitása révén külföldön vállaltak munkát (Bernárd I, 2003). Érdekes megemlíteni, hogy a munkanélküliségi ráta csökkenése mellett az alkalmazottak száma az évek során nem emelkedett (ezt a későbbiekben bemutatom), így tulajdonképpen látszik, hogy a munkanélküliek száma nem azért csökkent, mert a munkahelyek száma növekedett. A 2008-as adatok bár országos szinten még csökkenést mutattak, Hargita megyében már jelentős növekedés látható.

24. számú ábra: A munkanélküliségi ráta alakulása Hargita megyében és Romániában 1991-2008 között

Forrás: Saját számítás a Megyei Munkaügyi Hivatal adatai alapján

Hargita megyében 2008 novemberében már kétszer annyi munkanélkülit tartottak nyilván, mint az előző év hasonló időszakában. A megyében (statisztikai adatok szerint) 2008 novemberétől 30%-al növekedett az álláskeresők száma (több mint tízezer munkanélküli). Az elbocsátások többsége az építőipari valamint ffeldolgozó vállalatok alkalmazottainak csökkenéséből ered. Emellett pedig jelentős számú mezőgazdasági szezonmunkás is munka nélkül maradt. A válság elsőként a férfiakat, az alacsony iskolai végzettségűeket és a 25-49 év közöttieket sújtja leginkább, vagyis azokat, akiknek többsége családfenntartó. Ugyanakkor a 30-39 év közötti nők esetében is majdnem megduplázódott a munkanélküliség, akiknek szintén fontos szerepük van a családfenntartásban.

A 2008-as év végi munkanélküliség-növekedés egyértelműen a globális pénzügyi válság időszakának kezdetét jelezte. 2009-ben a helyzet tovább romlott, a megyében regisztrált munkanélküliségi ráta az országos átlagértéket (5,3%) 2 százalékponttal meghaladja. Jelenleg a munkanélküliségi ráta 7,6 százalék körül mozog, az ország tíz legnagyobb munkanélküliségi rátával rendelkező megyéje közé tartozik. Eközben a meghirdetett állások száma is jóval az igények szintje alatt maradt, ugyanakkor nemhogy új munkahelyek jönnének létre, de várhatóan tovább emelkedik a munkanélküliek száma. Az előrejelzések alapján egyre több munkáltató készül ideiglenesen felfüggeszteni tevékenységét, alkalmazottait pedig kényszerszabadságra küldi. Mindennek az oka az, hogy drasztikus mértékben visszaestek a különböző megrendelések mind a hazai, mind pedig a külföldi piacokról, ezáltal a fogyasztási javak keresletének nagyfokú visszaesése komoly hatással van a munkaerő-piaci kereslet nagyságára is.

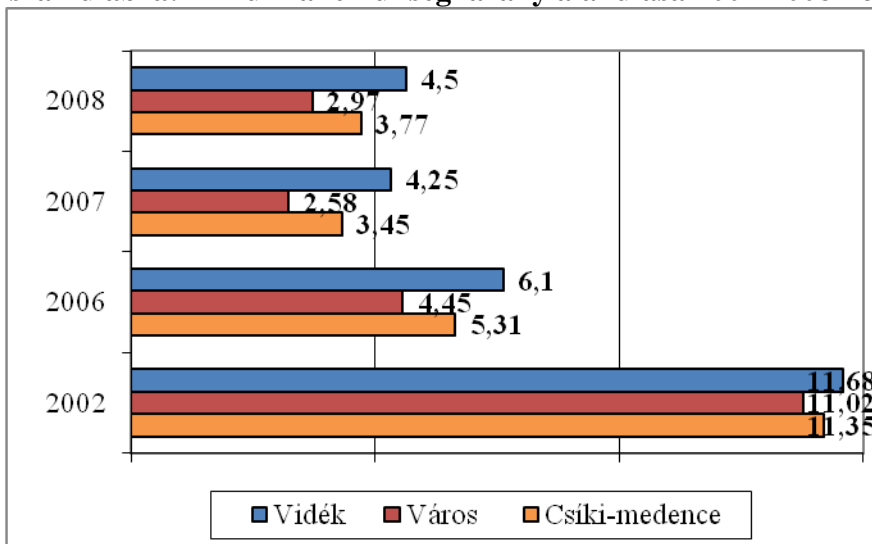
Munkanélküliség a Csíki-medencében

A térségben a hivatalosan regisztrált munkanélküliek száma nem teljesen reális, mivel a munkát keresők jelentős része nem regisztráltatja magát. Tény, hogy 2002 -2007 között mind az országos, mind a megyei munkanélküliségi ráta, emellett pedig a medencében a munkanélküliek aránya is csökkenő tendenciát mutatott, ami folyamatos munkaerő-piaci fejlődést jelent.

A 2002-es népszámlálási adatokat figyelembe véve a Csíki-medence munkanélküliségi aránya viszonylag magas (11, 3%), tekintettel arra, hogy megye szinten ez az arány csak 7, 7% volt. 2002 óta a medencében a munkanélküliek aránya folyamatosan csökkent, a 2002-2008 közötti időszakban a munkanélküliek számában csaknem 30%-os csökkenést

figyelhetünk meg, habár 2008-ban már látható a válság kezdetének jele, hiszen a munkanélküliek aránya már növekvő tendenciát mutat az előző évhez képest. Ha a vidéki-városi munkanélküliségi arányt megfigyeljük, akkor látható, hogy a vidéki települések munkanélküliségi aránya mindig magasabb, mint a városi településeken észlelt arány.

25. számú ábra: A munkanélküliségi arány alakulása 2002-2008 között

Forrás: Saját számítás a Megyei Munkaiügyi Hivatal adatai alapján

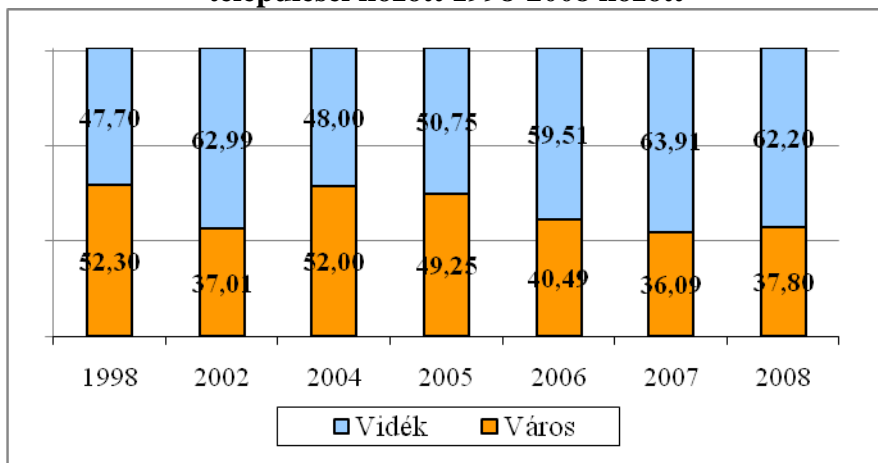
Ugyanakkor a munkanélküliek számának megoszlása a vidéki és városi települések között, ismételten kimutatja, hogy a vidéki munkanélküliek száma folyamatosan magasabb, mint a városi munkanélküliek száma.

Azonban az is látszik, hogy a városi munkanélküliségi arány folyamatosan csökken, a vidéki településekről származó munkanélküliek terhére. Míg 1998-ban a vidéki munkanélküliek száma a medencében a nyilvántartott összesítés szerint csak 47,7%-ot tett ki, addig 2008-ra ez az arány már 62,2%-ra növekedett. Itt fontos megjegyezni, hogy az ipari átszervezés eredményeképpen a városi munkanélküliek nagy száma vidékre költözött, jelentősen hozzájárulva a mezőgazdaságban dolgozók számának növekedéséhez³.

³Régiójelentés - humán fejlesztési programok, Románia, I. Helyzetértékelés, tanulmány a TÁMOP nemzetközi és határmenti programok, a Hidvégi Mikó Imre Alapítvány kutatása

A munkaerőpiac szempontjából hátrányos helyzetben van a vidéki lakosság, ugyanakkor még a kiszámított munkanélküliségi arányuk sem teljesen reális, hiszen sok esetben a nyilvántartásokban nem szerepelnek a „megélhetési” gondokkal küszködő, mezőgazdaságban dolgozó, önfenntartó gazdasággal foglalkozó, vidéken élő személyek.

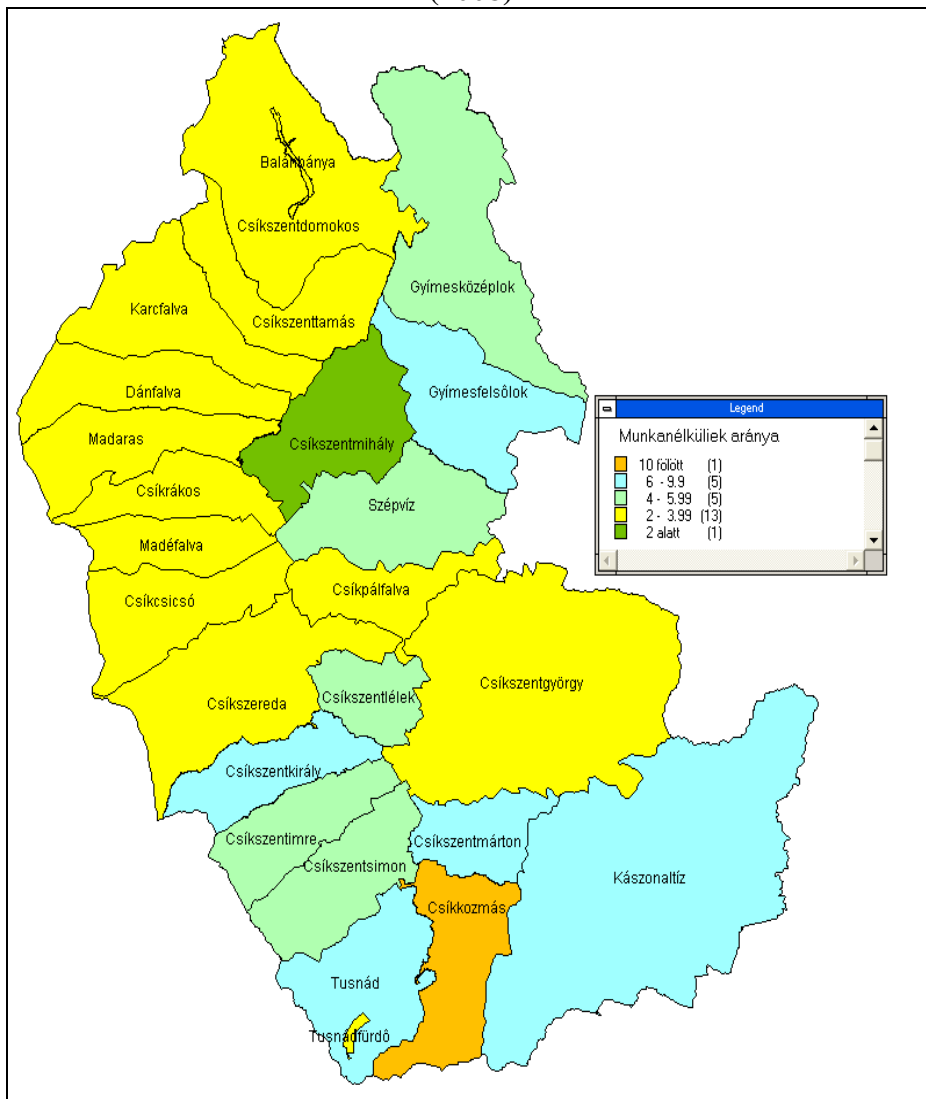
26. számú ábra: A munkanélküliek megoszlása a medence vidéki-városi települései között 1998-2008 között

Forrás: Saját számítás a Megyei Munkaügyi Hivatal adatai alapján

A Csíki-medence településein a munkanélküliségi arányokat megvizsgálva, kiderült, hogy 2008-ban a vidéki települések közül a legmagasabb munkanélküliségi arány Csíkkozmáson (12,79%), Tusnádon (7,45%) valamint Csíkszentmártonon (7,41%), illetve a legalacsonyabb Csíkszentmihályon volt (1,6%). Összességében lényeges elmondani, hogy a munkanélküliek közel egyharmadát (29,3%-át) a csíkszeredai lakosok teszik ki.

27. számú ábra: A munkanélküliek aránya a Csíki-medence településein (2008)

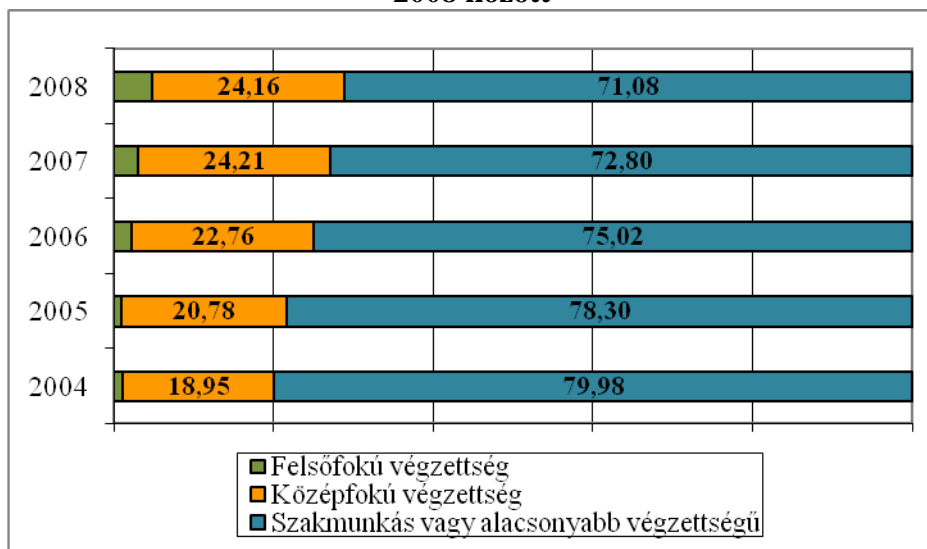

Forrás: saját szerkesztés

Fontos kiemelni, azt a tényt, hogy a Megyei Munkaügyi Hivatal adatai szerint a regisztrált munkanélküliek száma kevesebb, hiszen sokan vannak, akik nincsenek bejelentkezve és regisztrálva a Munkaügyi Hivatalnál. Így a hivatalosan kiszámított munkanélküli ráta nem felel meg teljes mértékben a valós helyzetnek. Az alábbi ábra szemlélteti a munkanélküliek számának alakulását 2004-2008 között, érdemes megfigyelni, hogy az általános csökkenési trendektől eltér az egyetemi végzettségűek számának alakulása,

hiszen az elmúlt években az arányuk jelentősen növekedett. Ez azt jelenti, hogy a felsőfokú végzettséggel rendelkezők arányának hirtelen növekedését sajnos a munkapiac jelenleg nem tudja maximálisan befogadni, sőt ez az arány folyamatosan növekedik. Ennek alapján a térség a gazdasági szerkezetváltás jelen szakaszában elsősorban a viszonylag alacsonyan képzett munkavállalói kör munkapiaci reintegrációjára képes. Összességében látható hogy a medencében a munkanélküliek 71,08%-a még mindig szakmunkás vagy még ennél is alacsonyabb képzettségű, habár az utóbbi években csökkenés tapasztalható a szakmunkások vagy a még alacsonyabb végzettségűek körében. Ebből is látszik, hogy a térségben az alacsony képzettségű aktív népesség aránya még mindig jóval magasabb, mint amennyire szükség lenne. Az alacsony iskolázottság a térség munkaerőpiacát visszahúzza. A képzési struktúra és a munkaerőpiac között problémák vannak. A térségnek szüksége van humán erőforrás fejlesztésre, ami egy megfelelő oktatási infrastruktúra létrehozását teszi szükségessé.

28. számú ábra: A munkanélküliek megoszlása képzettség szerint 2004-2008 között

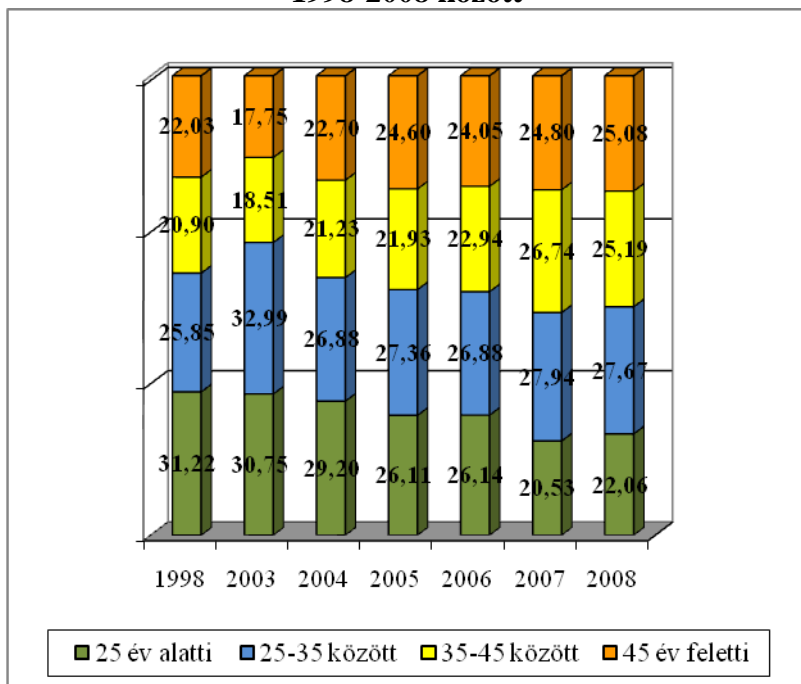

Forrás: Saját számítás a Megyei Munkaügyi Hivatal adatai alapján

Az alábbi ábrán látható, hogyan változik az egyes korcsoportok esetében a munkanélküliek aránya. A munkanélküliség korcsoport szerinti megoszlásában az elmúlt évek alatt kisebb változások történtek. A korcsoport szerinti megoszlás alapján legmagasabb növekedés a 35-45 év közöttiek korosztályában tapasztalható, hiszen 1998-hoz (20,9%) képest növekedett, 2008-ra az arányuk 25,19%-ra emelkedett. Ez a növekedés annak tudható be, hogy ez az a csoport, akik nem tudnak gyorsan és

rugalmasan alkalmazkodni a változásokhoz, akik nehezebben tudnak új szakmát tanulni. Ennek hatása kétirányú: hamarabb munkanélkülivé válnak, és nehezebben találnak maguknak munkát. Az egyetlen korcsoport, melynek aránya az utóbbi tíz évben kedvezően alakult, az a 25 éven aluliak csoportja. Arányuk közel 10%-ot csökkent, ami azt jelenti, hogy a fiatal munkaerő könnyebben tud elhelyezkedni vagy képzettebb, mint az idősebb korosztály.

29. számú ábra: A munkanélküliek korcsoport szerinti megoszlása 1998-2008 között

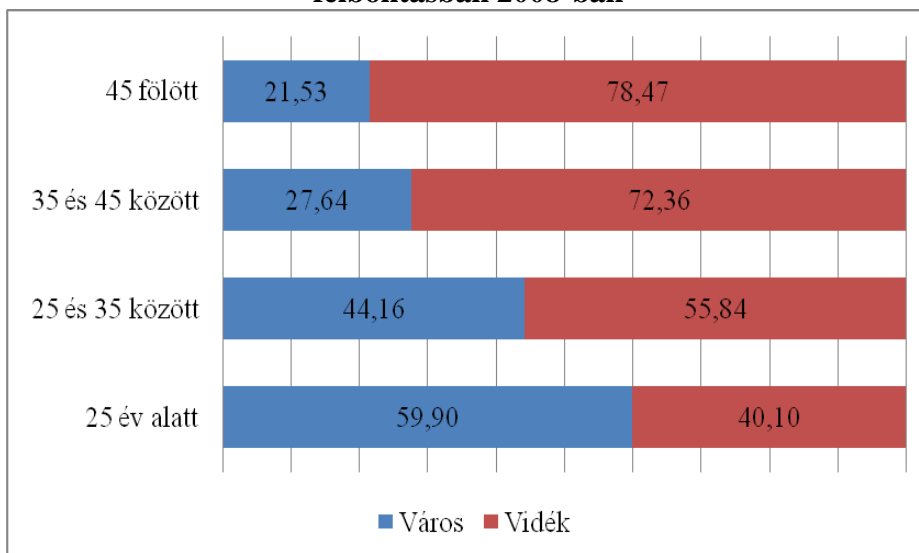

Forrás: Saját számítás a Megyei Munkaügyi Hivatal adatai alapján

Az előbbieken látható volt, hogy a vidéki munkanélküliek aránya az utóbbi években növekvő tendenciát mutat, ez egyrészt a vidéken működő vállalkozások jelentéktelen számának, illetve a képzettség hiányának következménye.

A korcsoportonkénti felbontásban a vidék-város szétválasztásában, megfigyelhető, hogy a 35–45 év közötti és a 45 év fölötti korosztályok esetében a munkanélküliségi arány meglehetősen magas, tehát elsősorban a vidéki lakosság köréből származik. Ennek egyik alapvető oka, hogy a szakképzettséggel rendelkezők száma nagyon alacsony.

30. számú ábra: A munkanélküliek korcsoport szerint vidék-város felbontásban 2008-ban

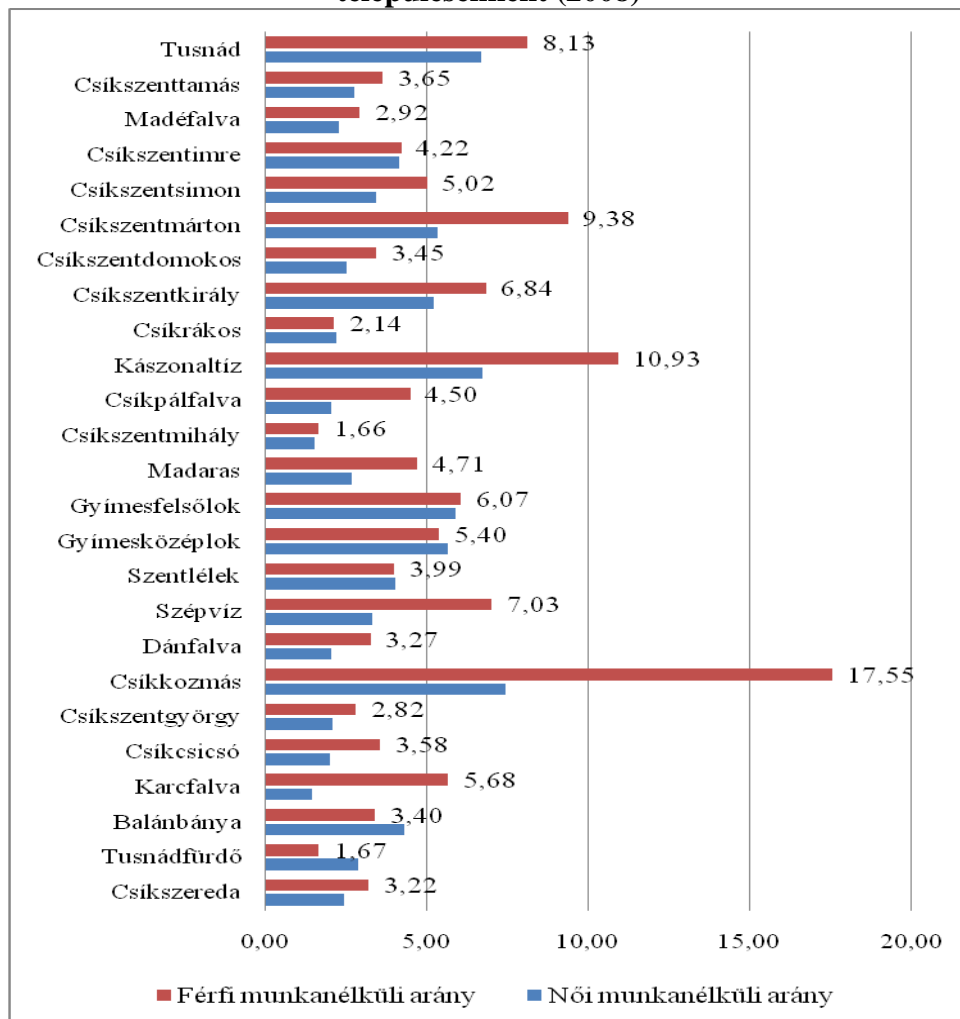
Forrás: Saját számítás a Megyei Munkaügyi Hivatal adatai alapján

3. 2. 4. 2. A nő – férfi foglalkoztatási különbségek

Mind megyei szinten, mind a Csíki-medencére vonatkozóan jelentős különbség van a nemek között a munkanélküliek arányában, hiszen a női munkanélküliségi arány az utóbbi években mindig kisebb volt, mint a férfi munkanélküliségi arány. Ennek hátterében az áll, hogy a tömeges elbocsátások az építőipar, bányászat és egyéb üzemek területén következtek be, ami elsősorban a férfi munkaerőt érintette nagyobb mértékben. A férfi-női munkanélküli arány a munkaképes korú népességhez viszonyítva lett kiszámolva. A medencében a 2008-as adatok alapján a női munkanélküliségi arány 3,19%, ami jóval kevesebb, mint 2002-ben volt (11,56%). A férfi munkanélküliségi arány (4,34%) szintén jóval alacsonyabb, mint 2002-ben (11,4%), bár magasabb, mint a női arány. Az alábbi ábrából leolvasható, hogy az átlagosnál jóval magasabb férfi munkanélküliségi arány Csíkközváson (17,55%), Kászonaltízen (10,93%) és Tusnádon (8,13%) észlelhető. A női munkanélküliségi arány szintén Csíkközváson (7,46%), Kászonaltízen (6,75%) valamint Tusnádon (6,69%) a legmagasabb. A legalacsonyabb férfi munkanélküliségi arány Csíkszentmihályon (1,66%) és Tusnádfürdőn (1,67%) észlelhető, illetve a női munkanélküliségi arány a legalacsonyabb Karcfalván (1,47%) valamint Csíkszentmihályon (1,55%) volt. Megfigyelhető az, hogy nagyrészt

ugyanazok a települések jelennek meg a férfi és női munkanélküliségi arányok minimum és maximum pontjaiban.

31. számú ábra: A munkanélküliek aránya nemek szerint településenként (2008)

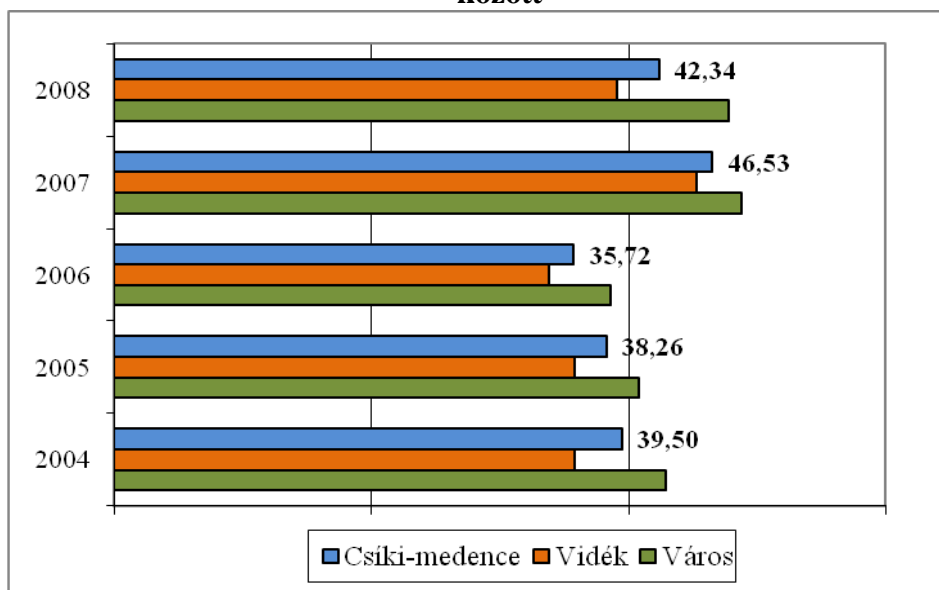
Forrás: Saját számítás a Megyei Munkaügyi Hivatal adatai alapján

A Csíki-medencében a férfi-női arány kiegyensúlyozott, a 2002-es népszámlálási adatok óta a nők aránya jelentősen megemelkedett. 2002-ben a medencében élő nők aránya csupán 34% volt, 2008-ban már a férfiak aránya alacsonyabb (49,26%), mint a nőké (50,74%).

Mindezek ellenére a munkanélküliek számában való megoszlás szerint, a nők aránya mégis mindig kisebb volt (42,34%), mint a férfiaké, ugyanakkor vidéken a nők aránya a munkanélküliek számában mindig kisebb volt, mint

városon. Ez azért van, mert sok nő, aki vidéken háztartást vezet, bár nincs hivatalos munkahelye, mégsem jelenik meg a regisztrált munkanélküliek soraiban. Számokban kifejezve is kisebb a női munkanélküliek száma (1192 fő), mint a férfi munkanélkülieké (1623 fő). Az inaktív népesség közötti megoszlásnál már női többség észlelhető. (37243 nő - 31275 férfi).

32. számú ábra: A nők aránya a munkanélküliek számában 2004-2008 között

Forrás: Saját számítás a Megyei Munkaiügyi Hivatal adatai alapján

3. 2. 4. 3. A foglalkoztatottsági helyzet a Csíki-medencében

Az aktív népesség-foglalkoztatásra vonatkozó adatok elemzése a 2002-es népszámlálási adatokra támaszkodik, hiszen azóta csak megyei szinten tartanak nyilván ehhez hasonló adatokat.

A Csíki-medence gazdaságilag **aktív népessége** (18- 59 év között) egy lassú csökkenési tendenciát mutatott 1992 és 2002 között, hiszen 1992-ben a Csíki-medence népességének 52%-a aktív korú, míg 2002-be a lakosságnak már csak 41%-a tartozott ezen kategóriába (47094 fő). A csökkenésnek egyik oka az akkori időszakra jellemző népességsökkenési tendencia, és a migrációs folyamat, ami éppen az aktív népességet csökkentette. A városi népesség aktív lakosságának aránya 2002-ben (46,21%), 10%-kal magasabb, mint a vidéki települések aktív lakosságának aránya. Ezáltal az inaktív népesség száma a vidéki településeken nagyobb. Az inaktív

népesség legmagasabb arányban nyugdíjasokból állt (39,87%). A vidéki településeken a nyugdíjasok aránya közel 10%-kal magasabb, mint a városi településeken (43, 47%), ez a mutató egy előregedett vidéki térséget ábrázol. Városi településeken a nyugdíjasok és a tanulók aránya egyensúlyban van.

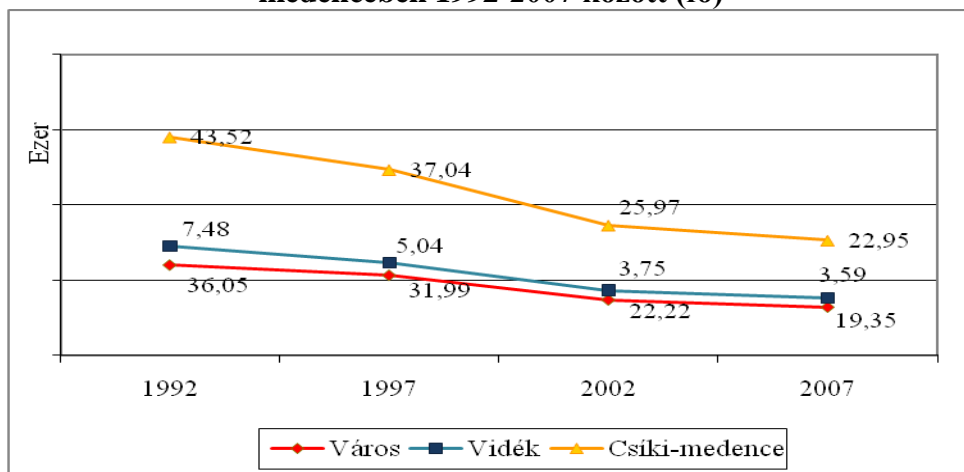
13. számú táblázat: Foglalkoztatási helyzet a Csíki-medencében (2002)

	Népesség	Aktív népesség	Foglalkoztatott lakosság	Munkanélküliek száma
Város	51659	23874	21242	2632
%-ban	44, 68	46, 21	88, 98	11, 02
Vidék	63953	23220	20517	2703
%-ban	55, 32	36, 31	88, 36	11, 64
Összesen	115612	47094	41759	5335
%-ban		40, 73	88, 67	11, 33

Forrás: Saját számítás a Hargita Megyei Statisztikai Hivatal adatai alapján

Az alábbi ábrán látható, hogy a Csíki-medencében az elmúlt 12 évben az alkalmazottak száma is folyamatosan csökkent. 1992 és 2007 között a medence alkalmazottainak száma 47,68%-kal csökkent, vidéken 52%-kal, míg a városi településeken 46,3%-kal. Az alkalmazottak megoszlása a vidéki és városi települések között, azt mutatja, hogy a városi településeken jóval nagyobb az alkalmazottak száma, arányuk 84,3%-ot tesz ki (2007-ben).

33. számú ábra: Az alkalmazottak számának alakulása a Csíki-medencében 1992-2007 között (fő)

Forrás: Saját számítás a Hargita Megyei Statisztikai Hivatal adatai alapján

Tevékenységi területek szerint a Csíki-medencében az alkalmazottak több mint 50% az iparban dolgozik. Ebből is kiderül, hogy a munkaerőpiacon

túlerőként az ipar jelenik meg, mint munkahelyi lehetőség. A medencében az alkalmazottak 57,1%-a iparban dolgozik, ugyanakkor fontos megjegyezni hogy az utóbbi időben az alkalmazottak száma számottevően növekedett a terciér szektorban (összességében 41, 7%). Az ipari tevékenységen belül a feldolgozó ipar dominál, melyeknek többsége faiparral, élelmiszeriparral valamint bútóriparral foglalkozik. A terciér szektoron belül a kereskedelem (az alkalmazottak 19,2% dolgozik a kereskedelemben) valamint a professzionális tevékenység keretében alkalmazott személyek aránya dominál.

A professzionális tevékenységekkel foglalkozó vállalatok száma az utóbbi időben jelentősen növekedett és fejlődött, amit majd a későbbiekben a gazdaságszerkezet bemutatásánál részletesen elemzek. Tény viszont az, hogy a professzionális tevékenységek képzett munkaerő keresletet jelentenek, ami azt bizonyítja, hogy a szolgáltatási tevékenységek területén szükség van képzett munkaerőre. A fentiekén kívül fontos még megemlíteni a medencében fejlődésben lévő építőipari ágazatot, hiszen az alkalmazottak jelentős arányát foglalkoztatja (18,3%).

34. számú ábra: Az alkalmazottak megoszlása ágazatok szerint (2007)

Forrás: Saját számítás a Hargita megyei Statisztikai Hivatal adatai alapján

Munkaerő elhelyezési és támogatási lehetőségek a Csíki-medencében

Az Országos Foglalkoztatási Ügynökség 1999 elején kezdte el tevékenységét, létrehozta megyei kirendeltségeket, így Csíkszerdában is működik egy ilyen ügynökség. Ennek szolgáltatásai alapvetően a munkanélkülieket és munkáltatókat célozzák: a munkanélküliek nyilvántartása és a munkanélküli segélyek adminisztrálása, az állás nélküli személyek elhelyezkedésének elősegítése. Legfontosabb tevékenységei közé tartozik a munkanélküliek szakképzése valamint a különböző csoportokat (nőket, romákat, fogyatékos személyeket, egyetemi hallgatókat, pályakezdő fiatalokat) célzó állásbörzék szervezése is.

Mindezek a szolgáltatások pályaorientációs tevékenységgel, saját vállalkozások létrehozását elősegítő tanácsadással, a kis- és középvállalkozások keretén belüli munkahelyteremtés támogatásával egészülnek ki. Mindezek ellenére a helyi ügynökség infrastrukturális, intézményi, technikai és humánerőforrás-fejlesztésre szorul.

A 2009-es megyei adatok alapján, megyeszerte 6775 személy részesül **munkanélküli segélyben**, 13 százalékuk 25 év alatti, 57 százalékuk 30 és 49 év közötti, valamint 20 százalékuk 50 év fölötti. Hasonló az arány a fizetetlen munkanélküliek esetében is, viszont szembevetendő a tanulmányok szerinti megoszlás, a 75 százalékos munkanélküli segélyben részesülők 4 százaléka büszkélkedhet felsőfokú végzettséggel, az 50 százalékos munkanélküli segélyben részesülők 8 százaléka mondhatja el ugyanezt magáról, míg a fizetetlen munkanélkülieknek csupán 1 százaléka végzett egyetemet, főiskolát. A segély havi alapösszege a minimálbér 75 százaléka, vagyis – jelenleg – 450 lej. A segély minden jogosult részére egyforma, de ezen kívül létezik az egyénre szabott járandóság is, ami a munkakönyvben is szereplő munkaviszonyok időtartamának (köznyelven: „régiségnek“) az alapján számíthat ki. A hivatalosan ledolgozott évek szerint: 1-5 év esetén 6 hónapra jár munkanélküli segély, 5-10 év esetén 9 hónapra, 10 év fölött 12 hónapra. Az 5-10 év természetesen a hatodik év első hónapjától számítandó. Sajnos, nem ritka az olyan eset, ahol a segélyt igénylő személy hivatalosan dolgozott ugyan, de a munkaadója nem fizette a munkanélküliségi alapot. Az ilyen időszakokat nem számítják, így munkanélküli segélyre sem jogosultak az érintettek.

Mindezek mellett Hargita Megye Tanácsa – partnerségben a Megyei Munkaerő-ügynökséggel – részt vesz egy a vidékieknek képzést és munkahelyet teremtő – távmunka projekt kivitelezésében. A projekt célja 10 (ezekből 4 Hargita megyében) távmunka-központ létrehozása vidéki környezetben, és több mint 800 huszonöt év alatti fiatal bevonása a képzésekbe. A képzésen résztvevő fiatalok közül 150-et a távmunka-központokban alkalmaznának. Hargita Megye Tanácsa továbbra is partner szeretne lenni hasonló kezdeményezésekben, a tervek között továbbra is szerepel az átképzési lehetőségek bővítése.

Ezen kívül Csíkszeredában egyetlen magánvállalat foglalkozik munkaerő közvetítéssel. A cég rendelkezik a romániai Munkaügyi Minisztérium és Munkaerő Elhelyező Hivatal által kiadott kötelező engedéllyel. Közvetítési tevékenységük belföldi illetve külföldi munkahelyekre egyaránt vonatkozik, az alábbi fő területeken: műszaki és informatikai munkakörök (mérnökök, technikusok, informatikusok és egyéb szakképzett munkaerő), nemzetközi tehergépjármű vezetők; betanított munkakörök (fémmegmunkáló gépkezelő, gyártósori összeszerelő, akár szakirányú képzettséggel).

3.3. Gazdasági szerkezet

3.3.1. A Csíki-medence gazdasága a XIX - XX században

A Csíki-medence Székelyföld szerves része. A múlt század elején a régió lakosságának gazdasági és társadalmi életét az önellátásra berendezkedett családi háztartás képezte. A XIX-ik század második felében a régió gazdaság-technikai változásokon ment keresztül: vasútépítés, kitermelő üzemek megjelenése, a gyárpar kezdetleges fejlődése. Az 1800-as évek végén már több településen találunk gyáripari tevékenységeket: sörgyár (Csíkszereda), üveggyár (Kászonjakabfalva), cserépgyár (Csíkszentkirály), malomipar (Csíkcsatószeg), fűrészgár (Gyimes, Csíkszentkirály), nyomdaipar (Csíkszereda). Mindezek mellett elsősorban a kisipari kézműves háziipar különböző formái jellemezték a térséget: faipar, építőipar, ruházati ipar, szövés-fonás. Ugyanakkor a medence kereskedelme már a múlt században széleskörű volt, hiszen a medence több településén országos vásárnapokat szerveztek és ezen kívül heti vásárokat bonyolítottak, melyeknek célja a kereskedelmi forgalom fenntartása volt (Vitos M, 2003)

A saját közösségi intézményekre valamint a családi önellátásra alapozó életvezetés meghatározó modell volt egészen a két világháború közti időszakig, és még utána is sokáig tartott. Az 1945 utáni évtized elsősorban politikai változást eredményezett. A Csíki-medence hiányos infrastruktúrájának valamint periférikus jellegének köszönhetően a gazdaság szerkezetének átalakulása nem történt meg, az iparfejlődés elmaradt. Az 1948-as romániai államosítás ebben a régióban nem hozott semmi változást, mert nem voltak jelentős munkaerőt megmozgató vállalkozások. Az 1950-es évek végéig elsősorban a faipar és az élelmiszeripar jelentette a medencében az ipari termelést.

A Csíki-medencében komolyabb ipari és agráripari fejlesztés a hatvanas évek közepéig nem történt. Ekkor hozták létre erőszakos módszerrel a kollektív mezőgazdasági termelőszövetkezeteket, ekkor indult be a gépgyártó valamint könnyűipari üzemek építése: traktorgyár, fonoda, kötöttárugyár, készruhágyár. Az iparosítási hullám 1984-ig tartott, de sajnos ez inkább a régió központjában történt, Csíkszeredában valamint a várossá nyilvánított Balánbányán. A körülette lévő települések stagnáltak. Így Csíkszereda a térség vonzás-központjává vált és kinőtte magát. Az iparosítás mellett a geológiai tartalékok feltárására is hangsúlyt fektetettek, így a hargitafüldői valamint balánbányai bányák működése ez időszak alatt

erőteljes volt. A dinamikus iparfejlesztés a nyolcvanas évek első harmadán leállt, megállt az építkezés, az iparfejlesztés, a munkahelyek telítődtek, az üzletekből eltűnt az élelem, jegyre osztott fejadagok felállítására került sor. Ez a stagnálási periódus egészen az 1989-es forradalomig tartott.

A rendszerváltás lényege az volt, hogy megszűnjének Romániában a kommunista rendszer által felállított társadalmi és gazdasági korlátok. Néhány erre vonatkozó példa: a magántulajdon létrehozása, a magánvállalkozások elindításának lehetősége, az egyéni földtulajdon visszaadása, a szabad mozgás lehetősége külföldre. Ezeknek az intézkedéseknek a bevezetése egy rehabilitációs korszakot jelentett. Sajnos ez az időszak mély recesszióval indult: a GDP 7,4%-kal esett, az ipari keresők száma számottevően csökkent, ami maga után vonta a munkanélküliség növekedésének súlyos problémáját, a termelés és a beruházások nagymértékben visszaestek, elindult az infláció növekedése. A medencében az addig fejlődésben lévő Balánbánya válságzóna lett, a bányát azóta már be is zárták. Sajnos az elindított intézkedések lassú és hosszadalmas folyamatot vetítettek elő: a privatizációs folyamat hosszú lefolyása, a földtulajdon birtoklevelek átadásának folyamata, az erdőtulajdon visszaadásának elhúzódása.

A romániai privatizációs folyamat 1991-ben kezdődött, úgynevezett kísérleti magánosítás formájában. Az 1991-ben útjára indult privatizációs folyamat első körében meghozott privatizációs törvény megváltoztatta az privatizációra jogosult vállalatok tulajdonszerkezetét. A törvény elsősorban nem a privatizáció módjáról, inkább a tulajdonosi intézmények megalakításáról rendelkezett. Ezek a szervezetek az Állami Vagyonalap és az öt úgynevezett privát vagyonalap volt (Earle, J. S. – Telegdy Á.,1998). Az akkori kormány kiválasztott, országos szinten 60 vállalatot, amelyeket felajánlott magánosításra. Ebből 21 vállalatot sikeresen magánosítottak, de sajnos egyik sem tartozott a Csíki-medencéhez. Az egyetlen vállalat, amelyik a székely régióhoz tartozott, az a kézdivásárhelyi készruhágyár volt.

A következő évben kibocsátottak egy privatizációs szabványeljárást, amelyet a nemzetközi joggyakorlatban MEBO (Management Employ by Out) néven ismernek (Novák T. 1997). Ezt a módszert elsősorban kisvállalatoknál alkalmazzák, mivel azoknál működik a leghatékonyabban. Az 1995-ös törvény megfogalmazta a tömeges privatizációs program célját: a vállalatok 30 százalékának ingyenes kiosztását a román állampolgárok számára (Earle, J. S. – Telegdy Á.,1998). Így az 1995-ös év végéig Hargita és Kovászna megyében 18 vállalatot privatizáltak, amely messze az országos átlag alatt volt. A MEBO módszerrel sikerült privatizálni a

csíkszeredai sörgyárat, tejgyárat, kereskedelmi tevékenységgel valamint építkezéssel foglalkozó vállalatokat. A privatizációs folyamat csak az 1997-es év végén gyorsult fel. Ennek elsődleges befolyásolója az Állami Vagyonalap hatáskörének decentralizálása volt. Addig az időpontig minden magánosítással kapcsolatos ügyintézés a központi hatóságok keze alatt ment végig, ami nagymértékben késleltette a folyamatot. Ezáltal létrejöttek a területi képviselők, amelyek segítségével a magánosítás is felgyorsult. Ebben az időszakban kezdtek alkalmazni új privatizációs módszereket is: nyílt versenytárgyalás és tőkepiacon keresztüli versenytárgyalás. Ennek következtében sikerült privatizálni vállalatokat több szektorból is, mint például a mezőgazdaság, ipar és élelmiszerkereskedelem, áru - lerakatok, könnyűipar, építkezés, szolgáltatások.

1992 után észlelhető lett valamelyest a GDP növekedése viszont az infláció magas szintje még mindig súlyos problémát jelentett. Sajnos az 1989-es forradalom után egy ideig még semmilyen reform jellegű intézkedés nem történt egyetlen egy irányba sem. Sajnos emiatt még jelenleg is küzd az ország bizonyos lemaradásokkal a know-how, a tőke valamint a képzettség hiányát illetően. A külföldi befektetőket érintő jogszabályok állandóan változtak, akár még naponta is. Ennek eredménye az lett, hogy a befektetők, ha érdeklődtek is, csupán csak az információszerzés szintjére redukálódtak. Tényleges példa rá, hogy 1999-ben megszavazták a 92/1997 törvényt, amely szerint beláthatatlan időre felfüggesztették a külföldi befektetők számára adott kedvezményt.

3. 3. 2. Mezőgazdaság

Az 1989-es rendszerváltást követően az ipari leépítések révén, elkezdődött a városról falura való migráció, melynek következtében a mezőgazdaságban foglalkoztatottak száma növekedett. Tulajdonképpen az ipar hanyatlása a hagyományos falusi társadalomhoz való visszatérést eredményezte, amely elsősorban a túlélő háztáji önellátó gazdálkodáson alapul. (Pasti V, 1996). A Csíki-medence gazdasága hagyományos szerkezetű, ezáltal elsősorban a mezőgazdasági és az ipari ágazatokra támaszkodik. A térségben az ipar és a mezőgazdaság adja a munkahelyeknek felét. Ezáltal a térség gazdaságában még mindig alulmarad a kereskedelem, a szolgáltatói szektor fejlődése. 2004-es adatok szerint a megye foglalkoztatott lakosságának 36,6%-a mezőgazdaságban dolgozott. A rendszerváltozást követően egy agrárosodási folyamatnak lehettünk tanúi, hiszen az iparban foglalkoztatott aktív népesség nagyszámú elbocsátása révén, valamint a földtulajdonok visszaadása révén a vidéki településeken élő lakosság az önfenntartó háztáji gazdasági tevékenységben remélte a kiutat (Benedek J, 2006). Ugyanakkor a

térségben a mezőgazdasági tevékenység fejlődését a forradalom után több tényező is befolyásolta: a félgépesített gazdaságok, a korszerűtlen technológia, a felaprózódott parcellák, az önellátó szemléletmód, a tisztázatlan és rendezetlen tulajdonjogok, géphiány. Ezen tényezők nagymértékben befolyásolták azt a tény, hogy nem jöttek létre hatékony mezőgazdasági egységek, hogy a mezőgazdálkodás nem vált nyereségessé, a szegénység felerősödött. Az alacsony színvonalon való termelésnek több oka van: a mezőgazdasági birtokok átlagos mérete igen kicsi, gyenge a talajminőség, elavult technológiát alkalmaznak.

Hargita megyében az átlagos földterület mérete 4,55 hektár, sok esetben ez a nagyság több parcellában van szétszóródva, így egyáltalán nem felel meg a modern mezőgazdasági földművelési követelményeknek. A térség mezőgazdasági tevékenysége alapvetően a lakosság élelmiszer önellátásának biztosításán illetve a termékek helyi piacon történő cseréjén – értékesítésén alapszik. A családi gazdaságok 5-10%-ának van kapcsolata a piaccal, a termelés elsősorban önellátásra és helyi adás-vétel lebonyolítására van berendezkedve. Ez a tény nélkülözhetetlenné teszi a termelés fenntartását még ilyen technológia és hozamok mellett is. Településenként alig van néhány, a piacra termelő gazdaság és bármit is termelnek eladásra, amellett megtermelik az önellátáshoz szükséges mennyiséget is (Biró A.Z.-Gagyai J.- Oláh S.,1994). Így a földbirtokok közel 70%-a 3 hektáron aluli. Az 1989-es változások után megjelent földtörvények következtében kezdődött el az a folyamat, mely szerint az egykori földtulajdonosok maximum 10 hektárig igényelheték vissza a szántóföldjüket vagy kaszálójukat. A törvény az erdőtulajdonok visszaadását is jelentette, amely szerint a tulajdonosok 30 hektárig visszaigényelheték erdőiket.

A Csíki-medence falvainak határában lévő magánterületek többsége 3-5 hektáros kisbirtokokra tagolódik, az 5–10 hektáros birtokok száma kevés. A térségben gyakori hogy a 2-3 hektáros földbirtokok 10–15 parcellára tagolódnak, vannak birtokok, melyek 5–6 áras szántóparcellákra tagolódnak (Sepsiszéki Nagy B.,2000). A mezőgazdasági nyilvántartás szerint három típusú mezőgazdasági üzemforma létezik, viszont a gyakorlatban csupán két csoportot tartanak jelentősnek: jogi személyiséggel rendelkező magángazdaságok és családi gazdaságok (amely magában foglalja az egyéni gazdaságokat is). Hargita megyében a földterület 13,1%-át birtokolják a vállalkozások, tehát a földterület 86,9%-a családi gazdaságok tulajdonában van, akik elsősorban az önellátásra való termelésre vannak berendezkedve.

14. számú táblázat: A Csíki-medence mezőgazdasági területének nagysága

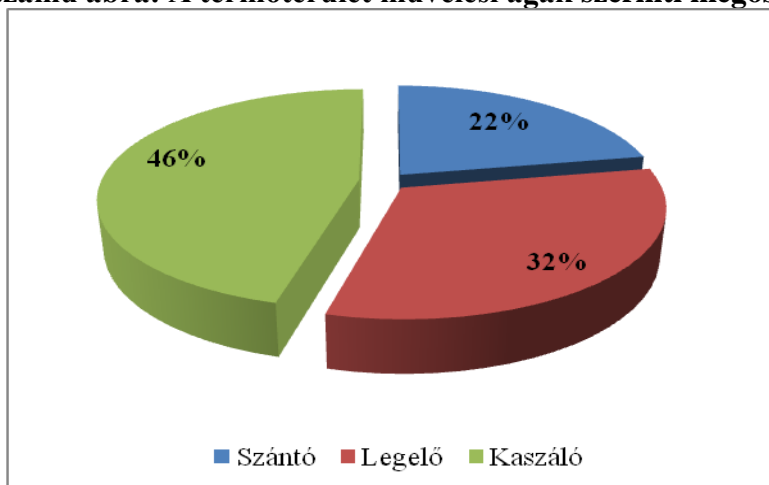
	Összterület (hektár)	Mezőgazdasági terület (hektár)	Mezőgazdasági terület (%)
Csíki-medence	207873	128034	61,59
Város	12188	6074	49,84
Vidék	195685	121960	62,32

Forrás: Saját számítás a Hargita megyei Statisztikai Hivatal adatai alapján

A térségre jellemző mezőgazdasági tevékenységi formák: a növénytermesztés, a legelőgazdálkodás, a gyümölcsstermesztés és az állattartás. A domborzati formáknak köszönhetően a medencében az állattenyésztésnek van kiemelt hagyománya. A medence összterületének 61,59%-a mezőgazdasági terület (az ország termőterületének 62%-a mezőgazdasági terület).

Legkisebb mezőgazdasági területe Tusnádfürdőnek van (29 ha). Az alábbi táblázatból látható, hogy a városi települések mezőgazdasági területének aránya kisebb, mint a vidéki településeké. A mezőgazdasági területek többsége (95,26%) a vidéki településekhez tartozik. A mezőgazdasági földterület többsége a közepesnél rosszabb minősítést kapott, vagyis IV. és V. minőségi osztályú, ami nem tesz lehetővé magas hozamú növénytermesztést. Hargita megyében egyetlen hektár szántó sem felel meg a legjobb minőségű földnek.

35. számú ábra: A termőterület művelési ágak szerinti megoszlása

Forrás: Saját számítás a Hargita megyei Statisztikai Hivatal adatai alapján

A Csíki-medence agrárszerkezetében a legelső helyen a földművelés áll. A földművelési formák közül a legnagyobb arányban kaszáló van (58823 ha), az itt nyert széna nyersanyagként használható a szarvasmarhák tartásában. A medencében legkevesebb részesedése a földművelési formák közül a szántónak van (28336 ha), ami tulajdonképpen kevesebb, mint egynegyede a földművelési területeknek. A földművelési formák megoszlása településenként változó (8. számú melléklet). Látható, hogy Balánbányán illetve Tusnádfürdön a mezőgazdasági terület teljes egészében kaszáló ugyanakkor a települések többségén a kaszáló van legnagyobb arányban. A szántó területek aránya Tusnádon (45%) Csíkszentléleken (54%), Csíkszentsimonban (44%) a legmagasabb.

A szántókon elsősorban ipari és takarmánynövényeket termesztnek, de kisebb területeken a gyümölcs és zöldség termesztésével is foglalkoznak. A medence legfontosabb terményei a búza, az árpa, a zab, a törökbúza, a cukorrépa. A zab alaptakarmányként szolgál a marhatenyésztésben és sertéshízlalásban. A szemestakarmány termesztése alapként szolgál a sertés és a baromfi tenyésztésére. Zöldség és gyümölcsstermesztés csak az otthoni gazdálkodás keretein belül történik. A medencében összesen csak 5 hektár zöldségest tartanak nyilván, Kászontíz területén. A zöldségfélék közül a legelterjedtebb a burgonya, a káposzta, a paszuly, a borsó, a sárgarépa, a hagyma, a petrezselyem, a tök. A gyümölcsfélék széles skálája terem meg ezen a vidéken: alma, körte, szilva, cseresznye, meggy, ribizli, egres, málna, eper, szeder, áfonya.

A megtermelt mennyiségekre vonatkozóan fontos megvizsgálni, hogy a medencében leginkább termelt termékek milyen mennyiségben kerülnek előállításra. A fenti ábrán látható, hogy 1990 után lecsökkent a megtermelt mennyiség, hiszen felszámolták a termelőszövetkezeteket, a területek egy részét visszakapták az új örökösök, akik szaktudás illetve gépek hiányában valószínűleg nem hasznosították a termőföldeket. Az ábrán látható, hogy 2001-ben megnövekedett a termésmennyiség. 2001-ben fogalmazódott meg az első közvetlen állami támogatás lehetősége, belföldi vetőmag-ártámogatás, a vetésterületek egységes támogatása valamint a kedvezményes gépvásárlást lehetővé tevő kormányrendelet (Benedek M, 2003).

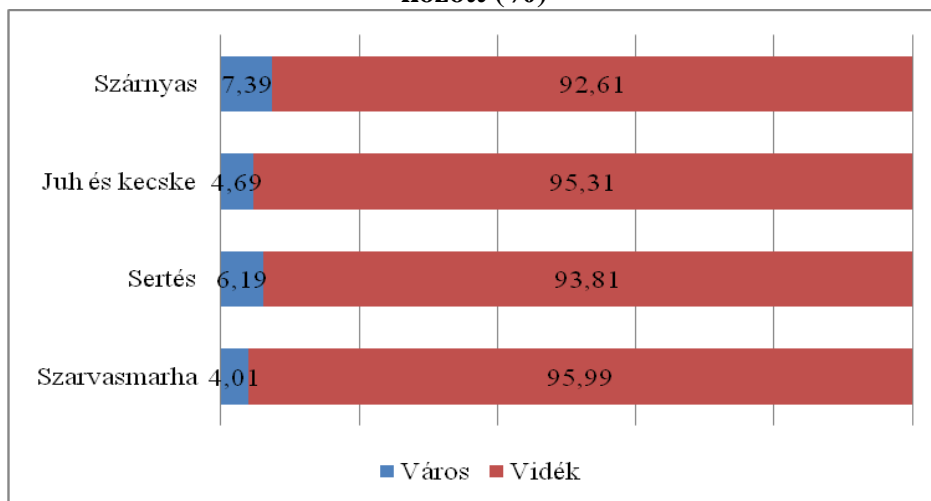
A Csíki-medencében, a legnagyobb mennyiségben burgonyát termelnek. A csíkszeredai Kísérleti Állomás több mint 20 éve kutatást végez a burgonya minőségének egészségesebb előállítása érdekében. A Csíki-medence hegyközi elhelyezkedése, tengerszint feletti magassága kedvező feltételeket biztosít a vetőburgonya termesztéséhez. A burgonya, a tej, a tojás, a len

mennyiségnek körülbelül 90-95%-át a falvak termelik meg. A hús mennyiségének körülbelül 85%-át termelik ki vidéken.

Az állattenyésztés rendelkezésére összesen 40870 hektár legelő és 58823 hektár kaszáló áll, amely a mezőgazdasági területnek 78%-át teszi ki. A térségben található háziállatok sora igen hosszú, ezek közül a leggyakoribbak a sertés, a szarvasmarha, a juh, a ló, a kecske és a baromfi (a házi tyúk, a pulyka, a liba, a házi kacsák).

Ugyanakkor a medence gazdálkodásában fontos szerepet játszik a tejtermelés, ami az jelenti, hogy a térségben a szarvasmarhatartásnak hagyománya van. Az állattenyésztés is csakúgy, mint a növénytermesztés elsősorban a lakosság háztáján történik, az állatállománynak csupán 1%-a van mezőgazdasági vállalkozások tulajdonában. A juhtenyésztés hús, tej és gyapjú előállítását szolgálja. Sok gazdálkodónak az állandó pénzjövedelme a tejből származik. Majdnem minden településen van tejbegyűjtő központ. A medence falusi településein megfigyelhető, hogy átlagosan 2–3 tehén jut egy gazdálkodó családra. Az állatállomány többsége a vidéki településeken található meg.

36. számú ábra: A medence állatállományának megoszlása vidék-város között (%)

Forrás: Saját számítás a Hargita megyei Statisztikai Hivatal adatai alapján (2007)

1990 és 2003 között a medence állatállománya jelentősen megfogyatkozott. A mezőgazdasági termelőségvetkezetek felszámolása után az állatokat visszaadták az egykori tulajdonosoknak, azonban a gépeket, amelyekkel földeket lehetett volna megművelni nem adták vissza. A gép- és szaktudás

hiányában a tulajdonosok az állatállomány jelentős részét saját használat vagy értékesítés céljából levágták. Az 1990-es adatokhoz viszonyítva, 2003-ban a szarvasmarha állomány 46%-al, a sertésállomány 42%-al, a juh és kecskék állomány 52%-al valamint a szárnyas-állomány 45%-al csökkent. A 2003-as adatok szerint a legnagyobb juhállomány Kászonaltízen (6030 darab), a legnagyobb sertésállomány Madéfalván (3600 darab) és a legnagyobb szarvasmarha állomány pedig Gyimesközéplekon volt (3242 darab).

Itt fontos megemlíteni, hogy 2001-től közvetlen ártámogatásban részesülnek a minimális üzemmérettel rendelkező gazdaságok a feldolgozóknak leadott tej és hús mennyiség után illetve az állatállomány után. A támogatás elnyerése érdekében szinte minden településen szarvasmarha egyesületet alapítottak, így Hargita megyében 78 szarvasmarha egyesületet tartanak nyilván (Benedek M, 2003).

Összességében viszont az állatállomány az utóbbi évtizedben, nagymértékben csökkent, melynek többirányú oka van, és szorosan összefügg a többi mezőgazdasági ágazat leépülésének okaival:

- o Felbomlottak a termelőszövetkezetek, az állatokat széthordták (és levágták), nem volt folytonosság, nem volt kialakulva egy magán gazdálkodói réteg.
- o A termelési technológia a kollektivizálás idő előtti állapotban megrekedt, ezáltal nem tudták biztosítani a megfelelő takarmányozást a meglévő állománynak.
- o A földeket visszaadták, a felaprózódott birtokszerkezet nem volt alkalmas méretgazdaságos farmok létrehozására.
- o A tsz istállók nagy része nem a rendeltetésének megfelelő szerepet kapott, sok esetben lebontották, építőanyagként széthordták, a megmaradt épületek nagy része leromlott, nem alkalmas állattartásra
- o A magángazdaságok nagy részében az istállók mérete és állapota gátolta a létszámnövelést
- o A szakértelem hiánya befolyásolta a termelékenység mértékét
- o Az értékesítési oldal szervezetlensége, ennek következményeként nem volt megfelelő az állati eredetű termékek ára
- o Egyes termékek iránti kereslet drasztikusan csökkent, hatalmas árzuhanás következett be, (pl. juhtenyésztés- a gyapjú szinte eladhatatlan, egyedüli értékesíthető termék a „húsvéti bárány”)
- o A termékek árának nem megfelelő szintje csak a saját szükségletre való termelésre ösztönözte a gazdálkodókat
- o Mezőgazdasági befektetések alacsony szintje, tőke hiány

- o Géphiány, ami alacsony termelékenységi szinthez vezetett
- o Az időskorúak magas aránya a mezőgazdaságban foglalkoztattak körében, akiknek nem voltak perspektivikus elképzeléseik, rugalmatlanabb hozzáállás.
- o Az állam csak az utóbbi időben kezdte el támogatni nagyobb mértékben az állattenyésztést, addig nem volt megfelelő ösztönzési elképzelés, stratégia.
- o A hivatalos termelés-ellenőrzésen alapuló törzskönyvezés elhanyagolódott, a fajtanemesítés nem hozott jelentős minőségi előrelépést a termelésben, a megtermelt áru nem versenyképes sem minőségileg, sem mennyiségileg, ezáltal a bevételek csökkentek

Az EU csatlakozás révén Románia is az EU Közös Agrárpolitikájának kedvezményezettjévé vált. A termelők igénybe vehetik az EU közvetlen, területalapú támogatásait és haszonélvezőivé válhatnak, társfinanszírozású támogatási konstrukciók keretében az EU Strukturális és Vidékfejlesztési Alapjaiban jegyzett támogatási konstrukcióknak. A Romániában érvényben lévő területalapú támogatási rendszer keretében a Hargita megyei gazdák a következő támogatástípusokban érintettek: a feldolgozásra szánt és leszállított krumplira, a megtermelt és értékesített gombára, a vágóállatokra, az értékesített tojásra, a csirkehúsra, a mézre és a méhcsaládokra. Ezekon kívül hazai költségvetésből lehet pályázni vetőmag és szaporítóanyag támogatásra, iskola tejprogram támogatásra, méhészeti támogatásra és állattenyésztési támogatásra.

Összességében elmondható, hogy a medence mezőgazdasági jellegét jelenleg a családi gazdaságok határozzák meg, akik leginkább az önellátás céljából gazdálkodnak, a megtermelt növények többségét az állattartásra vagy fogyasztásra hasznosítják.

Ahhoz, hogy a Csíki- medence mezőgazdasága a következő években fejlődhessen sokrétű átalakulási folyamaton kell keresztülmennie: a táji adottságokhoz illeszkedő földhasználat, a tájgazdálkodáshoz illeszkedő termékszerkezet, új technológia, a birtokrendezés, szaktanácsadói tevékenységek beindítása, az újszerű technológiák bevezetése iránti igény megfogalmazódása, az egyesületekbe való szerveződés. A medence mezőgazdaságának hatékony fejlesztéséhez szükség van az emberi erőforrások minőségi fejlődésére is. Mindezen változások segítésére külső - kormányzati és EU-s források igénylésére van szükség.

Erdőgazdálkodás

Hargita megye összterülete 663,900 ha, melyből az erdőalap 231,100 ha, ami 34,8%-os erdősültséget jelent. A megye erdőterülete az ország erdőinek 3,36%-át teszi ki. Az erdők háromnegyede fenyőerdő (151355 hektár), hiszen a megye klímája a tűlevelűek elterjedésének kedvez. Az erdőgazdálkodás a mezőgazdaság mellett igen fontos helyen van a medencében. Az erdős területek a medence 44%-át teszik ki. A Csíki-medencében összesen 84778 hektár erdős terület van, amelyből a városi településekhez 5449 hektár, a vidéki településekhez 79329 hektár erdő tartozik. Az erdős területek 94%-a a vidéki településekhez tartozik.

Az erdők visszaszolgáltatásában az igazi áttörést valójában a 2000/1-es törvény jelentette, ekkor indult el a tulajdonba való visszahelyezés folyamata. A Hargita Megyei Erdészeti Felügyelőség adatai szerint (2004-ben) a megye erdőinek 20,4%-a állami tulajdonban van, 13,4%-a a területi közigazgatási egységek tulajdona, 0,4%-a oktatási intézmények tulajdonában van, 1,7%-a kulturális vagy vallási intézmények tulajdona, 46,7%-a magánszemélyek osztatlan tulajdona illetve 17,4%-a magánszemélyek tulajdona. Ezek az adatok azt is jelentik, hogy Hargita megyében 79,6% magántulajdonban van (országos szinten az erdőalapok 30,4%-a található magánkézben). A visszajuttatott erdők gondozása érdekében a fent említett magántulajdonosok a törvény értelmében kötelesek szerződést kötni állami vagy magánerdészetekkel. A tulajdonosok maguk dönthetik le, hogy a kettő közül melyik szolgáltatásait veszik igénybe. A 2000/1 jogszabály érvénybe lépése után újraalakultak a közbirtokossági társulások, melyek Magánerdészeti Hivatalokat alakítottak ki és az erdők túlnyomó részét visszakapták. Tekintettel arra, hogy hegyvidéki erdőségekről van szó, többfunkciós hasznosítási lehetőségekkel, lehet szembenézni: fafeldolgozás, vadgazdálkodás, turisztikai lehetőségek. Az országban értékesített famennyiség 15%-át Székelyföldön termelik ki. A Hargita megyéből kitermelt és értékesített fenyőfa az országos mennyiség 1/3-át teszi ki. Sajnos az 1989-es forradalom utáni években az erdőgazdálkodás a fakitermelés és az exporttevékenységben realizálódott. 2000-től megszigorították a fakitermeléssel kapcsolatos tevékenységeket. Ezáltal a kitermelés csökkenő tendenciát mutat. Hargita megyében, 2000-ben 834 ezer köbméter fát, ehhez viszonyítva rá egy évre már csak 368 ezer köbméter fát termeltek ki.

3. 3. 3. A medence ipara

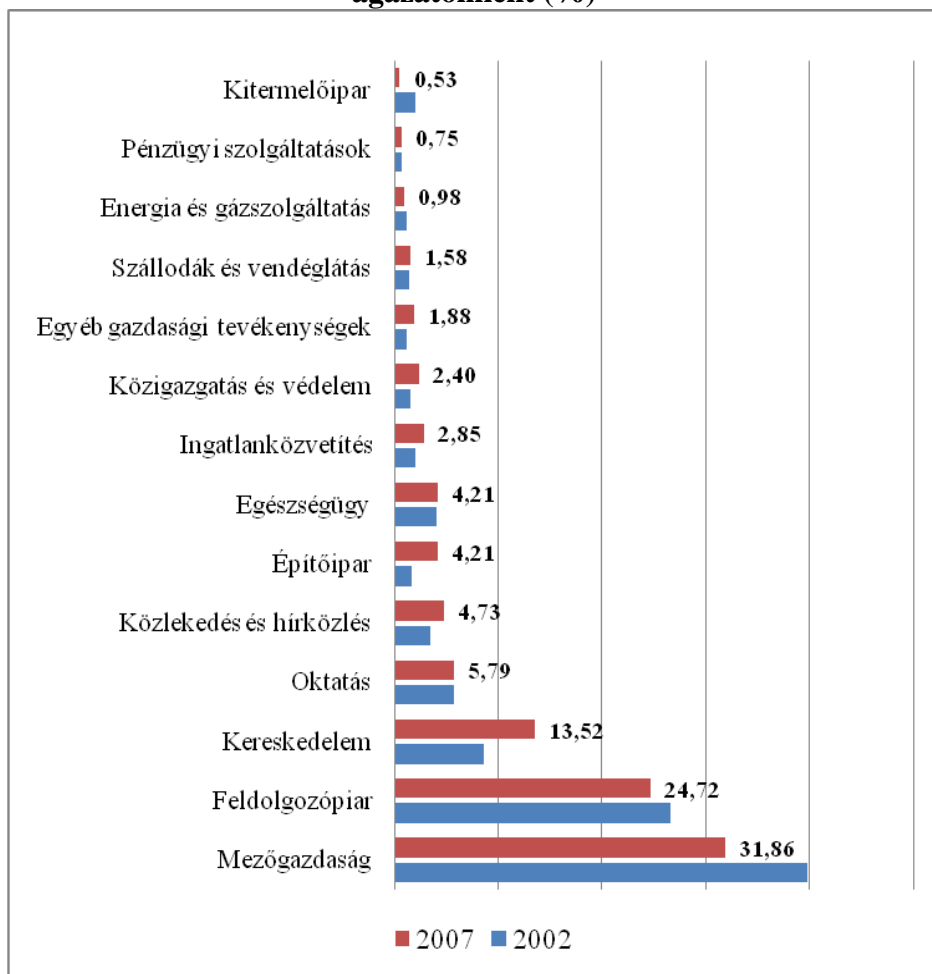
A térségben az ipari szerkezet hagyományos alapokra épül, valamint a térség központjába összpontosul, vagyis Csíkszeredába. 1992-ben még a megye összes munkahelyének 41,8%-át az ipari munkahelyek szolgáltatták, továbbá a munkavállalók 27,8%-a mezőgazdaságban dolgozott. 1992 után az ipari munkahelyek száma jelentősen csökkent. 2002-ben, a megyében a munkahelyeknek már csak 34%-át képviselte az ipar. Ezáltal egy elég komplex szerkezetátalakulás jött létre, amit két tényezővel lehet indokolni: az állami nagyvállalatok leépítése valamint sok kisvállalat létrejötte a kereskedelemben és a szolgáltatói szektorban.

A terciér ágazat 1992 után lendült fel. Következtetésképp, bár az ipar dominálja a megye, és a Csíki-medence gazdaságát egyaránt (hiszen 2007-ben még mindig a foglalkoztatottak 29,4%-a az iparban dolgozik), fontos kiemelni, hogy a terciér ágazatban dolgozók aránya az utóbbi években folyamatosan növekedett. A kereskedelemben dolgozók aránya 2002-ben nem haladta meg a 10%-ot, viszont 2007-ben már a foglalkoztatottak 13,5%-a dolgozott a kereskedelemben.

Az ipar formái közül a legtöbb munkahelyi lehetőséget a feldolgozóipar adja. A feldolgozóipar keretein belüli jelentősebb ágazatok: élelmiszeripar, bútór- valamint faipar, nyomdaipar és textilipar. Az ábrán látható, hogy az elmúlt időszakban, a terciér ágazatokban a foglalkoztatottak aránya többségében növekedett, ezek közül is kiemelkedik a kereskedelem illetve a hírközlés és informatika.

Ugyanakkor érdemes megemlíteni, hogy a térségben az építőipar is egy húzó ágazat, ami az ágazaton belüli foglalkoztatottság növekedésében is tükröződik. Az alábbi ábrán ugyanakkor látható, hogy Hargita megyében a foglalkoztatottak megoszlása szerint, a mezőgazdaság áll első helyen, bár az arányuk 2002-höz képest csökkent.

37. számú ábra: A foglalkoztatottak aránya Hargita megyében ágazatonként (%)

Forrás: Saját számítás a Hargita megyei Statisztikai Hivatal adatai alapján

A medencében az alkalmazottak 57,1%-a iparban dolgozik, ugyanakkor fontos megjegyezni hogy az utóbbi időben számottevően növekedett a tercier szektoralkalmazottainak a száma (össességében 41,7%). Mindezek mellett a mezőgazdaságban az alkalmazottak aránya alacsony. A medence leginkább iparosodott falvai: Csíkszentsimon (szeszipar, faipar), Csíkszentkirály (faipar, borvíztöltőde), Csíkszentdomokos (faipar, bányaipar), Gyimesközéplak (faipar, tejipar), Hargitafürdő (bányaipar). A kitermelőipar ágazatán belül jelentős az ásványvíz –ipar (Csíkszentkirály) valamint a kőbányászat (Csíkszereda).

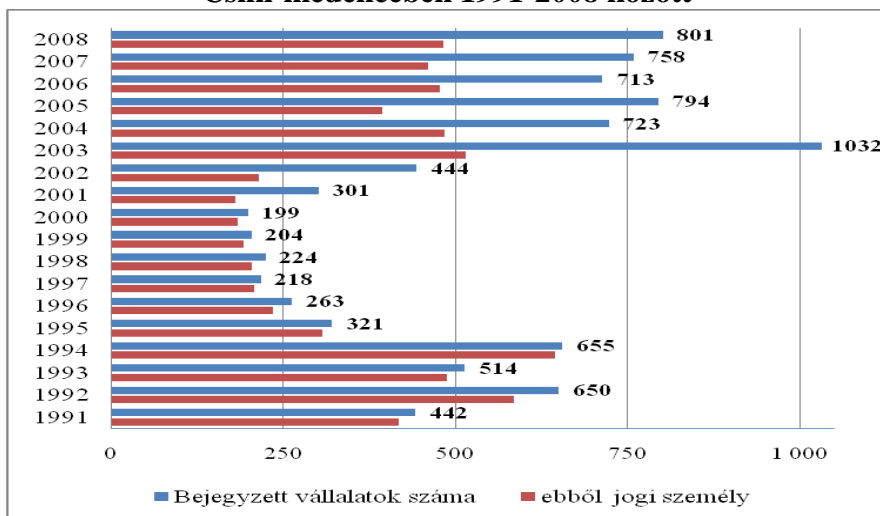
A terciér szektorban igen nagy aránya van a kereskedelemben alkalmazott személyek számának, ami után a professzionális és tudományos tevékenységek következnek. Az elmúlt években Csíkszeredában jelentősen növekedett a business szolgáltatásokkal foglalkozó vállalatok száma (tanácsadás, pályázatírás, audit, könnyvizsgálás, tervezés, stb.), melyek révén ebben az ágazatban is jelentősen emelkedett az alkalmazottak száma. A vállalkozási szféra szolgálatában tevékenykedő business szolgáltatásokkal foglalkozó vállalatok bővülésének két pozitívuma fogalmazható meg: egyrészt a város ezen az ágazaton belül kiszolgálja teljes vonzáskörzetét, ugyanakkor ezen szolgáltatási ágazata a tudás alapú gazdaságra épül, ami azt jelenti, hogy képzett munkaerőt foglalkoztat.

Megyei szinten a Csíki-medencében van a legtöbb regisztrált vállalkozás. Ezzel szemben viszont a vállalkozások száma nem illusztrálja tisztán a gazdasági élet fejlődési szintjét. A vállalkozások számának növekedése a forradalom után kezdődött, 1989 és 1992 között 2805 vállalat jött létre Hargita megyében, ezek elsősorban az állami vállalatokból alakultak ki. Másrészt elkezdődött a magánvállalkozások időszeke is, 1992-ig 240 mangántársaság jött létre.

A Megyei Cégbegyvező Hivatal adatai alapján a 2008-as év végén a megyében 19694 vállalkozás működött, amelyből 6237 vállalkozás a Csíki-medencében van, azaz a megyében működő vállalkozások 31,6% a Csíki-medencéhez tartozik. A bejegyzett és ténylegesen működő vállalkozások száma lényegesen eltér.

Megfigyelve a Csíki-medencében a vállalkozások számának alakulását 1991-től napjainkig, észrevehető, hogy 1991 – 1994 között növekvő tendenciájú majd 1995-től csökkenés áll be. A növekvő tendencia 1991-1994 között annak tulajdonítható, hogy azokban az években a termelési tevékenységet folytató vállalatok adómentesítve voltak, ezzel ösztönözte az állam az új vállalkozások beindítását. Míg 1994-ben a Csíki-medencébe bejegyzett vállalkozások száma 655 volt, addig a következő évben ez hirtelen a felére csökkent (321). A csökkenő tendencia 2001-ig tartott. 2001-ben megjelent a fizikai személyekre vonatkozóan az a törvénykezés, hogy aki egyéni tevékenységet végez, az be kell jelentse, és a tevékenységét be kell íratnia a kereskedelmi nyilvántartásba. Ezáltal növekedett a bejegyzett vállalkozások száma. Tehát azóta az egyéni tevékenységet végző fizikai személyeket is nyilvántartásba vették.

38. számú ábra: A bejegyzett vállalkozások számának alakulása a Csíki-medencében 1991-2008 között

Forrás: a Hargita megyei Cégbejegyző Hivatal adatai alapján

Jogi formájuk szerint a Csíki-medencében működő vállalkozások 64,8%-a korlátolt felelősségű társaság. Ezen kívül még magas az arányuk a családi vállalkozásoknak és a fizikai személyeknek (33,07%). A többi vállalkozási forma nagyon kis arányban található meg. A megyében működő korlátolt felelősségű társaságok 38%-a valamint a részvénytársaságok 52%-a a Csíki-medencében működik.

15. számú táblázat: A Csíki-medencében működő vállalkozások megoszlása jogi forma szerint (2008)

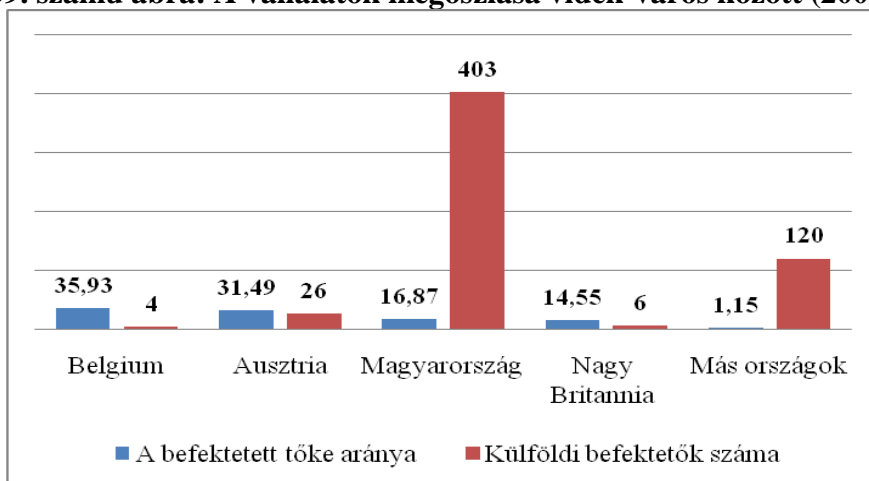
		Hargita megye	Csíki medence
Összesen (2008)		19694	6237
Fizikai személyek és családi vállalkozások		9030	2063
Kereskedelmi vállalatok	Korlátolt felelősségű társaság	10383	4046
	Részvénytársaság	192	100
	Közös Társulás (SNC)	14	2
	Betéti társaság	2	2
Közhasznú társaság		1	1
Szövetkezet		72	23

Forrás: a Hargita megyei Cégbejegyző Hivatal adatai alapján

A bejegyzett vállalkozások törzstőkéjének nagysága alapján a Csíki-medencében működő vállalkozások birtokolják a megye törzstőkéjének 41,39%-át (2008), azaz 248534262 RON (új lej). A megyében bejegyzett törzstőke összege 3443698 millió lejnek felel meg. A vállalkozások tulajdonforma szerinti megoszlása szerint, a többsége hazai magántulajdon. A megyében a vállalkozások 83,69%-a hazai tulajdonban 15,75%-a külföldi tulajdonban van.

A vállalatok megoszlása vidék-város között, azt mutatja, hogy a vállalkozások valamint az alkalmazottak aránya jóval magasabb a városi településeken, és ezen belül is Csíkszeredában.

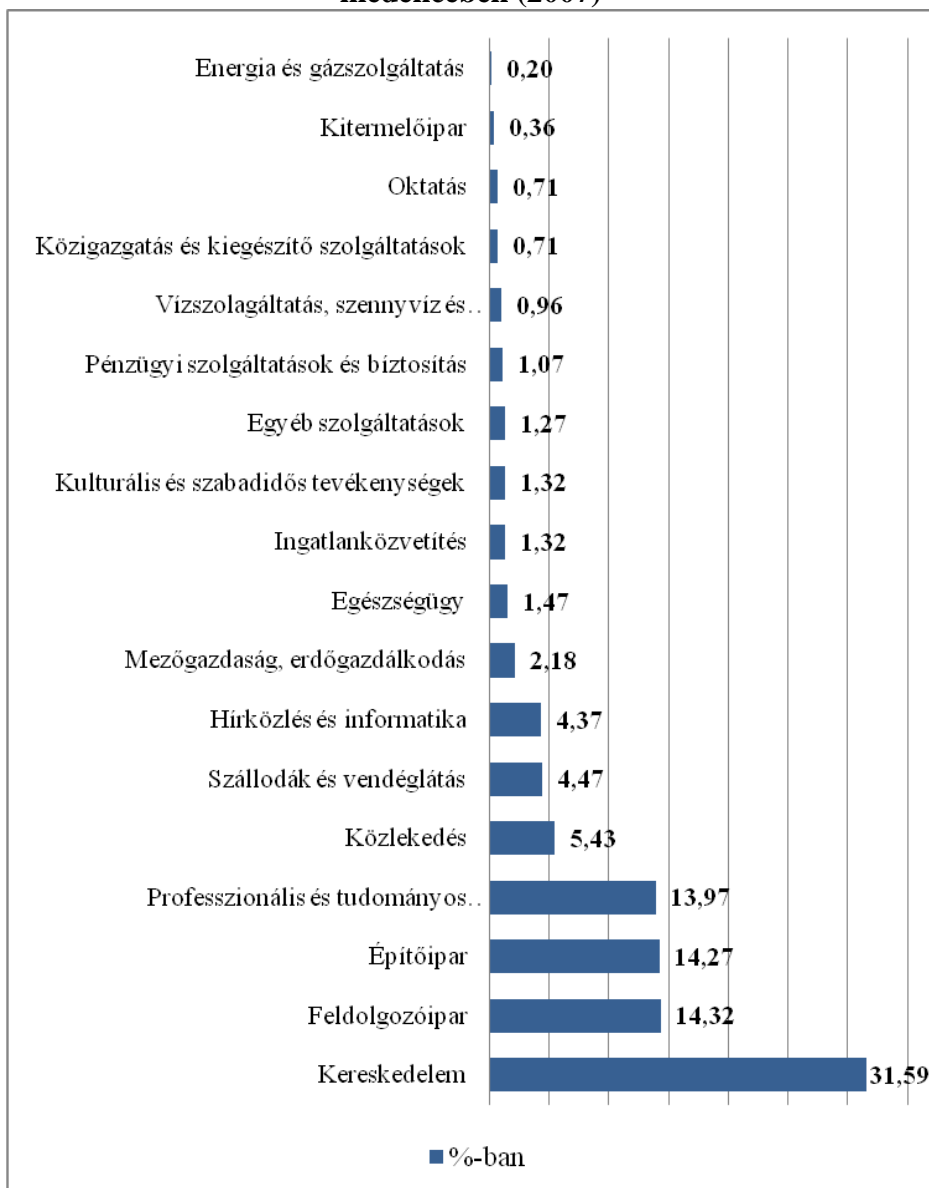
39. számú ábra: A vállalatok megoszlása vidék-város között (2007)

Forrás: Saját számítás a Hargita Megyei Pénzügyi Igazgatóság adatai alapján

Az aktív vállalkozások tevékenységi területek szerinti megoszlásában, a Csíki medencében első helyen a kereskedelem áll (31,59%). Ez az arány az utóbbi években csökkent az egyéb szolgáltatási tevékenységet végző vállalkozások javára (37,28%). 1998-as adatok szerint a medencében a szolgáltatási tevékenységet végző vállalatok aránya 24% volt, míg 2004-re ezeknek az aránya 28%-ra növekedett, így ismételten látszik a szolgáltatói szektor folyamatos fejlődése és kiszélesedése. Ezen kívül látványos változás következett be az építőipari tevékenységet folytató vállalatok számában, 2004-ben a vállalatok 7,54%-a foglalkozott építőipari tevékenységgel, míg 2007-ben az arányuk már 14,27%. A feldolgozóipar keretén belül jelentős a faipari vállalatok aránya (40,7%), az élelmiszeripari vállalatok aránya (17,7%) valamint a bútorigipari vállalatok aránya (8,86%). Az alábbi ábrán ismételten látható, hogy megnövekedett a professzionális tevékenységet végző vállalatok aránya.

40. számú ábra: A vállalatok megoszlása iparáganként a Csíki medencében (2007)

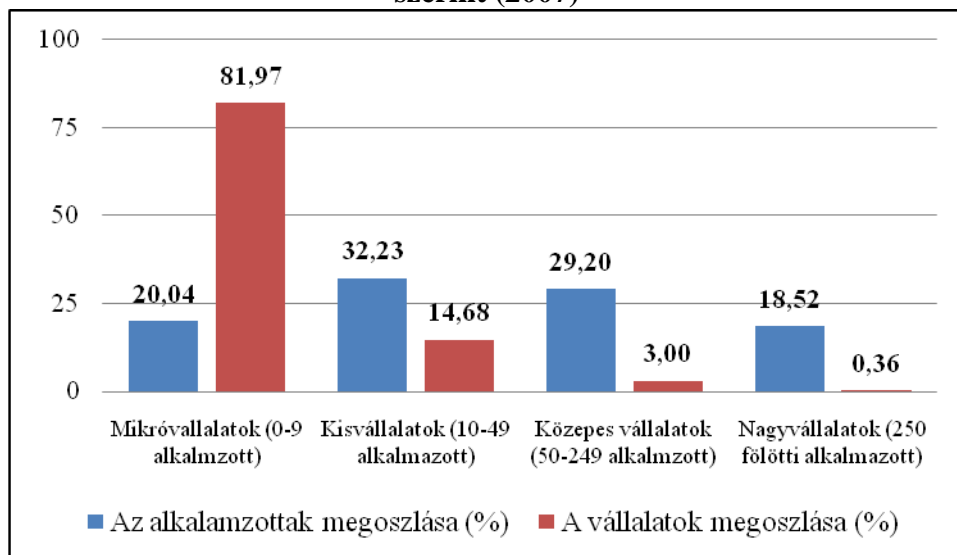
Forrás: Saját számítás a Hargita Megyei Pénzügyi Igazgatóság adatai alapján

Ha a forgalom arányát vizsgáljuk ágazatonként (9. számú melléklet), akkor látható, hogy az összforgalom 79,8%-át három ágazat teszi ki: a kereskedelem, a feldolgozó ipar és az építőipar. Az építőipar folyamatos fejlődése és terjedése, a forgalomban is tükröződik. Ugyanakkor az összprofit 68%-át (2007) szintén e három ágazatban tevékenykedő

vállalatok teszik ki. Mindezek mellett érdemes megemlíteni, hogy a professzionális tevékenységet végző vállalatok a profit arányában negyedik helyen vannak, vagyis az összprofit 7,6%-át teszik ki. A 2007-es adatok alapján a legnagyobb veszteséggel (az összveszteség 44%-át teszi ki) a közlekedési ágazaton belüli vállalkozások zártak.

A vállalatok megoszlása az alkalmazottak száma szerint egyértelműen kimutatja, hogy a medencében a vállalkozásoknak csaknem 100%-a kis és közepes vállalkozás. Ugyanakkor az ábráról az is kiderül, hogy bár a nagyvállalatok aránya elenyésző, az alkalmazottak aránya a nagyvállalatoknál lefedi az összealkalmazottak 18,5%-át. Legmagasabb arányban a mikro vállalatok vannak, ahol többségében 1-5 közötti alkalmazottal dolgoznak, ami arra enged következtetni, hogy a magánvállalatok elsősorban helyi vállalkozók soraiból vannak, akik kevés alkalmazottal dolgoznak.

41. számú ábra: A vállalatok megoszlása az alkalmazottak száma szerint (2007)

Forrás: Saját számítás a Hargita Megyei Pénzügyi Igazgatóság adatai alapján

Az EU csatlakozás révén az országban ma már a kis és középvállalkozásoknak nyújtott támogatási lehetőségek számottevően bővültek. Néhány fontosabbat emelnék ki:

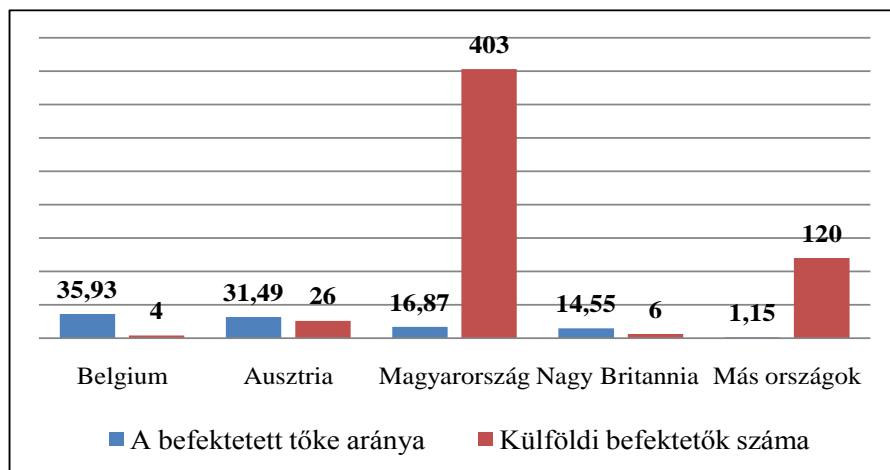
- állami támogatások (a kézműves mesterségek támogatása, az üzleti kultúra fejlődésének támogatása a nők körében, az üzleti képességek fejlődésének támogatása a fiatalok körében, a kereskedelmi tevékenységek modernizálásának támogatása,

kiállítások szervezésének támogatása, az inkubátorházak létesítésének támogatása, az ipari termékek versenyképességének növelését célzó támogatás)

- Phare támogatások (a kis- és középvállalkozásoknak nyújtott tanácsadói tevékenységek támogatása, a hulladékkezelés tevékenységét célzó vállalatok támogatása)
- Strukturális Alapokon keresztül az első fejlesztési tengelyen (a gazdaság versenyképességének növelése) belül megfogalmazott támogatások.

A külföldi befektetések számát tekintve, a vállalkozások többsége Csíkszeredában van. 2007-es adatok szerint Csíkszeredában a külföldi vállalkozások száma 401, ez 10-11%-a a városban működő vállalatoknak. A külföldi befektetők száma 559, összesen 26 országból. A vállalatoknak 40%-a kereskedelemmel foglalkozik. A külföldi befektetések származási helye szerint széles skálájú, viszont a befektetett tőke alapján 4 ország teszi ki a tőke 98,5%-át: Belgium, Ausztria, Magyarország és Nagy Britannia. Ha a befektetők száma szerint rangsoroljuk az országokat, akkor Magyarország áll az első helyen (403 befektető), de ha befektetett tőke alapján rangsoroljuk az országokat, akkor Belgium áll első helyen (a befektetett tőke 35,93%-a 4 befektetőtől származik). A befektetett tőke 90% a városi településekre áramlott.

42. számú ábra: A külföldi befektetők száma és a befektetett összeg aránya Csíkszeredában (2007)

Forrás: Saját számítás a Hargita Megyei Cégbejegyző Hivatal adatai alapján

A román kormány az EU csatlakozást követően hatályon kívül helyezte a külföldi befektetésekre vonatkozó kedvezmények nyújtásáról szóló rendelkezéseket, így jelenleg csak a dolgozók továbbképzéséhez és 45 év feletti munkanélküliek alkalmazása esetén nyújt támogatást a cégeknek. A kormány közvetlen felügyelete alatt működő befektetés-ösztönzéssel foglalkozó szervezet, az ARIS csak az alapinformációk nyújtásával, a potenciális üzleti partnerrel vagy a helyi hatóságokkal való kapcsolatteremtésben segít. Konkrét üzlet- vagy szerződéskötésben nem vesz részt.

Külföldi befektetések elől elzárt ágazat nincs, a külföldi tulajdonhányad elérheti a 100 %-ot. A külföldi tulajdonú cégek által megtermelt nyereség, korlátozás nélkül, átváltható és külföldre utalható. Mindezek mellett a magyar cégek számára továbbra is Erdély az elsődleges célpont. A magyar befektetők többsége az építőiparban játszik nagy szerepet. A befektetők számára az igazi áttörést a vámkezelés megszűnése jelentette, vagyis az uniós csatlakozás, hiszen előtte a szállított áru fél napot rostokolt a határon, ma viszont várakozási idő nélkül lehet átkelni. Jelentősen javult az üzleti környezet is, bár uniós szinten még mindig Romániában van a legtöbb adónem: szám szerint 113. A nagyszámú adónem ellenére Romániában összességében kisebbek az adóterhek, mint Magyarországon, emellett a bukaresti kormány gyorsabban reagál a változásokra, monetáris politikája is rugalmasabb. A külföldi befektetőket korábban elsősorban az olcsó munkaerő vonzotta a térségbe, mára azonban az országban jelen lévő nagyszámú multinacionális cég miatt egyre nehezebb és drágább megfelelően képzett munkaerőt találni. (Radetzky Jenő, a Kárpátia Magyar-Román Kereskedelmi és Iparkamara elnöke)

A vállalkozások fejlődése szempontjából fontos a szakmai tanácsadó cégek létrehozása. Ennek érdekében megalakultak az inkubátorházak valamint a vállalkozásfejlesztő központok. A Csíki-medence gazdasági életének mozgatórugójaként működhetnének ezek a központok, de sajnos még nem nyújtanak megfelelő szolgáltatói tevékenységet a piaci tanácsadás, a marketing tanácsadás, az információszolgáltatás, az oktatás és egyéb lehetőségek területén. Csíkszeredában kialakulóban van az Ipari Park létrehozása, amelynek üzembe helyezése a jelen feltételek mellett még évekig elhúzódhat, viszont perspektivikusan nyitott kaput jelenthetne a Csíki-medence gazdasági életében. A tervezett ipari park területe 24 hektár, melyből 17 hektár tehermentes, és 10 magánszemély tulajdonát képezi. A fennmaradó 7 hektár a régi traktorgyár területén található. Az ipari parkká minősítés lépéseinek és folyamatának egyik akadály, hogy nem sikerült megszerezni a terület tulajdonjogát, sem a hosszú távú használat jogát,

mivel a szükséges pénzalapok nem állnak rendelkezésre a vásárlási vagy a 30 évre szóló haszonbérleti szerződés megkötéséhez. Egy lehetséges helyszínként az Euro Tank környékének vizsgálata merült fel, mely a város Székelyudvarhely felőli kijáratánál található, ahol adottak a területek gyorsabb megszerzésének feltételei. Ezen a területen egy zöldmezős ipari parkot szeretnének létrehozni, amely magába foglalná az első változatban szereplő szoft parkot is.

Röviden összefoglalva a következő helyzet rajzolódott ki a Csíki-medence gazdaságáról:

A medencében van a megyében működő vállalkozások 31,6%- a.

- Jogi formájuk szerint a vállalkozások 64,8%-a korlátolt felelősségű társaság.
- A vállalatok 76,94%-a városi településen működik.
- Az aktív vállalkozások tevékenységi terület szerinti megoszlásában első két helyen a kereskedelem (31,59%) és a feldolgozóipar áll (14,32%).
- Látványos változás következett be az építőipari tevékenységet folytató vállalatok számában, hiszen az elmúlt években 2004-hez képest arányuk megduplázódott (14,27%).
- Ha a forgalom arányát vizsgáljuk ágazatonként, akkor látható, hogy az összforgalom 79,8%-át három ágazat teszi ki: a kereskedelem, a feldolgozóipar és az építőipar.
- A vállalatok megoszlása az alkalmazottak száma szerint, egyértelműen kimutatja, hogy a medencében a vállalkozások csaknem 100%-a kis és közepes vállalkozás.
- A medencében az alkalmazottak 57,1%-a iparban (főként feldolgozó valamint építőipar) dolgozik, ugyanakkor fontos megjegyezni hogy az utóbbi időben számottevően növekedett a terciér szektorban az alkalmazottak száma (összességében 41,7%).
- Az elmúlt években Csíkszeredában jelentősen növekedett a business szolgáltatásokkal foglalkozó vállalatok száma (tanácsadás, pályázatírás, audit, könnyvizsgálás, tervezés, stb.), melynek két pozitívuma fogalmazható meg: egyrészt a város ezen az ágazaton belül kiszolgálja teljes vonzáskörzetét, ugyanakkor ezen szolgáltatási ágazat a tudás alapú gazdaságra épül, ami azt jelenti, hogy képzett munkaerőt foglalkoztat.
- Külföldi vállalkozások döntően Csíkszeredában vannak. Ha a befektetők száma szerint rangsoroljuk az országokat, akkor Magyarország áll az első helyen (403 befektető), de ha befektetett

tőke alapján rangsoroljuk, akkor Belgium vezeti a listát (a befektetett tőke 35,93%-a 4 befektetőtől származik).

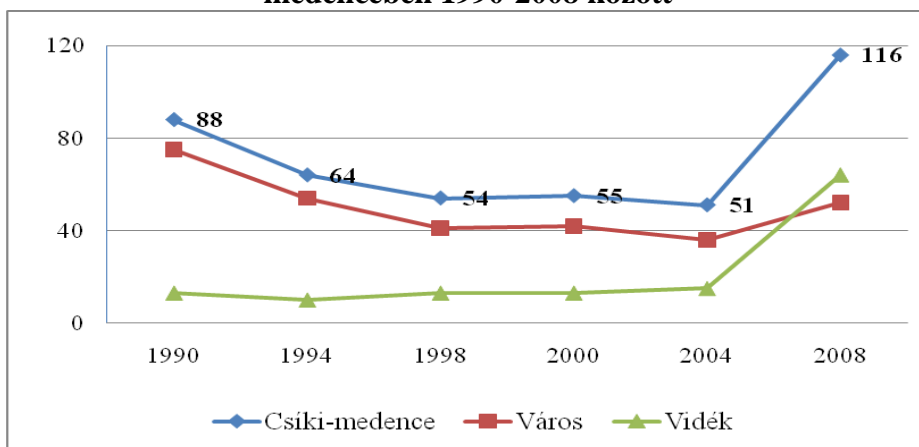
- Fontos megemlíteni, hogy a feldolgozott (Pénzügyi Hivatalból kapott) adatok közül hiányoznak az olyan vállalatok nyilvántartásai, amelyek nem a medence településein vannak bejegyezve. Tehát az adatbázis nem tartalmazza a medencében működő összes vállalatot, de a tendenciákat és trendeket megfelelően tükrözi.

3.4. Idegenforgalom

Csíki-medence idegenforgalmi potenciálja a gazdasági fejlődés szemszögéből fontos szerepet tölt be. Ugyanakkor az idegenforgalom fejlesztéséhez több adottság is szükséges: az infrastruktúra minőségének és állományának fejlesztése, a szolgáltatási tevékenységek folyamatos bővülése, megfelelő intézményrendszer létrehozása (pl. bankrendszer), közösségi hozzáállás. A térség adottságai sokféle turisztikai lehetőséget kínálnak, viszont ezek csak részben vannak kihasználva. A medence csaknem minden településén találkozhatunk a turizmus valamelyik fajtájával. Legjelentősebb turisztikai ágazatok a medencében: gyógyturizmus, falusi turizmus, kulturális turizmus és hegyi vagy sportturizmus. A vadállománynak köszönhetően kedvezőek az adottságok a vadászat szempontjából is. Jelentős a medence barnamedve, farkas, vaddisznó és hiúz állománya.

A hivatalos besorolás szerinti turisztikai szálláshelytípusok közül a Csíki-medencében a következő típusok találhatóak meg: szállodák, motelek, villák, kemping, menedékházak, vendégházak, vidéki és városi panziók, ifjúsági szállók. A hivatalos statisztikákban nyilvántartott szállásokon kívül a medencében jóval több létező és működő szállás található, ami esetlegesen már minősített szálláshely, csak valamilyen okból kifolyólag nem került be a nyilvántartásba, illetve vannak olyan szálláshelyek, amelyek még nem kaptak minősítést, de működnek. A megyei turisztikai nyilvántartásban, a medencében 152 minősített szálláshelyet tartanak nyilván, viszont a statisztikai hivatal adatai alapján ez a szám valamivel kevesebb.

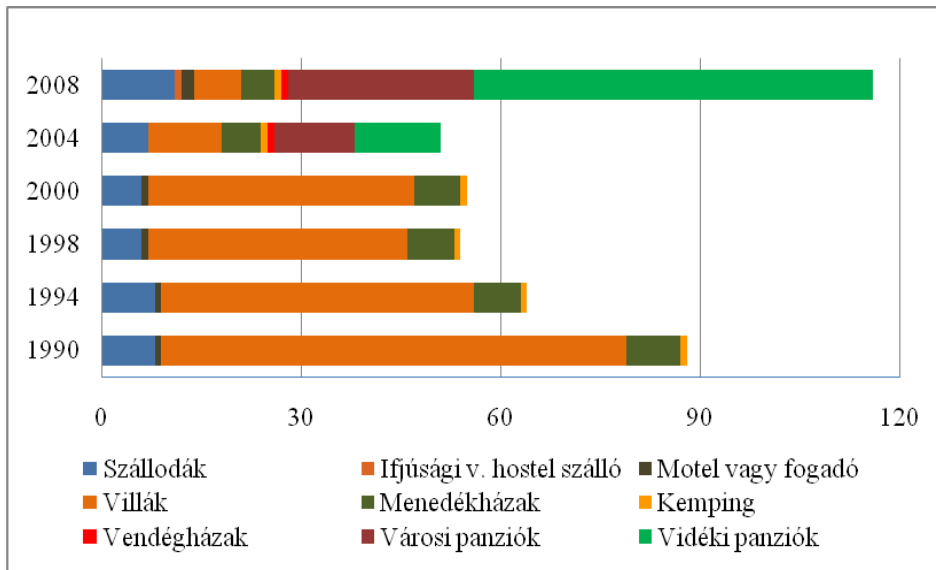
43. számú ábra: A szálláshelyek számának alakulása a Csíki-medencében 1990-2008 között

Forrás: Saját számítás a Hargita Megyei Statisztikai Hivatal adatai alapján

1990 és 2000 közötti időszakban a medence szálláshelyeinek száma csökkenő tendenciát mutatott, bár a vidéki településeken folyamatosan növekedett a szálláshelyek száma, a városi településeken csökkent, és ez elsősorban a Tusnádon lévő villák bezárásának volt köszönhető.

44. számú ábra: A szállástípusok számszerű alakulása 1990 és 2008 között a Csíki-medencében

Forrás: Saját számítás a Hargita Megyei Statisztikai Hivatal adatai alapján

A fenti ábrán látható, hogy a medencében 1990 és 2008 között két lényeges változás történt, ami a szállástípusok megoszlását illeti: egyrészt megnövekedett a panziók száma, másrészt nagymértékben lecsökkent a villák száma. A villák számának csökkenése a tusnádfürdői elhanyagolt villák bezárásának a következménye.

Ugyanakkor látható, hogy a medencében (de ugyanakkor a megyében is) az utóbbi időben folyamatosan növekedett a panziók száma, illetve az arányuk is a szállástípusokon belül. A szálláshelyek típusainak felbontásában legnagyobb arányt 2000 után a panziók tették ki, jelenleg a panziók aránya a számszerű nyilvántartásban 75, 8%-ot tesz ki (vidéki, városi panziók együttesen). Összességében a statisztikai hivatal adatai szerint 116 (2008-ban) szálláshely működik.

17. számú táblázat: A Csíki-medence szállástípusainak megoszlása 2008-ban

Szálloda	Ifjúsági sz.	Motel/fogadó	Villa	Menedék- és vendégház	Kemping	Városi panzió	Vidéki panzió
11	1	2	7	6	1	28	60

Forrás: Saját számítás a Hargita Megyei Statisztikai Hivatal adatai alapján

A szállástípusok elemzése esetén látható, hogy a medencében található szállodák száma alacsony, ugyanakkor 4-5 csillagos szállodák egyáltalán nincsenek. Szállodák csak Csíkszeredában és Tusnádfürdön találhatóak, melyek többsége 2 vagy 3 csillagos.

Az alábbi táblázatból látható, hogy a férőhelyek számát tekintve a Csíki-medencében rendelkezésre álló férőhelyek bár 1990 óta csökkentek, az arányuk Hargita megyén belül növekedett, 35,95%-ról 43,73%-ra. A férőhelyek csökkenésének elsődleges okai a Tusnádfürdön lévő villák többségének bezárása, valamint a Csíkszeredában működő szállodák megszűnése. Az arány nagyságának növekedése pedig a panziók számának köszönhető.

18. számú táblázat: A férőhelyek számának alakulása

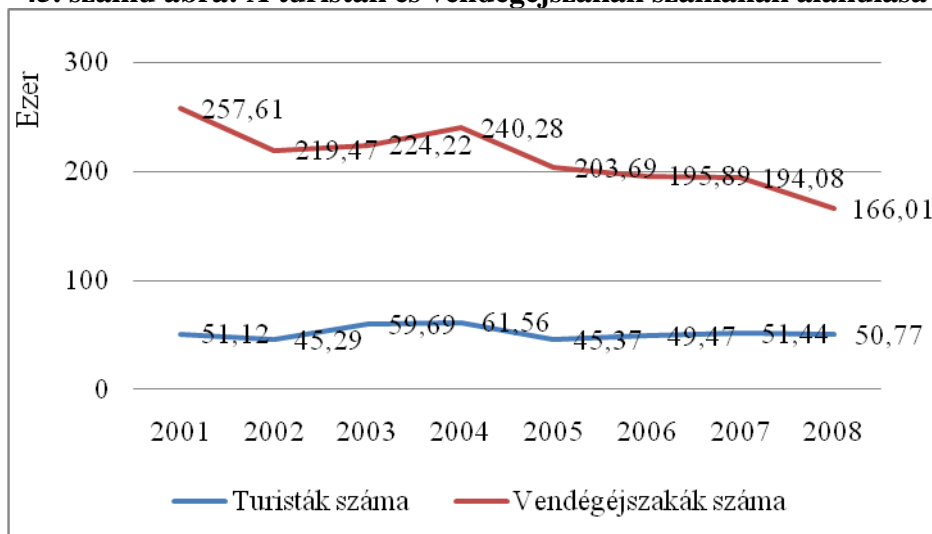
Férőhelyek száma	1990		2000		2004		2007	
Hargita megye	11058		7256		5964		7063	
%-ban az országos szinthez képest		3,13		2,59		2,16		2,49
Csíki-medence	3975		2709		2305		3089	
%-ban a megyéhez képest		35,95		37,33		38,64		43,73

Forrás: Saját számítás a Hargita Megyei Statisztikai Hivatal adatai alapján

A turisták számának alakulását tekintve megfigyelhető, hogy bár a vendégéjszakák száma csökkent a turisták száma nagyjából változatlan. Ez arra enged következtetni, hogy bár a turisták száma ugyanakkora, mégis kevesebb időt töltenek el a medencében, mint régebb. A vendégéjszakák számának csökkenése jelzi, hogy az átutazó turizmus-tendencia kezd érvényesülni (konferencia turizmus, örökségturizmus, kulturális turizmus).

A vendégéjszakák számát illetően Hargita megye a 2007-es adatok szerint, a megyék szerinti lebontásban 21-ik helyen áll (az országos vendégéjszakák számának összességéből csupán csak 1,3%-ot tesz ki). Ami viszont a külföldi turisták vendégéjszakáinak számát illeti, Hargita megye a rangsorban fennebb emelkedik, hiszen a 13-ik helyezést érte el, ami azt jelenti, hogy a turisták többsége külföldi.

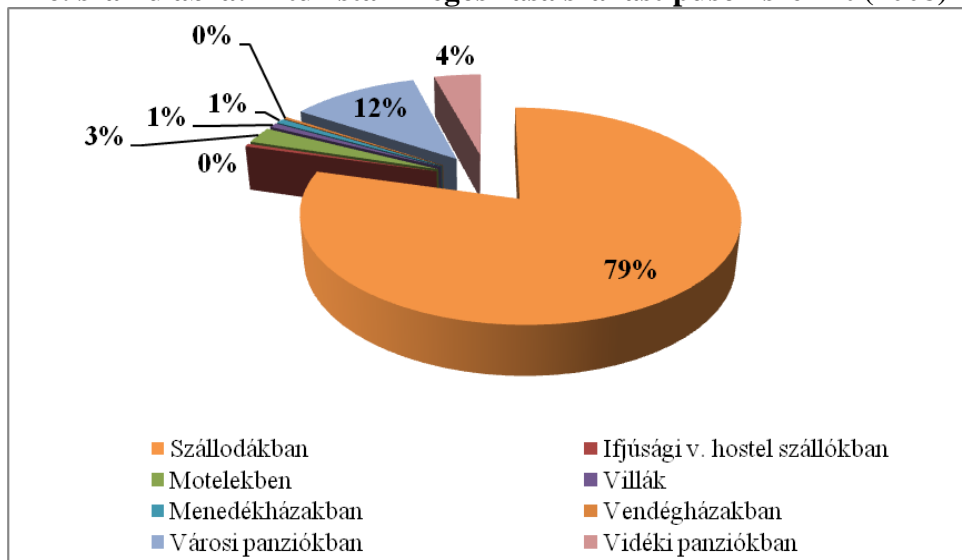
45. számú ábra: A turisták és vendégéjszakák számának alakulása

Forrás: Saját számítás a Harghita Megyei Statisztikai Hivatal adatai alapján

A szálláshelyek típusainak megoszlása, ismételten rámutat arra, hogy a legnagyobb százalékban a panziók vannak kihasználva, , tehát tulajdonképpen a panziók számának növekedése összhangban van a kereslettel, hiszen nem a legdrágább árkatégória viszont megfelelő körülményeket nyújtó szállástípusról van szó.

46. számú ábra: A turisták megoszlása szállástípusok szerint (2008)

Forrás: Saját számítás a Hargita Megyei Statisztikai Hivatal adatai alapján

Az elemzésből kiderül, hogy az elmúlt években számottevően gyarapodott a városi illetve vidéki panziók száma. Ezen típusú szálláshelyek nagyon jól illeszkednek a természeti környezethez és a helyi adottságokhoz.

A panziók számának növekedése révén természetesen emelkedett a turizmusban foglalkoztatott lakosság aránya, hiszen a pályázatok, támogatások révén megnövekedett a panziók száma is. A Hargita megyében található vidéki panziók az országban működőknek a 14,71%-át (2273 vidéki panzió) teszik ki.

Ez a tény elsősorban a fellendülőben-fejlődőben lévő falusi turizmus trendnek köszönhető. A medencében, az utóbbi években jelentős megmozdulások történtek a faluturizmus irányába. Ezáltal a települések fontosabb vendégváró intézményei internetes adatbázisok segítségével feltérképezhetőek.

Ezen nyilvántartások nem teljeseek, viszont a legforgalmasabb szálláshelyek bemutatkoznak a világhálón. Még mindig vannak települések, ahol egyáltalán nincs szálláslehetőség. Tény viszont az, hogy a medencében egyre több az elfogadható szálláshelyek száma és többsége az utóbbi 15 évben épült és működik, elsősorban falu- és gyógyturizmus céljából.

A medence turisztikai kínálata

A turisztikai termékfejlesztés alapját a vonzerők képezik, ugyanakkor jelentős befektetések új vonzerőket is teremthetnek. A vonzerők elemzése alapján több termékcsoportha foglalható össze a medence turisztikai termékkínálata: gyógyturizmus, kulturális turizmus, sportturizmus, ökoturizmus és falusi turizmus.

Gyógyturizmus

A medence idegenforgalmi vonzerejét meghatározza a gyógyfürdők jelentős száma, vagyis az egészségturisztikai potenciálja. Az országban található 447 gyógyhatású erőforrással rendelkező településből 38⁴ található Hargita megyében. Hargita megye egyike az ország leggazdagabb gyógyhatású ásványi erőforrásokkal rendelkező megyéinek, a megyében hat helyi jelentőségű illetve egy országos⁵ jelentőségű fürdőhely található. A medencében egy országos (Tusnádfürdő) és egy helyi (Hargitafürdő) jelentőségű fürdőhely található, ugyanakkor számos településen van gyógyfürdőre alkalmas hely: Szentimrei Büdösfürdő, Csíkszentkirályon, Kászonaltizen, Gyímesközéplokon, Szeredai-fürdő, Zsögödfürdő.

Tusnádfürdő - országos jelentőségű gyógyfürdő: komplex bálneo – fizioterápiás, klimaterikus lehetőségek felhasználásának a fürdőhelye. A medence legjelentősebb gyógyfürdője, egyik legjobban kiépített turisztikai központja. A fürdőhely el tudja látni mind a megelőző és kuratív mind a rehabilitációs tevékenységeket. 44 borvízforrás található, melyből hatot hasznosítanak, ebből 4-et külső kezelésekre. A források a vasas, nátrium karbonátos, sós és széndioxidos borvizek családjához tartoznak. Tusnádfürdőn 40 kádas meleg fürdő található, ahol parafinpakolással, széngázos meleg fürdővel, gyógytornával, elektro- és hidroterápiás módszerekkel gyógyítanak. A gyógyfürdő sokféle betegségre használható: endokrin betegségben szenvedőknek, cukorbetegeknek, hipertóniás betegeknek, végtagok funkcionális és organikus zavarainak gyógyításában.

Hargitafürdő helyi jelentőségű gyógyfürdő: területén több kénes, szénsavas ásványvízforrás van: a Vallató hideg fürdő (6-7 fokos a vize), kabinos meleg fürdő, két kénes gödör (büdös). Fontosabb borvízforrásai: Szemforrás, Zubogó, Főforrás, Magdolna. Más források: Gyomorforrás, Erdei forrás.

⁴ Országos Gyógyturisztikai Stratégia, 2006

⁵ 37 országos jelentőségű fürdőhely van Romániában

A borvizes fürdők Basedow-kór, testi és szellemi kifáradás, idült reumás megbetegedések gyógyítására alkalmasak. Belső kezelésre ezeket a vizeket szív- és keringési panaszok esetén ajánlják. A két gőzölő vegyi összetétele különbözik egymástól (egyik szénsavas, a másik szénsavas-szénhidrogénes), de egyaránt alkalmasak az ízületi reumás bántalmak és gyulladások enyhítésére.

A medencében található a csíkszeredai Zsögödfürdő 17 kádas meleg fürdője, ami nemrég lett felújítva, amellel szabadtéri úszómedencét, mofettákat, fedett medencét valamint szaunát is találunk ott. A fürdőhely a reumatikus, emésztőrendszeri, érrendszeri, vese és idegbántalmak gyógyítására javallott.

A medencében ezen kívül több településen találunk gyógyhatású és kezelésre alkalmas forrásokat, melyek vagy elhanyagolt állapotban vannak, vagy nem is voltak kiépítve megfelelően soha. Így további települések vannak nyilvántartva, mint gyógyfürdők, melyek nem felelnek meg az előírásoknak és fejlesztésre szorulnak:

A Szentimrei Büdösfürdő természeti kincse a borvízforrás és a kénes széndioxidos gázömlések (mofetták). Sajnos az utóbbi években a gyógyfürdő fejlesztését elhanyagolták, így 12 kádas meleg fürdője nem használható. A gyógyfürdőnek van 2 mofettája és egy borvízkútja, ami használható. Gyógyjavallatok: reumás és mozgásszervi megbetegedések, szív és érrendszeri problémák, idült gyulladások, magas vérnyomás.

A Szeredai-fürdő a középsíki medence legjelentősebb langyos vizű (21 –23 fok) borvízfürdője. Hétkádas meleg fürdője nem működik. Napjainkban már csak a szabadtéri medencét használják. Ivóvize gyomorgyulladásra, gyomorbántalmak gyógyítására használható.

Gyimesközéplekon jelentős a sötétpataki borvíz három forrása: kettő vizét fürdőként a harmadikat ivóvízként használták. A 8 kádas kezelőbázis nem működik. Gyógyhatása reumás fájdalokra van.

Hargitafürdőn vasas –magnéziumos, szénsavas ásványvízforrások találhatóak. Jelenleg csak két mofetta működik, ami fürdőgyógyászati értéként megemlíthető. A fürdőhely szív-, érrendszeri és ízületi problémákra javallott.

Csíkszentkirályon 21 családi háznál található ásványvízforrás.

Kászonaltizen széndioxidos, klóros, kénes források találhatóak. A forrásoknak három fő vonulata van: fehérkői, répái és kászonfürdői források. Vize gyomorgyulladásra, krónikus máj elégtelenségre valamint savas lecsapású vesekő esetén javallott. 12 kádas kezelőközpontja nem működik.

Nádas fürdő, Újtusnádon – újonnan felújított ásványvizes kádasfürdő

Csíkrákosi fürdő – felújított ásványvizes mini-kezelőbázis

Madicsafürdő Csikkarcfalván - 10 káddal, nem működik

Lázárfalva belterületén 48 borvízforrás tör fel, határában is borvize, mofettás területek vannak, melyekre kis fürdőtelepek – a Fortyogó és a Nyír-fürdő – épültek.

Összességében elmondható, hogy a medence nagyon gazdag gyógyhatású potenciállal rendelkezik, sok ásványforrás található a környéken, de sajnos jelenleg ezek a lehetőségek nincsenek maximálisan kihasználva (10. számú melléklet). A gyógyturizmus fejlesztése céljából jelenleg a székelyföldi gyógyfürdők korszerűsítését célzó, Borvizek útja nevet viselő fejlesztési terv kivitelezési folyamatban van. A jövőben a turisztikai kínálatcsomag részét alkotó projekt fő finanszírozója az Európai Unió Phare-programja. A két lépcsőben kivitelezendő program Kovászna megyében illetve Hargita megyében (Borszék, Tusnádfürdő, Szejkefürdő, Zsögödfürdő) több gyógyfürdőt érint, így jelentős fürdő-felújítási munkálatokat végeznek. A gyógyfürdők felújítása mellett sétányokat, gázfürdőket, e fürdők működéséhez elengedhetetlenül szükséges víz- és csatornarendszereket, közvilágítást építenek ki.

A wellness szolgáltatások még nem terjedtek el a medencében, jelenleg még csak Csíkszeredában 2 szálloda (Hunguest Hotel Fenyő***, Hotel Flamingo**) illetve Tusnádfürdőn (Hotel Tusnád**) turisztikai kínálatában lelhető fel. A felsoroltak alapján látható, hogy a meglévő gyógyhatású erőforrások jelenleg nincsenek hasznosítva illetve fejlesztve. Többségük elhanyagolt állapotban van, fejlesztésre szorul.

Kulturális turizmus

A medence számos történelmi és nemzeti műemlékkel, vallási emlékhellyel, múzeummal és templommal, népművészeti értékkel és hagyománnyal dicsekedhet. Ezáltal napjainkban a legnagyobb turistaforgalom a kulturális turizmusnak köszönhető. Jellemző a szervezett kirándulás formáját öltő turistacsoportok érkezése, többségük magyarországi, akik kora tavasztól ősziig folyamatosan látogatják a történelmi és vallási műemlékeket, ugyanakkor számos szervezett rendezvény is csalogatja folyamatosan a turistákat. A kulturális turizmus legfontosabb ágazatai a medencében: az örökségturizmus, a vallási turizmus valamint a rendezvényturizmus. A medence gazdag történelmi értékkel rendelkezik: várak, templomok, emlékházak, műemlékek, múzeumok, könyvtárak, ezért az **örökségturizmusban** rejltő lehetőségek széles és gazdag kínálatával találkozunk. Az országos műemlékek között tartják számon a medence több

templomát: a csíkszentléleki, a csíkelnei, a csíkkarcfalvi, és a csíksomlyói templomokat valamint a csíksomlyói ferences kolostort. A templomok közül jelentős a Csíkkarcfalvi Római Katolikus Vártemplom, amely Felcsík legszebb erődtemploma. A csíkrákosi templom, egyike a legnagyobb csíki templomoknak, mely a falun kívüli magaslaton lőréses és bástyás kőfalával a szemlélőben maradandó benyomást kelt. Rákos másik nevezetessége az 1667-ben épült Cserei kúria. Ez ma is fennáll, de korszerűsített formában. A medencében található várak egyike a Pogányvár Csíkrákos határában van, a falutól hét-nyolc kilométer távolságban, a másikat Csíkszereda központjában találjuk, a Mikó-vár. Ezen kívül Tusnádon, a Vártetőn láthatók várromok illetve Csíkszentkirályon az Andrássyak ősi várkastélyának romjai.

Az emlékművek közül kiemelendő a csíkkozmasi Nyerges-tető (az 1849-ben elesettek emlékműve), a madéfalvi veszedelem emlékére állított emlékmű, illetve a csíkszenttamási Csonkatorony (Hargita megye műemlékeinek hivatalos jegyzéke műemléképületként tartja nyilván). Sűrűn látogatott hely a csíksomlyói műemlék-együttes (a Mária kegytemplom) valamint a ferences könyvtár. A medencében lévő múzeumok és művészeti gyűjtemények sokfélesége szintén jelentős kulturális vonzóerőt gyakorol. A Csíkszeredában található Csíki Székely Múzeum jelentős művészeti, régészeti, etnográfiai, levéltári kiállításai lényegesen növelik évente az idelátogató turisták számát. Erdélyben a második legforgalmasabb múzeumnak számít. A múzeumok közül érdemes még megemlíteni a csíkszentkirályi néprajzi múzeumot. Mindezek mellett számos vidéki településen találunk emlékházat: Csíkszentdomokos, Tusnád, Csíkrákos, stb.. A felsorolt műemlékek, templomok látványosságát, vonzóerejét emeli a jellegzetes székely építészet, a medence falvaiban még ma is fellelhetők a magas tetejű zsindeyes faházak és a székely kapuk (Csíkszentdomokos, Csíkszentgyörgy, Csíkpálfalva, Csíkszereda). Képzőművészeti vagy kulturális központokat találunk Csíkszeredában, Tusnádfürdön, Csíkszentdomokoson, Dánfalván, Gyimesközéplekon, Csíkkarcfalván. Egyes településeken van képzőművészeti műemlék is, mint például Csíkszentgyörgyön.

A **rendezvényturizmus** keretében zajló kulturális események a nyári hónapokra zsúfolódnak, kora tavasztól késő ősziig folyamatosan valamilyen kulturális jellegű rendezvénnyel szolgál a medence. A fesztiválturizmus egyik kulcsfontosságú kínálati formája Hargita megyének és ezen belül a Csíki-medencének is.

Ezek a rendezvények elsősorban a kulturális értékekre, hagyományokra épülnek, népszokásokra, kézműves tevékenységekre, zenei irányzatokra

alapoznak. De ugyanakkor a nyár folyamán már minden helység szervez falu- ill. városnapokat, melynek keretében igyekeznek kulturális jellegű kínálatot nyújtani és a turistákat minél szélesebb körben vonzani. A medencében megszervezésre kerülő események többségét a Kulturális rendezvények kalendáriumában összesítik, melyet promóciós anyagként széles körben terjesztenek, ezáltal a megszervezésre kerülő rendezvények évről évre egyre nagyobb embertömeget mozgatnak meg.

Nagy múltra tekintenek vissza a hagyományörző és népművészeti jellegű kulturális rendezvények (néptánc, népszokások, kézműves fesztiválok): Dánfalvi tánc-tábor, Csíkkozmási néptánc-tábor, Botorka Nemzetközi Gyerek Néptánc Fesztivál, Gyímesí Tánc-tábor, Madarasi gyermekeknek néptánc-tábor, Ezer Székely Leány Napja Csíksomlyón, Farsangtemetési Ünnepe Madarason és Csíkkozmáson, Csángó Fesztivál, Prímás találkozó, Régizene Fesztivál Csíkszeredában.

Ugyanakkor néhány történelmi színhelyen évente kiemelkedő megemlékezési ünnepeket tartanak (például a Nyerges-tetőn valamint a Madéfalvi veszedelem emlékművénél). Érdemes megemlíteni, hogy évente megrendezésre kerül egy sor oktatási illetve tudományos–politikai–gazdasági témakört érintő szeminárium a Sapientia egyetem keretében, ugyanakkor minden évben megszerveződik a Bolyai Nyári Akadémia, a Tusványosi szabadegyetem illetve a szintén Tusnádon megszervezett EU-tábor.

A vallási turizmus egyre népszerűbb a medencében, hiszen a Pünkösdi Búcsú hagyománya mára már több százezer turistát vonz Csíksomlyóra. A Pünkösdi Búcsú az elmúlt évek folyamán lassan már nemzetközi hírűvé vált. Ugyanakkor Csíksomlyó Erdély legnagyobb zarándokhelye, 1990 óta évente több százezer ember zarándokolt Csíksomlyóra nemcsak a búcsú napján.

A fent felsorolt rendezvényeknek köszönhetően évről évre növekszik az ide látogató turisták száma. A legnagyobb érdeklődést a Pünkösdi Búcsú váltotta ki. Ugyanakkor a népszokások, népdalok, népviselet, néptánc megőrzését szolgáló rendezvények iránt egyre nagyobb az érdeklődés, így, ezáltal is egyre több turista látogatja a vidéket.

Sportturizmus

Az 1990-es évektől kezdődően növekedett az emberek egészséges életmód iránti vágya, ezáltal az aktív turizmus iránt érdeklődők száma is folyamatosan emelkedett. A medence hegyvidéki táj, gazdag természeti

környezetének köszönhetően kedvez az aktív turizmusban rejlő lehetőségeknek: hegymászás, vadászat, túrázás, kalandturizmus, téli sportok, extrém sportok.

A Csíki-medence területe kiválóan alkalmas a túrázók és sportolók számára, ha a domborzati térképre rátekintünk, szembetűnik, hogy hegyvidéki tájegységről van szó. Első helyen a téli sportolási lehetőségekben rejlő potenciált érdemes kiemelni. A medence éghajlati adottságai kedveznek a téli sportoknak. A Hargita közelében nagy hagyománya van a lesiklásnak, sífutásnak, újabban pedig a túrasízés, motoros szánózás valamint snowboardozás is divatossá vált. Nagyon sok település közelében van lehetőség síelésre, snowboardozásra.

Több településen vannak felvonóval felszerelt sípályák, de számos sípálya van még, amelyikhez nincs felvonó. Vannak pályák, amelyek alkalmasak kezdők számára és vannak olyanok, amelyek már komolyabb síelési technikát igényelnek. Sípályák találhatóak: Hargitafürdőn, Zsögödfürdőn, Tusnádfürdőn, Csíkszépvízen, a Madarasi Hargitán. A téli sportturizmus fejlesztése igen indokolt lenne, hiszen másfajta téli sportok meghonosítására is van lehetőség.

19. számú táblázat: A minősített sípályák adatai

Sípálya neve	Település neve	Nehézségi fok	Magasság	Hosszúság	Szélesség
Somlyó	Csíkszereda	közepes	710	400	25
Tolvajos	Csíkszereda	könnyű	1335	480	230
Miklós	Hargitafürdő	közepes	1370	388	60
Kossuth1	Hargitafürdő	nehéz	1350	510	n.a.
Csipike	Hargitafürdő	könnyű	1325	275	52
Kicsi Mihály	Madaras	közepes	1560	320	30
Nagy Mihály	Madaras	nehéz	1620	850	50
Súgó	Madaras	közepes	1610	850	30
Csángó	Hidegség	közepes	125	450	n.a.
Előd	Szentmárton	könnyű	806	310	60

Forrás: Ghidul pârtiilor de schi 2007, Ministerul Transporturilor, Construcțiilor și Turismului, Autoritatea Nationala pentru Turism

Ezek a helyek télen síparadicsomok, nyáron pedig túrázási lehetőségeket nyújtanak. Túrázási lehetőségeket nyújtanak a Csíki havasok, a Madarasi

Hargita és környéke, Tusnádfürdő és környéke, Hargitafürdő és környéke, a Szent Anna tó és környéke. A megyében összesen 33 minősített túraútvonal van. Ugyanakkor a medencében a hegyvidéki táj jellegből fakadóan az alábbi sportolási tevékenységeket találjuk meg: lovas turizmus, ejtőernyőzés (tanfolyamszervezés), hegymászás és barlangázás. A sportkedvelők rendelkezésére áll ezen kívül a csíkszeredai mújégpálya, ahol évente országos és nemzetközi jelentőségű hoki mérkőzésekre és gyorskorcsolya versenyekre kerül sor. Csíkszeredában ugyanakkor találunk tenispályát, futball pályát, fedett úszómedencéket, sportcsarnokot, strandokat, paint-ball pályát, stb.

Faluturizmus

A medence településszerkezete teljes mértékben lehetőséget teremt a falusi turizmusban rejlő lehetőségek kiaknázásához. Az utóbbi évek turisztikai trendjei közé tartozik a faluturizmus, mely egy új turisztikai lehetőség kapuját nyitotta meg a térségben. Tekintettel arra, hogy a medence falvainak népi kultúrája széleskörű, lehetőség van számos településen a népi kézművességi tevékenységek megtekintésére: szövés, fonás, bádoggóság, fafaragás, varrás. A falusi turizmus vonzerejét a hagyományos életmód, a vidéki ízek adják. Jövedelem-kiegészítés céljából a térségben egy erősödő faluturizmus hálózat van kialakulóban, sok településen próbálnak élni a falusi turizmus eszközeivel, és főként a magyarországi turisták fogadására vannak berendezkedve. A falusi turizmus elsősorban azért kedvező, mert a vidék lakói számára többletbevételt ad, munkalehetőséget biztosít, de emellett hozzájárul a kulturális, néprajzi hagyományok fennmaradásához is.

A szálláskínálatok színvonala változó, vannak, akik kiadják a lakásban lévő szobákat és vannak, akik panziót vagy különálló vendégházat működtetnek e célra. A falusi turizmus keretei között széleskörű tevékenységek megtekintésére valamint megtanulására kínálnak lehetőséget: szövés-fonás, disznóvágás, szánózás télen, kürtöskalácssütés, házikenyér-sütés, népi mesterségek tanulása, vadászati lehetőségek, lovaglás, néptánc-tanulás, az ősi népköltészet megismerése.

A Csíki-medence népi kultúrájának színes világát az alábbi tevékenységek bizonyítják:

- o Piros –fekete mázatlan kerámia: a Csíkdánfalvi fazekasság edényeivel hódított.
- o Szövés –fonás, háziipari foglalatosság: gyapjútakaró és szőnyeg, cserge (Csíkszépvíz, Csíkszentdomokos), gyapotból, kenderből és lenből hímés

törülköző, asztalterítő, kispárna (Csíkdánfalva), bundahímzés (Gyímes).

- o Népköltészet és néptánc: a Gyímesekben 30 táncfajta ismernek.
- o A székely kapuk: a fedett kiskapuk a Kászonokban, a fedett kőkapu Tusnádon.
- o Festett bútorok: Felcsíkon (virágdíszes tékák, almáriumok, tulipános ládák, padágyak, karos padok, kontyos székek).
- o A csíki festékes szőnyeg gyapjúból: Csíkszentmártonban.
- o Hímes tojásfestés: a medence sok falujában hagyomány. Különösen híres a gyímesi csángók által készített hímes tojás. Hatvannál több változata készül a hímes tojásnak.

Tehát a faluturizmus kifejlesztésére a medence falvainak többsége alkalmas. A medence vidéki települései gazdag hagyományokkal, helyi értékekkel és szokásokkal rendelkeznek, melyeket tovább kell fejleszteni a falusi turizmusban rejlő lehetőségek kiaknázása céljából. Lehetőséget kell adni a turisták számára a népszokások, hagyományok minél szélesebb körű megismerésére, komplex turisztikai termékkínálat, programcsomag kialakítása révén. Ugyanakkor a falusi turizmus fejlesztése növelni fogja a vidéki térségben élő népesség életszínvonalát is.

Ökoturizmus

A medence gazdag természetvédelmi területei és gazdag élővilága helyet ad az ökoturizmusnak is. Mivel az ökoturizmus egyben a környezettudatos magatartást helyezi előtérbe, így a medencében található élővilág óvását és fenntartását szolgálja. Sok közös vonása van a természetjárással, viszont a természet világának megismerése mellett az ökoturizmus elsődleges célja a fenntarthatóság és az élőhely-védelem. Az ökoturizmus megteremtésének alapfeltételei megvannak a medencében, hiszen jelentős természetvédelmi területtel rendelkezik, gyalogtúrára alkalmas tanösvények találhatók (11. számú melléklet).

Turisztikai információáramlás

Az országban, és ugyanakkor Hargita megyében is gyenge a turisztikai információszolgáltatás minősége és mennyisége. Az országban összesen 39 turisztikai információs állomás van, vagyis kevesebb, mint a megyék száma. Ezáltal a turisták tájékoztatása kismértékű, a többi EU-s országokhoz viszonyítva (Norbert Wolfgang Gassner⁶). Hargita megye mégis szerencsés

¹ Hargita Megye Turisztikai Stratégiája, 2009

helyzetben van, hiszen az országban elhelyezett 11 digitális információs monitor közül egyet Csíkszereda központjában találunk. A medencében ezen kívül 2 turisztikai információs iroda működik, Tusnádfürdőn és Csíkszeredában. Az információs irodáknak a turisták tájékoztatása és vonzása mellett fontos szerepe kellene legyen a helyi turizmus fejlesztésében és népszerűsítésében, a kiállításokon való részvételekben, a turisztikai programcsomagok összeállításában, összehangolásában és ezek széleskörű terjesztésében. A meglévő információs irodák tevékenysége jelenleg kiegészítésre szorul, ugyanakkor szükség van frissített turisztikai kínálatot tartalmazó promóciós anyagokra, térképekre is. A fentiekén kívül a turisták tájékoztatása céljából rengeteg internetes információs portál jött létre, egyéni vagy közösségi kezdeményezés révén. A székelyföldi szálláskínálat közel 80%-a megtalálható valamilyen internetes turisztikai gyűjtőportálon. Végezetül pedig fontos megemlíteni, hogy 2009-ben elkészült Hargita megye komplex turisztikai fejlesztési stratégiája, amelyben a fejlesztési lehetőségek konkrét programok/intézkedések formájában megtalálhatók.

3. 5. Infrastrukturális ellátottság

Az infrastruktúra színvonala és egy régió fejlettsége illetve versenyképessége között szoros kapcsolat van. A hiányos infrastruktúra meglehetősen gátolhatja egy térség fejlődési pályáját (Kengyel, Á. 2002).

Az infrastrukturális beruházások megtérülése valójában sokoldalú, gazdasági szempontból egyértelműen a termelékenység illetve a foglalkoztatás növekedését eredményezi. Az infrastruktúrát alkotó elemek a következők: közlekedés, távközlés, egészségügy, környezeti létesítmények (víz, gáz, szennyvíz).

3. 5. 1. Helyi infrastruktúra

A medence **egészségügyi ellátását** majdnem 100%-ban Csíkszereda biztosítja. Az orvosok 81,9%-a, azaz 136 orvos Csíkszeredában tevékenykedik. Tehát vidéken az orvosok száma nagyon kevés. Ugyanakkor az orvosok száma 2000/2007 között 34%-al csökkent, vagyis 50 orvossal van kevesebb, mint 2000-ben. Sajnos a fiatal végzős orvostanhallgatók többsége az alacsony bérezés valamint a romániai feltételek miatt külföldön keres állást. Így rengeteg a betöltetlen orvosi állás a csíkszeredai kórházban, de akár a vidéki településeken is. Ezáltal a medencében az 1 orvosra jutó lakosok száma folyamatosan növekedik, mára már elérte a 700 főt, amit gyakorlatilag lehetetlen teljes mértékben maximálisan teljesíteni.

A családorvosok száma bár növekedett, még mindig kevésnek számít a medence lakosságához képest. A vidéki települések többségében 1-3 orvos tevékenykedik, ez attól függ, hogy hány falu tartozik az adott községhez. Két közigazgatási településen jelenleg nincs egyáltalán orvos, rendelő: Csíkrákoson illetve Csíkszentléleken.

A fogorvosi ellátottság 80%-át Csíkszereda látja el. Ezen kívül még néhány településen van fogorvosi rendelő és fogorvos: Tusnádfürdő, Balánbánya, Csíkmadaras, Gyimesfelsőlok, Kászontíz és Csíkszentdomokos. Bár a fogorvosok és a rendelők száma számottevően gyarapodott a medencében, ez a növekedés elsősorban Csíkszeredára jellemző. Így a vidéki lakosság nagy része Csíkszeredába jár fogorvosi szolgáltatásért. Tekintettel arra, hogy a fogorvosok száma növekedett, így az egy fogorvosra jutó lakosok száma is látványosan csökkent (2911/fogorvos).

A gyógyszerertári ellátottság valamivel jobb, viszont még mindig vannak vidéki települések, ahol nem működik gyógyszerertár. A gyógyszerertárok számának növekvő tendenciája jótékony hatással volt a vidéki településeken való ellátottságra, hiszen a gyógyszerertárok 65%-át vidéken működtetik 15 településen. Ugyanakkor, ami a gyógyszerészek arányát illeti a szakképzett gyógyszerészek 62%-a Csíkszeredában dolgozik. Tekintettel arra, hogy a gyógyszerertárok száma növekedett, így az egy gyógyszerertárra jutó lakosok száma is látványosan csökkent (2985 fő/gyógyszerertár).

A medencében egyetlen kórháza van, a Csíkszeredai Megyei Kórház, melynek több egysége is működik. Ezen kívül Gyimesfelsőlokön működik egy egészségügyi központ. A kórházi ágyak száma az utóbbi években folyamatosan csökkent, melynek aggasztó hatása az, hogy az egy ágyra jutó lakosok száma látványosan nő.

Az utóbbi években a megyei kórházi súlyos problémákkal küszködik: orvos- és pénzhiány. Néhány példa ezekre a problémákra: 2009 februárjától a kórház sürgősségi szakorvos nélkül működik, növekszik a munka mennyisége és a kiszolgált lakosság száma, már nincs elég hely, a tevékenység optimális elvégzésére, egyetlen onkológus dolgozik Hargita megyében (míg 7000 nyilvántartott rákos beteg van), 200 betöltetlen üres egészségügyi állás van Hargita megyében.

A helyzetet tovább súlyosbítja, hogy azt az épületet, ahol a Ragályos Kórház és a Tüdő - Fiziológiai Osztály működik, legkésőbb 2010-ben vissza kell szolgáltatniuk. Tehát a Hargita Megyei Sürgősségi Kórház nem felel meg a működési feltételeknek. A súlyos állapotban levő betegek, valamint azok, akiknek komplikált sebészeti beavatkozásra van szükségük, a szomszédos megyék kórházaiba kell menjenek.

20. számú táblázat: Az egészségügyi helyzet a Csíki-medencében (2000-2007)

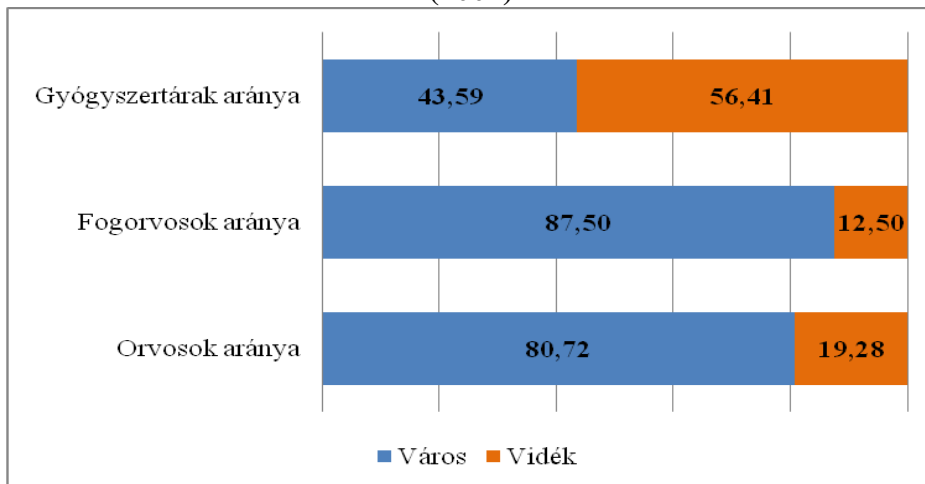
Csíki-medence	2000	2003	2007
Kórházak, egészségügyi központok száma	2	2	2
Kórházi ágyak száma	1063	840	788
<i>1 ágyra jutó személyek száma</i>	<i>115,00</i>	<i>139,73</i>	<i>147,75</i>
Orvosok száma	216	234	166
Ebből a családorvosok száma		62	54
<i>1 orvosra jutó lakosok száma</i>	<i>565,93</i>	<i>501,59</i>	<i>701,39</i>
Fogorvosok száma	26	24	40
Fogászati rendelők száma	4	29	37
<i>1 fogorvosra jutó lakosok száma</i>	<i>4701,54</i>	<i>4890,50</i>	<i>2910,75</i>
Fogtechnikai laboratóriumok száma	11	14	19
Egészségügyi személyzet száma	840	792	881
Gyógyszerészek száma	46	46	58
Gyógyszertárak száma	25	28	39
<i>1 gyógyszertárra jutó lakosok száma</i>	<i>4889,60</i>	<i>4191,86</i>	<i>2985,38</i>
Gyógyszerközpontok száma	4	4	5
Orvosi rendelők	8	13	7
Családi orvosi rendelők száma	0	61	53
Szakrendelők száma	0	58	67
Orvosi laboratóriumok száma	3	3	11

Forrás: Saját számítás a Hargita megyei Statisztikai Hivatal adatai alapján

Amint a fentiekből is kiderült, a medencére jellemző a városi településeken tevékenykedő orvosok valamint a fogorvosok magas aránya, ami maga után vonja a vidéki településeken való egészségügyi szolgáltatások alacsony színvonalát.

A gyógyszertárak aránya vidék-városelemzésben már kiegyensúlyozottabb. A Csíkszeredában működő kórháznak kihelyezett részlege van Balánbányán és Gyímesközéplokon. Gyermekotthon kettő található: Csíkszeredában és Csíkszentmártonban. Az orvosok többsége a közegészségügyben tevékenykedik, míg a gyógyszertárak, fogorvosi rendelők, orvosi rendelők valamint fogtechnikai laboratóriumok többsége a magánszféra keretein belül működik.

47. számú ábra: Az egészségügyi helyzet város-vidék felbontásban (2007)

Forrás: Saját számítás a Hargita megyei Statisztikai Hivatal adatai alapján

A szociális helyzet legégetőbb problémája a roma közösségek integrációja. A roma népesség egy része támogatásból él, akinek nincs támogatása a gyerekek után kapott gyereksegélyből valamint kéregetésből él. A romák számára nincs kialakított szociális program vagy integrációs program, a roma közösségek problémái sokirányúak: lakásproblémák, életkörülmények, képzettség hiány, a munkához való hozzáállás problémája. A Hargita Megyei Szociális és Gyermekvédelmi Igazgatóság Hargita Megye Tanácsának alárendelt intézmény 6 központtal rendelkezik, és három területen tevékenykedik: felnőtt védelem (magukra hagyott személyek, idős személyek, stb.), fogyatékossgal élő személyek védelme és gyermek- illetve családvédelem terén.

A Hargita Megye Szociális és Gyermekvédelmi Igazgatósága különböző szolgáltatások által biztosítja a gyermekek jogainak védelmét, mint tanácsadás, a gyerekek családból való kiszakadásának a megelőzése, védelmi szolgáltatásokat javasol és biztosít a nehézségekkel küszködő vagy fogyatékossgal élő gyermekek számára. Ezen kívül több civil szervezet tevékenykedik Csíkszeredában, amelyek szociális problémákkal foglalkoznak: a Hargita Megyei Mozgássérültek Egyesülete (mozgássérültek számára szerveznek foglalkozásokat és adnak támogatást), a Caritas (amely több faluban is otthoni ápolás és szociális gondozást vállal), a csíkszeredai Csibész alapítvány (3 gyermekotthont működtetnek Csíkszépvízen valamint egyet Csíksomlyón). Ezen kívül Csíkszépvízen működik egy öregotthon, de sajnos ez nem elégséges. Egyre nagyobb igény fogalmazódik meg az öreggondozás valamint az öregotthon iránt, hiszen

amint a demográfiai helyzetképből kiderült a vidéki településeken magas az öregkorúak aránya.

A **lakások** száma 1993 és 2007 között 7%-al növekedett, azaz 43255-ről 46290-re (vagyis 3000 lakással van több). A lakásnövekedés a vidéki településeken magasabb volt, mint a városi településeken. A 3000 új lakásnak 63,42%-a vidéki településeken épült, tehát a vidéki települések lakásállományának növekedése magasabb, mint városon. A lakossági arány alapján az ezer lakosra jutó lakásszám 397,5 lakás, ami a megyei aránynál 2 lakással kevesebb (399,9 lakás/ezer fő).

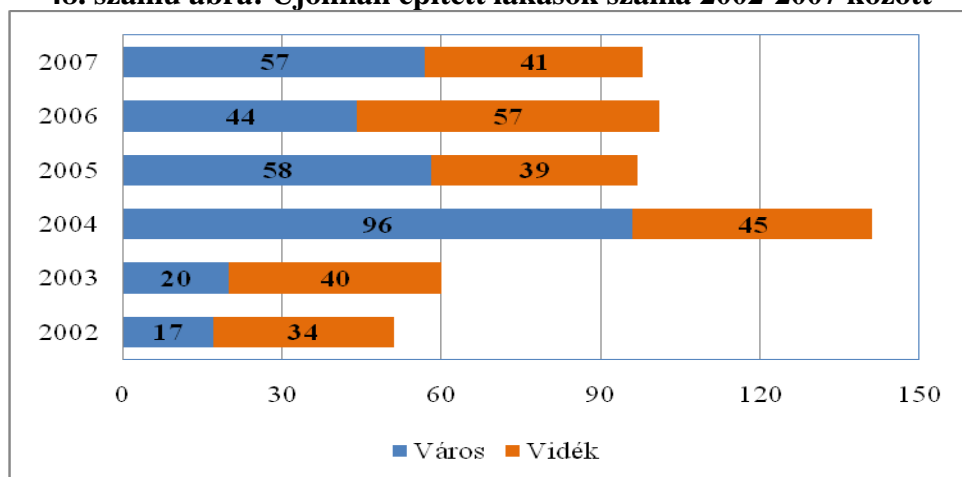
21. számú táblázat: A lakásállomány változása

	1993-2007 - lakásállomány növekedés
Csíki-medence	7%
Város	5,70%
Vidék	7,90%

Forrás: Saját számítás a Hargita megyei Statisztikai Hivatal adatai alapján

Összességében a lakások számából a városi települések részesedése 43,82% vagyis 20285 lakás. A lakások 4,09%-a van köztulajdonban, tehát a többsége magántulajdonban van. Az utóbbi években befejezett lakások számát tekintve az alábbi ábrából egyrészt látható, hogy 2004-ben épült a legtöbb új lakás, másrészt pedig észrevehető, hogy 2002 óta növekedett a vidéki településeken épített új lakások száma és aránya. A 2007-es adatok alapján kiderül, hogy az új lakások 98%-a magántőkéből épült, és a városi lakások 90%-a Csíkszeredában épült.

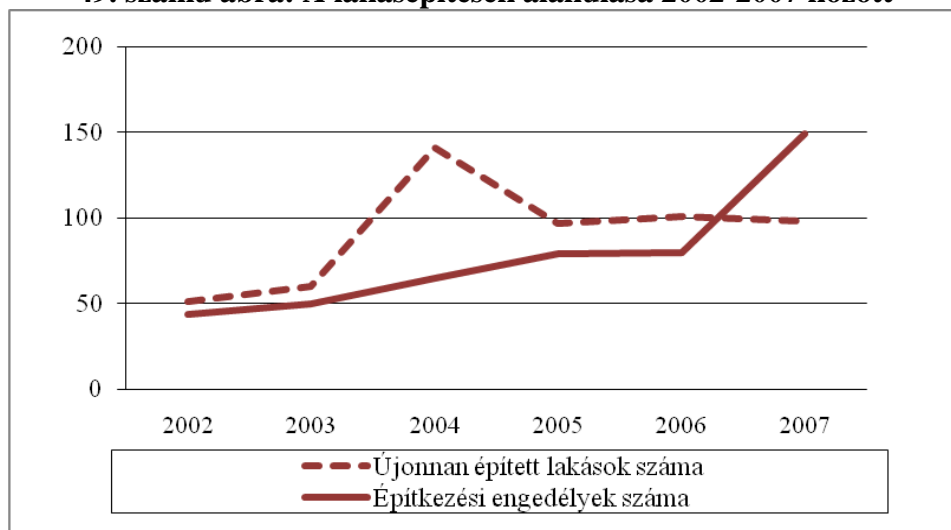
48. számú ábra: Újonnan épített lakások száma 2002-2007 között

Forrás: Saját számítás a Hargita megyei Statisztikai Hivatal adatai alapján

Az alábbi ábrán látható, hogy az újonnan épített lakások 2004-ben érték el a legmagasabb szintet, azóta folyamatosan 100 körül mozognak, viszont 2002-től folyamatosan növekedett az építkezési engedélyek száma, ami arra enged következtetni, hogy a lakásépítések száma is folyamatosan növekedni fog.

49. számú ábra: A lakásépítések alakulása 2002-2007 között

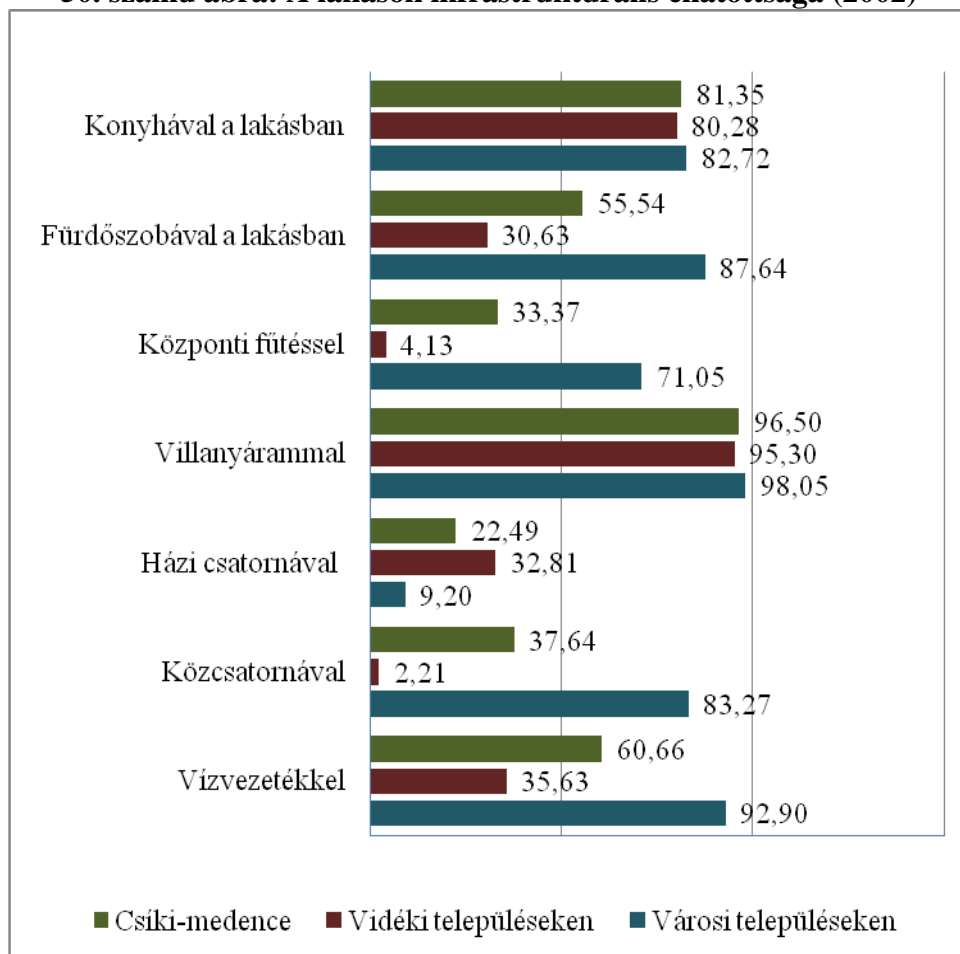
Forrás: Saját számítás a Hargita megyei Statisztikai Hivatal adatai alapján

A lakások infrastrukturális felszereltségére vonatkozóan csak a 2002-es népszámlálási adatokból tudunk számolni. Az adatokból kiderül, hogy meglehetősen különbözik a városi, illetve a vidéki települések lakásainak infrastrukturális ellátottsága. A városi településeken a lakások 80-90%-a rendelkezik vízvezetékkel, csatornával, villanyárammal, központi fűtéssel, lakáson belüli konyhával illetve fürdőszobával. A vidéki településeken csak a lakások 35-36%-a rendelkezik vízvezetékkel, csatornával valamint benti fürdőszobával.

A vidéki települések 4%-ában van csak központi fűtés, mivel a falvak többségében nincs gázvezeték. A villanyárammal felszerelt lakások aránya a vidéki településeken 95,3%, így összesen 1217 lakásban nincs villanyáram. Nagyobb arányban a következő helységeken található villanyáram nélküli lakások: Csíkszentkirály (175 lakás), Kászontíz (140 lakás), Csíkszentgyörgy (135 lakás). Az energia ellátottság elsődleges problémája a felszerelések elhasználódási foka, fizikai és technológia kopása.

Össességében a Csíki-medencében a lakások 61%-a rendelkezik vízvezetékkel, 60%-a csatornával, 96,5%-a villanyárammal, 33,3%-a központi fűtéssel (elsősorban a városi településeken), 55,5%-a a lakásban lévő fürdőszobával és 81,3% - a a lakásban található konyhával.

50. számú ábra: A lakások infrastrukturális ellátottsága (2002)

Forrás: Saját számítás a Hargita megyei Statisztikai Hivatal adatai alapján

A **háztartások** átlagos nagysága 1992-2002 között csökkent, egy háztartásra jutó lakók száma 2,87 fő. A városokban a háztartások mérete valamivel kisebb volt, mint falun (2,83 - 2,90 fő/háztartás). Egy szobára átlagosan 1,11 személy jutott, ez az arány a vidéki településeken valamivel magasabb volt, mint a városokon. Az egy lakóra jutó átlagos lakásterület (15,97 m²/fő) alapján jelentősebb az eltérés a vidéki és városi települések között. (vidéken: 16,75 m²/fő városon: 14,97 m²/fő).

A **vízhalózat** hossza 306,4 km volt (2007), amely 17 települést fed le a medencéből, ebből 3 város és 14 vidéki település (község v. önálló falu), vagyis a medencében lévő közigazgatási települések 68%-ába van bevezetve a vízhalózat. Bár az utóbbi években folyamatos fejlesztések történtek a helyi infrastrukturális ellátottság bővítése céljából sajnos még mindig vannak települések vízhalózat nélkül, tulajdonképpen a vidéki településeknek csak 63,3%-nak van vízhalózata. A vízhalózat hossza 1990 óta a kétszeresére növekedett, ami elsősorban a vidéki településeken való fejlesztések eredménye, hiszen a vízhalózattal rendelkező települések száma 9-ről 14-re növekedett. A felhasznált vízmennyiség 4485 ezer köbméter volt 2007-ben, ami jóval alacsonyabb a 2000-es évi fogyasztásnál, ennek elsődleges oka elsősorban a fogyasztás vízórával való mérésének bevezetése, így a vízfogyasztás az elmúlt hét évben 43,8%-al csökkent. Az összefogyasztás 68,8%-a háztartási céllal volt felhasználva.

A **csatornahálózat** bevezetése meglehetősen hiányos a medencében. 2006 végén Hargita megyéből csak 21 településen volt csatornahálózat bevezetve, ami csupán 32,8%-a a településeknek. A Csíki-medencében 6 településen találunk csatornarendszert (ez nem teljes azokon a településeken sem), ami a települések 24%-át jelenti. Sajnos a vidéki települések közül csak 3 településen van csatornahálózat: Tusnád, Csíkszentsimon és Szépvíz. Az utóbbi években a csatornahálózat bevezetésének folyamata elkezdődött, a vidéki településeken 2000 után kezdték el, a csatornarendszer biztosítása égetően fontos megoldandó problémája a térségnek.

A **gázvezeték** hossza 216 km volt (2007), amely 9 települést fed le a medencéből, ebből 3 város és 6 vidéki település (község v. önálló falu), vagyis a medencében lévő közigazgatási települések 36%-ába van bevezetve a gáz. Az utóbbi években folyamatos fejlesztések történtek ez irányban is, hiszen 2000-ben csak a városi településeken találtunk gázvezetékét, és azóta már 6 vidéki településre is bevezették, mégis a gázvezeték lefedettsége nagyon alacsonymértékű. A gázvezeték hossza az utóbbi 7 évben a sokszorosára növekedett, hiszen 21,2 km-ről megnövekedett 216 km-re. Tehát folyamatos bővítések vannak, melyeket tovább kell folytatni. Jelenleg a következő vidéki településeken van gázvezeték: Csíkszentgyörgy, Szépvíz, Csíkszentlélek, Csíkpálfalva, Csíkszentdomokos, Csíkszentkirály.

A felhasznált gázmennyiség 39885 ezer köbméter volt 2007-ben, ami jóval alacsonyabb a 2000 évi fogyasztásnál, ennek elsődleges oka, a magánkazánok használata, illetve a fás kazánokra való áttérés. Így a gázfogyasztás az elmúlt hét évben 29%-kal csökkent. Az összefogyasztás 27,38%-a háztartási céllal volt felhasználva. Hangsúlyozni kell, hogy a

városi települések esetében is a gázcsövek illetve központi fűtéses kazánok állapota helyenként nem megfelelő, kiöregedett felszerelések. Mindezek mellett az első alternatívenergia felhasználási próbálkozások Csíkszeredában is elkezdődtek, hiszen 2008-ban felújítottak egy központi rendszert, állami támogatásból. Az új központi rendszer 2 kazánal működik, melyek jóval alacsonyabb költségeket generálnak, mint az elöregedett kazánok.

22. számú táblázat: Közművesítés a Csíki-medencében (2007)

		Csíki-medence	Városi települések	Vidék települések
Vízhálózat	Hossza (km)	306,4	105,1	201,3
	Települések száma	17	3	14
	Fogyasztás (ezer köbméter)	4485	3537	948
Gázvezeték	Hossza (km)	216	89,5	126,5
	Települések száma	9	3	6
	Fogyasztás (ezer köbméter)	39885	38115	1770
Csatornahálózat	Hossza (km)	96,7	66,4	30,3
	Települések száma	6	3	3

Forrás: Saját számítás a Hargita megyei Statisztikai Hivatal adatai alapján

A **távközlési** infrastruktúra a közlekedési hálózat kiegészítője, tekintettel arra, hogy az információáramlást követően megnövekedik az áruszállítás valamint az utazás. (Kengyel, Á. 2002). A kommunikációs infrastruktúra alapvető eszközei (a telefonhálózat, a TV társaságok, rádióadók, internethálózat, posta, sajtó, stb.) az elmúlt években folyamatosan fejlődtek. A telefonbérletek iránti kereslet az elmúlt években folyamatosan növekedett, így a megyében a vezetékes telefon-bérletek száma 1990 és 2005 között 21921 bérlettel növekedett. Ezáltal az 1000 lakásra jutó bérletek száma 152 (bár ez az érték az országostól még mindig elmarad, ami 183 bérlet/ezer lakós) Ezen kívül a mobiltelefon egyenrangú versenytársa lett a vezetékes telefonhálózatnak, hiszen a lefedettség is folyamatosan növekedett, így a mobiltelefont használók száma is számottevően gyarapodott (sajnos

hivatalos adat nincs). A mobil-telefonhálózatos társaságok a megyében: Orange, Cosmote és Vodafone. A mobil telefonhálózat rendszere napjainkban látványosan fejlődik, ezáltal lehetőség nyílt a telefonhálózatos internet-csatlakozásra is. A világhálóra való csatlakozás lehetősége folyamatosan bővül a medencében is. Az internetre csatlakozók számának alakulása is jellemezheti egy térség fejlettségét (Kengyel, Á. 2002). Legfontosabb internetszolgáltató társaságok: UPC Romania, RomTelecom S.A., RDS- România Data System és a fent említett mobiltelefon társaságok. Hargita megyében ezen kívül 2004-ben indult útjára a Hargita Haló projekt, amelynek keretében Teleházakat létesítettek a medence vidéki településein, ahol lehetőség nyílt az internetre való csatlakozásra. Ezek mellett fontos megemlíteni, hogy a drót nélküli világhálóra való csatlakozás lehetőséget teremt bárhol/bármikor/bárminek a csatlakozáshoz.

A Csíki-medencében 5 rádióadó van, kivétel nélkül mindegyik, Csíkszeredában. A kábel TV társaságok száma az utóbbi időben növekedési tendenciát mutat, hiszen majdnem minden településen találunk kábel TV szolgáltatót. Hargita megyében összesen 23 kábel TV szolgáltató társaság van, ebből 9 társaság saját adással is rendelkezik (ebből 4 a Csíki-medencében). Postahivatalt minden településen találunk a medencében. A medencében megjelenő jelentősebb sajtók: helyi napilapok - Hargita Népe, Csíki Hírlap; hetilap - Székelyhon (Hargita Megye Tanácsa); havilap - Székelyföld –kulturális havilap, Origó – ingyenes havi kiadvány a legfontosabb eseményekről, rendezvényekről (Kiadja Csíkszereda Városi Tanácsa).

3. 5. 2. Területi infrastruktúra – Elérhetőség

A közlekedési hálózat fejlődése és megfelelő feltételei elengedhetetlen követelményt jelentenek a térség fejlődésének szemszögéből. A jó közlekedési rendszer a gazdasági fejlődés előfeltétele, ezáltal a jó elérhetőség egy térség periférikus helyzetén is javít (Kengyel, Á., 2002). Az út minősége, a távolságok és az utazásra felhasznált idő, mind olyan tényezők, amelyek befolyásolják a térség gazdasági-társadalmi helyzetét. Tekintettel arra, hogy a megye, és ezáltal a Csíki-medence Románia központi részén helyezkedik el, mondhatjuk azt is, hogy földrajzilag nagyon jó helyen található, bár ha az Erdélyben földrajzilag elfoglalt helyét figyeljük, akkor elhelyezkedése periférikus.

A **vasúti közlekedés** az egyik alapvető tömegközlekedési eszköz a Csíki-medencében. A megyében a települések 45%-a a vasúti közlekedési hálózatra való csatlakozása biztosított, a megye vasúthálózata 213 km,

amelyből 165 km elektromos vasúthálózat. A 400 vasútvonal az ország Északi és Déli területeivel kapcsolatot teremtve, a megye több településén átmegey (délen Bukarest – Brassó felől közlekedő vonatok illetve északon Gyergyószentmiklós felé valamint Észak- Nyugat Erdély irányában). A 400-as vasútvonal a csíkcsecsói vasúti csomópontnál ágazik el a Gyimesek felé (501 vasút) illetve Moldova felé. A medence falusi településeinek többsége rendelkezik vasútállomással: Tusnádfürdő, Újtusnád, Csíkverebes, Csíkszentsimon, Csíkszentimre, Csíkszentkirály, Madéfalva, Csíkrákos, Csíkmadaras, Csíkdánfalva, Csíkkarcfalva, Csíkszentdomokos, Gyimesfelsőlök, Gyimesközéplök. Naponta 43 vonat érkezik és indul el a medence központjából, Csíkszeredából. Ezek a járatok az ország különböző desztinációi felé közlekednek Brassó, Bukarest, Nagyvárad, Kolozsvár, Temesvár, Arad, Konstanca ugyanakkor külföldi desztinációk felé is, mint például Budapest. Alapvető probléma a Székelyudvarhely felé vezető vasút hiánya.

A medence elérhetősége a **közúthálózat** minősége szempontjából az alábbi lényeges sajátosságokkal bír: az utak minőségét, a burkolat állapotát valamint a teherbírást tekintve a medence gyenge kapacitásokkal rendelkezik (a megyei illetve községi utak minősége sok esetben nagyon gyenge), magas a községi utak aránya, a kiépített utak is sok esetben elhanyagolt állapotban vannak, nincs autópálya a közelben. A megyében a megyei utak aránya a legmagasabb (47%), ezután következnek a községi utak (29%). Községi útnak minősülnek a vidéki településeken belüli utak valamint a félreeső kisebb települések közötti összekötő utak.

A megyei utak fenntartói a megyei tanácsok, és többségük a városok és vonzáskörzetük közti forgalmat szolgálják ki. A megyében a nemzeti vagy országos⁷ utak többsége K, T vagy L⁸ kategóriás, ami azt jelenti, hogy aszfaltozott vagy makadám utak, közepes minőségű állapotban. Az elmúlt években folyamatos úthálózati fejlesztések történtek a megyében, 2006-ban teljes mértékben felújították a 13A országos utat (az egyik legforgalmasabb teherforgalmi út). Ezen kívül jó néhány megyei út is felújításra került (DJ 134/A, DJ 137/A, DJ 137/C, DJ 125 ŞI DJ 138). A megyében található községi utak állapota még rosszabb, hiszen többségük E vagy H⁹ kategóriás, ami azt jelenti, hogy földutak és kavicsos makadám utak közepes állapotban vagy gyenge állapotban. A Csíki-medence nyugati része a 12-es számú országúton keresztül közelíthető meg. Csíkszeredától a 12-es országút

⁷ A magyarországi I. és II. rendű főközlekedési útnak felelnek meg

⁸ Încadrarea drumurilor publice din judeţul Harghita, Consiliul Judeţean, 2008

⁹ Încasrarea drumurilor publice din judeţul Harghita, Consiliul Judeţean, 2008

elágazik a Gyimesek felé (12/A) valamint Székelyudvarhely felé (13A). Alcsík térségéből Csíkkozmásról indul a 11/B jelzésű kászoni országút, amely Kézdivásárhelyre vezet el. Az E 578 európai útvonal Alcsík falvain keresztül Brassó valamint Bukarest felé vezet. A jobb minőségű aszfaltozott megyei utak, közé tartoznak a Csíkszentdomokost Balánbányával összekötő 125 és a Csíkszentmárton - Csíkszentgyörgy közötti 123/B számú utak. Mindkét út a 12-es országútból ágazik ki. Gyimesfelsőlokot Balánbányával a 127/B megyei út köti össze. Ugyancsak fontos közút a Csíkrákos és Lóvész közötti 124-es út, amely szintén a 12-es országos útról ágazik le.

A medence közúthálózatában különböző minőségű utak találhatók: aszfaltozottak, kövezettek, földutak. Az Útügyi Vállalat általában csak az országos utat és a megyei utakat javítja rendszeresen, és valamelyest karbantartja. A mellékutakat csak helyenként foltozzatják, sok esetben nem is javítják. A községközpontok és az országút melletti falvak főutcáit aszfalt borítja, a mellékutcák azonban már elhanyagoltak. A főutaktól félreeső települések esetében a helyzet sokkal rosszabb, mivel néhol gyéren kavicsozott, de többsége hepehupás út, ahová nehezen lehet autóval eljutni. Tehát elmondható, hogy bár az utóbbi években folyamatos útfeljavítások történnek, az utak állapota a medencében nem kielégítő, hiszen ezek állapota és minősége a leggyengébbnek számít országos szinten. Az elérhetőség szempontjából lényeges megemlíteni, hogy hamarosan megépül az Erdélyi Autópálya, amely a Központi Régiót átszeli (bár Hargita megyét nem érinti), mégis Brassótól csatlakozási lehetőséget fog jelenteni. Ezen kívül tervezési fázisban van az Erdély –Moldva autópálya, amely Gyergyószentmiklós közelében fog ívelni, így az ország Észak- keleti része felé lehetséges kapcsolódást biztosít majd.

Az **autóbuszos** tömegközlekedés a megyében meglehetősen szervezett körülmények között zajlik, az Autotransport vállalat útvonalainak biztosítása által. Ezen kívül sok más cég van, amely nemzetközi illetve regionális útvonalakat ajánl: ITAS, OPEN WORLD, GAS TOURS, One Impex, Orange Ways. Leggyakoribb nemzetközi útvonalak, járatok magyarországi célpontok felé közlekednek. A medencében az autóbuszjáratok napi rendszerességgel közlekednek, elsősorban Csíkszereda és a többi települések között. Az alábbi táblázatból látható, hogy a járatok többségét a Autotransport-Goscom (helyi közmű vállalat) biztosítja. A 12 melléklet adatai szerint Csíkszeredából napi rendszerességgel 19 településre 48 járat indul (természetesen érintve más vidéki településeket is). Ezen kívül az Open World vállalat iskolásokat is szállít 4 településről: Madéfalva (2 járat), Csíkszentdomokos (2 járat), Csíkszépvíz (2 járat), Balánbánya (2 járat).

A tömegközlekedést biztosító autóbuszok állapota sok esetben nem kielégítő, hiszen a buszok többsége már régi és elhasznált, tehát égető szükség lenne korszerűbb autóbusz állomány beszerzésére. Ugyanakkor az utóbbi évek gépjármű számának növekedési tendenciája hatására a tömegközlekedést választó-igénylő utasok száma is jelentősen csökkent, hiszen amíg 1995-ben az utasok száma a megyében 2331 ezer fő volt, addig 2007-ben már csak 276,3 ezer utas vette igénybe az autóbuszos tömegközlekedési szolgáltatást.

A **légi közlekedés** szempontjából kiemelkedő jelentőséggel bír két repülőtér, melyek a medencéhez legközelebb helyezkednek el: a bákói nemzetközi repülőtér (124 km-re van, ami 2,5-3 óra autóval) valamint a Marosvásárhelyi nemzetközi repülőtér (157 km-re van, ami 3 óra autóval). Ezen kívül még érdemes megemlíteni a Szebeni repülőteret, hiszen a Központi Régió részeként, 190 km-re helyezkedik el Csíkszeredától, ami kb. 3,5 óra távolságra van. Jelenleg építkezési fázisban van a brassói nemzetközi repülőtér, a tervek szerint 2010-ben lesz kész. A brassói repülőtér lerövidíti az utazási időt, hiszen 91,8 km-re helyezkedik el Csíkszeredától, ami 2 órás autós utazást jelent. Tehát az új repülőtér valamint autópályák elkészülése jelentősen hozzájárul majd a térség elérhetőségének fejlődéséhez, és ezáltal a gazdasági versenyképesség növekedéséhez is.

Összességében elmondható, hogy bár az utóbbi időben látványos infrastrukturális fejlesztésekre került sor a térségben, a megye még mindig alul marad a térségi szinten az ország fejlett régióihoz képest. Figyelembe véve, hogy egy térség versenyképességét és fejlettségét alapvetően meghatározza az infrastruktúra színvonala, ezért nagyon fontos, hogy a medencében további beruházásokra lenne szüksége, hiszen a megfelelő infrastruktúra egy térség termelékenységének növekedését és gazdasági helyzetének javulását eredményezi.

3. 6. Településhálózat: Csíkszereda és a medence többi településének kapcsolata

A medencében fontos gazdasági és település-földrajzi tényező Csíkszereda jelenléte. A város tulajdonképpen több rétegű vonzaskörzettel rendelkezik: - Csíki-medence, Hargita megye, Székelyföld, ami az általa ellátott funkciók alapján alakult ki. Tekintettel arra, hogy megyeközpont, számos középvárosi funkcióval rendelkezik: közigazgatási, gazdasági, társadalmi, kulturális, közoktatási, egészségügyi. A Székelyföldi településhálózati kapcsolatok leginkább községi, kistérségi vonzaskörzeteken belüli hierarchia mentén alakultak ki (Horváth Gy, 2003). Jellemzően város- falu és község- falu viszonyok alakultak ki. A kapcsolatok intenzitását és kiterjedését nagymértékben befolyásolja a fejletlen infrastruktúra, valamint a domborzati akadályok. A vonzaskörzet kifejlődésében nagyon fontos szerepet játszott a múltban kialakult piacközponti szerepkör. Csíkszereda a vármegyék idején piacközpontként jött létre, megyei szintű rangot és szerepkört az 1968-as megyésítés után kapott, amikor is a központilag irányított megyeközpont- és városfejlesztés volt a cél.

A Csíki-medencében az iparosítási folyamat beindulásával jelentős változás következett be Csíkszereda és a többi település közötti kapcsolatban. Az ipari vagy agráripari fejlesztés révén a városok felértékelődtek, fejlesztés elsősorban a városi településeken történt: gyárak telepítése, lakótelepek építése, munkahelyek létesítése, a népesség növekedése. 1966 és 1977 között a városi népesség száma megduplázódott, így Csíkszeredában a lakosság száma 15329 főről 30936 főre növekedett tíz év alatt, míg Balánbányán a népesség száma megháromszorozódott.

A városi népesség gyarapodásának legfontosabb forrása a vándormozgalom (faluról városra) volt (Varga E, Á., 1994). A városi népesség növekedésével párhuzamosan a vidéki népesség viszont alig észrevehetően növekedett (nem egészen 2000 fővel). Amíg a városok fejlődtek addig a falvak stagnáltak. Így a vidéki településen élők egy része beköltözött a városba, másik része pedig napi, heti városra való ingázással élte életét. Az ingázások többcélú tevékenységet foglaltak magukba: munkavégzés, iskolába járás, egészségügyi problémák megoldása, pénzügyi tevékenység lebonyolítása, ügyintézés, vásárlás). Ezáltal kialakult egy igen intenzív egyoldalú kapcsolat a város és falu között, ami azt jelentette, hogy a vidéki népesség ingázással jövedelemre, tudásra és egyéb erőforrásokra tett szert. Tulajdonképpen a vidéki népességnek egyfajta függőségi viszonya alakult ki

a várossal szemben, mivel a vidéki lakosság nagyon sok dolgot csak a városban tud elintézni, munkahelyet inkább a városban talál, egészségügyi problémáját a városban oldja meg, iskolai tevékenységet (középiskolai) a városban tud folytatni.

A Csíki-medence népességének 44%-a a három városi településen, viszont a térség lakosságának több mint fele vidéki településeken él. A vidéki települések közül a községközpontok előnyben vannak a peremfalvakkal szemben, mivel itt vannak a községi tanácsok, a megyei mezőgazdasági hivatal szakemberei, általában van rendőrség, orvos, néhány kereskedelmi és szolgáltatói pont, általános iskola. Így a peremfalvak infrastrukturális felszereltsége nagyon fejletlen. Ezeknek a településeknek napi kapcsolatuk van a községekkel és Csíkszeredával. Csíkszereda vonzáskörzete elsősorban a Csíki-medence községeit foglalja magába, néhány esetben túllép a medence határain, de még a megye határain is, ezáltal vonzáskörzete Székelyföldi léptékű.

A város vonzáskörzete néhány alapvető funkcióban erőteljesen érzékelhető (közigazgatási, gazdasági, egészségügyi, kulturális, oktatási). Mint a térség megyeközpontja jelentős középvárosi funkciókat lát el, ami elsősorban a közigazgatási funkciók meglétében tükröződik. A városban jelentős a megyei szintű közintézmények száma, amelyek folyamatosan és kötelező módon kiszolgálják a medence vidéki településein élő lakosságot is.

Csíkszeredában működik a megye szintű intézmények többsége: a Prefektúra és az általa működtetett intézmények sokasága (Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Igazgatóság, Hargita Megyei Kataszteri Hivatal, Fogyasztóvédelem, Gyermekvédelmi Hivatal, Környezetvédelmi Hivatal, Hargita Megyei Fejlesztési Ügynökség, Megyei Kulturális Központ, Megyei Könyvtár, Hargita megyei Munkaerő Elhelyező Központ, Hargita Megyei Nyugdíjpénztár, Mezőgazdasági és kifizetési Ügynökség, Sapard Ügynökség, Közpénzügy), Hargita Megye Tanácsa, a megyei kereskedelmi kamara és a megyei rendőrség.

Ezen intézmények működése meghatározza Csíkszereda jelentőségét a térségben, mind gazdaságilag, mind munkaerő-piaci szempontból. A közigazgatást szolgáló intézmények mellett meghatározó szerepe van egyes egészségügyi valamint szociális intézmények működésében, mint például a megyei kórház és az általa működtetett szakkórházak valamint az országos egészségügyi biztosítóház megyei kirendeltsége.

A városnak gazdasági szempontból szintén meghatározó szerepe van: munkaerő-piaci vonzóereje és kapacitása legnagyobb a térségben, a pénzügyi illetve a banki szektor részvétele itt a legmarkánsabb, ugyanakkor széleskörű kereskedelmi központként funkcionál a térségben. A legtöbb vállalkozás Csíkszeredában működik, ezáltal munkaerő kereslete a vidéki településeken élő munkaerő kapacitásokat bizonyos mértékig érinti. A pénzügyi és banki szektor részvétele elsősorban a pénzügyi intézmények számában tükröződik, hiszen 23 banki kirendeltség működik a városban.

A szolgáltatások bővülő köre jelentősen befolyásolja a város vonzáskörzetét, hiszen olyan szolgáltatási tevékenységek sokasága található meg Csíkszeredában, amelyek a medence teljes lakosságát kiszolgálják (business tanácsadás, tervezői irodák, pályázatíró cégek, könyvelő cégek, utazási irodák, wellness szolgáltatások, stb.).

A város széleskörű kulturális program-ajánlatai, rendezvényei (színház, színjátszó csoport, hangverseny, múzeumi rendezvények, kiállítások, megyei sajtó, sportszarnok) nem csak a medencében élő lakosságot, hanem a székelyföldi magyar nemzetiségű lakosságot is ide vonzza. Oktatási szempontból szintén erőteljes vonzáskörzete van Csíkszeredának. A líceumi oktatás terén elsősorban a Csíki-medence vidéki településeit szolgálja ki, viszont a felsőfokú képzés terén vonzáskörzete jóval meghaladja a medence határait, hiszen nemcsak a megyéből, hanem a szomszédos megyékből is vannak egyetemi hallgatói a város felsőfokú intézményeinek. Összességében elmondható, hogy Csíkszereda oktatási illetve kulturális funkciói a medence határait átlépve az egész Székelyföldre hatással vannak, ugyanakkor egészségügyi illetve adminisztrációs funkciói megyei hatáskörű vonzáskörzetet ölelnek fel, míg gazdasági-kereskedelmi funkciói főként csak a Csíki-medence vidéki településeire korlátozódik.

4. S. W. O. T. analízis

A SWOT révén tulajdonképpen a helyzetfeltárás főbb jellemzőit emeljük ki. A SWOT-analízis a dolgozat az előző fejezetben elvégzett helyzetértékelést summázza, illetve az előző fejezetben feltártak alapján megfogalmazza, hogy a térség milyen erősségekkel (Strength) és gyengeségekkel (Weaknesses) jellemezhető, illetve kijelöli a további fejlesztés lehetőségeit (Opportunities) és az azokat kockázatos veszélyeket (Threats). Ennek a módszernek az a sajátossága, hogy egyszerre vizsgálja úgy a belső sajátosságokat, mint a külső tényezők hatásait, ugyanakkor úgy a negatív, mint a pozitív adottságokat is figyelembe veszi. Igaz, hogy a medence helyzetfeltárásában megfigyelhetők a vidéki és városi települések közötti kisebb nagyobb eltérések, mégis az elemzést a Csíki medence egészére érdemes végezni, mivel a felsorolt tényezők összességében a medencét jellemzik.

Első lépésben meghatározzuk a Csíki medence belső-pozitív és negatív természeti, gazdasági és társadalmi sajátosságait, amely által megfogalmazódnak a térség erősségei illetve gyenge pontjai. Az erősségek a medence azon belső erőforrásait jelentik, amelyekre építve megvalósíthatók a fejlesztési elképzelések. A gyengeségek azokat a hiányosságokat foglalják magukba, amelyeket mind a tervezésnél, mind a megvalósításnál pótolni kell. Tehát az erősségek és gyengeségek az adott területi egység (ez esetben a Csíki-medence) jellemző adottságait valamint tulajdonságait összesíti. Ezután kerül sor a külső pozitív és negatív hatások megvizsgálására, a környezet elemzésére. A pozitív külső hatásokat lehetőségként értékeljük, a negatív hatásokat veszélyként értékeljük. A lehetőségek konkrét fejlesztési elképzeléseket takarnak, míg a veszélyek ezek kockázati tényezőit fogalmazzák meg.

A SWOT analízis bármilyen stratégia kialakításának egyik legfontosabb eszköze. A SWOT elemzés tulajdonképpen a helyzetértékelést kapcsolja össze a célok, prioritások meghatározásával, vagyis a stratégiaalkotással. Ez az elemzés a helyzetfeltárás jól strukturált összefoglaló módszere, ami abban segít, hogy a megállapításokat rendszerezzük és szelektáljuk. De a SWOT analízis nem csupán a helyzetfelmérés eredményeinek összegzése, hanem egy stratégia megfogalmazásának kiindulópontja is, amely egy jövőkép kialakítását eredményezheti.

Így a SWOT analízis révén megfogalmazhatunk egy a Csíki medencében megvalósítható fejlesztési stratégiát.

Az általános területfejlesztési SWOT analízis kategóriái a következők:

- Területfejlesztési erősségek (Pozitív és belső tényezők)
- Területfejlesztési gyengeségek (Negatív és belső tényezők)
- Területfejlesztési lehetőségek (Pozitív és külső hatások)
- Területfejlesztési veszélyek (Negatív és külső hatások)

A SWOT-elemzést öt alapvető terület – a természeti és épített környezet, a gazdasági helyzetkép, a társadalmi kapcsolatok, a technikai környezet és a térségi funkciók – tekintetében végeztem el.

4.1. Erősségek

Természeti és épített környezet

- Szép táj, tiszta levegő, a természetvédelmi területek jelentős aránya, gazdag növényvilág és vadállomány
- A borvízforrások, ásványvizek és a gázkitörések sokasága
- Természeti turisztikai célpontok sokasága, természetvédelmi területek (Szent Anna tó, Mohos tőzegláp, stb)
- Nagyszámú, kiemelt értékű műemlék, örökségi érték, vallási érték a térségben (pld. Csíksomlyói kegytemplom és zarándokhely, templomok, tájházak, múzeumok, stb)
- Gazdag turisztikai potenciál a sportturizmus és gyógyturizmus terén (sípályák, gyógyfürdők, lovardák)
- A túraútvonalak, tanösvények kialakítása valamint rehabilitációja iránti igény megfogalmazódása (pld. Borvizek útja)

Gazdasági helyzetkép

- Viszonylag kevés környezetszennyezés, magas erdősültség, természetes legelők magas aránya
- A medence adottságai a burgonyatermesztésnek és tejgazdálkodásnak kedveznek
- A kis és közepes vállalkozások számának növekedése
- Háziipari hagyományok, kézműves tevékenységek megléte
- A munkanélküli arány alacsony szintje
- A szupermarketek hálózatának kiépülése Csíkszeredában
- Kiemelkedő autómárka-szalonok és szolgáltatásaik terjeszkedése Csíkszeredában: Volkswagen, Peugeot, Renault, Skoda, Dacia, Opel, etc
- A magántőke magas aránya
- Néhány helyi termelést biztosító vállalat működése: tejipar, textilipar, ásványvíz palackozás, élelmiszeripar (Lactate Hargita - tejgyár, Bere Ciuc - sörgyár).
- A pénzügyi szektor expanziója (bank és biztosítók sokasága)
- A szolgáltatási tevékenységek szélesedése és erősödése: tanácsadás, business szolgáltatások, távközlés, informatika, pályázatírás, humán szolgáltatások
- A terciér szektorban alkalmazott személyek számának növekedése
- Relatív magas a Magyarországi befektetők száma
- A kereskedelem és az építőipar, mint húzóágazatok terjeszkedése
- Bővülő kereskedelmi és magán szálláshely kapacitás (főként panziók)

Társadalmi kapcsolatok

- Fejlődőben lévő felsőfokú oktatási rendszer
- Az Erdélyi Magyar Magánegyetem létrejötte és működése
- Anyanyelven való tanulás lehetősége
- A középfokú képzés sokszínűsége
- A felnőtt képzésekben résztvevők számának növekedése
- A felsőfokú képzettséggel rendelkezők számának növekedése
- Erős regionális identitástudata a székely magyarság körében
- Megjelentek a munkanélküliekre irányuló átképzési programok
- Sokszínű, sajátos és érdekes kulturális kínálat (kiállítások, rendezvények és programok sokfélesége, fesztiválok, falunapok, táborok, stb.)
- Társadalmi igény a turizmusra
- Közösségi hozzáállás, vendégszeretet

Technikai környezet

- A medencén áthalad a 12-es országút és a 400-as vasút
- Jelentősen bővülő közmű infrastruktúra fejlesztések a medence településein (víz, gáz és csatornahálózat)
- A közmű infrastruktúra fejlesztésére irányzott támogatási programok elnyerése és folyamatos fejlesztése
- Jelentős útfeljavítások a megyében
- Az ökológiai szemléletmód terjedése a döntéshozók körében
- A kommunikációs hálózatok fejlődése: mobiltelefon-hálózat kiépítettsége viszonylag jó, internet elérhetőség a vidéki településeken is van
- Internetes információszolgáltatás a medence turisztikai lehetőségeiről
- Működő hegyi mentő szolgálat

Térségi funkciók

- Élénk önszerveződés (civil szervezetek, köztük számos szakmai szervezet)
- A térség a magyarországi turisták valamint a külföldre kivándorolt itthoni magyarok számára különleges vonzóerő, évek óta magas a Magyarországi vendégforgalom
- Erősödő, térségi hálózattá fejlődött falusi turizmus
- Működő testvér-települési kapcsolatok
- Községek közötti fejlesztési társulások létrejötte, az európai uniós illetve kormányzati támogatások iránti érdeklődés és pályázás céljából

4.2. Gyengeségek

Természeti és épített környezet

- Gyenge a talajminőség, nagymértékű erdőpusztítás, elhanyagolt természetvédelmi területek, szennyezett vizek
- A környezetkultúra alacsony szintje (pl.: szemetelés)
- A környezet imagének elhanyagolása (a közterületek, illemhelyek, az állomások, az épületek állapota, az utcák)
- Az üdülő és gyógyfürdők leromlása, elhanyagolása
- A történelmi műemlékek elhanyagolása illetve a fejlesztésére szükséges tőke hiánya
- A sípályák kapacitásának alacsony színvonala, a kiépíthetetlensége, a közlekedési eszközök hiánya, a szolgáltatások alacsony szintje (telekabin)
- A meglévő túraútvonalak állapota nem megfelelő, nincsenek megfelelően kiépítve
- A természetvédelmi területek szervezett látogatásának hiánya
- Rövid turisztikai szezon

Gazdasági helyzetkép

- Rövid vegetációs időszak, alacsony színvonalon való termesztés, alacsony eszközellátottság és elavult technológia, a képzett munkaerő hiánya
- Önellátást biztosító termelés, a termelés integrációjának hiánya
- Befejezetlen és tisztázatlan a földtulajdonok és erdőtulajdonok visszaadása, elaprózódott birtokstruktúra
- A külföldi befektetések hiánya
- Tőkehiány
- A marketingtevékenység és az információs hálózat alacsony színvonala
- Alacsony beruházói aktivitás a térségben és a turizmus szektorban is, különösen a külföldi érdeklődés mérsékelte
- A KKV-k közötti együttműködés gyenge
- Alacsony a tőke- és befektetésvonzó képesség
- Diverzifikált gazdasági szerkezet hiánya, a feldolgozóiparban tevékenykedő vállalkozások alacsony aránya, a high-tech ágazatok hiánya
- A helyi vállalkozások alacsony versenyképessége külső piacokon

- A KKV-k hitelekhez való jutása nehézkes, hiszen a hitelfeltételek kedvezőtlenek
- A rurális települések alacsony fokú gazdasági aktivitása
- A turisztikai szolgáltatások alacsony színvonala és a kínált programcsomag hiánya valamint a meglévők nagymértékű hasonlósága (a differenciáltság hiánya)
- Turisztikai információs központok hiánya
- A turisztikai promóciós termékek színvonalának gyengesége és terjesztésük megszervezésének hiánya
- A turisztikai desztinációk kidolgozott marketing stratégiájának és programjának hiánya

Társadalmi kapcsolatok

- Előregedő lakosság, főként a vidéki településeken
- Rejtett munkanélküliség –vendégmunka külföldön
- Alacsony iskolai végzettségi szint
- A munkanélküliek többsége vagy szakmunkás vagy, még ennél is alacsonyabb végzettségű
- Magas azoknak a munkanélkülieknek a száma, akik nem részesülnek ellátásban
- A munkaerő-közvetítés alacsony szervezetsége
- Országos átlag alatti jövedelmek, alacsony vásárlóerő
- Az egészségügyi alapellátás es ügyeleti rendszer hiányosságai a vidéki településeken
- A szakképzett munkaerő valamint felszereltség hiánya az orvosi ellátásban
- A sürgősségi betegellátás hiányosságokkal küzd
- Nyelvtudás (angol, román) gyakori hiánya vagy elégtelensége a vállalatok és a lakosság körében
- Az öregek gondozásának hiányosságai, öregotthonok hiánya
- A délutáni programmal működő vidéki napközi otthonok hiánya
- A roma közösségek munkaviszonyai esetlegesek, foglalkoztatásuk megoldatlan
- A roma gyerekek nem járnak következetesen iskolába, képzésük hiányos

Technikai környezet

- A térség nem kapcsolódik be az Európai közlekedési hálózatba, nincs regionális repülőtér
- Rossz állapotú közlekedési lehetőség: túlterhelt közutak, a gyorsforgalmi út hiánya, teherforgalom számára oly fontos terelő utak hiánya

- A települések rossz minőségű belső úthálózata, a mellékútvonalak és helyi önkormányzati utak burkolatának állapota évek óta rossz, összekötő utak hiánya
- Az erdei es mezei utak leromlott állapota
- Gyenge az alpinfrastruktúra kiépültsége: hiányos a gázvezeték, a vízhálózat, a csatornahálózat
- Parkolók, járdák hiánya főként vidéki településeken, közcégek hiánya valamint utcai szemetek hiánya egyes településeken
- Kerékpárutak hiánya
- A környezetvédelmi infrastruktúra alacsony színvonala (pl. közcsatorna, regionális hulladéklerakó, szelektív hulladékgyűjtés)
- Helyi fiatalok szórakozását kiszolgáló létesítmény hiánya a településeken
- A turisztikai infrastruktúra több hiányossággal küszködik
- A 3-4 csillagos szállodák relatív hiánya
- Az egészségturisztikai bázisok kínálata gyenge és koordinálatlan

Térségi funkciók

- Erdély térszerkezetében periférikus fekvés, a térség kiesik a fő kapcsolati irányokból, rossz elérhetőség
- Az együttműködés hiánya miatt a komplex, több településre kiterjedő turisztikai programsomagok hiánya
- Területi egyenlőtlenségek a medencén belül (centrum – periféria viszony kialakulása)
- A vidéki települések periférizálódása
- Gyenge együttműködés az önkormányzati, a civil szféra, a vállalkozások és a szakmai szervezetek között
- Sajátos turisztikai arculat hiánya, helyi termékek hiánya

4.3. Lehetőségek

Természeti és épített környezet

- A természeti környezet értékei, gazdagsága és az érintetlen természet vonzereje növekszik
- Az üdülők és gyógyfürdők, a történelmi műemlékek felújításának lehetősége EU források bevonása révén

Gazdasági helyzetkép

- Az infrastruktúra fejlesztésével javulhat a tőkevonzó hatás, az attrakciók felértékelődnek.
- A környezettudatosság és a hagyományos értékek (építészet, kézműves mesterségek, helyi mezőgazdasági termékek, kultúrák) iránti kereslet növekszik, ami igényt támaszt aktív turizmusnak, a helyi termékek értékesítésének, a falusi turizmusnak illetve a kulturális turizmusnak
- Egészségturizmus iránti növekvő kereslet (öregedő európai népesség, egészség felértékelődése, erősödik az egészség-tudatos üdülések iránti érdeklődés)
- Ökoturizmusban rejlő lehetőségek kibontakozásához meglévő adottságok kihasználása és az ökoturizmus fejlesztése
- A Csíksomlyói zarándokhely turisztikai kínálatának színesítése
- Turizmussal foglalkozó szervezetek működésének összehangolása
- Tájfenntartó gazdálkodás, erdősítés
- A mezőgazdaság diverzifikálása, a biotermelés felfuttatása, a gyógynövény termesztés és feldolgozás ösztönzése, a mezőgazdasági termelők összefogásának serkentése
- Az agrárgazdaságok integrációja (szövetkezés)
- Számos multinacionális vállalat terjeszkedési lehetőségeket keres
- Az országos átlag alatti bérezés tőkevonzó hatása
- A kézművességi tevékenységek ösztönzése
- Az Ipari Park létrehozásának a lehetősége
- A KKV-ok közötti együttműködések és partnerségek ösztönzése
- A széleskörű minőségi szolgáltatások iránti igény növekedése

Társadalmi kapcsolatok

- A diplomás népesség megtartásának és vonzásának programja
- Környezettudatos gondolkodásmód felerősítése A nyelvtanulás illetve az élethosszig tartó tanulás fontosságának népszerűsítése

- A munkaerő-piaci igényeknek megfelelő képzések szervezése, közösségfejlesztő programok szervezése

Technikai környezet

- A tervezett nagy közlekedési fejlesztések elérhetőséget javító hatásai (autópálya, a Brassói regionális repülőtér)
- EU előírások alkalmazása a hulladékgazdálkodás terén erősítik a szelektív hulladékgyűjtés, térségi hulladékgazdálkodás problematikájának megoldását
- Az EU tagság az infrastruktúra kötelező fejlesztését (víz, gáz, villany, szennyvízelvezetés) vonja maga után
- Az információs technológiai eszközök használata dinamikusan fejlődik (internet, mobile telefon), ami lehetővé teszi a gyors kommunikációt és kapcsolattartást bárhol a világon

Térségi funkciók

- Az országos illetve Strukturális Alapokhoz (források) való hozzáférés (2007-től bővülő keretösszeg)
- A Megyei Turizmusfejlesztési Stratégia prioritásaihoz való tudatos kapcsolódás (egészség- öko-, kulturális- és sportturizmus)
- A pályázati lehetőségek kihasználása, a pályázati aktivitás és hatékonyság növekedése Az országos és a megyei idegenforgalomi hálózatba történő bekapcsolódás (ANTREC)
- A térség arculatának, belső kohéziójának kialakítása turisztikai valamint marketing eszközökkel
- A településfejlesztési tervek összehangolása

4.4. Veszélyek

Természeti és épített környezet

- Szélsőséges időjárás, természeti katasztrófák (pl. árvizek), a téli hőmennyiség csökkenése, elégtelensége
- Fokozott erózió veszély, a különleges élővilág pusztulása
- A környezetvédelmi szempontok elhanyagolása, a környezettudatos szemléletmód hiánya
- A törvények szigorítása mellett még mindig fennáll az illegális erdőkitermelés lehetősége

Gazdasági helyzetkép

- A fizetőképes kereslet alacsony szintje
- Egymás hatásait rontó, párhuzamos turisztikai fejlesztések és kínálatok
- Beruházások késlekedése a fürdőhelyek és a szórakoztató infrastruktúra terén
- A verseny erősödése a nemzetközi turizmusban
- Sikertelen EU pályázatok
- A KKV alacsony versenyképessége
- A vállalatok többségének nem termel olyan termékeket, amelyeknek hozzáadott értéke lenne
- Megfelelő piac hiányában a kis – és középvállalkozások tönkremennek
- A vártnál kevesebb nemzetközi cég települ a térségben
- Az integráció révén egyre erősödik a helyi termékek iránti kereslet csökkenése
- A mezőgazdaság versenyképességének növekedése
- A rendszerváltás előtti téves tapasztalatok miatt mezőgazdasági társulások nem alakulnak

Társadalmi kapcsolatok

- A diplomás fiatalok elhelyezkedési lehetőségeik egyre nehézkesebbek
- Folyamatosan növekszik azok száma, akik feketemunkát vagy szezonális munkát végeznek és nem jelennek meg a munkanélküliek nyilvántartásában
- A szakmunkáshiány fokozódása
- A munkaerő-piaci kereslet és kínálat közti eltérés növekedése
- Nyelvismeret hiányában a térség nem tud nyitni sem a belföldi (román nemzetiségű), sem a (nem Magyarországról érkező) külföldi turizmus felé

- Tapasztalat- és információhiány a projekt-lebonyolításban
- A vidéki települések elöregedési folyamata

Technikai környezet

- A közlekedési infrastruktúra fejlesztésének elhúzódnása
- A teherforgalom környezetterhelése
- A szennyvízelvezetés és a közművesítés megoldásának időbeni elhúzódnása, elmaradása
- Az energia, szállítás és kommunikációs szolgáltatások árának további emelkedése
- Az egészségügyi helyzet további romlása

Térségi funkciók

- Politikai együttműködés hiánya miatt gyenge érdekérvényesítő képesség
- A törvények állandó változása, gazdasági-társadalmi bizonytalanság
- Etnikai problémák, a román-magyar kapcsolatok nem mindig gördülékenyek
- A térségben élő emberek rugalmatlansága az új trendek iránt
- A nem hatékony kommunikáció és az információ áramlás akadozása a térség települései között
- A Központi régióhoz való tartozás révén, folyamatosan kisebb támogatásban részesül a megye

A SWOT stratégiai elemzését a SWOT diagram összeállításával lehet elkészíteni. A SWOT analízisre épül, amelynek segítségével majd a továbbiakban rendszerezhetőek a kitűzendő célok, a belső adottságok, a problémák és hiányosságok valamint a kedvező vagy kedvezőtlen külső hatások (Vincze M., 2002). A SWOT diagram négy fő stratégiai helyzet megfogalmazását teszi lehetővé.

Váltásorientált stratégiát támogató helyzetek (lehetőségek - gyengeségek)

Ebben az esetben, olyan helyzeteket kell megfogalmazni, melyek szerint a medence hátrányait, gyenge pontjait előnnyé formáljuk. Ezek a helyzetek tudatos átalakító tevékenységek vonnak maguk után.

- A környezet imagének javítása, térségi marketing tevékenység megszervezése
- A környezet állapotának javítása, környezetvédelem, hulladékgazdálkodás
- A képzett munkaerő helyben tartása, az itthon maradás támogatása, új munkahelyek teremtése

- Az oktatási intézményekbe, az iskolarendszerbe beépülő környezettudatos nevelési programok
- megvalósítása
 - A természeti és kulturális értékek fenntartható hasznosítása turisztikai terméké formálása
 - Mezőgazdasági önszerveződés

Offenzív stratégiát támogató helyzetek (lehetőségek – erősségek)

Olyan helyzetek sorolhatók ide, amelyekben a medence erősségeinek a fenntartása a cél, melynek segítségével a meglévő lehetőségeket ki lehet használni.

- A turisztikai kínálat további szélesítése fejlesztése
- A medence sokszínű kulturális rendezvénysorozatainak összehangolása és széles körű promoválása
- Hatékony erdőgazdálkodás
- Az épített környezet megóvása
- A természeti értékek, ásványvízforrások, a védett területek és védett élővilág fenntartható hasznosítása
- A Csíksomlyói zarándokhely nyújtotta lehetőségek további szélesítése
- A kézműves tevékenységek ösztönzése
- A biogazdálkodás ösztönzése
- Ipari Park kiépítése

Defenzív stratégiát támogató helyzetek (gyengeségek – veszélyek)

Olyan helyzetek, amelyek segítségével megakadályozható a térség további hanyatlása, leromlása.

- A munkanélküliek átképzése a munkaerő-piaci igényeknek megfelelően
- A diplomás fiatalok elhelyezkedésének támogatása a diplomás fiatalok helyben tartása
- A birtokviszonyok rendezése és a birtokszerkezetből származó hátrányok megváltoztatása
- Az idegen nyelv tanulásának ösztönzése
- Külső tőkeforrások bevonása
- Az úthálózat és a közlekedési infrastruktúra fejlesztése
- Az épített környezet felújítása
- Közmű infrastruktúra fejlesztése
- Az önképzési szándék, a nyitottság növelése
- A medence elérhetőségének javítása (úthálózat, regionális repülőtér)
 - Technológiai fejlesztés

- Az önkormányzatok és a civil szféra illetve a vállalkozói réteg közötti együttműködés ösztönzése

Diverzifikált stratégiát támogató helyzetek (erősségek - veszélyek)

Olyan helyzetek, amelyek révén a medence erősségei hasznosíthatók, anélkül, hogy a külső veszélyforrások erősödjenek. Ez hatékony fejlesztést jelent a térség kínálatának megfelelően.

- A felsőfokú oktatás erősítése, a munkaerő-piaci igényekhez való igazodása
- A diplomás fiatalok helyben tartása
- A helyi vállalkozások támogatása, az együttműködések ösztönzése, a kezdeményezőkézség növelése, versenyképességük növelése
- A helyi termelést biztosító vállalatok fejlődése, az EU elvárásokhoz való igazodása
- A medence hazai és nemzetközi kapcsolatainak erősítése
- A panziók által kínált szolgáltatások szélesítése és diverzifikált programkínálatok kialakítása
- A térség vidéki településeiben fejlődő faluturizmus támogatása, a kínálat diverzifikálása és promoválása
- A civil szervezetek támogatása

5. Területfejlesztési problémafa és célpiramis

A probléma és célfa felállítása alapvető fontosságú a stratégiai tervezésben. A módszer lényege, hogy – a SWOT analízis folytatásaként – vizuálisan megjelenítse a térség fő problémáit, illetve ezek megoldására irányuló célkitűzéseket, továbbá feltárja a problémák (illetve célkitűzések) közötti kapcsolódásokat és kölcsönhatásokat. A problémafa tehát a térség gondjait térképezi fel, míg – ebből kiindulva – a célfa egy, a jelen problémáitól mentes, kívánatos, jövőbeli állapot rajzát adja az ehhez elvezető konkrét tevékenységek megjelölése nélkül. A problémafa ok-okozati összefüggésben – a fölé és alárendeltségi viszonyok felvázolásával – négy kulcsproblémát fogalmaz meg, illetve érzékelteti ezek kialakulásának okait, valamint amennyiben a veszélyforrás nem szűnik meg, következményeit is.

A következő négy kulcsprobléma nem különül el egymástól, hanem szoros kölcsönhatásban állnak:

1. Stagnáló gazdaság és kihasználatlan turisztikai kapacitások
2. Fejletlen infrastruktúra és elhanyagolt épített valamint természeti környezet
3. Munkaerő-piaci problémák valamint az egészségügyi és szociális ellátást biztosító szolgáltatások hiánya
4. Csökkenő társadalmi kohézió

1. A stagnáló gazdaság, elsősorban a versenyképesség hiányában mutatkozik meg. Egyik probléma az egyoldalú ipari gazdaságszerkezet (kereskedelem és építőipar), vagyis a termelő illetve feldolgozó szféra hiánya. Ugyanakkor fontos kiemelni a KKV-k erőtlenségét, tőkehiányát valamint a vidéki térségek alacsony gazdasági aktivitását. A mezőgazdasági tevékenységek az önellátásra korlátozódnak. Mindezek mellett a térségre jellemző az alacsony jövedelmi szint, ami az életszínvonal növekedését gátolja. Ugyanakkor az oktatás és a piaci igények közötti összhang hiánya egyfelől a szakmunkáshiányhoz, másfelől a „túlképzett” fiatal munkaerő megjelenéséhez vezetett, ami szintén csökkenté a munkaerőpiac, s így a gazdaság versenyképességét. A kihasználatlan, kiépítetlen potenciális turisztikai erőforrások (gyógyfürdők, természetvédelmi területek, Szent Anna tó, síelésre alkalmas magaslatok, ökoturisztikai adottságok, túraútvonalak, stb.) a turizmus stagnálásához is hozzájárulnak. Ugyanakkor a falusi turizmus adta lehetőségek összehangolására lenne szükség, egyébként kínálati hasonlóságok halmozódhatnak fel a vidéki településeken,

ami veszélyezteti a faluturizmusban rejlő jövedelem-kiegészítési lehetőségek növekedését.

2. A közművek állapota a térség élhetőségét nagyban befolyásolja: hiányos a gázvezeték, a vízhálózat, a csatornahálózat, a környezetvédelmi infrastruktúra alacsony színvonalú (pl. közcsatorna, regionális hulladéklerakó, és a szelektív hulladékgyűjtés hiánya). A romló épített környezethez tartoznak a következők: a járdák, játszóterek, parkolók hiánya, a zöldfelületek hiánya, a leromló műemlékek, várromok, a kerékpárutak hiánya, a túlterhelt közutak, a teherforgalom számára oly fontos terelő utak hiánya, a települések rossz minőségű belső úthálózata, a mellékútvonalak és helyi önkormányzati utak burkolatának elhanyagolt állapota, az erdei és mezei utak leromlott állapota.

3. A munkaerő-piaci problémák közül a leghangsúlyosabb, hogy sok esetben az oktatás nincs összhangban a piaccal, ebből adódóan jellemző a szakmunkás hiány valamint a „túlképzett” fiatal diplomások növekvő száma, akik nehezen tudnak elhelyezkedni. Az egészségügyi ellátás hiányosságokkal küzd, hiszen nincs megfelelő számú szakképzett orvos, csökken a megyei kórház kapacitása, a vidéki településeken sok esetben hiányos az egészségügyi ellátás, nincs helyi rendelő. A családcentrikus szociális ellátás hiányosságai elsősorban a vidéki települések előregedési tendenciájából fakadnak, hiszen a nagyszámú időskorú népesség fokozottabb betegellátásra, öreggondozásra szorul. Így az utóbbi években növekedett az idősotthonok iránti igény is. A másik alapvető probléma napjainkba, hogy az aktív lakosság munkaprogramja sok esetben késő délutánig kitolódott, így igény van már a vidéki településeken is a délutáni programmal működő napközi otthonok működtetésére valamint az iskola utáni foglalkozási programok beindítására, ahol a gyerekek tanulhatnak. Mindezek mellett megoldatlan a roma közösségek integrációja, elsősorban a foglalkoztatást és a képzést illetően.

4. A társadalmi kohéziót csökkentő tényezők közé sorolható a civil szféra forráshiánya, az együttműködés hiánya az önkormányzatok, a civil szféra, a vállalkozások és a szakmai szervezetek között, területi egyenlőtlenségek a medencén belül, a gyenge érdekérvényesítő képesség, az etnikai problémák. A problémafa központi problémáinak megoldását négy specifikus cél elérése jelenti, vagyis:

1. Infrastrukturális fejlesztés és a természeti valamint az épített környezet megőrzése és felújítása
2. Gazdaságélénkítés és turisztikai fejlesztés

3. Tudatos humán- erőforrás-fejlesztés, az egészségügy és a szociális környezet javítása
4. A területi kohézió erősítése, a regionalizáció továbbépítése

1. Az infrastrukturális fejlesztéshez és a természeti valamint az épített környezet óvásához szükség van a közlekedési feltételek javítására (utak), a kellemes és igényes épített környezet kialakítására, a közmű infrastrukturális ellátottság kiépítésére. Mindezek hozzájárulnak majd az életminőség javulásához valamint a gazdasági élet fellendüléséhez is. Ezen kívül elengedhetetlen a kellemes lakókörnyezet kialakítása, a lakáshelyzet kedvezőbbé tétele, a városi panelek felújítása is.

2. A gazdaságélénkítés és turisztikai fejlesztés fejlett üzleti infrastruktúrát, versenyképes mezőgazdaságot és munkaerőpiacot valamint virágzó turizmust jelent. Mindezek akkor valósulnak meg, ha tovább erősödik a terciér szektor, ha életképes és tőkeerős KKV szektor működik, ha piacképes a mezőgazdaság és az innováció valamint ha a know-how jelenléte jellemzi majd az üzleti szférát. Mindezek a tényezők hozzájárulnak majd a jövedelem növekedéséhez, a szakképzett, piaci igényeknek megfelelő munkaerő-foglalkoztatáshoz, elősegítve a diplomás fiatalok valamint a szakképzett fiatalok elhelyezkedését és a helyben való foglalkoztatását. A turizmus fejlesztése érdekében törekedni kell a térség sokszínű turisztikai potenciáljának hasznosítására.

3. A tudatos humán- erőforrás-fejlesztés, az egészségügy és a szociális környezet javítása a foglalkoztatás szintjének és hatékonyságának növelésével, a tudásbázis fejlesztésével, a felsőfokú oktatás fejlesztésével és a munkaerő-piaci igényekhez való igazításával, az egészségügyi szolgáltatások javításával, a szociális környezet javításával valamint a roma közösségek többirányú tevékenységekbe való bevonásával érhető el.

4. A területi kohézió erősítése a térségi szereplők közötti együttműködések ösztönzésével, a helyi közösségek a döntéshozatalban való részvételének növelésével, a térségi identitástudat erősítésével, az etnikai konfliktusok kezelésével, a külső kapcsolatrendszer erősítésével, a civil társadalom tagjainak támogatásával valósítható meg.

5.1. A Csíki-medence problémája

Kulcsproblémák	Főproblémák	Problémák
<p>1. Stagnáló gazdaság hiánya és kihasználatlan turisztikai kapacitások</p>	<p>Többségében önellátást biztosító mezőgazdasági termelés Egyoldalú, ipari gazdaságstruktúra Erőtlen KKV szektor Meggondolatlan erdőirtások A térség adottságai kihasználatlanok, részben elhanyagoltak Egymás hatásait rontó, párhuzamos turisztikai fejlesztések és kínálatok</p>	<p>Az alacsony eszközellátottság, a korszerűtlen technológia alacsony színvonalon való természetst eredményez. A helyi piac alacsony felvevő képessége nem kedvez a mezőgazdasági termékek mennyiségi természetstésének Az elaprózódott birtokstruktúra valamint a tisztázatlan és befejezetlen földtulajdon visszaadás nem teszi lehetővé a piacra való természetst Alacsony jövedelmek Elavult ipari technológiák, a feldolgozóipar csökkenő tendenciája Tőkehiányos KKV szektor A KKV-k közötti együttműködés gyenge Alacsony a tőke- és befektetésvonzó képesség A rurális települések alacsony fokú gazdasági aktivitása A medencében lévő gyógyfürdők, ásványvízforrások, gázömlések többsége elhanyagolt állapotban van és kihasználatlan A medence hegyi és sportturizmus lehetőségei kihasználatlanok, a turisztikai hasznosítás ezen a téren alacsony A történelmi műemlékek elhanyagolása illetve a fejlesztésére szükséges tőke hiánya</p>

<p>2. Fejletlen infrastruktúra és elhanyagolt épített valamint természeti környezet</p>	<p>Elmaradó közmű-infrastruktúra Hiányos és elhanyagolt közlekedési infrastruktúra A környezetvédelmi infrastruktúra alacsony színvonala Az épített környezet elhanyagolt állapota</p>	<p>Az alapvető infrastruktúra a medence több településén hiányzik A medence közúthálózata rossz állapotban van, vannak települések, amelyeket nehéz megközelíteni Elhanyagolt természetvédelmi területek A környezetszennyező hulladék és a szennyvíz kezelése megoldatlan A szelektív hulladékgyűjtés megoldatlan A védett növények és a vadállomány fokozatos kipusztulása A tavak és a folyók szennyezettségének tisztítása nem megoldott Az illegális erdőkitermelés a szigorított törvények ellenére is folytatódik</p>
<p>3. Munkaerő-piaci problémák valamint az egészségügyi és szociális ellátást biztosító szolgáltatások hiánya</p>	<p>Az oktatás nincs összhangban a piaccal Elégtelen egészségügyi ellátás A családcentrikus szociális ellátás hiányosságai A roma közösségek integrációja</p>	<p>Szaktanácsadói hiány Nyelvtudás hiány A "túl"- képzett fiatalok elhelyezkedési lehetőségei egyre nehezebbek Szakképzett orvosok hiánya Az elégtelen kórházi ágyak száma A vidéki településeken sok esetben hiányos egészségügyi ellátás, nincs helyi rendelő Az egészségügyi ellátás nagy hiányosságokkal és tökehiánnyal küszködik Az öregek gondozásának hiányosságai, öregotthonok iránti igény A napközi otthonok délutáni programja iránti igény</p>

<p>4. Csökkenő társadalmi kohézió</p>	<p>Területi egyenlőtlenségek Együtműködések hiánya Gyenge érdekérvényesítő képesség Etnikai problémák</p>	<p>A vidéki települések információhiánya, elmaradottsága A térségi marketing és az információs hálózat kiépítése fejletlen Gyenge együttműködés az önkormányzati, a civil szféra, a vállalkozások és a szakmai szervezetek között Gyenge a kistérségi társulások támogatottsága A politikai együttműködés hiánya miatt gyenge az érdekérvényesítő képesség A Székelyföldi autonómia kérdése megoldatlan</p>
--	---	---

5.2. A Csíki-medence célfája

Jövőkép vízió	Egészséges, élhető és a helyi értékekre építő térség			
Hosszú távú területfejlesztési alapcél	A helyi adottságokra épített, saját arculattal és identitással rendelkező, életképes, gazdaságilag versenyképes térség kialakítása			
Specifikus stratégiai célok	<ul style="list-style-type: none"> ➤ A lakosság életkörülményeinek javítása, az igények minél magasabb szintű kielégítése ➤ A meglévő történelmi, kulturális és tájtermészeti értékek megőrzésével esztétikus és vonzó környezet biztosítása ➤ A térség versenyképességének javítása, amely magába foglalja azt, hogy a térség vonzó, mint lakóhely, befektetési (tőkevonzó) helyszín, turisztikai célterület ➤ A medence gazdaságának fejlesztése, a gazdaság új növekedési pályára való állítása, stabil gazdasági és társadalmi környezet megteremtése ➤ A települések közötti együttműködések ösztönzése, a külső kapcsolatrendszerek erősítése, a partnerségre alapozva életerős, érdekérvényesítésre képes helyi-térségi közösségek megteremtése 			
Fejlesztési irányok	1. Infrastrukturális fejlesztés és a természeti valamint épített környezet megőrzése és felújítása	2. Gazdaságélénkítés és turisztikai fejlesztés	3. Tudatos humán erőforrás-fejlesztés, az egészségügy és a szociális környezet javítása	4. A területi kohézió erősítése, a regionalizáció továbbépítése

<p>Operatív célok</p>	<ul style="list-style-type: none"> • A közmű infrastruktúra fejlesztése • Közlekedési hálózat fejlesztése • A vidéki települések elérhetőségének javítása • Természeti és épített örökség megóvása • Környezet állapotának védelme • A kulturális értékek, szabadidős helyszínek fejlesztés 	<ul style="list-style-type: none"> • A Csíki medence gazdaság-szerkezetének és terciér ágazatainak átalakítása és innováció orientált pályákra való állítása • Külföldi befektetők vonzása • A mezőgazdaság versenyképességének növelése, jövedelemszerző képességének javítása • Az erdőgazdálkodás javítása • Turisztikai vonzerők kialakítása, a turisztikai kínálat színesítése 	<ul style="list-style-type: none"> • A foglalkoztatás szintjének és hatékonyságának növelése • A humán infrastruktúra és tudásbázis fejlesztése • A felsőfokú oktatás fejlesztése • Az egészségügyi ellátás és a sürgősségi ellátás javítása • A vidéki települések egészségügyi ellátási problémájának megoldása • A szociális környezet problémáinak javítása • A roma illetve a hátrányos helyzetű közösségek integrációja 	<ul style="list-style-type: none"> • A térségi szereplők közötti együttműködések ösztönzése • A helyi közösségek részvételének növelése a döntéshozatalban • A térségi identitástudat erősítése • A külső kapcsolatrendszerek erősítése • A civil társadalom tagjainak támogatása a fejlesztési célok kidolgozásában és végrehajtásában • Térségi imázs-építés
------------------------------	---	--	--	--

6. Területfejlesztési célok (prioritások) és területfejlesztési programok

A stratégia minden elemében követi az Európai Unióban alkalmazott valamint a hazai regionális politika gyakorlatának is megfelelő legfontosabb alapelveket. A stratégia meglévő fejlesztési programok és területfejlesztési koncepciók figyelembe vételével készült. Ezek közé sorolható a 2007-2013-as a Nemzeti Fejlesztési Terv, a Nemzeti Stratégiai Referenciakeret, a Központi Régió 2007–2013-as Regionális Fejlesztési Stratégiája valamint Hargita megye Középtávú Fejlesztési Terve (2002-2013).

A stratégia megfogalmazásánál többirányú tényezőkből kell kiindulni. Elsősorban a stratégia kell igazodjon a helyzetértékelésben leírtakhoz valamint a SWOT elemzésből levezethető stratégiai alternatívákhoz. A stratégia olyan programokat vázol fel, amelyek lehetőséget kívánnak adni a területfejlesztési szereplőknek önálló mozgásterük kihasználására (szubszidiaritás), feltételezik a hatáskörök decentralizációját, erőteljesen ösztönzik a közreműködő szervezetek közti partnerséget, illetve a tervezés és megvalósítás nyilvánosságát, demokratizmusát.

A stratégiai program megvalósítása a következő stratégiai alapelvek érvényesítése mellett érhető el:

A szubszidiaritás elve: Az elv lényege az hogy a döntési folyamatokban minél közelebb kell jutni a lakossághoz, hogy a fejlesztési döntések ott szülessenek meg ahol legnagyobb az érdekelttség szintje. Ez azt jelenti, hogy a medencében létrejött kistérségeket (Alcsíki, Felcsíki, Kászoni) támogatni kell abban, hogy önálló tevékenységet folytathassanak és funkciójukat betölthessék. A medencében a partnerszereplők önálló döntési jogkörrel rendelkeznek.

A programozás elve: Tekintettel arra, hogy csak azok a projektek támogathatók, amelyek programokhoz kapcsolódnak, ezért komplex település- és területfejlesztési programok kidolgozására van szükség.

A partnerség elve: A programok tervezésében, előkészítésében, finanszírozásban a települések önkormányzatai, a gazdasági szereplők, és a civil szervezetek között szoros együttműködési partnerkapcsolatnak kell kialakulnia. A partnerség elve ugyanakkor vertikálisan is kell érvényesülnön, ahol az alsóbb szinteknek kezdeményező szerep jut, a felsőbb szintek koordinációs szerepkört látnak el.

A koncentráció elve: A forrásokból csak a célokban megjelölt területekre és feladatokra lehet kérni, ez azt jelenti, hogy a regionális stratégiához minél teljesebb mértékben közelíteni kell, azért hogy az ott megnyíló források elérhetővé váljanak.

Az adicionalitás elve: A külső források közös megszerzéséhez, a helyi fejlesztési elképzelések támogatásához szükség van az önrész biztosítására is.

A fenntarthatóság elve: a fejlesztéseket a várhatóan sikeres, fenntartható és nagy jelentőségű projektek kell koncentrálni, amelyek biztosítják a gazdasági - társadalmi -környezeti fejlődést. Tulajdonképpen ez által a térség belső erőforrásainak kihasználását és egyben a megóvását kell kitűzni célul.

A transzparencia és monitoring elve: Ennek az elvnek az a lényege, hogy a programozási folyamatok nyomon követhetők, értékelhetők és ellenőrizhetők kell legyenek.

A stratégia az önerőre támaszkodó területi fejlődést támogatja, ami megvalósíthatatlan a megyei szervezetek, kistérségi fejlesztési társulások, helyi önkormányzatok, gazdasági szereplők, civil szervezetek és a lakosság aktív közreműködése nélkül.

A stratégiai tervezés folyamata:

- A tervezés egy folyamat, amelynek révén újracsoportosítjuk és összesítjük a meglévő erőforrásokat a célkitűzések elérése érdekében.
- A stratégiai tervezés révén meghatározzuk a stratégiai célokat és a fejlesztési prioritásokat valamint a kitörési pontokat, amelyek lehetőséget nyújtanak a térség gazdasági-társadalmi felzárkóztatásához.
- A stratégiai tervezés, egy olyan folyamat, amely a fejlesztésre és a változásra épül, mint a belső igények és külső változásokra való alkalmazkodás kulcsa.

A medence missziójának megfogalmazott átfogó célnak megfelelően - a helyi adottságokra épített, saját arculattal és identitással rendelkező, életképes, gazdaságilag is versenyképes térség kialakítása - a specifikus célokat úgy kell megfogalmazni, hogy a hosszú távú céllal összhangba legyenek.

A stratégiai célok:

- A lakosság életkörülményeinek javítása, az igények minél magasabb szintű kielégítése.
- A meglévő történelmi, kulturális és tájtermészeti értékek megőrzésével esztétikus és vonzó környezet biztosítása.
- A térség versenyképességének javítása, amely magába foglalja azt, hogy a térség vonzó legyen, mint lakóhely, befektetési (tőkevonzó) helyszín, turisztikai célterület.
- A medence gazdaságának fejlesztése, a gazdaság új növekedési pályára való állítása, stabil gazdasági és társadalmi környezet megteremtése.
- A települések közötti együttműködések ösztönzése, a külső kapcsolatrendszerek erősítése, a partnerségre alapozva életerős, érdekérvényesítésre képes helyi-térségi közösségek megteremtése.

A specifikus célok a kellőképpen megfogalmazott fejlesztési prioritások révén valósulnak meg. A Csíki-medence helyzetének ismeretében az alábbi fejlesztési prioritások fogalmazódtak meg:

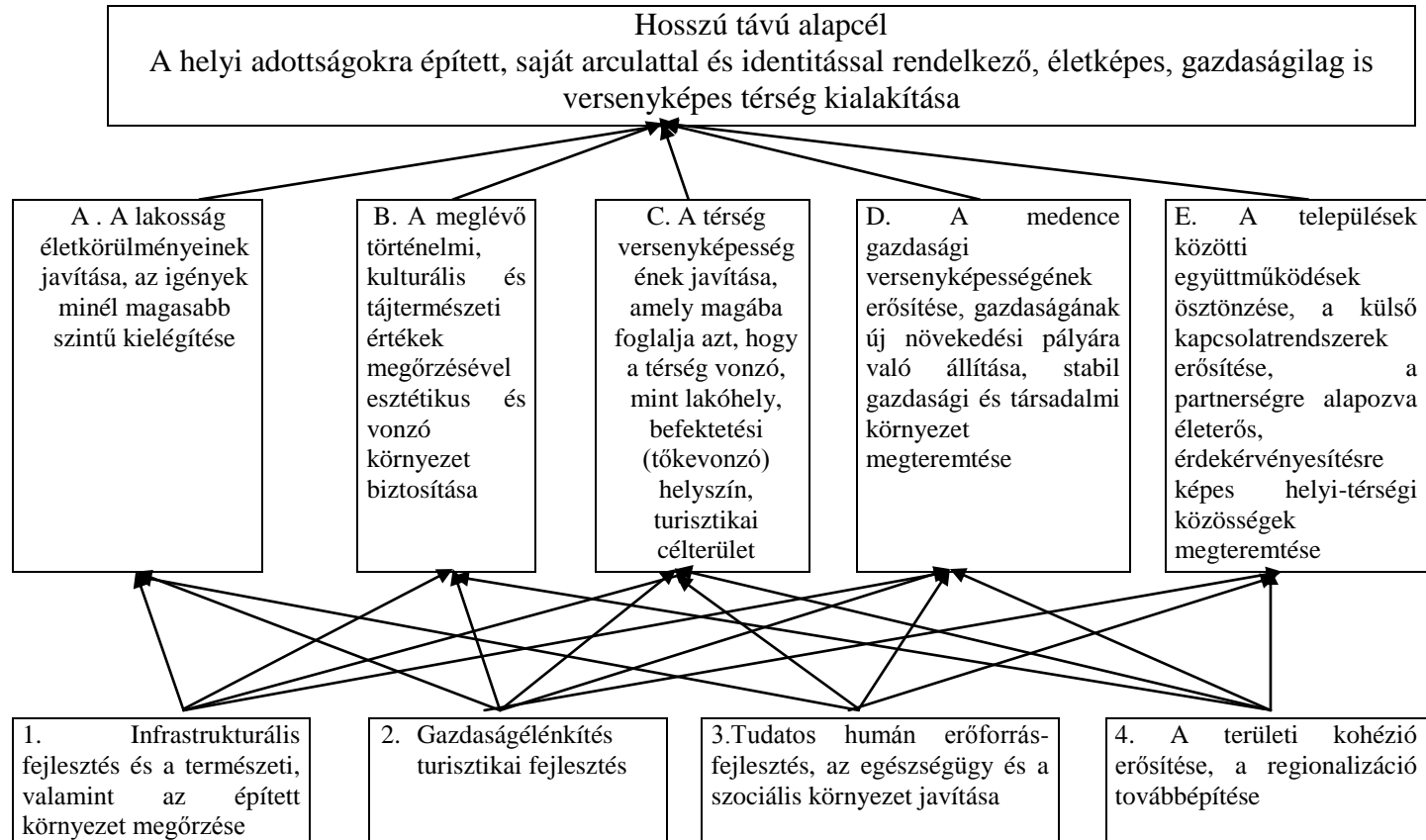
1. Infrastrukturális fejlesztés és a természeti valamint az épített környezet megőrzése és felújítása
2. Gazdaságélénkítés és turisztikai fejlesztés
3. Tudatos humán erőforrás-fejlesztés, az egészségügy és a szociális környezet javítása
4. A területi kohézió erősítése, a regionalizáció továbbépítése

Mindegyik fejlesztési-tengely intézkedési csoportokat valamint intézkedéseket foglal magába. Hangsúlyozni kell, hogy a prioritások és az intézkedési csoportok nem határolhatók el mereven, hiszen áthatják egymást. Például az infrastruktúrafejlesztés nemcsak az környezetfejlesztéshez járul hozzá, hanem a gazdaságfejlesztéshez is illetve az életminőség emelkedéséhez is.

Így, amint az alsó ábrán is látható, több fejlesztési prioritás hozzájárulhat egy specifikus cél megvalósulásához:

1. Fejlesztési prioritás hozzájárul az A, B, C, D célok megvalósulásához
2. Fejlesztési prioritás hozzájárul az A, B, C, D, E célok megvalósulásához
3. Fejlesztési prioritás hozzájárul az A, C, D, E célok megvalósulásához
4. Fejlesztési prioritás hozzájárul a B, C, D, E célok megvalósulásához

51. számú ábra: A stratégiai célok és a fejlesztési prioritások közötti kapcsolatok

A következőkben a felsorolt négy prioritás részletesebb leírására kerül sor. A 13.-16. számú mellékletek táblázatos formában tartalmazzák a részletes intézkedéseket. Mindegyik fejlesztési prioritás esetén részletes indoklásra, az intézkedések illetve az indikátorok felsorolására kerül sor. Az EU-s, a nemzeti és a regionális programozási dokumentumokhoz hasonlóan a prioritások az alábbi szerkezetben lesznek bemutatva:

- Indoklás – a kiválasztott prioritás szükségességének indoklása.
- Intézkedések felsorolása – a prioritás megvalósítását szolgáló intézkedések, mint operatív programok felsorolása, ütemezése és a felelős intézmények megnevezése.
- Indikátorok: a prioritások, intézkedés csoportok és intézkedések általános hatásai, a jellemző társadalmi-gazdasági-környezeti hatások felsorolása, mindezek majd a ténylegesen megvalósuló programok monitoringjához szolgálhatnak alapul.

A fejlesztési prioritások intézkedésekkel való részletes tálalása a következő kritériumok szerint történt:

a) Prioritási fok: egy 1-től 3-ig terjedő skálán:

- 1 – nagyon sürgős
- 2 – közepes fontosságú
- 3 – másodlagos fontosságú

b) Időtáv, határidő (figyelembe véve a Strukturális Alapok 2007–2013 időszakát). Sok esetben összhang van az időtáv és a prioritási fok között, de a résztvevők érdekltségétől valamint hatáskörüktől is függ.

- RT – Rövidtáv, 1–3 év
- KT – Középtáv, 3–7 év
- HT – Hosszútáv, 7–10 év
- Évek alapján (pld. 2012-ig)
- Azonnali indítás
- Folyamatban van

c) Felelős intézmény, partner:

- HÖ – Helyi önkormányzatok
- L/NGO – lakosság, civil szféra
- V – Vállalkozói réteg
- SZI – szakképviseltek más intézmények (pl. Megyei Környezetvédelmi Hivatal, Megyei Útügy, Tanfelügyelőség, felsőoktatási intézmények, stb.)

6.1. Infrastrukturális fejlesztés és a természeti valamint az épített környezet megőrzése és felújítása

A program szükségessége

Az infrastrukturális fejlesztések és a környezeti állapot védelme egyaránt hozzájárul mind a lakosság életminőségének javításához, mind pedig a gazdaság fejlődéséhez, a turizmus fellendüléséhez valamint a mezőgazdaság termelékenységének valamint jövedelemtermelő-képességének erősödéséhez. A prioritás céljai között nem csupán a szűkebben vett környezet- és tájvédelmi feladatok jelennek meg, hanem mindazok a programelemek, amelyek a lakosság életkörülményeit, valamint a gazdaság különböző szektorainak működési lehetőségeit meghatározzák.

A települések vonalas infrastruktúrájának kiépítése (ivóvíz-hálózat, szennyvíz, gázvezeték), a települések megközelíthetőségének javítása (összekötő utak) nemcsak a gazdaság aktivitását fokozza, hanem hozzájárulna a térségben élő emberek életminőségének javulásához. Ugyanakkor a megközelítés, a közlekedési kapcsolatok biztosítása a fejlesztési pólusok irányába a gazdasági fejlődés egyik összetevője.

A környezetfejlesztés részeként a természeti és épített örökségvédelem fejlesztésére is kiemelt figyelmet kell fordítani, azért is, mert a vidék jövedelemtermelő képességét növelheti, valamint a turizmus fellendülését vonhatja maga után.

A program céljai

- A medence elérhetőségének javítása
- A települések infrastrukturális felszereltségének fejlesztése
- A vidéki települések elérhetőségének javítása
- A lakossági életkörülmények javítása
- A természeti környezet megóvása valamint az épített környezet vonzóbbá tétele

A program hatásai

- javul a medence lakosságának életminősége
- csökkenni fog a környezetterhelés mértéke
- biztosítható lesz a medence természeti, táji értékeinek hosszú távú megőrzése és fenntartható használata
- növekedni fog a lakosság környezettudatossága

- az infrastrukturális és a környezeti háttér javulása hozzájárul a térség tőkevonzó képességének, gazdasági versenyképességének növeléséhez valamint új munkahelyek létrejöttéhez
- az elérhetőség javításával növekszik a vidéki települések versenyképessége is azáltal, hogy kedvezőbb infrastrukturális feltételek állnak a vállalkozások rendelkezésére.

6.2. Gazdaságélénkítés és turisztikai fejlesztés

A program szükségessége

Tekintettel arra, hogy a medence gazdasága összességében fejletlennek és tőkehiányosnak tekintendő, e prioritás révén törekedni kell egy diverzifikált, sokágú és arányos ágazati fejlesztési-modell kialakítására, ami kiterjed a kis és középvállalkozói szektorra, a teljes térséget átfogó agrárszektorra, és ugyancsak a teljes területre kiható turisztikai szférára, a fejlődőben lévő szolgáltató ágazatok területeire valamint a vidéki térségek gazdasági aktivitására. A medence gazdasági fejlesztése elsősorban a tőkeerős, helyi kis- és közepes vállalkozási kör kialakulásának elősegítését kell megcélozza (mind városon, mind a vidéki településeken), illetve a meglévő KKV-k közötti együttműködést kell ösztönözze és erősítse. A medence vidéki településein élők számára a mezőgazdasági termelés mindig is meghatározó szerepet játszott. Annak ellenére, hogy ez az ágazat a modern gazdasági viszonyok közötti teret vesztett, mégis ebben a térségben fontos szerepet játszik az itt élők mindennapjaiban. A vidéki települések fenntartható fejlődéséhez szükséges a mezőgazdasági tevékenységek fejlesztése, az alternatív gazdálkodási módszerek hasznosítása, a feldolgozottság szintjének növelése, a gazdálkodók tájékoztatása a támogatásokról. A térségben hiányzik a mezőgazdasági termelők – elsősorban az egyéni gazdaságok – szövetkezeti intézményrendszere, ezért ennek kiépítése elsődleges feladat. A cél a szétaprózódott piacokért küzdő egyéni termelők helyett egy egységes – mennyiségi és minőségi szempontból – piacképes árualap megjelenítése és annak megfelelő piaci elhelyezése.

A program céljai

- a gazdaság diverzifikációja: az ipari termelés és a szolgáltató vállalkozások letelepítése
- a foglalkozást bővítő versenyképes ipari bázis megteremtése
- a tudás alapú, szolgáltató vállalatok létrejöttének és versenyképesebbé válásának (üzleti szolgáltatások, kutatás – fejlesztés, felsőoktatás, kultúra, turizmus) támogatása
- térségi szintű együttműködések és partnerségek a vállalkozók között – klaszterek kialakulása
- a kis- és középvállalkozások hitellel, tőkével és technológiával való segítése
- több, jobb munkahely teremtése

- a mezőgazdaság versenyképességének növelése, jövedelemszerző képességének javítása
- az agrárium fenntartható fejlődésének elősegítése
- a turisztikai infrastruktúra fejlesztése (szálláshelyek, programok, szolgáltatások fejlesztése), és ebből kifolyólag hosszú távon az igényes turisták fogadási feltételeinek megteremtése
- a turizmusban érdekeltet összehangolása, és együttes megjelenítése a turisztikai piacon
- a legfontosabb turisztikai kínálati elemek fejlesztése, és ezáltal a szezonális megnyújtása (a vendégéjszakák számának növelése)

A program hatásai

- Növekszik a foglalkoztatottak száma
- Emelkedik a helyi adókból származó önkormányzati bevétel
- Versenyképesebbé illetve rugalmasabbá válik a helyi gazdaság
- A helyi gazdaság diverzifikálódik
- Fejlődik a vállalkozások működését segítő infrastruktúra
- Erősödik a KKV-k együttműködése
- A mezőgazdasági szövetkezés biztosabb bevételt eredményez, ami átlagosan emeli a termelők jövedelmét
- Változatos, környezetbarát gazdálkodási módszerek terjednek el
- Térségi termékek, specifikumok megjelenése
- Megnövekszik a termelés biztonsága
- Nő a termelők érdekérvényesítő képessége
- A térségbe érkező vendégek és az itt eltöltött vendégéjszakák száma növekszik
- A turisztikai bevétel és ezáltal a lakosság jövedelme is növekszik
- Egyedi és sajátos térségi jellegzetességekkel rendelkező turisztikai arculata lesz a medencének
- Nő a turisztikai potenciál
- Nő a kistérség ismertsége

6.3. Tudatos humán- erőforrás-fejlesztés, az egészségügy és a szociális környezet javítása

A program szükségessége

A demográfiai folyamatok, a munkaerő-piaci jellegzetességek, az iskolázottság, a szociális problémák és az egészségi állapot között szoros kölcsönhatás van, az egyes folyamatok egymásra hatása egyértelmű, ezért a stratégia alkotása során ezeket célszerű együttesen kezelni. A térségre jellemző öregedési tendencia, a csökkenő aktivitási ráta, a közoktatás és a szakképzés problémái, a népesség rossz egészségügyi és szociális helyzete arra utal, hogy tudatos humán erőforrás- valamint a társadalmi tőkefejlesztésre van szükség. A medence munkaerő állományának versenyképessé tételéhez elengedhetetlen az oktatás és a képzés színvonalának emelése valamint a munkaerő-keresletet figyelembe vevő szakképzési rendszer működtetése, a felnőttképzés és ezen belül az átképzések ösztönzése. Mindezek mellett nagyon fontos az esélyegyenlőség megteremtése a romák és más hátrányos helyzetű csoportok számára, továbbá fontos a gazdasági és szociális integrációjuk, valamint a szociális és orvosi ellátás szélesítése.

A program céljai

- a foglalkoztatás növelése valamint a munkanélküliek számának mérséklése
- a tudásbázis fejlesztése, a képzettség színvonalának emelése
- a felsőfokú oktatás erősítése
- a térségben élők életminőségének növelése, az egészségügyi ellátás javulása
- a roma és más hátrányos helyzetű közösségek integrációja
- a képzett munkaerő elhelyezkedési lehetőségeinek támogatása, a diplomás fiatalok helyben tartása

A program hatásai

- növekszik a foglalkoztatottak száma
- megteremtődnek a megfelelő képzettség és készség megszerzésének lehetőségei
- a képzési rendszerek illeszkednek a munkaerő kereslethez
- a felsőfokú képzés regionális hatásköre erősödik
- javul a népesség egészségügyi állapota és szociális helyzete
- javul az idősödő társadalom valamint a hátrányos helyzetű embertársaink élhető környezetének feltételei

6.4. A területi kohézió erősítése, a regionalizáció továbbépítése

A program szükségessége

A térségi kohézió erősödéséhez, a hosszú távon való érvényesüléséhez, a térség eredményes fejlődéséhez elengedhetetlen a térségen belüli együttműködés. Ugyanakkor a helyi civil élet, annak aktivitása és hatékonysága kulcsfontosságú a helyi identitás kialakításában és fennmaradásában. Tehát a társadalmi kohézió erősítése valamint a külső kapcsolatok erősítése érdekében elengedhetetlen a köz- és civil szféra kommunikációja. Jelenleg a terület- és gazdaságfejlesztést segítő szervezetek munkája nem képvisel összehangolt, együttműködő stratégiát, ugyanakkor hiányzik a térségre vonatkozó összehangolt marketing tevékenység is. A marketing egyre fontosabb a térségek közötti versenyben. A megfigyelések szerint annak a térségnek van nagyobb esélye versenyképesebbé válni és versenyelőnyre szert tenni, amelynek települései összehangolt tevékenységet folytatnak, közös idegenforgalmi és gazdasági termékcsoportot ajánlanak. Mindezek mellett szükség van a térség nemzetközi kapcsolatteremtő tevékenységének nagyfokú erősítésére is, mely révén határon túli együttműködések, projektek alakulnak ki, ismertebbé válik a térség.

A program céljai

- A térségi szereplők (civil szféra, önkormányzatok, kistérségi társulások) közötti együttműködések erősítése, közös projektek és rendezvények lebonyolítása
- A civil társadalom tagjainak támogatása a fejlesztési célok kidolgozásában és végrehajtásában
- A helyi közösségek részvételének növelése a döntéshozatalban
- A lakosság motiváltságának, tenni akarásának erősítése
- A térségi identitástudat erősítése, térségi imázs-építés
- A külső kapcsolatrendszerek erősítése

A program hatásai

- Még több civil szervezet alakul illetve a meglévők aktivitása is növekszik
- A települések közötti együttműködés révén több közös projekt valósul meg, tevékenységük összekapcsolódik
- A helyi társadalmi tőke növekszik, erősödik az identitástudat
- Az érdekeltek tájékozottsága növekszik
- Növekszik a pályázatok és projektek száma
- További külföldi kapcsolatok és együttműködések alakulnak ki

6. 5. A területfejlesztés mechanizmusa és szervezeti összefüggései Hargita megyében

Területi tervezés alatt egy közösségi beavatkozás azon módját értjük, amikor egy térség jövőbeli fejlődését és a fejlettség eléréséhez szükséges cselekvéseket határozzuk meg. A területfejlesztés egy többszintű, sokszereplős folyamat, amelyben a helyi társadalom és a gazdaság szinte minden szereplője részt vesz. A lényeg az, hogy minél több helyi szereplőt be kell vonni a tervezési és megvalósítási folyamatba. Ezen kívül figyelembe kell venni az állami valamint az Európai Unió támogatásokat illetve érdekeket is. A területi tervezés céljainak mozgatórugója, hogy bármilyen irányú fejlesztés a térségben élők számára hasznos és fenntartható legyen, és további fejlődést generáljon. A felvázolt programok és intézkedések egy stratégiai megközelítést jelentenek. A program sikeres megvalósítása függ a személyektől, akik részt vesznek benne valamint a meglévő anyagi forrásoktól. (Vincze M., 2002).

A területfejlesztési célok hatékony megvalósíthatósága szükségessé teszi a területfejlesztés megfelelő intézmény- és eszközrendszerének kialakítását. Az intézményrendszer két alapvető célt kell, hogy kielégítsen: (a) információgyűjtés, feldolgozás; (b) tervezés, koordináció.

Ez az intézményrendszer csak akkor tud hatékonyan működni, ha jó együttműködés alakul ki közte és a gazdasági, illetve civil szféra szereplői között. A területfejlesztés terén nagy szerepe van az alulról építkező, önerőre támaszkodó kezdeményezéseknek. Ebben a települési önkormányzatok mellett (helyett) kulcsszerepe van a kistérségi, önkormányzati fejlesztési együttműködéseknek, társulásoknak.

Az együttműködésre épülő településhálózat-fejlesztésben, a megye belső kohéziójának erősítésében a helyi önkormányzatok kulcsszerepet töltenek be. A települési önkormányzatoknak kölcsönösen kell kialakítaniuk a szükséges kapcsolatrendszert. Az információcsere, a közreműködés és az összehangolt tervek az egymással közvetlen kapcsolatban levő szervezetek, illetve közreműködők aktív részvételével kell megvalósuljon.

Ugyanakkor annak érdekében, hogy a kistérségi érdekérvényesítés ne okozzon rivalizálást szükséges a kistérségi, települési területfejlesztési koncepciók megyén belüli egyeztetése valamint összehangolása, amelynek kulcsszereplője a megyei önkormányzat.

A megye regionális sokszínűsége, mint erőforrás és forrásvonzó tényező akkor érvényesül, ha a fejlesztési politika ezt összehangolja és támogatja. A megyének régióban kell gondolkodni, amikor saját fejlesztési elképzeléseit kialakítja. A 2003-ban elkészített Hargita megyei középtávú fejlesztési stratégia nyomán a megyében kialakult 15 kistérség a Megyei Tanács támogatása révén. Ezek közül 5 kistérség a Csíki medence településeit foglalja magába. A stratégiában foglaltak alapján már megfogalmazódik az a tény, hogy a megye nagyobb térségi egységekkel is számolhatna: „Kézenfekvőnek tűnik egy csíki, udvarhelyi és gyergyói szubrégió kialakításának átgondolása, melyek a jelenlegi kistérségek együttműködésén, partneri viszonyán alapulnának.” A kistérségek létrehozásának egyik meghatározó érve az volt, hogy bár a vidékfejlesztés Romániában a központilag meghatározott fejlesztési régiókra, viszont megyénkben természetes regionális tércategóriákra bomlik le. Az utóbbi években létrejött Hargita Megyei Fejlesztési Ügynökség, amely a Hargita Megye Tanácsának alárendeltségében működő közszolgálatú intézmény. Az Ügynökség legfőbb célja hozzájárulni a megye gazdasági és szociális fejlesztéséhez, a Strukturális Alapok hatékony kihasználásának és a Regionális Operatív Terv gyakorlatba ültetése révén. Az Ügynökség célja együttműködni az önkormányzatokkal, a Regionális Fejlesztési Ügynökséggel, gazdasági társaságokkal, közszolgáltatókkal és intézményekkel, kistérségi társulásokkal, civil szervezetekkel, jogi és fizikai személyekkel.

Ezen kívül a megyében a regionális fejlesztést érintő tevékenységgel számos intézmény foglalkozik: a Hargita Megyei Programok és Vidékfejlesztési osztály (programok szervezése, pályázatok kiírása), a SAPARD Kifizető Ügynökség, a Vidékfejlesztési és Halászati Kifizetési Ügynökség (Agenția de Plăți pentru Dezvoltare Rurală și Pescuit - APDRP). 2008-ban pedig létrejött a Központi Regionális Fejlesztési Ügynökség Hargita megyei irodája, melynek elsődleges szerepe a közigazgatási egységek és a közsféra folyamatos tájékoztatás, az üzleti élet fellendítése.

Az újranyílt iroda célközönsége közé közintézmények, civil szervezetek, kis- és középvállalkozók tartoznak. A Központi Fejlesztési Ügynökség térségi irodájának, munkatársainak feladatai közé a tanácsadás és a fent említett gazdasági és közigazgatási szereplők tájékoztatása tartozik. Sajnos nem jellemző a fentebb felsorolt intézmények szoros együttműködése, ezért a megye kohéziójának erősítése érdekében fontos volna az érintett települési önkormányzatok, az érintett kistérségi társulások valamint a civil szervezetek és a megyei önkormányzat illetve megyei igazgatóság (a kormány megyei kirendeltsége) közötti együttműködés.

A kooperációt ösztönző feladatok közül néhány:

- A medence önkormányzati szervezetei közötti együttműködések serkentése
- Képzések, tréningek szervezése elsősorban a vállalkozói réteg valamint a gazdák számára (EU ismeretek, normák; projektmenedzsment)
- Az összefogás megteremtése, közös projektek készítése, közös lobbitevékenység
- A medence hazai és nemzetközi kapcsolatainak erősítése, az elérhetőség javítása
- A kezdeményezőkézség ösztönzése, támogatása
- Szaktanácsadói irodák működtetése, információs hálózat létrehozása

Az Önkormányzatok és a kistérségi társulások mellett a medencében valamint a megyében kulcsszerepet töltenek be a civil szervezetek a térség fejlődésében. Egyes országos jelentőségű civil szervezetekké nőttek ki magukat (pl. a Polgártárs Alapítvány), sikeres tevékenységet és partnerségeket tudhatnak maguk mögött, így a térség fejlesztésének legaktívabb résztvevői.

A meglévő intézményrendszer kialakítása mellett, a fejlesztési programok sikeres megvalósításához szükséges a személyi feltételek biztosítása is. Az Európai Unió által elvárt társadalmi –gazdasági integráció alapfeltétele a képzettség színvonalának emelése (Süli-Zakar I., 2004). A lakosság képzettségi színvonala növelhető, az oktatás minőségének javításával, átképzések szervezésével, a helyi felsőoktatási intézmények továbbfejlesztésével és erősítésével, a diplomások itthon maradásának ösztönzésével.

A medence lakosságát ösztönözni kell az állandó önképzésre, a nyelvtanulásra, a helyi lehetőségek adta felsőfokú képzésekben való részvételre. Ezen kívül fontos kiemelni, hogy szükséges a területi programozásban tapasztalatokkal illetve ismeretekkel rendelkező szakemberek döntési jogkörrel való felruházása. A fejlesztési prioritásokban felsorolt programok megvalósulása érdekében (infrastrukturális fejlesztések, gazdaságélénkítési, turisztikai fejlesztési programcsomag, oktatás-fejlesztés) fontos lenne a medence önkormányzatainak, a vállalkozóknak és egyéb intézményeknek az együttműködése, az összefogás megteremtése, közös projektek készítése, közös lobbizás serkentése.

Az információáramlást elősegítő Megyei Fejlesztési Ügynökség által ellátott feladatokat tovább kell fejleszteni: minél több közös program szervezése,

közös projektek készítése, képzések, tréningek lebonyolítása, a támogatási lehetőségek és pályázati források feltérképezése és terjesztése, havonta egy pályázati információs hírlevél széleskörű terjesztése, internacionális együttműködések segítése. Mindezek mellett a stratégiai programban leírt fejlesztések megvalósításának másik alapfeltétele a szükséges anyagi és pénzügyi források megteremtése, a jövőbeni tevékenységekhez kapcsolódó pénzforrások biztosítása (honnan és hogyan teremtjük elő a célok eléréséhez szükséges pénzalapot). Sajnos a medence önerőből ezeket a forrásokat nem tudja előteremteni, így szükség van külső forrásbevonásra is. Sajnos még a nagyobb fejlesztésekhez szükséges önrészt sem tudják az önkormányzatok, a non profit intézmények biztosítani. Így az önkormányzatok, a non– profit szervezetek és a vállalkozók a fejlesztések érdekében pályázati forrásbevonási lehetőségeket valamint kedvezményes hiteleket kell megcélozzanak.

Az EU tagság jelenti az elsődleges pályázati forrást, hiszen a legtöbb külső támogatást az Európai Unió forrásokból lehetne megpályázni, bár ennek lehetősége kihasználatlan, mivel még mindig sokan nem elég tájékozottak a pályázati lehetőségeket illetően. A 2007-2013-as időszakra szóló Nemzeti Stratégiai Referenciakeretben meghatározott 7 operatív programon keresztül valamint a Nemzeti Vidékfejlesztési Tervben megjelölt 4 prioritáson keresztül illetve a Közösségi programokon keresztül lehet pályázni az Európai Unió támogatásokra.

Az EU-s támogatások mellett a hazai állami támogatások valamint magyarországi pályázati források is jelentősek. A hazai programok különböző minisztériumok által meghirdetett programokat jelentenek. A magyarországi támogatások azért jelentősek, mivel számos magyarországi szervezet nyújt kisebb–nagyobb támogatásokat Székelyföldi fejlesztésekre: Apáczai Közalapítvány, Szülőföld Alap, Új Kézfogás Közalapítvány, Ilyés Közalapítvány, stb. Sajnos ezek a támogatások elsősorban kisebb projektek megvalósítására elegendőek, komplex programok megvalósítását nem teszik lehetővé. Annak ellenére, hogy az elmúlt években megjelentek a pályázatírási tanácsadó cégek és a megyében élő emberek egyre többen veszik igénybe, még mindig nincsenek maximális kihasználva az EU források. Ennek érdekében fontos volna pályázati – szaktanácsadási programiroda hálózati szinten való megszervezése a medencében (főként a vidéki településeken) valamint folyamatos képzések, tréningek szervezése a pályázatírást megismerni szándékozók számára. Az EU-források optimális kihasználása feltételezi, hogy a reálszféra képviselőit be kell vonni a területfejlesztésbe, a gazdasági érdekképviseltek számára teljes jogú tagságot kell biztosítani a fejlesztési tanácsba.

7. Területfejlesztési jövőkép, közép és hosszú távú feladatok

A területfejlesztésre vonatkozó tervezési folyamat során megfogalmazódtak azok a kitörési és fejlesztési prioritási pontok, amelyek mentén a Csíki-medence hosszú távú fejlesztése felépíthető. A jövőképkalkotás célja a Csíki-medence arculatának közép- és hosszú távú elképzelésekbe öntött képének kialakítása. A tervezési folyamat során meghatározott fejlesztések végrehajtása, illetve a medence versenyképességének növekedése csak a térségen belüli összefogással, a települések közötti szoros együttműködéssel valamint a külső kapcsolattrendszerek megerősítésével lehetséges.

A térség versenyképességének növekedése és fejlődése elsősorban Csíkszereda sikerességétől függ, de csak akkor lesz sikeres megye-központ, ha hatékonyan együttműködik a célok megvalósítása érdekében az őt körülvevő településekkel. A térség hosszú távú fejlődése csak komplex szemlélettel értelmezhető, hiszen a több szálon összefonódó, egymás előnyeit erősítő települések közössége stabilabb és erőteljesebb fejlődést eredményezhet. A területfejlesztési jövőkép egy hosszú távú cél elérésében tükröződik.

A Csíki-medence hosszú távú célja: a helyi adottságokra épített, saját arculattal és identitással rendelkező, életképes, gazdaságilag versenyképes térség kialakítása, vagyis a térségben élők életkörülményeinek javítása, a jóléti szint emelése. A területfejlesztés missziója a Csíki-medencében csakis a térségben megtalálható minden fajta erőforrások felhasználásával, kiaknázásával és összefogásával valósítható meg, figyelembe véve a medence helyi sajátosságait. Ezáltal a területfejlesztés missziójaként az „egészséges, élhető és a helyi értékekre építő térség” kialakítását célozzuk meg.

A cél az, hogy a medencében található jó adottságok és erőforrások kihasználásával versenyképes gazdasági fejlesztés valósuljon meg. A gyenge gazdasági erővel rendelkező medence esetében a versenyképes gazdaság feltételeinek kialakítása nem csupán a termelékenység fokozását jelenti, hanem sokkal inkább a helyi adottságokra építő fejlődést jelenti, ami megteremti az életszínvonal növekedésének lehetőségét, a jövedelmek tartós emelkedését és ezáltal a foglalkoztatási szint növekedését is. Mindezek mellett a medence jövőképében fontos szerepet kell szánni az idegenforgalomnak is, annak a medence adottságihoz leginkább igazodó területeit kell fejleszteni és ezáltal egy sajátos egyedi arculattal rendelkező

vonzó térségi arculatot kell kialakítani. A társadalom életszínvonalának javítását célzó Európai Unió, hazai és regionális prioritások be kell épüljenek a medence fejlesztési koncepciójába, jövőképek illetve a céljainak kialakításába.

Csíki-medence fejlesztésének stratégiai célkitűzései:

- A lakosság életkörülményeinek javítása, az igények minél magasabb szintű kielégítése
- A meglévő történelmi, kulturális és tájtermészeti értékek megőrzésével esztétikus és vonzó környezet biztosítása
- A térség versenyképességének javítása, amely magába foglalja azt, hogy a térség vonzó, mint lakóhely, befektetési (tőkevonzó) helyszín, turisztikai célterület
- A medence gazdaságának fejlesztése, a gazdaság új növekedési pályára való állítása, stabil gazdasági és társadalmi környezet megteremtése
- A települések közötti együttműködések ösztönzése, a külső kapcsolatrendszerek erősítése, a partnerségre alapozó életerős, érdekérvényesítésre képes helyi-térségi közösségek megteremtése

A stratégia célul tűzte ki az életminőség javítását, ami egy komplex feladat, beletartozik a lakosság egészségi állapotának javítása, a szociálisan gondoskodó térség kialakítása, az infrastrukturális fejlesztés, valamint a közlekedési elérhetőségek javítása.

A stratégia célja továbbá a helyi értékek megőrzése, amivel a fenntartható és vonzó környezet kialakítását célozza meg. A stratégiai célok között egyik kulcsfontosságú feladat a gazdaság versenyképességének fejlesztése, a helyi adottságokon alapuló alternatív és kiegészítő jövedelemszerzési formák ösztönzése.

A stratégia célul tűzte ki a medence belső kohéziójának és külső kapcsolatrendszerének erősítését is, hiszen a jövőbeli fejlesztésekhez a települések közötti partneri együttműködés elengedhetetlen. Ez a kapcsolatrendszer lehetővé teszi a területfejlesztési célok közös erővel történő megvalósítását, a térségen belüli egyenlőtlenségek mérséklését, illetve az önkormányzatok kistérségi társulásának működésével a fejlesztési feladatok kistérségi szinten szervezett hatékonyabb ellátását.

A stratégiai célok elérése érdekében 4 középtávú cél-csoport fogalmazódott meg:

1. Infrastrukturális fejlesztés és a természeti valamint az épített környezet megőrzése és felújítása
2. Gazdaságélénkítés és turisztikai fejlesztés
3. Tudatos humán-erőforrás-fejlesztés, az egészségügy és a szociális környezet javítása
4. A területi kohézió erősítése, a regionalizáció továbbépítése

A középtávú fejlesztési célok megvalósulása azt feltételezi, hogy párhuzamosan történik a fejlesztés a 4 nagy irányzaton belül. A középtávú fejlesztési célok kiegészítik egymást és csak úgy érhetünk el eredményeket, ha megvalósításuk párhuzamosan folyik. A rövid távú célok a közvetlen előttünk álló feladatokat jelentik, melyek a középtávú célokat megvalósítani hivatott feladatok.

Summary

1. Subject and premises of the thesis

Regional development has developed into a complex sociological-scientific activity. Regional development is the task of organizing-developing regions below the country level. Its main aim is the satisfaction of local and regional communities' expectations: creating jobs, increasing the economy, creating integrated production and service networks (Benedek J., 2006). For the achievement of an efficient regional policy state decentralization is necessary in the course of which the formed regions are endowed with the necessary „power” according to the principle of subsidiarity (Süli-Zakar I., 2009). The aims of regional policies need always to be adjusted to the given region's geographic-social-economic features.

By now the thesis has been formulated that the major task of the European integrational (regional) policy is to abate the existing development differences between the different regions and to make underdeveloped regions fall into line. There exist several arguments on behalf of an active regional policy (the un-utilized state of production factors, bias steaming from the allocation of resources), but besides these political perspectives also need to be taken into account such as solidarity and tolerance (Kengyel Á., 1998). Even though the formation of European regions in most countries is based on historical premises, in East-Central Europe regional policy started to strengthen from the beginning of the 90s. Thus after 1990 in East-Central European countries regionalism has gained added value, it has entered public awareness and scientific research has been started. Following the regime changes the formation of regions has also come into the foreground which in these cases has been a process initiated from above.

During the 90s East-Central Europe has been affected by four parallel transformational effects: transition from program economy to market economy, enterprises' direct contact with the Western world, globalization that makes every participant of a region open (and vulnerable) towards world economy, as well as re-grouping of capital (from the majority towards the minority, from the citizen to the foreigner). New geographical force fields are being formed that are linked to each other with different levels of intensity and different directions within the regions and are linked to the European network (Matolcsi Gy. – Dicházi B., 1998).

Romanian regional policy has started with a significant delay, which means that there was no initiative until Romania was given the possibility of joining the EU. In the country there exist characteristic manifestations of regional identity awareness, regional differences are significant, even though central politics does not take these into consideration (Bodó B., 2008). Regional identities do not only mean different culture and language, but significant differences in administration practice as well. In Romania even today it can be observed that the country can be divided into historical regions (that over-write administrative-political areas), into traditional community spaces the effects of which on identity are still manifest today (for example, Szeklerland).

In Romania the country's 42 counties are in conformity with the European Union's NUTS 3 level, 8 development regions to the NUTS 2 level, and 4 macro-regions to the NUTS 1 level. The Csik basin as an organic part of Harghita County and of Szeklerland belongs to the Centru Region. Harghita County has become part of the Centru Region as the result of the regional division, thus it became part of such a region that according to different indices is identified as the second most developed region.

The Centru Region has a strategically good position, as its name shows, it is located in the centre of the country, is neighbours 6 of the other 7 countries that is beneficial for the commercial and employment-market activities. Its total surface is 34100 km², that makes up 14,3% of Romania's total surface. 59% of the region's population lives in urban areas, that is higher than the country average (54, 78 %). According to the indices on the whole the Centru Region is even more developed than the North-Western Region that includes the highly developed counties Kolozs and Bihar, but unfortunately the different levels of development within the region, divided to counties do not show the same picture. The Centru Region includes 6 counties: Fehér, Brassó, Kovászna, Harghita, Maros and Szeben. The Centru Region's competition advantages are not valid for the two counties in majority populated by Hungarians, Harghita and Kovászna: the structure of their economy and employment is significantly different, the percentage of rural population and of those employed in agriculture is much higher, there are no big cities, and thus there is a lack of certain industrial and service domains.

Several million Euro subventions from the European Union come to Romania in the reception of which local councils working and collaborating professionally, and different enterprises do play a role. Thus the series of tasks connected to the organization of resources, the drawing up and administration of target projects gains added value, as well as the

importance of the collaboration of the public and private spheres. For this there is a need for a professional regional development strategy. The interest of the local councils of the different regions is to identify really important and coordinated development goals, and plan projects in the most optimal manner and according to local necessities. Therefore, during the drawing up of the regional development strategy firstly local expectations need to be taken into account, thus basing the strategy on real necessities, and there need to be initiated complex programs, and regional development methods put together with scientific exigency.

The aim of the dissertation is, on the one hand, the scientific foundation of a complex strategic program-packet referring to the Csik basin, as well as its utilization for the sake of the region's development; on the other hand, following and realization of the priorities and strategic goals set forth in the dissertation. Szeklerland's development chances and through this the development of the Csik basin depend largely on the development policy of the Romanian government, at the same time also depending on the local regional development measures and initiatives.

The basins development chances depend on the following factors: the region's history, regional identity, the Romanian government's development policy, the regional political attitude from Hungary, community and regional development initiatives. Some of these factors cannot be directly affected by the region, but the local communities' participation and the regional development stirs are necessary in the interest of the utilisation of the opportunities presenting himself. Therefore, it would be largely beneficial from the point of view of the region's development to establish a development strategy that is built on the local communities' participation, and parallel to this to improve the interest-vindication of the region.

The goal is to strengthen the partnership on a vertical axis between the regional councils and local councils, to realize the multilevel government suggested by the White Book through which the participation of citizens in Union processes could be enhanced and it could strengthen the efficiency of community initiatives and the functioning of the EU (Süli Zakar I., 2009).

In the post-socialist countries one of the basic hindrances of building a multilevel government is that at this point there are no real local council regions. The present planning-statistic regions do not possess local council authority, they do not have the right for middle-level (regional) government. Through putting into practice a multilevel government the local and regional

councils would not only be middle-men in the relationship between the EU and the citizens, but would function as real responsible partners.

Every element of the strategy has to follow the most important principles utilized in the European Union and those appropriate for the practice of the country's regional politics. The strategy needs to be drawn up taking into account the already existent development programs and regional development concepts. Among these we have to mention the 2007-2013 National Development Plan, the National Strategic Referential Frame, the Centru Region's 2007-2013 Regional Development Strategies as well as Harghita county's Mid-term Development Plan (2002-2013).

In formulating the strategy one has to start out from several factors. First of all, the strategy has to follow the elements described in the evaluation of the situation as well as the strategic alternatives originating from the SWOT analysis. The strategy draws up such programs that intend to create opportunities for the regional development actors for the utilization of their individual playing fields (subsidiarity), they presuppose the decentralization of competences, emphatically urge the partnership among collaborating organizations, as well as the publicity, democracy of the planning and accomplishments, and on the long run the domestication of multi-level government in Romania.

Even though there are several active regional organizations in the basin, there exists no common programming aiming the development of the region and no common development-coordination. It would be extremely important to collaborate within the framework of a harmonized development program. Thus the success of carrying out the strategy resides in the formation of the lowest common multiple that would make individual programming possible. The Csik basin and Szeklerland, as organic parts of Transylvania and the Eastern border territory of historical Hungary, are part of the history of Hungarian people and Hungary, natural target-areas of Hungarian external politics, important tourist and economic targets, all reasons supporting the need to research the region's potentials and to draw up a harmonized strategy with reference to development opportunities.

2. Applied methods

In concordance with my research aims, the basis of drawing up my dissertation was constituted by the analysis of the domestic and foreign bibliography. I used as basis the international, Romanian and Hungarian

bibliography on the topic first of all in conceptual definitions and the historic overview of regional politics.

As a primary source I used first of all the 1992 and 2002 census data, also utilizing the most recent data of the National Statistics Office. It is regrettable, that since the 2002 census a decade has passed and thus in the case of a part of my statistical data I could not build on recent census numbers. At the same time, where-ever statistic methods made it possible, I have been using 2007-2008 data. Occasionally the processing of data originates from different years, due to the fact that not all the series of data are renewed yearly by the statistical office, thus there exist certain settlement-series data that can be found only up to 2002. The difficulty in processing the data resided in the fact that in Romania a part of the data are renewed yearly on the level of counties, thus at the level of settlements we have been forced to build on data from 2002.

The utilized data originate from different sources: Hargita County Statistic Office, Hargita County Chamber of Commerce and Industry, Hargita County Registry of Enterprises, Hargita County Board of Education, Csíkszereda Mayor's Office, Csíkszereda Meteorological Office, Sapientia University Faculty from Csíkszereda, Károly Székely Vocational High School, Hargita County Financial Office, Hargita County Library.

Also among the primary sources we have to enlist different research reports from Romania and Hungary (research of the Hidvégi Mikó Imre Foundation, adult training research of the Hargita County Cultural Centre, KAM—Regional and Anthropological Research Centre—“The Labour-Market Challenges of the Turn of the Century in the Carpathian Basin”), reports and research projects concerned with Transylvania, the Szeklerland, and Hargita County.

Besides the above, I also have utilized the domestic region-development draft-documents with reference to EU regions (Green Book— Regional Development Policy in Romania, Hargita County's mid-term strategic development plan 2002-2013, Hargita County's tourist strategy, the Centru Region's development strategy 2007-2013, National Development Plan 2007-2013). During the work, the questionnaire sent out to the researched settlements' councils as well as on-site field-work and data-gathering have become important tools. Where-ever I felt the need, I have tried to complement data through questionairing the inhabitants and the local councils as the well through prominence analyses. I consider of major importance the deep interviews and professional conversations conducted

with the Csik basin's regional and council leaders, church, cultural and educational leaders, and with entrepreneurs. I also consider cartographic and diagram-based processing to be important methods. These contributed largely to understanding and evaluating data, as well as making the results more expressive.

3. Goals of the research, hypotheses

In what follows, I am presenting my hypotheses that I formulated as research goals at the beginning of my research. These hypotheses were formulated based on the experiences of the first years spent with research. My goal is to make these hypotheses the bases of the region's development, as well as for the realization of the strategic developments presented in the dissertation.

- 3.1. With the reception of subsidies from the Union, the series of tasks connected to attaining resources, drawing up and managing target projects has risen in value and has multiplied, which requires a professional region-development strategy. The interest of the region is to formulate harmonized development goals of real importance, as well as to plan projects in an optimal manner and with the priorities set according to local needs.

Through the joining to the Union, the Csik basin has gained the role of "EU gate" and it may become a region utilizing the advantages of such a role. For a peripheral region like for example the Csik basin, the drawing up a regional development strategy is highly important. The region's situation needs to be assessed, development goals and directions need to be formulated, programs based on local needs need to be defined, and available resources need to be mapped out. Once we have fulfilled the tasks of formulating a strategy, opportunities are opened up for new investments serving the well-being of the inhabitants of the basin.

A region's development possibilities are always more than the mere summing up of the endowments and possibilities of the settlements it consists of. Synergy effects surface when handling the given possibilities together. Their utilization and use to the benefit of the inhabitants of the different settlements need conscious programming. A region become more than a statistic territorial unit through commonly handled tasks and commonly carried out concrete developments.

- 3.2. Regional development is a multi-level, multiple-agent development in the course of which almost all the agents of the local society and

economy participate. The strategy endorses regional development relying on own resources, that is unattainable without the collaboration of county organizations, small-region development associations, local councils, economic agents, NGOs and inhabitants.

Regional planning means that method of community intervention within which we define the future development of a region as well as those measures that need to be carried out for the realization of this development. As regional development is a multiple-actor activity, when putting it into practice one has to take into consideration the following:

- Regional politics and regional development decisions cannot lack partnerships.
- One has to strengthen, and occasionally re-build the trust between the local, regional political actors (within minorities).
- The measure of decentralization cannot depend on the actual political role-distribution.
- The influence of professional agents needs to be strengthened.
- Successful regional development activities can only be carried out with the participation of all the responsible actors, with a common will and common plan of action.

3.3. Every element of the strategy must fit the tools-system applied in the European Union and that of the domestic regional development politics, thus it must follow the most important basic principles. The strategy needs to be drawn up with the consideration of the already existent development programs and regional development conceptions, the goal being the creation of a multi-directional harmonization.

It must harmonize the local communities' regional development initiatives with national goals. Among these we have to mention the 2007-2013 National Development Plan, the National Strategic Frame of Reference, the 2007-2013 Regional Development Strategy of the Centru Region, as well as Harghita County's Mid-term Development Plan (2002-2013). The primary aim of drawing up and carrying out development conceptions, programs, and plans is the maintenance and improvement of the dynamic balance of society, economy, and environment.

3.4. Even though several parallel active institutions working in the domain of regional development exist in the Csik basin, there is no such institution that would be acknowledged and accepted by everybody. Thus, for the sake of the harmonization and coordination

of programming and development a special local organization would be needed that would gather and fulfil these tasks.

Efforts need to be invested in the formation of the Csik basin's common professional organization. From the point of view of regional development it is important to set up on the regional level an efficient professional organization as soon as possible as such an organization would largely heighten the chance for the adequate phrasing, planning of development opportunities, for the gathering of development goals, their processing, for the preparation of projects, and for the utilization of possibilities of obtaining assistance. According to the principle of partnership, the wider the representation of the social and economic sphere in the decision-making body of regional development, the higher the chances for the successful phrasing of development goals, and for the efficacious carrying out of development programs. According to the principle of partnership, the most important governmental, regional, county council and local council representatives need to participate in the workings of the regional development institution.

4. Results of the research, theses

My dissertation consists of three major elements: geographical and structural theoretical review of the regional politics, exploration and evaluation of the Csik basin's situation, and the drawing up of strategy. In the first **two chapters** I have analysed the basic region-development concepts while also demonstrating the importance of historically reviewing the development of regional politics. In this part, I considered it important, first, to present the European Union's regional politics followed by detailing the regional development activities of East-Central European countries (Hungary, Slovakia, Romania, and within it Transylvania). This phase of the research is based first of all on the analysis of bibliography the aim of which is to provide a historic review of the formation and present situation of regional politics in the group of countries chosen for research.

However, it is a regrettable fact that in those East-Central European countries that have recently joined the Union the process of regionalism and regional division has been blocked, the process of decentralization has not advanced in the appropriate rhythm, thus on the level of member states the basic conditions for building multi-level governments do not exist, and in most cases the legislative and administrative pre-conditions necessary for setting up partnerships are inexistent as well. The report entitled "The

Council of Region's White Book on Multi-Level Government" published in 2009 discusses multi-level government the primary goal of which is to revitalize European regionalization that has been slowed down in the last one and a half decades. The aim of the White Book is to strengthen the practice of partnership between regional councils and local councils also in the East-Central European member states. Through multi-level government the building of a "Common Europe" within a partnership can be fastened, the participation of citizens in Union processes could be enhanced, and community initiatives and the efficiency of the EU's functioning could be improved (Süli Zakar I., 2009).

The **third chapter** of my dissertation contains a complex review of the Csik basin's situation, an analysis of the basin's demographic, settlement-structure, geographic, labour-market, educational, economic, tourism, and infrastructural situation. The analysis of the Csik basin was based on detailed data gathering, interviewing and surveying.

The drawn up situational evaluation is summed up the well-known SWOT analysis in the fourth chapter which, on the basis of those shown in the former chapter, also formulates the Strengths and Weaknesses that characterize the region, while also designating the Opportunities of further development and the Threats within these.

This method is characterized by the fact that it analysis concomitantly the effects of the inner features as well as of external factors, taking into account both the negative and the positive endowments. The Strengths consist in those internal resources of the basin that can be used as the basis for the realization of development conceptions. The Weaknesses contain those lacks that need to be compensated both in the course of planning and realization. Thus the Strengths and Weaknesses sum up the endowments and features characteristic of the given regional unit (in this case the Csik basin). Following this, I analysed the external positive and negative effects, the environment. Positive external effects are considered Opportunities, the negative ones Threats. The opportunities carry concrete development conceptions, while the threats formulate risk factors connected to these. The SWOT analysis is one of the most important tools in the development of any strategy. In fact, the SWOT analysis links the evaluation of the situation to the formulation of goals and priorities, thus with the formulation of a strategy, thus the SWOT analysis is not only the summing up of the results of the situational evaluation, but also the starting point of the formulation of a strategy, that can lead to the creation of a vision of the future.

The complex situational presentation of the Csik basin consists in a detailed analysis the main orientation-lines of which consist of the analysis of economic, labour-market, social and environmental conditions. I have presented the most comprehensive processes, trends, as well as index numbers that have uncovered the real cause and effect relations among the given regions. The SWOT analysis served the complementation of the analysis that was based on exact and factual proof created by the situational analysis and its summing up. I have also drawn up SWOT analyses for five delimited areas through which I have gained a comprehensive image of the basin's present social-economic situation, and with the help of this I have formulated ideas with reference to the strategy's present and future situation. I have made the SWOT analysis of the following five areas: natural and constructed environment, economic situation, social relations, technical environment, and regional functions.

In the **fifth chapter** the aim was drawing up the problem tree and the goals pyramid, which are of basic significance in the planning of the strategy. The essence of the method is—as a continuation of the SWOT analysis—to visually present the region's main problems as well as the goals for solutioning these, furthermore, the present the relationships and interactions between the presented problems (respectively goals). The problem tree, thus, maps the troubles of the region, while—starting out from the former—the goals pyramid presents the image of the desired future situation, free of present problems, without illustrating the concrete actions necessary for its achievement.

In the cause and effect context of the problem-tree—by drawing up the hierarchical relations—I have formulated four key problems. Thus the problem tree illustrates the reasons for the appearance of the problems, and in case the source of threat does not cease to exist, its consequences. The Csik basin is characterized by the following four key problems—set forth in my dissertation—that are in strong interaction with each other:

5. Stagnating economy and un-utilized tourism capacities;
6. Underdeveloped infrastructure and neglected constructed and natural environment;
7. Labour-market problems and lack of healthcare and social services;
8. Decreasing social cohesion.

The solution to the central problems of the problem-tree could come from the achievement of four specific goals:

1. Infrastructural development and the maintenance and renovation of the constructed environment;
2. Enhancement of economy and development in tourism;

3. Conscious human-resources development, improvement of healthcare and social environment;
4. Strengthening of regional cohesion, furthering of regionalization.

The **sixth chapter** consists of the comprehensive regional development program-packet drawn up based on the assessment of the region's situation, based on which strategic goals can be formulated. In the course of my dissertation, I have been trying to make the results of the analysis and the proposed program packages usable, feasible, to make them contain practical solutions and to make them mirror real problems. My main goal was to make the formulated strategic goals a starting point in making regional development decisions. Planning is a process in the course of which we re-group and sum up the existent resources for the sake of achieving the goals. Through strategic planning we define strategic goals and development priorities, points of outbreak that offer possibilities for the region's economic-social catching up. Strategic planning is a process built on development and change as the key to internal needs and adapting to external changes.

According to the comprehensive goal phrased as the basin's mission—The Formation of a Region that is Built on Local Endowments, Possessing its own Profile and Identity, that is Viable and also Economically Competitive—specific goals need to be formed in such a manner that they are in concordance with the long-term aim.

The formulated strategic aims:

- The improvement of the inhabitants' living conditions, the highest possible fulfilment of expectations.
- The assurance of an aesthetic and attractive environment with the sustenance of the existent historical, cultural and regional values.
- The improvement of the region's competitiveness that also includes that the region should be attractive as a living area, as a location for investments (capital-attracting), and tourist target-area.
- The development of the basin's economy, placing the economy on a new growth course, the creation of a stabile economic and social environment.
- Endorsing collaboration among settlements, the strengthening of external relationship networks, building on partnership the creation of viable local-regional communities able to validate their interests.

Specific goals are realized through the appropriately phrased development priorities. Each development-axes contains measures-groups as well as measures. These priorities and measures-groups cannot be delimited in a

clear cut manner, as they interact with each other. The final part of this chapter contains a detailed description of the priorities. In the case of every single development priority I offer a detailed motivation and enlist the measures as well as the indicators.

In the seventh chapter my aim was to draw up a vision, the mid- and long-term conceptions about the Csik basin's profile. During the course of the regional development process there have been set forth those point of breakout, development priorities along which the Csik basin's long term development can be built out. The carrying out of the developments defined in the course of the planning process and the improvement of the competitiveness of the basin can only take place through inter-regional collaboration, strong interconnection among settlements, and the strengthening of the external relationship network. The enhancement and development of the region's competitiveness depends first of all on Csíkszereda's success, but this town can only become a successful county centre if it collaborates efficaciously with the surrounding settlements for the sake of the realization of the goals.

Regional development is a multi-levelled, manifold-actors development with the participation of almost all the characters of the local society and economy. It is important to involve as many as possible local agents in the process of planning and realization. To fulfil this setting up of multi-levelled government in the country is essential through which the partnership and the collaboration between regional councils and local councils would strengthen. The realization of the formulated mission of the Csik basin's regional development, "**healthy, liveable, region built on local values**" can only be done with the utilization and harmonization of all the resources that can be found in the region, also taking into account the local features of the basin.

Mellékletek jegyzéke

1. számú melléklet: A Csíki-medence településeinek közigazgatási területe, lakónépessége és népsűrűsége (2007)
2. számú melléklet: A természetes szaporulat/fogyás értékei városvidék felbontásban, a Csíki-medencében (1992-2007)
3. számú melléklet: A Csíki-medence fontosabb adatai az alapszintű oktatásról (2008/2009 tanév adatai alapján)
4. számú melléklet: A térség középfokú iskolái képzési típus szerint
5. számú melléklet: A Kájoni János megyei könyvtár olvasóinak és a kölcsönzések számának alakulása 1995-2007 között
6. számú melléklet: A beiratkozott egyetemi hallgatók száma szakonként a 2007/2008 tanévben (összesen = 3807 hallgató)
7. számú melléklet: A rövid távú képzési programokon résztvevők száma Csíkszeredában – 2007, Összesen: 2920 fő
8. számú melléklet: A termőterületek megoszlása a Csíki-medence településein
9. számú melléklet: A forgalom aránya ágazatonként (2007)
10. számú melléklet: A medencében gyógyvizekkel kezelhető betegségek
11. számú melléklet: Természetvédelmi területek a Csíki-medencébe (2007)
12. számú melléklet: Helyi autóbusszjáratok Csíkszeredából a medence vidéki települései felé
13. számú melléklet: Az Infrastrukturális fejlesztés és a természeti valamint az épített környezet megőrzése és felújítása prioritáshoz javasolt operatív célok és intézkedések
14. számú melléklet: Gazdaságélénkítés és turisztikai fejlesztés prioritáshoz javasolt operatív célok és intézkedések
15. számú melléklet: Tudatos humán erőforrás-fejlesztés, az egészségügy és a szociális környezet javítása prioritáshoz javasolt operatív célok és intézkedések
16. számú melléklet: A területi kohézió erősítése, a regionalizáció továbbépítése prioritáshoz javasolt operatív célok és intézkedések

Ábrák és táblázatok jegyzéke

Ábrák jegyzéke

1. számú ábra: A GDP/fő alakulása a Központi Régióban (Euro)
2. számú ábra: Erdély magyar nemzetiségű népességének alakulása
3. számú ábra: Erdély, Hargita megye és a Csíki-medence
4. számú ábra: A magyar nemzetiségű népesség aránya Erdély megyéiben (2002)
5. számú ábra: Csíki-medence településszerkezete a lakosság szám alapján (2007)
6. számú ábra: A Csíki-medence településeinek népsűrűségi adatai (2008)
7. Számú ábra: A Csíki-medence népességének alakulása 1966 -2007 között
8. számú ábra: A Csíki-medence városi és vidéki népességének aránya 1966 -2007 között
9. számú ábra: A Csíki-medence városi népességének változása 1966-2007 között
10. számú ábra: A Csíki-medence községeinek lakosságváltozása 1977-2002 között
11. számú ábra: Azon községek népessége, amelyekről falvak váltak le (2002 és 2007)
12. számú ábra: A Csíki-medence népességének megoszlása nemzetiség szerint (2002)
13. számú ábra: A magyar nemzetiségű lakosság aránya a Csíki-medencében (2002)
14. számú ábra: A természetes szaporulat alakulása a Csíki-medencében 1992-2007 között
15. számú ábra: Csíki-medence népességének korcsoportok szerinti megoszlása (2002)
16. számú ábra: A népesség nemek szerinti megoszlása 2002-2007
17. számú ábra: Az elvándorlók számának alakulása Hargita megyében 1990-2007 között
18. számú ábra: A medence középfokú iskoláiban tanuló diákok megoszlása képzési típus szerint
19. számú ábra: A Hargita megyei könyvtár kihasználtsága 1995-2007 között
20. számú ábra: A tanulók lakhely szerinti megoszlása (2007/2008-as tanév)
21. számú ábra: A tanulók számának alakulása 1992-2002 között

22. számú ábra: Az I. éves hallgatók megyék szerinti megoszlása a Gazdaság és Humán Tudományok Karon (2008/2009-es tanév)
23. számú ábra: A 10 éven felül lakosság iskolai végzettség szerinti megoszlása (2002-es népszámlálási adatok alapján)
24. számú ábra: A munkanélküliségi ráta alakulása Hargita megyében és Romániában 1991-2008 között
25. számú ábra: A munkanélküliségi arány alakulása 2002-2008 között
26. számú ábra: A munkanélküliek megoszlása a medence vidéki-városi települései között 1998-2008 között
27. számú ábra: A munkanélküliek aránya a Csíki-medence településein (2008)
28. számú ábra: A munkanélküliek megoszlása képzettség szerint 2004-2008 között
29. számú ábra: A munkanélküliek korcsoport szerinti megoszlása 1998-2008 között
30. számú ábra: A munkanélküliek korcsoport szerint vidék-város felbontásban 2008-ban
31. számú ábra: A munkanélküliek aránya nemek szerint településenként (2008)
32. számú ábra: A nők aránya a munkanélküliek számában 2004-2008 között
33. számú ábra: Az alkalmazottak számának alakulása a Csíki-medencében 1992-2007 között (fő)
34. számú ábra: Az alkalmazottak megoszlása ágazatok szerint (2007)
35. számú ábra: A termőterület művelési ágak szerinti megoszlása
36. számú ábra: A medence állatállományának megoszlása vidék-város között (%)
37. számú ábra: A foglalkoztatottak aránya Hargita megyében ágazatonként (%)
38. számú ábra: A bejegyzett vállalkozások számának alakulása a Csíki-medencében 1991-2008 között
39. számú ábra: A vállalatok megoszlása vidék-város között (2007)
40. számú ábra: A vállalatok megoszlása iparáganként a Csíki-medencében (2007)
41. számú ábra: A vállalatok megoszlása az alkalmazottak száma szerint (2007)
42. számú ábra: A külföldi befektetők száma és a befektetett összeg aránya Csíkszeredában (2007)
43. számú ábra: A szálláshelyek számának alakulása a Csíki-medencében 1990-2008 között
44. számú ábra: A szállástípusok számszerű alakulása 1990 és 2008 között a Csíki-medencében

45. számú ábra: A turisták és vendégéjszakák számának alakulása
46. számú ábra: A turisták megoszlása szállástípusok szerint (2008)
47. számú ábra: Az egészségügyi helyzet város-vidék felbontásban (2007)
48. számú ábra: Újonnan épített lakások száma 2002-2007 között
49. számú ábra: A lakásépítések alakulása 2002-2007 között
50. számú ábra: A lakások infrastrukturális ellátottsága (2002)
51. számú ábra: A stratégiai célok és a fejlesztési prioritások közötti kapcsolatok

Táblázatok jegyzéke

1. számú táblázat: A magyarországi tervezési-statisztikai régiói
2. számú táblázat: A Romániai fejlesztési régiók
3. számú táblázat: A Központi Régió adminisztratív megoszlása
4. számú táblázat: Erdély megyéi (2008)
5. számú táblázat: Néhány középvárosi funkció mutatói Csíkszeredában (2007)
6. számú táblázat: A Csíki-medence vidéki településeinek lélekszáma (2002)
7. számú táblázat: A Csíki-medence népességének változása 1966 és 2007 között (fő)
8. számú táblázat: A mortalitás és a natalitás értékei a Csíki-medencében, város – vidék felbontásban (2002, 2007)
9. számú táblázat: Elvándorlási adatok a Csíki-medencében (2002)
10. számú táblázat. A medence középiskoláinak és tanulóinak száma (2008/2009 tanév adatai alapján)
11. számú táblázat: A Sapientia Tudományegyetem Csíkszeredai Karainak hallgatói létszáma (2008/2009-es tanévben, szakonként)
12. számú táblázat: A befejezetlen iskolai tanulmányokkal rendelkezők aránya a 10 évnél idősebb népességből a Csíki-medencében (2002)
13. számú táblázat: A diplomások aránya a 10 éven felüli lakosság körében a Csíki-medencében (2002)
14. számú táblázat: Foglalkoztatási helyzet a Csíki-medencében (2002)
15. számú táblázat: A Csíki-medence mezőgazdasági területének nagysága
16. számú táblázat: A Csíki-medencében működő vállalkozások megoszlása jogi forma szerint (2008)
17. számú táblázat: A Csíki-medence szállástípusainak megoszlása 2008-ban
18. számú táblázat: A férőhelyek számának alakulása
19. számú táblázat: A minősített sípályák adatai
20. számú táblázat: Az egészségügyi helyzet a Csíki-medencében (2000-2007)
21. számú táblázat: A lakásállomány változása
22. számú táblázat: Közművesítés a Csíki-medencében (2007)

Felhasznált irodalom

BÁLINT BLANKA: Humán erőforrás potenciál a Csíki-medence népességcsökkenéssel jellemezhető településeiben. IN: Székelyföldi Mozaik- Térségi szociológiai tanulmányok, Pro Print Könyvkiadó, Csíkszereda, 2004

BÁLINT BLANKA: Néhány demográfiai tény Hargita megyében. IN: Székelyföldi Mozaik- Térségi szociológiai tanulmányok, Pro Print Könyvkiadó, Csíkszereda, 2004

BÁLINT D. GYÖNGYVÉR: Migráció folyamatok és aspirációk a székelyföldi fiatalok körében. IN: Székelyföldi Mozaik- Térségi szociológiai tanulmányok, Pro Print Könyvkiadó, Csíkszereda, 2004

BALLA ANDREA: Külföldi tőkebefektetések erdélyi régiókban. IN: Tér és Társadalom, XIV (2-3), 2000, pp. 245-253.

BENEDEK JÓZSEF: Területfejlesztés és regionális fejlődés, Kolozsvári Egyetemi Kiadó, Kolozsvár, 2006

BENEDEK MÁRTA: Mező- és erdőgazdaság. IN: Székelyföld, MTA – Regionális Kutatások Központja, Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2003. pp. 172-203

BERNÁRD ILDIKÓ: Népeség, munkaerőpiac. IN: Székelyföld, MTA – Regionális Kutatások Központja, Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2003. pp.132-144

BÍRÓ A. ZOLTÁN – DR. BÖDY PÁL. – DR. KOCZISZKY GYÖRGY: Adalékok a Csíki medence fejlesztéséhez. IN: Északkelet-Magyarország. Gazdaság – Kultúra – Tudomány. Társadalompolitikai folyóirat. 2000. p. 54-59.

BÍRÓ A. ZOLTÁN, GAGYI JÓZSEF, OLÁH SÁNDOR: Gazdálkodási gyakorlat a Székelyföldön. A paraszti mentalitás működése a gazdálkodásban és korlátozó szerepe a piacgazdaság kialakulásában. Antropológiai Műhely 1.(4.) 1994, pp. 7-39.

BODÓ BARNA: A romániai regionális politika. IN: Európai Unió és regionális politika, Scientia Kiadó, Kolozsvár, 2008, pp. 395-412.

CAMELIA SERBĂNESCU, DANIELA GIURCA, MIRELA RUSALI: The Romanian Agri-food Trade 1998-2003: a Top-ten Analysis. In: Globalization, European Integration and Economic Transformation, Edited by Gábor Fóti and Tamás Novák, Budapest, 2005

CSUTAK ISTVÁN: Új? Régi? Jó? Alutus Kiadó, Csíkszereda, 2007

DR. KEREKES JENŐ–MEZEI GÉZA: Gazdasági régiók Romániában. IN: Területi statisztika, a központi statisztikai hivatal folyóirata, 2000/3. pp 40.

JOHN S. EARLE – TELEGDY ÁLMOS: A romániai tömeges privatizációs program eredményei. IN: Közgazdasági Szemle, 1998/XLV (5) pp. 479-493.

ÉGER GYÖRGY: Regionalizmus, Osiris Kiadó, Budapest, 2000

ELEK SÁNDOR – FOGARASI JÓZSEF: A romániai agrárgazdaság EU csatlakozásának első tapasztalatai. IN: Csata Andrea – Elek Sándor (szerk.): Gazdaságpolitika – vidékfejlesztés. Az európai uniós tagság kihívásai Székelyföldön. Scientia Kiadó, Kolozsvár, megjelenés alatt

ENYEDI GYÖRGY: Regionális folyamatok Magyarországon az átmenet időszakában, Hilscher R. Szociálpolitikai Egyesület, Budapest, 1996

ERDEI ITALA: Erdély IN: A magyar nyelvű képzést folytató határon túli oktatási intézmények összehasonlító vizsgálata”- gyorsjelentés, készült ”A magyar nyelvű oktatási intézmények munkaerő-piaci kihívásai a Kárpát-medencében” c. konferenciára, Budapest, 2003

ERDEI ITALA – PAPP Z. ATTILA: A romániai magyar hallgatók a felsőfokú képzésben (1989-2000). IN: Romániai Magyar Évkönyv, Temesvár-Kolozsvár, 2001

FARAGÓ LÁSZLÓ: SWOT elemzés a területi stratégiák kialakításának folyamatában. IN: Falu Város Régió, Kiadó: Váti Kht, Budapest, 2001/6 pp. 3-5.

H. PETER GRAY – JOHN H. DUNNING: Towards a Theory of Regional Policy. IN: Regions, globalization, and the knowledge-based economy, Edited by: John H. Dunning, Oxford University, 2002, pp. 409-434.

HORVÁTH GYULA: Európai regionális politika, Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2003

HORVÁTH GYULA: Regionális támogatások az Európai Unióban, Osiris Kiadó, Budapest, 2001

HORVÁTH GYULA (SZERK.): Székelyföld, MTA –Regionális Kutatások Központja, Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2003

HORVÁTH RÉKA– VERESS EMŐD: Regionális politika és területfejlesztés Romániában. IN: Magyar Kisebbség (27.), Kolozsvár, 2003/1, pp. 3-31.

KASSAY JÁNOS: Városok és településhálózat a mai Székelyföldön. IN: Limes - Tudományos Szemle – Székelyföld, mint régió, Kiadó: Kultsár István Társadalomtudományi és kiadói Alapítvány, Tatabánya, 2004/2, pp. 59-74.

KENGYEL ÁKOS: Az Európai Unió regionális politikája, Aula Kiadó, Budapest, 2002

KOCSIS KÁROLY-KOCSISNÉ HODOSI ESZTER: Magyarok a Határokon Túl- a Kárpát medencében, Tankönyvkiadó, Budapest, 1992

KOZMA GÁBOR: Az Európai Unió regionális politikája. IN: Süli-Zakar, I. (szerk.): A terület- és településfejlesztés alapjai. Dialóg Campus Kiadó, Budapest – Pécs, 2003, pp.183-206.

KOVÁCS TIBOR: A régióalkotás kérdései, problémái és jelenlegi állása Magyarországon. IN: Süli-Zakar I. (szerk.): A terület- és településfejlesztés alapjai, Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2003, pp. 141-160.

LAKI LÁSZLÓ – BÍRÓ A. ZOLTÁN: A globalizáció peremén, Európa Tanulmányok 6. Kiadó: MTA Politikai Tudományok Intézete, Budapest, 2001

LELKES GÁBOR: Régiók és gazdaság - Magyarok Szlovákiában V. kötet, Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja, 2008

LENGYEL IMRE: Globalizáció, területi verseny és versenyképesség. IN: Süli-Zakar, I. (szerk): A terület- és településfejlesztés alapjai. Dialóg Campus Kiadó, Budapest – Pécs, 2003, pp. 163 – 180.

MANDEL KINGA: Iskolázottsági egyenlőtlenségek Székelyföldön. IN: A kulturális térségek szerepe a regionális fejlesztésben. Székelyföld 2000 Munkacsoport, Csíkszereda, 2001

MARIUS SUCIU: Reforma administrației publice la nivel intermediar și perspectivele regionalizării administrative în România, IN: Altera 30/31, Kiadó: Pro Liga Europa, 2006, pp. 52 – 88.

MÁTÉFFY MÁRIA: A Hargita megyei kistérségi szerveződési folyamat öt éve. IN: Vidékfejlesztés Hargita megyében, Alutus Kiadó, Csíkszereda, 2004, pp. 13 -30.

MATOLCSY GYÖRGY-DICHÁZI BERTALAN: A növekedés regionális forrásai. IN: Társadalmi Szemle 1998/ 1. pp. 21-35.

MIKÓ IMRE: Az Erdélyi Falu és a nemzetiségi kérdés, Pro Print Könyvkiadó, Csíkszereda, 1998

MURVAI LÁSZLÓ: Magyar nyelvű oktatás Romániában (1989-1999). IN: Romániai Magyar Évkönyv, Temesvár –Kolozsvár, 2000

NEMES NAGY JÓZSEF: Régiók, regionalizmus. IN: Educatio, 1997/3. pp. 407-423.

NEMES NAGY JÓZSEF: Regionális fejlődés, regionális politika. IN: Magyar Kisebbség (27), Kolozsvár, 2003/1.

NOVÁK TAMÁS: Lassú az átalakulás Romániában. IN: Cégvezetés, V (1) 1997, pp.105-106.

NYÁRÁDY R. KÁROLY: Az 1977.évi romániai népszámlálás eredményeinek kiértékelése, különös tekintettel a nemzetiségi és anyanyelvi viszonyokra. IN: Erdély etnikai arculatának változása, Kisebbségi adattár V.

Teleki László Alapítvány, Közép Európai Intézet, Budapest, 1996, pp. 15-70.

PÁLNÉ KOVÁCS ILONA: Regionális politika és közigazgatás, Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 1999

PÁLNÉ KOVÁCS ILONA: A területfejlesztés irányítása, Kiadó: Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar, Pécs, 2003

PAPP Z. ATTILA: Kihasztnálatlanul - A romániai (magyar) felnőttképzés rendszere. A kötet megjelenését támogatta: Apáczai Közalapítvány – Budapest és a Soros Oktatási Központ, 2005. pp. 239.

PASTI VLADIMIR, MIROIU MIHAELA, CODIȚĂ CORNEL: România - starea de fapt, vol I., Societatea (Románia –Helyzetjelentés), Nemira Kiadó, Bukarest, 1996

RECHNITZER JÁNOS: A Balkán térség az európai regionális politikában. IN: Európai Unió és regionális politika, Scientia Kiadó, Kolozsvár, 2008, pp. 379-394.

RECHNITZER JÁNOS: Az Európai regionális politika és városfejlődés, IN: Magyar Tudomány, Budapest, 2007/6, pp. 692-703.

SÁNDULY EDIT–SZABÓ ÁRPÁD: Helyzetkép Székelyföld gazdasági-társadalmi állapotáról. IN: Átalakuló régiók, Székelyföld és Erdély gazdasága: az innováció és a versenyképesség egyes kérdései, Európai Összehasonlító Kisebbségkutatások Közalapítvány, Műhelytanulmány 9., Budapest, 2004

SCHÜTZ NÁNDOR: Románia és Bulgária EU-csatlakozásának hatása agrárgazdaságukra – konferencia anyag - Balkán: együttműködés vagy verseny a mezőgazdálkodásban, 2006. április

SEPSISZÉKI NAGY BALÁZS: Székelyföld falvai a Huszadik század végén Csík –Kászon és Gyergyószék, Nap Kiadó, Budapest, 2000

SÜLI ZAKAR ISTVÁN: A régió: földrajzi integráció. IN: Süli-Zakar I. (szerk.): A terület- és településfejlesztés alapjai, Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2003, pp.127-140.

SÜLI-ZAKAR ISTVÁN: The Committee of the Regions' White paper on Multilevel Governance. IN: Committee of the Regions of the European Forward Studies Unit, Cellule de Prospective Office VMA 0635, Brussels, 2009, pp.35

SZIKSZAI TAMÁS: Az Európai Unióhoz történő csatlakozás hatása a székely erdőgazdálkodásra. IN: Romániai Jogtudományi Közlöny, 2005/2. pp. 63-77.

TÓTH JÓZSEF: Kell nekünk régió? A Mindentudás Egyetemén elhangzott előadás szerkesztett változata, 2003

VÁMSZER GÉZA: Csík vármegye településtörténete, Pallas Akadémia Könyvkiadó, Csíkszereda, 2000

VARGA E. ÁRPÁD: Népszámlálások a jelenkori Erdély területén. Jegyzetek Erdély és a kapcsolt részek XX. századi nemzetiségi statisztikájának történetéhez. Regio -MTA Történettudományi Intézet, Budapest, 1992

VARGA E. ÁRPÁD: Erdély etnikai és felekezeti statisztikája. I. Kovászna, Hargita és Maros megye népszámlálási adatok 1850 –1992 között, Pro Print Kiadó, Csíkszereda, 1998

VARGA E. ÁRPÁD: Városodás, vándorlás, nemzetiség. Adatok és szempontok az erdélyi városi térségek etnikai arculatváltásának vizsgálatához. IN: Erdélyi Szemle, 1994. 5/6, pp. 156-197.

VARGYAS ANTAL: Székelyföld útikalauz, Pallas Akadémia Könyvkiadó, Csíkszereda, 2003

VINCZE MÁRIA: Régió- és vidékfejlesztés Romániában. Elmélet és gyakorlat, Kolozsvári Egyetemi Kiadó, Kolozsvár, 2000

VERESS EMŐD: A regionális fejlesztés szabályozását meghatározó tényezők Romániában. Kisebbségkutatás 2006/1, pp. 8-15.

VINCZE MÁRIA: Vidéki helyzetelemzés (Kászoni esettanulmány), Hargita Kiadóhivatal, Csíkszereda, 2002

VINCZE MÁRIA: Európa gazdaságtana - Az Európai gazdasági integráció elméleti és gyakorlati kérdései, Kolozsvári Egyetemi Kiadó, Kolozsvár, 2008

VITOS MÓZES: Csíkmegyei füzetek I. –II. Adatok Csíkmegye leírásához és történetéhez, Hargita Kiadóhivatal, Csíkszereda, 2003

VITOS MÓZES: Csíkmegyei füzetek I. –II. Adatok Csíkmegye leírásához és történetéhez, Hargita Kiadóhivatal, Csíkszereda, 2003

VOFKORI LÁSZLÓ: Székelyföld útikönyve II. Csíkszék Háromszék, Cartographia Kft. Budapest, 1998

VOFKORI LÁSZLÓ: Erdély közigazgatási és etnikai földrajza, Balaton Akadémia, Vörösberény, 1996

VOFKORI LÁSZLÓ: Románia turizmusföldrajza, Pro Print Kiadó, Csíkszereda, 2006

VOFKORI LÁSZLÓ: Az erdélyi régió gazdasága és társadalma az ezredfordulón. IN: Somogy. Irodalom. Kultúra. Művészet. Felelős kiadó: Takáts Gyula. Kaposvár, 2001/29/2, pp. 105-110.

Tanulmányok, dokumentumok

A Csíkszeredai Márton Áron Gimnázium évkönyve, 2008

Az ezredforduló munkaerő-piaci kihívásai a Kárpát medencében. Elemzett régió: Hargita megye, Románia - Kutatási jelentés. Készítette KAM – Regionális és Antropológiai Kutatások Központja, Csíkszereda, 2001

Csíkszereda Megyei Jogú Város fejlesztési stratégiája 2008-2013

Ghidul Pârtilor de schi. România. Ministerul Transporturilor, Construcțiilor și Turismului, 2007

Ghidul Stațiunilor turistice. România. Ministerul Transporturilor, Construcțiilor și Turismului, 2007

Ghidul surselor de finanțare. Ghid elaborat de Ministerul pentru întreprinderi Mici și Mijlocii, Comerț, Turism și Profesii Liberale, 2008

Green Book – A Zöld Könyv – Regional Development Policy in Romania, 1997

Hargita megye középtávú stratégiai fejlesztési terve 2002-2013

Hargita megye turisztikai stratégiája, 2008

Încadrarea drumurilor publice din Județul Harghita, Ediția Februarie 2008, Consiliul Județean Harghita

Planul de Dezvoltare Regiunea Centru 2007-2013 (a Központi Régió fejlesztési stratégiája)

Planul Național de Dezvoltare Regională 2007-2013 (Nemzeti Fejlesztési Terv)

Régiójelentés - humán fejlesztési programok, Románia, I. Helyzetértékelés, tanulmány a TÁMOP nemzetközi és határmenti programok, a Hidvégi Mikó Imre Alapítvány kutatása, 2004

Strategia turismului balnear, faza 1, 2006

Vass Réka: Felnőttképzés iránti igények Hargita megye városaiban (kézirat), Hargita Megyei Kulturális Központ, 2006

151/1998 sz. törvény - a regionális fejlesztésre vonatkozó törvény

Weboldalak

http://ec.europa.eu/regional_policy/index_en.htm

<http://statistici.insse.ro/>

<http://ro.wikipedia.org/>

<http://www.businfo.ro/static04/HR/index.html>

http://www.stirilocale.ro/harghita/Modernizare_a_transportului_public_din_Miercurea_Ciuc_IDN869160.html

http://www.tourismguide.ro/distante_miercurea_ciuc

<http://www.szereda.ro>

<http://www.itas.ro>

<http://www.cchr.ro/ghidinvestitor>

<http://www.ccenter.ro/?action=elso&sid=kutmegj&lng=1&id=9>

<http://www.adjharghita.ro/>

www.adrcentru.ro

<http://www.agrarkapu.hu/sajto.php?cikk=13027&hcs=17>

<http://www.agromediu.ro/date/c461894df92992ece289cd3db64f88f2/rodosz.pdf>

Adatszolgáltató intézmények

1. Hargita megyei Statisztikai Hivatal adatai
2. Hargita megyei Munkaügyi Hivatal adatai
3. Hargita megyei Cégbejegyző Hivatal adatai
4. Hargita megyei Tanfelügyelőség adatai
5. Csíkszereda Polgármesteri Hivatala
6. Csíkszeredai Meteorológiai Állomás adatai
7. Sapientia Tudományegyetem, Csíkszeredai Kar
8. Székely Károly Szakközépiskola
9. Országos Audiovizuális Tanács Hargita Megyei Irodája
10. Hargita Megyei Pénzügyi Hivatal
11. Hargita Megyei Könyvtár
12. A települések Önkormányzatai

Mellékletek

1. számú melléklet: A Csíki-medence településeinek közigazgatási területe, lakónépessége és népsűrűsége (2007)

Település	Lakónépesség	Terület (ha)	Népsűrűség (fő/km ²)
Csíkszereda	41971	11766	356.7143
Balánbánya	7899	233	3390.129
Tusnádfürdő	1678	189	887.8307
Város	51548	12188	422.9406
Csíkcsicsó	2710	6941	39.04337
Csíkpálfalva	1767	4956	35.65375
Csíkszentdomokos	6478	15050	43.04319
Csíksgyörgy	4784	24072	19.87371
Csíksgyörgy	2055	5294	38.81753
Csíksgyörgy	2609	5330	48.94934
Csíksgyörgy	2356	4164	56.58021
Csíksgyörgy	2655	8359	31.76217
Csíksgyörgy	3528	6744	52.31317
Csíksgyörgy	2624	6730	38.9896
Dánfalva	2425	6293	38.53488
Gyimesfelsőlok	3508	8261	42.46459
Gyimesközéplak	5309	13141	40.40027
Karcfalva	2708	8115	33.3703
Kászonaltíz	2991	30252	9.88695
Csíkkozmas	2071	7050	29.37589
Madaras	2192	6600	33.21212
Madéfalva	2817	3939	71.51561
Csíkkrákos	1539	4740	32.46835
Csíksgyörgy	1814	3584	50.61384
Szépvíz	3550	8406	42.23174
Tusnád	2146	7664	28.00104
Vidék	64636	195685	33.03064
Összesen	116184	207873	55.89182

Forrás: Saját számítás a Hargita megyei Statisztikai Hivatal adatai alapján

2. számú melléklet: A természetes szaporulat/fogyás értékei város-vidék felbontásban, a Csíki-medencében (1992-2007)

	Népesség	Élve szül. száma	Halálozások száma	Természetes szaporulat	Vándorlási különbözet	Tényleges szap. ill. fogyás
1992						
Város	59134	640	359	281	-168	113
Vidék	65652	888	1017	-129	-296	-425
Összesen	124786	1528	1376	152	-464	-312
2002						
Város	51659	510	390	120	-505	-385
Vidék	63953	755	946	-191	245	54
Összesen	115612	1265	1336	-71	-260	-331
2007						
Város	52014	521	380	141	-651	-510
Vidék	64416	788	871	-83	213	130
Összesen	116430	1309	1251	58	-438	-380

Forrás: Saját számítás a Hargita megyei Statisztikai Hivatal adatai alapján

3. számú melléklet: A Csíki-medence fontosabb adatai az alapszintű oktatásról (2008/2009 tanév adatai alapján)

Település neve	Óvodák	Óvónők	Óvodások	Elemi és gimn. iskolák	Tanulók	Pedagógusok
Város	16	153	1986	17	4621	423
Csíkszereda	12	129	1627	14	3652	344
Balánbánya	3	21	302	2	718	56
Tusnádfürdő	1	3	57	1	251	23
Vidék	68	164	2758	65	5430	548
Karcfalva	2	6	110	2	289	30
Szenttamás	1	5	97	1	124	9
Csíkszentgyörgy	6	11	187	5	459	44
Dánfalva	1	9	98	1	216	19
Madaras	1	8	110	1	192	13
Szépvíz	2	6	103	2	177	16
Szentmiklós	2	4	62	2	110	13
Gyimesközéplak	7	14	237	10	515	56
Gyimesfelsőlok	7	12	206	8	352	48
Csíkszentmihály	5	8	117	5	180	24
Csíkpálfalva	4	4	69	4	114	13
Kászonaltíz	4	8	146	5	280	30
Csíkszentkirály	1	6	74	1	181	18
Csíkszentimre	2	4	74	2	121	12
Csíkszentlélek	2	3	54	1	102	12
Csíkszentdomokos	7	14	270	3	573	51
Csíkszentmárton	2	7	136	1	399	23
Csíkkozmás	2	4	79	2	99	11
Csíkszentsimon	2	10	180	1	300	33
Madéfalva	2	6	80	2	162	24
Csíkcicsó	1	6	117	1	217	21
Csíkrákos	2	3	48	2	85	11
Tusnád	3	6	104	3	162	17
Összesen	84	317	4744	82	10051	871

Forrás: Saját számítás a Hargita Megyei Tanfelügyelőség adatai alapján

4. számú melléklet: A térség középfokú iskolái képzési típus szerint

Képzés típusa	Intézmények száma	Település neve	Iskola neve	Oktatás nyelve
Elméleti	3	Csíkszereda	Márton Áron Elméleti Líceum	magyar
			Octavian Goga Elméleti Líceum	román
		Dánfalva	Petőfi Sándor Iskolaközpont	magyar
Vallás-oktatás	2	Csíkszereda	Segítő Mária Római Katolikus Gimnázium	magyar
		Gyimesfelsőlok	Szent Erzsébet Római Katolikus Gimnázium	magyar
Művészeti	1	Csíkszereda	Nagy István Művészeti Líceum	magyar
Faipari	1	Csíkszereda	Venczel József Faipari Iskolaközpont	magyar-román
Építészeti	1	Csíkszereda	Kós Károly építészeti Iskolaközpont	magyar-román
Ipari	2	Csíkszereda	Székely Károly Szakközépiskola és Szakmunkásképző	magyar-román
		Balánbánya	Liviu Rebreanu Iskolaközpont	magyar-román
Kereskedelmi	1	Csíkszereda	Kájoni János Kereskedelmi Iskolacsoport	magyar-román
Mezőgazdasági	1	Csíkszentmárton	Tívai Nagy Imre Mezőgazdasági Szakközépiskola	magyar

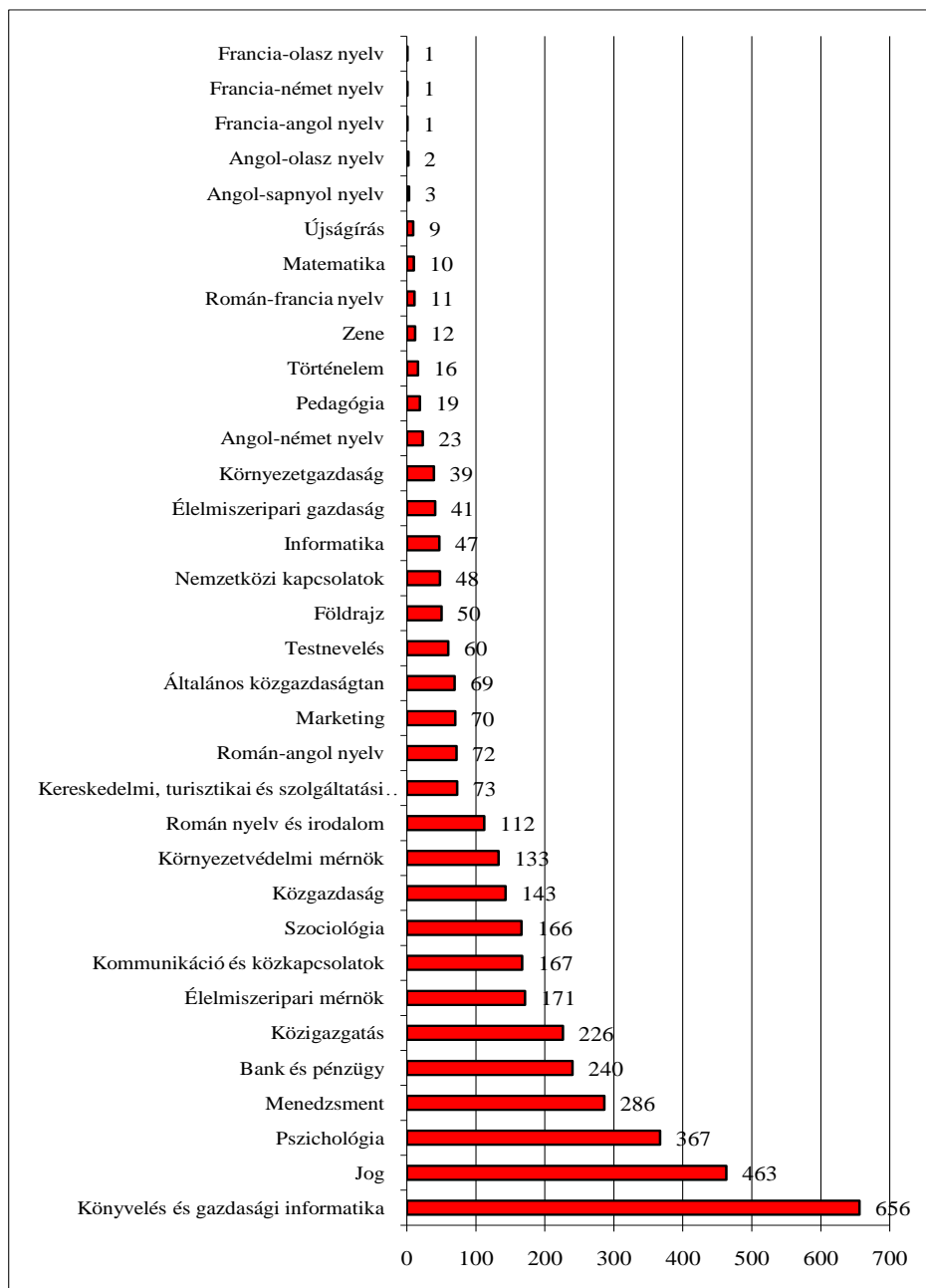
Forrás: Hargita Megyei Tanfelügyelőség adatai alapján

5. számú melléklet: A Kájoni János megyei könyvtár olvasóinak és a kölcsönzések számának alakulása 1995-2007 között

Év	Új könyvek száma	Olvasók száma	Kölcsönzések száma
1995	6,576	11,500	374,747
1996	3,436	11,535	314,264
1997	4,996	8,529	156,141
1998	6,439	5,664	70,672
1999	5,621	8,792	121,083
2000	4,179	6,883	131,537
2001	1,673	6,194	107,146
2002	2,965	6,402	125,138
2003	3,930	6,367	125,757
2004	2,661	6,513	126,707
2005	3,217	5,644	107,598
2006	2,771	5,490	92,060
2007	2,474	4,786	87,419

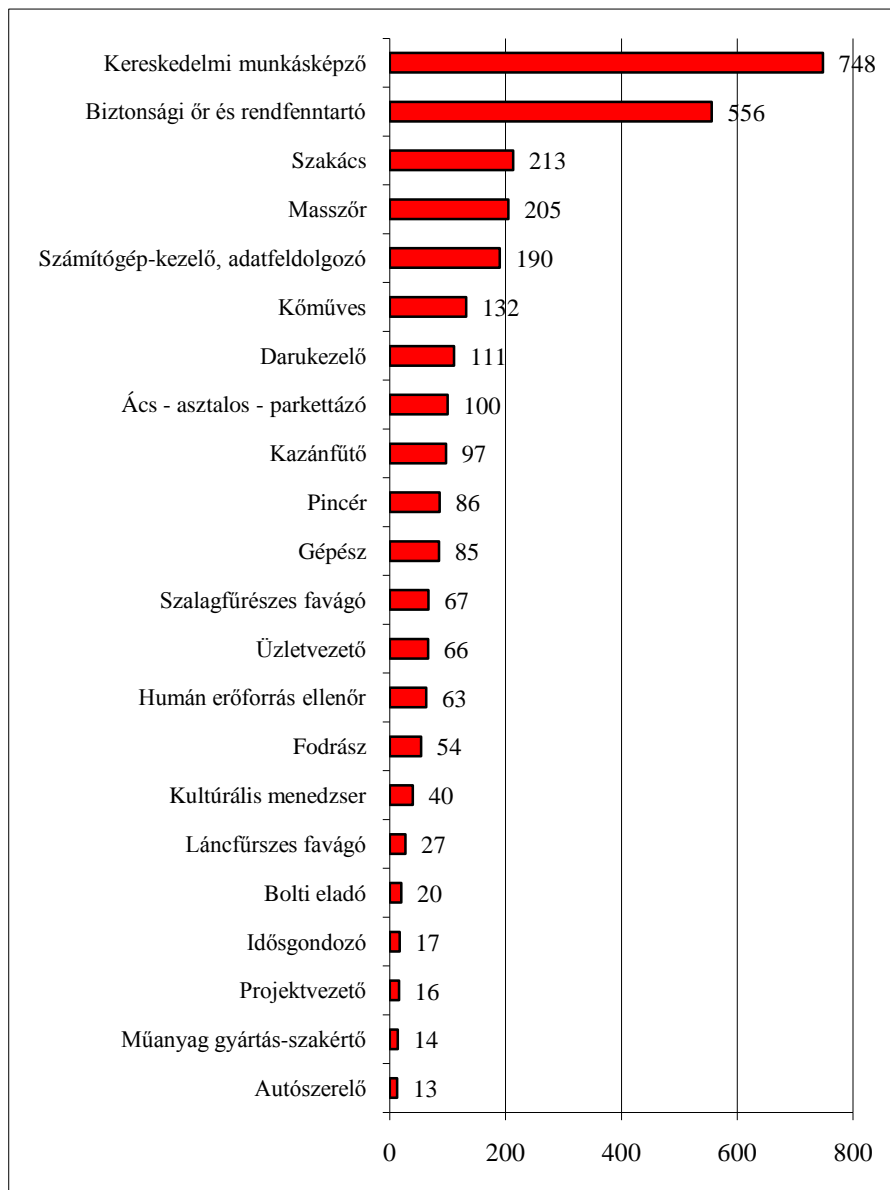
Forrás: Kájoni János Megyei Könyvtár adatai alapján

6. számú melléklet: A beiratkozott egyetemi hallgatók száma szakonként a 2007/2008 tanévben (összesen = 3807 hallgató)

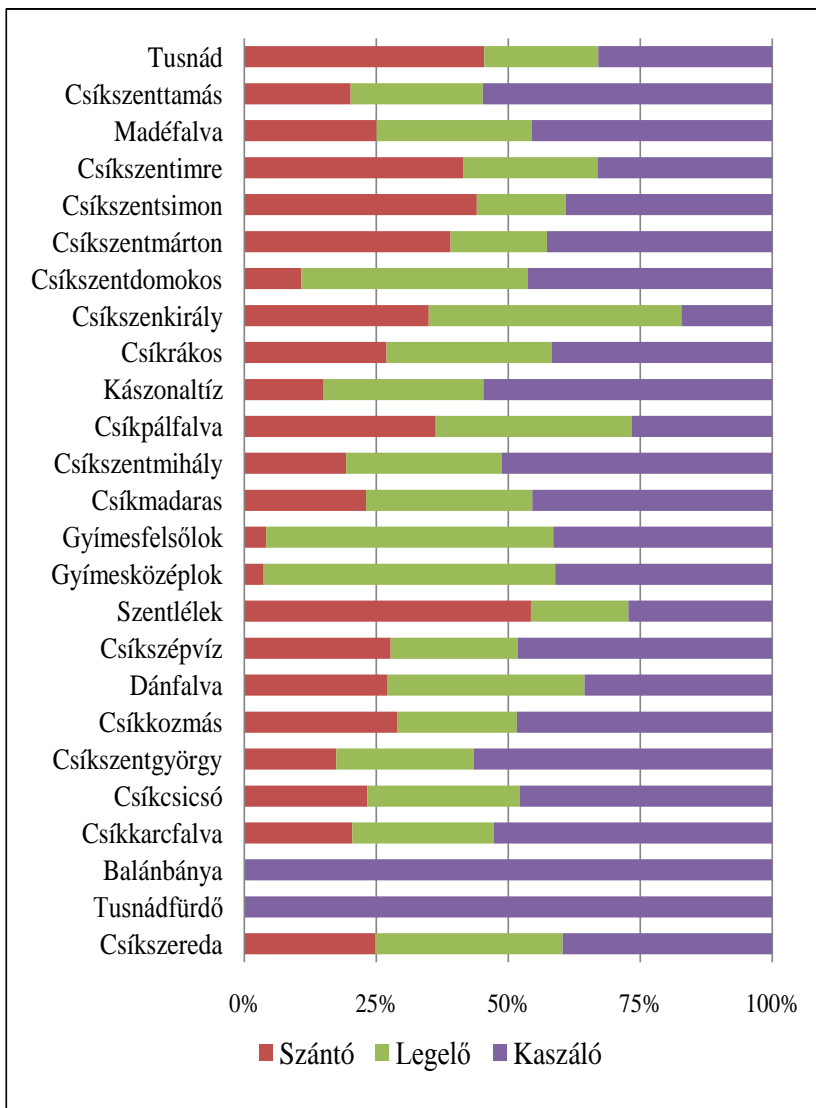
Forrás: Saját szerkesztés a Sapientia Tudományegyetem, Spiru Haret Magánegyetem, Gheorghe Baritiu Magánegyetem adatai alapján

7. számú melléklet: A rövid távú képzési programokon résztvevők száma Csíkszeredában – 2007, Összesen: 2920 fő

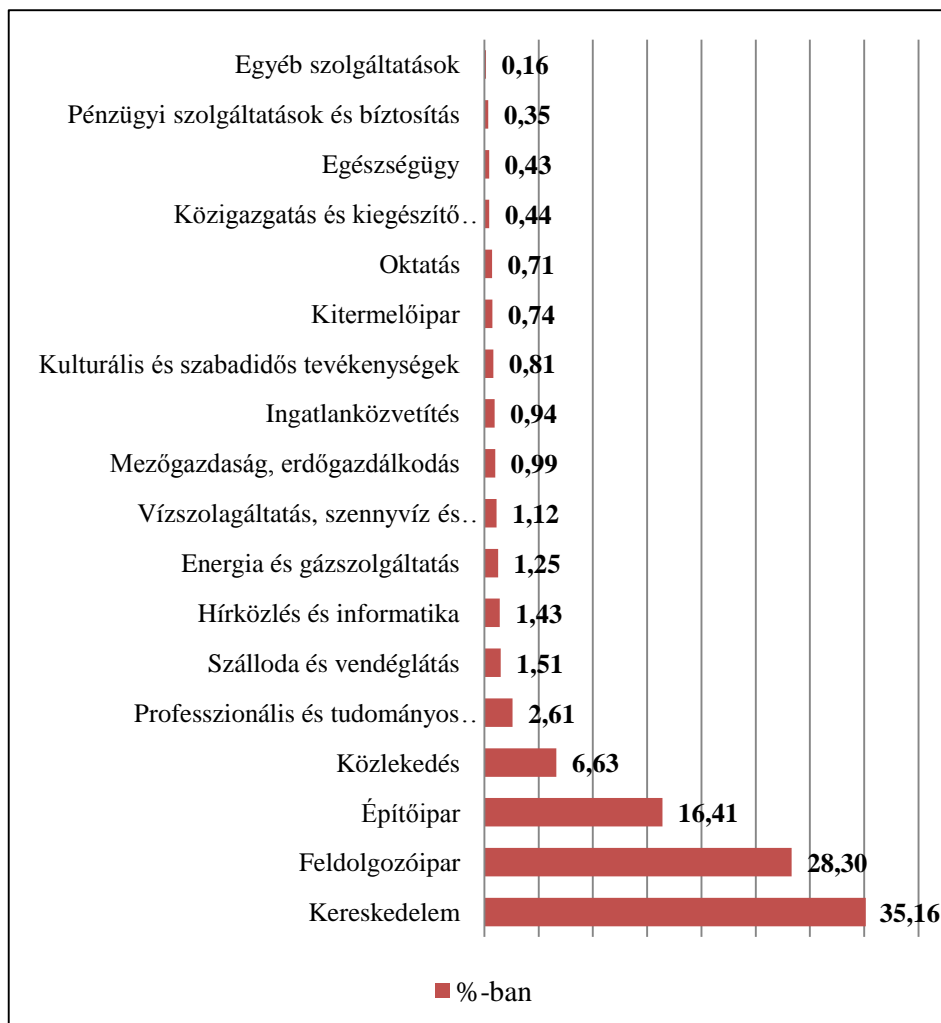
Forrás: Saját számítás a Hargita Megyei Munkaügyi Elhelyező központ alapján

8. számú melléklet: A termőterületek megoszlása a Csíki-medence településein

Forrás: Saját számítás a Hargita megyei Statisztikai Hivatal adatai alapján

9. számú melléklet: A forgalom aránya ágazatonként (2007)

Forrás: Saját számítása a Hargita Megyei Pénzügyi Igazgatóság adatai alapján

10. számú melléklet: A medencében gyógyvizekkel kezelhető betegségek

Anémia	Szentimrei Büdösfürdő
A vérkeringési rendszer betegségei	Zsögödfürdő, Tusnádfürdő, Szeredai-fürdő
Diabétesz	Kászonaltíz
Diszpepszia	Szentimrei Büdösfürdő
Emésztőrendszer	Tusnádfürdő
Epekő és epe renyheség	Zsögödfürdő
Érrendszeri bántalmak	Szentimrei Büdösfürdő, Tusnádfürdő, Kászonaltíz
Idegrendszeri bántalmak	Zsögödfürdő
Krónikus epegyulladás	Kászonaltíz, Tusnádfürdő
Krónikus gyomorgyulladás	Tusnádfürdő, Kászonaltíz, Szeredai-fürdő
Krónikus gyulladások	Szentimrei Büdösfürdő, Hargitafürdő
Reumatikus ízületi megbetegedések	Szentimrei Büdösfürdő
Sokízületi gyulladás	Szeredai-fürdő
Szívbetegségek	Szentimrei Büdösfürdő, Hargitafürdő
Vesebetegségek	Szeredai-fürdő
Vesekő	Kászonaltíz
Vizeletvesztés	Szentimrei Büdösfürdő

Forrás: saját adatgyűjtés

11. számú melléklet: Természetvédelmi területek a Csíki-medencébe (2007)

A természetvédelmi terület megnevezése	Jelentősége	Látogatottsága	Település (amelyikhez tartozik)
Szent Anna-tó	vulkanikus tó, országos	Szabadon látogatható	Lázárfalva
Mohos-tó (Mohos-tőzegláp)	vulkanikus tó, országos, növénytani	Természetvédelmi biztossal, idegenvezetővel látogatható, kiépített tanösvény	Lázárfalva
Lucs tőzegláp	növénytani	Szabadon látogatható	Csíkszentkirály
Bánya-patakfeje	víz-földtani	Szabadon látogatható	Csíkszentimre
Kicsi romlásmező tőzegláp	növénytani	Szabadon látogatható	Kászonjakabfalva
Középpatak forrásláp	növénytani	Szabadon látogatható	Újtusnád
Nádasfürdő forrásláp	növénytani	Szabadon látogatható	Tusnád
Benes rétláp	növénytani	Szabadon látogatható	Csíkverebes
Borsáros forrásláp	növénytani	Szabadon látogatható	Csíkszentkirály
Sólyomkő	növénytani	Szabadon látogatható	Tusnádfürdő
Ördög-tó	földtani	Szabadon látogatható	Csíkkarcfalva
Hárs Csíkszentlélek		Szabadon látogatható	Csíkszentlélek

Forrás: Decizia 120/1980 al Consiliului Județean Harghita. Monitorul Oficial nr 152. /1980. és Hotărîrea Consiliului Județean Harghita Nr.13/1995.

12. számú melléklet: Helyi autóbuszjáratok Csíkszeredából a medence vidéki települései felé

Vállalat neve	Járatok száma hétköznapokon		
	Autotransport	Itas	Open World
Csíkmenaság	6		
Tusnádfürdő	4		
Bánkfalva	6		
Csíkcsicsó		12	
Csíkkozmás	3		
Csíkdelne		6	
Szépvíz		12	
Hargitafürdő			1
Lázárfalva	7		
Gyimesközéplak	2		
Csíkmandula		8	
Ajnád	5		
Kászontíz	2		
Pottyond	6		
Csíkcsanak			3
Csíkcsanak	1		
Csíkcsanak		10	
Tusnád	3		5
Hidegség	3		
Összesen	48	48	9

Forrás: www.szereda.ro, www.itas.ro

13. számú melléklet: Az Infrastrukturális fejlesztés és a természeti valamint az épített környezet megőrzése és felújítása prioritáshoz javasolt operatív célok és intézkedések

Operatív célok	Javasolt program/intézkedéscsomagok	Fontosság	Időtáv	Felelős intézmény/ partnerek ¹
Közlekedési hálózat fejlesztése	1. A medencén áthaladó országos és megyei utak komplex, minőségi felújítása	1	RT	Megyei Útügy, V
	2. A medencéből kivezető gyorsforgalmi út kiépítése a készülő autópályáig	1	KT	Megyei Útügy, V
	3. A medence településeinek valamint az összekötő belső úthálózatának felújítása	1	RT	HÖ, V
A közmű infrastruktúra fejlesztése	4. A korszerű hulladékgazdálkodás, szelektív hulladékgyűjtés bevezetése	1	KT	HÖ, V, NGO, MKH
	5. A megújuló energiaforrások használatának elterjesztése, energetikai stratégia kidolgozása	2	HT	HÖ, V, MKH
	6. A gázvezeték és az ivóvízellátás teljes körű biztosítása korszerűsítése ahol szükséges	1	KT	HÖ, V
A vidéki települések elérhetőségének javítása	7. A csatornahálózat teljes körű biztosítása	1	KT	HÖ, V
	8. A szennyvízkezelés teljes körű biztosítása valamint a korszerűsítése ahol szükséges	1	KT	HÖ, V, MKH
	9. A balesetmentes és akadálymentes közlekedés feltételeinek kialakítása: járdák, parkolók kialakítása	2	KT	HÖ, V
	10. Az elhanyagolt ásványvízforrások és gázömlések feljavítása, karbantartása	1	RT	MKH

¹ HMT –Hargita Megye Tanácsa, KT- Kistérségi Társulások, MKH- Megyei Környezetvédelmi Hivatal, HÖ –Helyi Önkormányzatok, HMFÜ – Hargita Megyei Fejlesztési Ügynökség,

Természeti és épített örökség megóvása	11. Környezetkímélő mezőgazdasági módszerek alkalmazása, a biogazdálkodás ösztönzése	2	KT	HMT, HÖ, NGO
	12. A természetvédelmi területek állandó gondozása	1	RT	MKH
	13. A védett növények és állatok ápolása	1	RT	MKH
Környezet állapotának védelme	14. A tavak és folyók tisztítása	1	KT	MKH
	15. Komplex környezetvédelmi program kidolgozása	2	RT	
	16. A közterek, parkok, játszóterek felújítása, karbantartása, fásítása	2		MKH
A kulturális értékek, szabadiós helyszínek fejlesztése	17. A zöldterületek karbantartása, tisztítása	2	RT	HÖ, V, L
	18. A történeti értéket képviselő épületek, múzeumok felújítása, karbantartása	1	RT	HÖ, V, L
	19. Sporttermek és sportpályák kialakítása vidéki településeken is	2	HT	HÖ, NGO, SZI
	20. Az elhanyagolt strandok felújítása-karbantartása, újak építésének ösztönzése	2	KT	HÖ, V

14. számú melléklet: Gazdaságélénkítés és turisztikai fejlesztés prioritáshoz javasolt operatív célok és intézkedések

Operatív célok	Javasolt program/intézkedéscsomagok	Fontosság	Időtáv	Felelős intézmény partnerek¹
A medence gazdaság-szerkezetének és terciér ágazatainak átalakítása és innováció orientált pályákra való állítása	1. Ipari és szolgáltató vállalkozások letelepítése, termelési tevékenységre alkalmas telephelyek kialakításával	1	KT	SZI, HÖ
	2. Szakágazati együttműködések létrejöttének támogatása, klaszterek kialakulásának elősegítése	1	HT	SZI, HÖ
	3. Vállalkozói hitelek és támogatási forrásokhoz való hozzáférés elősegítése tanácsadói központok/irodák kialakításával	1	RT	HÖ, SZI
	4. Ipari Park létesítése	2	KT	HÖ, V
	5. Vállalkozói központok létesítése	2	RT	HÖ, NGO, SZI
Külföldi befektetők vonzása	6. Új, tudásigényes és a környezetet nem terhelő gazdasági ágazatok letelepítésének segítése	1	KT	HÖ, SZI
	7. A vállalkozások indításának megkönnyítése	1	RT	HÖ
	8. A kézműves tevékenységek ösztönzése, helyi termékek széleskörű forgalmazása	1	KT	V, NGO
	9. A termékek feldolgozottság szintjének növelése	1	KT	V
A mezőgazdaság versenyképességének növelése, jövedelemszerző képességének javítása	10. A mezőgazdasági termelők összefogása: termelő és feldolgozó szövetkezetek létrehozása	1	RT	V, NGO, HÖ
	11. A helyi adottságoknak megfelelő állattenyésztés (juh, szarvasmarha, sertés, baromfi) valamint növénytermesztés továbbfejlesztése	1	KT	V, NGO
	12. A biogazdálkodásra való lehetőségek jobb kihasználása	1	KT	NGO, V, HÖ
	13. A gazdálkodók számára tanácsadási illetve tájékoztatási irodák működtetése	1	RT	HÖ, NGO

¹ HMT –Hargita Megye Tanácsa, KT- Kistérségi Társulások, MKH- Megyei Környezetvédelmi Hivatal, HÖ –Helyi Önkormányzatok, HMFÜ – Hargita Megyei Fejlesztési Ügynökség,

	14. Egészségmegőrző növénytermesztési kultúrák fejlesztése: gyógynövények termesztése és hasznosítása, erdei növények gyűjtésének és feldolgozásának fejlesztése	1	KT	V
	15. Képzési, tájékoztatói projektek a termelők számára	1	RT	NGO, HÖ
Az erdőgazdálkodás javítása	16. A medence erdősültségi szintjének növelése és a hozzátartozó feldolgozóipar fejlesztése	1	HT	SZI, HÖ
	17. A magán erdők szakkezelése, a tulajdonosok képzése, tanácsadás	1	RT	HÖ, NGO
	18. Turisztikai tematikus utak kialakítása a környező településekkel szövetkezve	1	KT	HÖ, SZI, V, NGO
	19. A turisztikai programokhoz kötődő szolgáltatások fejlesztése	1	KT	V, SZI, NGO
	20. A falusi turizmus, hegyi és sportturizmus kereteinek további fejlesztése, diverzifikációja	1	KT	V, SZI, NGO
Turisztikai vonzerők kialakítása, a turisztikai kínálat színesítése	21. A helyi emberek felkészítése a turizmusba való részvételre fórumok, rendezvények szervezése által	1	RT	HÖ, NGO, SZI
	22. A Csíksomlyói zárandokhely turisztikai kínálatának színesítése	2	KT	HÖ, SZI, NGO
	23. A turizmussal foglalkozó szervezetek működésének összehangolása, a turisztikai információs irodák hatékonyabb működtetése	1	RT	V, SZI
	24. A gyógyfürdők felújítása, a befektetők érdeklődésének felkeltése a turisztikai befektetési lehetőségek iránt	1	KT	V, HÖ
	25. Térségről szóló igényes kiadvány elkészítése és országos, nemzetközi terjesztése, megismertetése a legismertebb beutaztató irodákkal	1	RT	HÖ, SZI, NGO, V
	26. A térségben szervezett rendezvények összehangolása és a rendezvényeket összesítő kiadvány széles körű terjesztése	1	RT	SZI, HÖ, V

15. számú melléklet: Tudatos humán erőforrás-fejlesztés, az egészségügy és a szociális környezet javítása prioritáshoz javasolt operatív célok és intézkedések

Operatív célok	Javasolt program/intézkedéscsomagok	Fontosság	Időtáv	Felelős intézmény partnerek ¹
A foglalkoztatás szintjének és hatékonyságának növelése	1. A munkanélküliek illetve a szezonálisan foglalkoztatottak körében képzési programok szervezése	1	RT	SZI, NGO, HÖ
	2. A hiányszakmákban képzési, átképzési programok indítása	1	KT	SZI, HÖ
A humán infrastruktúra és tudásbázis fejlesztése	3. A hiányzó készségek (pl. kommunikációs képesség, nyelvtudás) elsajátításának ösztönzése	1	KT	SZI, HÖ
	4. A munkahelyteremtő beruházások támogatása - a tudásalapú munkahely teremtőknek biztosítani többirányú kedvezményeket.	2	HT	HÖ, SZI
A felsőfokú oktatás fejlesztése	5. Új, piachoz igazodó szakoktatási képzéslehetőségek kialakítása	1	KT	SZI, NGO
	6. A felsőoktatási rendszer továbbfejlesztése, bővítése	1	KT	SZI, HÖ, V

¹ HMT –Hargita Megye Tanácsa, KT- Kistérségi Társulások, MKH- Megyei Környezetvédelmi Hivatal, HÖ –Helyi Önkormányzatok, HMFÜ – Hargita Megyei Fejlesztési Ügynökség,

Az egészségügyi ellátás és a sürgősségi ellátás javítása	7. Az óvodák napközi programmal való működtetésének megoldása, az infrastrukturális igények biztosítása	1	RT	HÖ, V
	8. Az általános iskolai oktatás minőségének javítása és az alternatív pedagógiai programok adta lehetőségek kihasználása vidéki településeken is	1	RT	HÖ, NGO
A vidéki települések egészségügyi ellátási problémájának megoldása	9. Az egészségügyi ellátást biztosító intézményi háttér kiépítése a vidéki településeken (egészségügyi rendelő, fogorvos)	1	KT	HÖ, V, SZI
	10. A megyei kórház eszköz és orvosi ellátottságának biztosítása	1	KT	HÖ, SZI, V
A szociális környezet problémáinak javítása	11. A kórházi kapacitás bővítése	1	RT	HÖ, SZI, V
	12. Bentlakásos szociális intézmények létrehozása: idősök otthona építése, hajléktalan szállók létesítése	1	KT	HÖ, NGO, SZI, V
A roma illetve a hátrányos helyzetű közösségek integrációja	13. Romák integrációját biztosító programok fejlesztése (oktatási és szakképesítési programok, munkahelyek létesítése)	1	RT	HÖ, SZI, NGO
	14. Hátrányos helyzetűek számára foglalkoztatási programok állandó biztosítása	1	RT	HÖ, NGO, SZI

16. számú melléklet: A területi kohézió erősítése, a regionalizáció továbbépítése prioritáshoz javasolt operatív célok és intézkedések

Operatív célok	Javasolt program/intézkedéscsomagok	Fontosság	Időtáv	Felelős intézmény partnerek¹
A térségi szereplők közötti együttműködések ösztönzése	1. A térségi együttműködést segítő civil szervezetek, kulturális egyesületek tevékenységének támogatása	1	RT	HÖ, HMT, KT
	2. A kistérségi társulások tevékenységének támogatása	1	RT	HMT, HMFÜ, HÖ, KT, NGO
A helyi közösségek részvételének növelése a döntéshozatalban	3. A községek közös fejlesztési projekteken való részvételének ösztönzése, segítése	1	RT	HÖ, HMFÜ, NGO, L
	4. Aktív térségi marketing lebonyolítása a jobb érdekérvényesítés céljából	1	KT	HÖ, HMT, KT, NGO
A térségi identitástudat erősítése	5. A Hargita Megyei Fejlesztési Ügynökség határmenti együttműködéseinek erősítése	1	KT	HMT, NGO

¹ HMT –Hargita Megye Tanácsa, KT- Kistérségi Társulások, MKH- Megyei Környezetvédelmi Hivatal, HÖ –Helyi Önkormányzatok, HMFÜ – Hargita Megyei Fejlesztési Ügynökség,

	6. Települési információs irodák létrehozása és hatékony működtetése	1	RT	HÖ, HMT, NGO
A külső kapcsolatrendszerek erősítése	7. A Központi Régió Ügynökséggel való szoros kapcsolattartás és lobbizás	2	RT	HMT, HÖ
	8. Összehangolt térségi turisztikai programcsomag kialakítása	1	KT	HÖ, KT, NGO
A civil társadalom tagjainak támogatása	9. A külföldi kapcsolatok erősítése, határon átnyúló projektekből való részvétel	1	RT	HMT, HÖ, KT, NGO
	10. A testvér települési kapcsolatok további ápolása és mélyítése	2	RT	HÖ, KT, NGO
Térségi imázs-építés	11. Vállalkozói találkozók, konferenciák, iparági bemutatók gyakori szervezése	2	RT	HÖ, V, NGO

